

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

35
Om

den Nygræske eller saakaldte Neuchlinske Udtale
af det Helleniske Sprog,

en critisk Undersøgelse

af

N. J. F. Henriksen,

Lector ved Sorøe Academie.

Indbydelseskrift

til

Examen artium og den offentlige Skole = Examen
ved Sorøe Academie

den 15de Juli 1836 og følgende Dage.

Kjøbenhavn.

Drykt hos Andreas Seidelin,

Hof- og Universitets-Bogtrykker.

Nykjøbing Cathedralskole.

Est quaedam etiam nesciendi ars et scientia. *Hermann.*

Det er bekjendt, at ved de i Slutningen af det 14de og i det 15de Aarhundrede til Italien indvandrede Græske Lærde, tilligemed Kundskaben til det helleniske Sprog og dets skriftlige Mindesmærker, ogsaa den Udtale af Sproget, som disse Lærde selv brugte, den samme, som da var og endnu er den herskende i Grækenland, udbredtes i Italien. Denne af de Græske Lærere modtagne Udtale fulgte ogsaa de første occidentalske Lærde, som udenfor Italien underviste i det Græske Sprog, navnlig Reuchlin. Den første, som vakte Mistanke imod denne Udtales Rægtighed, var Erasmus fra Rotterdam, der i en spøgefuldt Dialog imellem en Løve og en Bjørn yttrede sine Tvivl og foreslog en anden Udtale af de Græske Bogstaver, som mere stemmede overeens med Udtalen af Bogstaverne i flere vesteuropæiske Sprog. Af den spøgefulde Indklædning, samt af den Omstændighed, at Erasmus selv ikke skal have betjent sig af den af ham foreslaaede Udtale, synes flere altfor dristigen at have gjort den Slutning, at Erasmus ikke meente det alvorligt med sin Paastand om en ældre fra den da gængse forskjellig Udtale af det Græske Sprog. Uvæbent og dristigt at optræde imod det Bestaaende, var ikke Erasmus's Sag; og ligesom Forsigtighed raadede ham til at maskere sin kirkelige Polemik, saaledes var vel ogsaa Frygt for at blive udstregen som litterær Kjætter Skyld i, at han fremsatte sin Mening om Udtalen i en Form, der tillod ham et sikkert Tilbagetog. Hvorom Alting er, da blev denne ligesom i Spøg henkastede Paastand optagen heelt alvorligt og vandt strax mange Tilhængere, som forfægtede samme Mening med et stort Apparat af Lærdom og med saadant Held, at den saakaldte (dog forskjellig modificerede) Erasmisske Udtale snart aldeles fortrængte den Nygræske, eller, som den efter dens Udbreder i det nordligere Europa kaldtes, den Reuchlinske, fra Skolerne. Hefstigt var Kampen i Engelland, især i Cambridge, hvor tvende af Universitetets Professorer, Johannes Chek og Thomas Smith, optraadte som Etacismens (den Erasmisske Udtales) Forsvarere, men Itacismen eller Totacismen (den Reuchlinske Udtale) fandt en mægtig Støtte i Universitetets Cantøser, Stephan, Biskop i Winchester. Denne Prælat forbød 1541 formelig den

nye Lære ved et Decret, ifølge hvilket Overtræderen, naar han var Professor, skulde miste sit Embede, en Candidat udelukkes fra enhver academisk Grad, og en Skolediscipel udjages af Skolen. Men uagtet dette strenge Forbud seirede dog ogsaa her Itacismen snart. Uden Indflydelse paa Praxis i Skolerne fortsattes Striden iblandt de Lærde i de følgende Aarhundreder, dog med betydelige Pauser, og kun med Iver fra den ene Side, i det der af og til opstode varme Forsvarere af den Nygræske eller saakaldte Neuchliniske Udtale. Erasmianerne, fornøiede med den Seir, de havde vundet, toge sig ikke synderlig af Sagen, og istedetfor at gjøre sig den Uleilighed ordentlig at prøve Modstandernes Argumenter, afviste de dem enten som oftest med Haan og Spot, eller gjentog deres Forgængeres for en stor Deel uhistoriske Grunde imod Itacismen; ja nogle gik endog saa vidt, at de imod alle historiske Kjendsgjerninger nægtede, at denne Udtale havde existeret før Constantinopels Indtagelse. En saadan Fremgangsmaade var saa lidet skikket til at afvæbne Modstanderne, at den snarere maatte bestyrke dem i deres Tro om deres Menings Rigtighed og forsynne dem med nye Waaben. De uigjendrevne historiske Beviser for Itacismen bleve anseete for uigjendrivelige og gik ved Erasmianernes Vigegyldighed i Arv fra den ene Neuchlinianer til den anden; dertil kom bestandig nye, hvilke man, ubekymret om deres Oprindelse og Bestaaffenhed, hentede fra alle Kanter: ogsaa disse bleve i Almindelighed staaende uantastede, fordi Erasmianerne ikke værdigede dem Opmærksomhed. Det var jo kun enkelte Mænd, og det Mænd, som ikke havde noget stort Navn i Philologien eller vare af Græsk Herkomst, der sægtede for en — saa meente man — forlængst gjendreven og forjaget Mening. Ved denne Erasmianernes Fornemhed er det Neuchliniske Apparat vorat saaledes, at de, som i vor Tid ere fremtraadte som Forsvarere af Itacismen selv eller en Modification deraf, have seet sig istand til at opstille en Masse af historiske Beviser, som maae imponere Enhver, der ikke har Lyst eller Veilighed til at forke efter deres Kilde og næiere at undersøge deres Bestaaffenhed. Wel indsaae især i nyere Tid En og Anden af dem, som ikke kunde antage den Nygræske Udtale for den rigtige, at det heller ikke stod sig saa meget godt med Beviserne for den Erasmiske Udtales Rægtighed; men det led til, at man ikke gjerne vilde røre ved denne Byld; man ansaae vel Gjenstanden for ikke at have saa megen Vigtighed, at den skulde fortjene en dybere gaaende Undersøgelse, og selv i de bekjendteste nyere Græske Grammatiker er Spørgsmaalet om Udtalen mere berørt end ordentlig drøftet. Saaledes stode Sagerne indtil for omtrent et Decennium siden, da Striden fik fornøet Interesse, i det mindste i Tydskland, ved tre Skrifter, som alle havde Undersøgelsen af den gamle Græske Udtale til Gjenstand. I Aaret 1824 udgav nemlig Seyffarth sit Værk: *de sonis litterarum Græcarum tum genuinis tum adoptivis*, og i det følgende Aar udkom Liskovius's Afhandling: *Ueber die Aussprache des Griechischen*, og endelig i Aaret 1826 Professor Blochs Revision der von den neuern deutschen Philologen aufgestellten oder vertheidigten Lehre von der Aussprache des Altgriechischen: ein Beitrag zur sicheren Bestimmung derselben. Af disse 3 Lærde søge de to første ved historiske (den første af dem ogsaa ved philosophiske) Beviser at begrunde deres for-

meentlig fra begge de bekjendte Systemer afvigende Theorie for Bogstavernes oprindelige Lyd; men den første kommer kun ad en ny Wei til et Resultat, som i det Væsentlige stemmer overeens med den Erasmitiske Udtale; den anden mener, "at den oprindelige Udtale og dens gradvise Uddannelse (allmähliche Fortbildung) igjennem Tider og Lande er at søge og finde i dens Forvandlinger, da man kan forudsætte, at disse have en naturlig Overgang indbyrdes, og at følgelig den oprindelige Udtale er at finde ved denne Overgangs Spor" (Lisfov. S. 10). Til den Ende søger han i chronologisk Følge at vise, hvilken Lyd ethvert Bogstav har havt i forskjellige Tider; men skjøndt han benytter de ældre Neuchlinianeres Beviser og skjøndt han i Fortolkningen saavel af de af dem laante som de af ham selv fundne Bevissteder for det meste holder til dette Parti, skjøndt han endelig erklærer den Erasmitiske Udtale for at være aldeles falsk, svarer dog det Resultat, han faaer ud med Hensyn til den oprindelige Udtale, meget maadeligt til Præmisserne, og den Udtale, han opstiller som den oprindelige, ligner saare meget den Erasmitiske og stemmer i flere Punkter ganske overeens med den. Prof. Bloch derimod har ikke til Hensigt at opstille noget nyt System, men han underkaster de af de nyere berømte Grammatikere (Buttmann, Matthiä, Kost, Thiersch, Hermann), samt af Wöttiger, Seyffarth og Lisfovius fremsatte Meninger om den gamle Græske Udtale en Kritik, idet han ved Hjælp af det Neuchliniske Apparat af historiske Beviser søger at vise det forskjellige modificerede Erasmitiske Systems Urigtighed, at gjendrive, hvad der er ytret imod den Nygræske Udtales Rigtighed, og at godtgjøre, at denne er den oprindelige og almindelige gamle Udtale og som saadan den ene rigtige. Denne sidste Bog vakte endeel Opmærksomhed i Lydsland, og flere Stemmer lode sig høre til Gunst for den af Forfatteren opstillede Anskuelse, hvorimod Andre med Heflighed bekæmpede den. Men uagtet der vandtes det ved den fornyede Interesse for denne Gjenstand, at Striden ophørte blot at føres med Iver fra een Side, vandt den dog i videnskabelig Henseende ikke Stort og førte ikke til noget paalideligt, positivt eller negativt, Resultat, fordi hverken det ene eller det andet Parti gav sig Tid til at prøve de anførte Grundes Vækkelse, men man paa den ene Side blindt hen led sig imponere af dem, paa den anden Side nøiedes med at gjøre Indvendinger imod de Beviser, som uden synderlig Umage og Studium kunde angribes, og som for den største Deel vare de mindre væsentlige, og derpaa forkastede den hele Lære som grundet paa Hypotheser og falske Forudsætninger. Selv Matthiä, der optraadte som Prof. Blochs Hovedmodstander, og af hvem man skulde have ventet en grundig Drøftelse af alle de i Revisionen anførte historiske Beviser, kæmper i sine Modskrifter mere lidenskabelig end grundig og lader den større Masse af de Neuchliniske Beviser staae urørte. Intet Under derfor, at Prof. Bloch maatte bestyrkes i sin Tro om, at den af ham forfægtede Anskuelse var uomstødelig; de i det Hele taget svage Indvendinger, som vare gjorte imod ham af Matthiä i Jahns Jahrbücher V. 4. S. 411 f. og af Andre i forskjellige Tidskrifter, besvarede han under Titlen af Nachträge zur Revision o. s. v. i Seebodes Neues Archiv für Philol. u. Pädag. 1827, 1stes H. S. 49 ff. og 1829 No. 38—40 S. 149 ff. (Beleuchtung einer Ge-

genrede des Hn. U. Matthiä). Derpaa samlede han Alt, hvad han i sine foregaaende Skrifter havde anført til Fordeel for den Nygræske Udtale og hvad han senere havde fundet fornemmelig hos adskillige Græske Grammatikere til Betyrkelse af den, i tre Skoleprogrammer: "Læren om de enkelte Lyd og deres Betegnelser i det gamle græske Sprog, historisk-kritisk udviklet og begrundet." Kbhvn. 1829—31, hvilke Programmer ere at ansee for Hovedværket, da de ikke saa meget indeholde Polemik imod Andres Meninger, som en udførlig Fremstilling af det Neuchlinste System. Senere har han i et særegt lille Skrift: *Dritte Beleuchtung der Matthiä'schen Kritik, die Aussprache des Altgriechischen betreffend*, Altona 1832, besvaret Matthiä's udførligere Recension af Revisionen i Jahns Jahrb. XIII, 4de Hefte, og endelig har han ved sin ifjor udfomne "fortfattede fuldstændige Skolegrammatik i det Græske Sprog" ogsaa indført Resultaterne af sine Undersøgelser i Skolen. I disse Skrifter findes samlet det Vigtigste af hvad der tidligere var blevet anført til Forsvar for den Nygræske Udtale, og deels det Gamle nsiagtigere udført, deels forøget med adskillige nye Beviser. Idet jeg altsaa underkaster de i disse Skrifter fremsatte Grunde en Revision, vil jeg med det samme give en Revision af hele det Neuchlinste System, efter det Standpunkt, hvorpaa det for Liden befinder sig.

Prof. Bloch erklærer den Erasmitte Udtale for grundfalsk, den Neuchlinst-Nygræske for den eneste sande og ægte almindelige Græske, alle imod den gjorte Indvendinger for overfladiske og ueritistiske, og troer selv ved uimodsigelige historiske Grunde at have bevist, at denne Udtale har været uferandret herskende i Grækenland i over 2000, ja 2300 og flere Aar. Dog er det ham ikke nok at bekæmpe sine umiddelbare Modstandere, Erasmitianerne, men han vil ogsaa overbevise de Ligegyldige og Dvivelne, hvis Ligegyldighed og Dvivel han udleder fra Ignorering af de Undersøgelser, som ere blevne anstillede af ham og hans Førgangere om denne Sag. Til den Ende søger han i Slutningen af sit Program at gjendrive tvende Indvendinger, som han angiver at være gjorte af enkelte Lærde, nemlig 1) "at Gjenstanden er af saa liden Vigtighed og Nytte, at Udbyttet af Undersøgelsen ikke kan lønne den Lid, derpaa maa anvendes; 2) at dog Intet kan vides med Visshed om den gamle Udtale, saa at man, da Omstændighederne paa begge Sider ere lige, gjør Klogest i at holde sig til det, som hos os eengang er bleven almindelig Brug, især da dette er langt lettere ved Underviisningen." Hvad den første Indvending angaaer, da er den i og for sig selv saa ubetydelig, at Prof. Bloch næsten har brugt for mange Ord for at gjendrive den; ei heller er den vel nogeninde bleven gjort af Nogen i den Form, hvori Prof. Bloch har fremsat den, eller overhovedet brugt som Modgrund imod det Neuchlinste System. Forf. (saaledes vil jeg i det Følgende sædvanlig kalde Prof. Bloch) tillægger Matthiä denne Indvending og tillige den Henfikt, ved denne Indvending "strax at disponere Læseren til at ansee hans (Blochs) Foretagende for saa daarligt og unyttigt, at Læseren lader hans Bevisgrunde være ulæste;" men deri gjør han, som i adskilligt Andet, Manden Uret. Matthiä siger i Begyndelsen af sin Recension af Forfatterens Revision i Jahns Jahrb. XIII, 4, idet han taler om vor Lids roesværdige Stræben paa ny at undersøge det Givne og nsiagtigen at

prøve, paa hvad Grundlag det hviler, en Stræben, hvorved igjennem Kamp Sandheden renere og mere luttret er kommen frem: "Freilich sind nicht alle Gegenstände der Untersuchung von gleicher Wichtigkeit; manche sind wohl schon oft von vielen, denen das Fach, in welches sie gehören, fern liegt, mit mitleidigem Achselzucken aufgenommen worden; aber dem Wahrheitsfreunde ist nichts geringfügig und verächtlich, was zu seinem Fache gehört. Eine der unbedeutendsten ist allerdings die Untersuchung über die Aussprache des Altgriechischen, unbedeutend nicht nur für den Mann von Welt, den Geschäftsmann, den Gelehrten der meisten Fächer, sondern auch für die eigentlichen Philologen, weil eine gründliche und umfassende Kenntniß der Altgriechischen Sprache nicht von der Aussprache abhängig ist; aber dem Philologen geziemt es nicht, irgend etwas in seinem Fache gering zu schätzen, zu dessen Entscheidung sich bestimmte Gründe auffinden lassen, abgesehen davon, daß die Kenntniß der Aussprache in der Kritik oft nicht geringe Dienste leistet. Herr Dr. Bloch verdient also den Dank der Philologen, daß er die Resultate der bisherigen Forschungen über die Altgriechische Aussprache einer neuen Revision unterworfen hat, und dieses mit einem Eifer, der manchem nicht im richtigen Verhältniß zu dem Gegenstande zu stehen scheinen mag." I alt dette har Matthiä uden Tvivl ganske Ret, og det er saa langt fra, at disse Ord indeholde, som de ere blevne optagne, en Fornærmelse eller et Angreb imod Forf., at de tværtimod vidne om en Paastjønneelse af hans Bestræbelser. Og saa jeg er af den Mening, at en Undersøgelse om det Græske Sprogs gamle Udtale hører til de relativt uvigtigere, i Særdeleshed, naar dette Spørgsmaal, saaledes som hidtil er skeet, behandles isoleret fra Undersøggelsen om selve Folkets og Sprogets Historie; men desuagtet anseer jeg det ikke for daarligt og unyttigt, at selv det i Forhold til andre Gjenstande mindre Vigtige bliver grundigt og nøiagtigt oplyst, endog om der ikke kan komme Andet ud af en saadan Undersøgelse, end at vi faae at vide, at vi ikke vide, hvad vi troede at vide. Det er denne Overbeviisning, som har fremkaldt nærværende Bidrag. Den anden Indvending: at man dog Intet kan vide om den gamle Udtale af det Græske Sprog, træer Forf. ikke kan gjøres af Nogen, som tilstrækkelig kender, hvad der i denne Henseende er bleven oplyst af Wetstein, Fr. Schmidt, Placentini, Belasti, Meidlinger, Georgiades, Minoides Mynas, Ristovius og af ham selv i hans Revision og Tillægene dertil. Men "for at de, som ikke maatte have noget af de bemeldte Skrifter ved Haanden, kunne overbevise sig om, hvor ugrundet hiin Udflugt er, og hvor saare Meget, samt med hvad Sikkerhed, man kan vide om Sagen," har han i sit Program S. 137 ff. kortelig recapituleret de væsentligste historiske Beviser, som godtgjøre dette: "opfordrende Enhver, som endnu vil nægte Muligheden af en vis Kundskab om Sagen, til at afkræfte disse Beviser eller opstille ligesaa gyldige for den modsatte Mening, kun at dette skeer paa den historiske Wei og ei bestaaer i blotte Formodninger om Muligheder, som Intet bevise." Denne Sammenstilling af hvor Meget man kan vide med Sikkerhed om den gamle Udtale og derpaa følgende Opfordring er vel nærmest foranlediget ved Mag. Elberlings Paastand i den af ham besørgede første Deel af Langes Græske Grammatik, anden Ud-

gave: "At den Nygræste Udtale ligesaa lidet som den Erasmitte kan bevises i det Hele at være den samme, som den, de dannede Grækere have fulgt i Grækenlands blomstrende Periode." Da nu det, min Ven Elberling her har yttret, ogsaa er min Overbeviisning, og denne Overbeviisning just er fremkommen ved flere Aars Studium af den senere Græste Tid's Litteratur og ved Bekjendtskab med hvad Neuchlinianerne have oplyst om Sagen, skal jeg i det Følgende efterkomme Forfatterens Opfordring, efterat jeg først har fremsat, om hvilke Punkter Striden skal dreie sig. Jeg træder da vel frem som en Modstander af Neuchlinianerne, men hverken agter jeg at opstille nogen ny Mening om, hvorledes Hællenerne i den blomstrende Tid have udtalt deres Bogstaver, ei heller at forsvare det Erasmitte System. Til begge Dele mangler jeg sikke historiske Data, som ere de eneste, der gjælde Noget i en historisk Undersøgelse. Rigtignok er det ikke sandt, som Neuchlinianerne idelig raabe paa, at Erasmitianerne ikke have Andet at støtte sig paa end Hypotheser og Analogie med nye Sprogs Udtale; tvertimod mener jeg, at de historiske Vidnesbyrd, som de ældre Tiders litterære Mindesmærker frembyde, og som skulle anføres i Slutningen af denne Afhandling, langt mere tale for Etacismen end for Itacismen, og navnlig med Hensyn til Eta og nogle enkelte andre Bogstaver næsten ere afgjørende for den første; men desuagtet ere disse Vidnesbyrd ikke tilstrækkelige til derypaa at begrunde en bestemt Theorie for Udtalen af samtlige Bogstaver i en vis Egn og til en vis Tid, og endnu langt mindre tilstrækkelige til at bevise en bestemt almindelig Udtale. Det kan gjerne være, at der ogsaa i den Erasmitte Udtale er Meget, som ikke er ægte: jeg veed ikke, om og hvorvidt den Erasmitte Udtale er de gamle Grækere's Udtale. Paa den anden Side er jeg langt fra at paastaae, at den Neuchlinste Udtale i alle sine Dele er falsk; det kan gjerne være, at der er Noget, ja at der er Meget af den, som stemmer overeens med de gamle Grækere's Udtale; det kan være, at der ikke er Meget tilbage i Nygræfernes Udtale af den gamle Græste; jeg tilstaaer ogsaa her, og ikke af Ubekjendtskab med Sagen, men efter Undersøgelse af de historiske Grunde, som anføres for den: jeg veed det ikke. Efter min Synsmaade er Undersøgelsen en, hvorledes et dødt Sprog er blevet udtalt, medens det endnu var levende i Folkets Mund, altid forbunden med saare mange tildeels uløselige Banstkeligheder, og det høieste, man i Almindelighed kan bringe det til, er en vis Grad af Sandsynlighed. Selv naar Oldtidens Efterretninger om Udtalen ere nok saa tydelige og nok saa mangfoldige og nok saa udførlige og nok saa udstrakte med Hensyn til Lande og Tider, overleveres os dog kun den døde Lyd; den levende Aande, det Organ, hvormed Bogstaverne bleve udtalte, og de Nuancer, deres Lyd havde i forskjellige Ord, er og bliver tabt, naar Folket selv er forfubundet. Men selv hiin døde Lyd er det ikke altid let at finde for alle Tider og Steder. Om det Latinske Sprogs Udtale finde vi en ikke ringe Mængde Efterretninger hos de senere Latinske Grammatikere; ja selv hos tidligere Forfattere findes af og til enkelte Antydninger angaaende denne Gjenstand. Alligevel vil neppe Noget for Alvor paastaae, eller om han paastaaer det, vil han vel ikke faae dem, som kjende til Kilderne, til at troe, at af de os levende Vidnesbyrd klart og uimod-

sigeligt fremgaaer, hvorledes Romerne (urbani) have udtalt deres Sprog f. Ex. paa Cicero's Tid, og endnu mindre, at vi bestemt vide, hvordan det Latinste Sprogs almindelige Udtale har været i den Romerske Stats og Litteraturs mest blomstrende Tid, og allermindst, at vi af disse Vidnesbyrd bestemt vide, hvordan den almindelige Udtale har været til alle Tider. Det er allerede godt, om vi ved Sammenstilling af flere omtrent samtidige og paa samme Sted levende Forfatteres Vidnesbyrd med høi Grad af Sandsynlighed kunne udfinde, hvordan enkelte eller alle Bogstavers Lyd paa deres Tid og i deres Land have været i Sammenligning med vor gangse Maade at udtale dem paa. Langt vanskeligere er det at komme til denne Sandsynlighed med Hensyn til de Græske Bogstavers Udtale, da de bestemte og tydelige Efterretninger ere færre. Selv iblandt de senere Græske Grammatikere er der ingen, som giver en formelig Beskrivelse af samtlige Bogstavers Udtale, og kun meget faa, af hvilke enkelte Bogstavers Lyd er beskrevet: disse Grammatikere ere da Vidner for deres Tid. Jo længere man gaaer tilbage, desto sparsommere blive saadanne Vidnesbyrd, som angive visse Bogstavers Lyd; og selv af de sikreste kan man snarere slutte, hvorledes de paa en vis Tid ikke have været udtalte, end, hvorledes de bestemt have været udtalte. Men foruden at man ikke fra Vidnesbyrd om en senere Tid kan med Bestemthed slutte Noget om en tidligere Tid, kommer endnu hertil, at de Lande, hvori det Græske Sprog herskede, vare beboede af Grækere af forskjellig Stamme, og at der altsaa paa een og samme Tid kan have været betydelige Nuancer i de samme Bogstavers Udtale efter de forskjellige Egne og Folk. Prof. Bloch er i de fleste her berørte Punkter af forskjellig Mening, idet han nemlig antager Nygrækerne for de endnu levende Organer for den gamle Udtale, idet han paastaar, at Bogstaverne i alle Egne have lydet eens, og forlanger, at man historisk skal gjendrive, hvad han troer historisk at have beviist, at Udtalen til alle Tider og hos alle Græsktalende har været den samme som hos Nygrækerne. Men har Prof. Bloch virkelig beviist dette ved de Vidnesbyrd, han har anført? Det er historisk vist, og er heller ikke blevet nægtet af Noget uden af enkelte Ultra-Erasmianere, at *ai*, *ei* og *η* i det 9de Aarhundrede udtaltes i Constantinopel paa samme Maade, som de udtales af Nygrækerne; hvad *ei* og *ai* angaaer, kan denne Udtale maaskee bevises at have hersket noget før; ligeledes vide vi, at *oi* i det 9de Aarhundrede lød ligt med *v*; endvidere er det beviisligt, at de allerfleste Vocaler og Diphthonger allerede i det 12te Aarhundrede udtaltes som de udtales nu af Grækerne. Denne Vocal- og Diphthongudtale har da i nogle Dele i det mindste 1000 Aars, saa godt som i alle sine Dele 700 Aars Alder; men deraf følger ikke, at den samme har været den almindelige helleniske Udtale i Grækernes blomstrende eller bedre Tid. Om dette nogensinde historisk vil kunne bevises, veed jeg ikke; men jeg paastaar, at det hidtil ikke er godtgjort ved de af Prof. Bloch og hans Forgængere anførte Beviser, at denne Udtale i sine væsentlige Dele har været almindelig herskende før en barbarisk Tid; at jo længere man gaaer tilbage i Tiden før det 9de Aarhundrede, desto svagere og usikkerere blive de historiske Spor med Hensyn til enkelte Bogstaver og forsvinde tilsidst gangse; og at tværtimod af Vidnesbyrd fra de bedre og bedste Tider synes at fremgaae, at flere Vo-

caler og Diphthonger tidligere ikke ere blevne udtalte saaledes, som de efter det 9de Aarhundrede beviistligen ere blevne udtalte. Denne Paastand skal jeg i det Følgende søge at godtgjøre, uden dog at følge Prof. Blochs Skrifter Skridt for Skridt, hvilket heller ikke behøves, da de indeholde mange Gjentagelser og Meget, som er Sagen uvedkommende. Jeg vil da kun indlade mig paa at prøve de historiske Vidnesbyrd, som ere eller antages at være ældre end det 9de Aarhundrede, og selv af disse kan jeg samle flere under visse Hovedclasser; dernæst vil jeg holde mig til de omtvistede Vocaler og Diphthonger, og derimod saa godt som ganske forbigaae, hvad der anføres om Consonanternes Udtale, fordi Uenigheden om disse er langt ringere, og historiske Beviser for deres Udtale næsten ganske mangle. Hvad jeg har at sige, troer jeg bedst at kunne sammenfatte under tre Hovedafdelinger, hvoraf den første vil indeholde de Oplysninger, som Folkets og Sprogets og Litteraturens Historie i Almindelighed give med Hensyn paa Udtalen, den anden en Critik af Prof. Blochs Lære om Vocalerne *η* og *υ* samt Diphthongerne, fornemmelig for saavidt denne Lære støtter sig paa Grammatikernes Vidnesbyrd, og den tredje en Critik af de øvrige især ældre historiske Vidnesbyrd, som anføres for den Neuchlinste Udtale, samt endelig en Sammenstilling af de vigtigste Vidnesbyrd imod den, begge i chronologisk Følge. Blandt Prof. Blochs Skrifter vil jeg især tage Hensyn til Programmerne, Stridskrifterne imod Matthiä og Skolegrammatiken, deels fordi disse ere de seneste, deels fordi i dem er optaget, hvad der af Vigtighed findes i Revisionen og Tillægene dertil; dog skal jeg heller ikke ganske udelukke de tidligere Skrifter fra Undersøgelsen, hvor de i enkelte Punkter kunne give Lys og tjene til Sammenligning.

Med Hensyn til Stridens Gjenstand, Udtalen selv, er jeg altsaa kun for saavidt uenig med Prof. Bloch, som jeg mener, at det hidtil ikke er historisk beviist, at den Nygræske Udtale er den ægte, uden at jeg derfor, som Erasmanerne, forkaster denne Udtale som aldeles falsk. Derimod maa jeg paa det Stærkeste opponere imod den *Maade*, hvorpaa denne Undersøgelse hidtil er bleven foretagen af Neuchlinianerne og navnlig af Prof. Bloch, hvis Fremgangsmaade er den samme som hans Forgængeres og aldeles ikke svarer til det Trin, paa hvilket Oldtidsvidenskabens nu befinder sig. De Argumenter, hans Forgængere have opstillet, have ved deres Masse og skønne Ydre saaledes blændet Forf., at han, uden videre at undersøge deres Beskaffenhed, har troet, at Alt, hvad der anførtes, var sandt; derved er han fer tidlig kommen til den faste Overbeviisning, at det Neuchlinste System er det ene rigtige, og denne Tro har havt den skadeligste Indflydelse paa hele hans Undersøgelse. Ifødetfor fordomsfrit og upartisk at prøve Grundene for og imod, gaaer han altfer meget ud fra den Forudsætning, at det ikke kan være Andet, end at den Nygræske eller Neuchlinste Udtale er den rigtige, antager som en Følge deraf for beviist, hvad der først skulde bevises, og stræber blot at bringe det Overleverede nogenledes til at passe til den Udtale, som forudsættes at være den ene rigtige. De Vidnesbyrd, som synes at være imod ham, har han deels ikke værdiset Opmærksomhed, deels søgt at neutralisere, deels endog ved en, mildest talt, høist dristig Fortolkning at

trække over paa sit Parti. Paa den anden Side har han ikke allene uden ringeste Mistro og uden ved Autopsie at forvise sig om Sagen, optaget hvad hans ucritiske og upaalidelige Forgængere have anført til Fordeel for den Neuchliniske Udtale, men har ogsaa selv af sin Enthusiasme for denne Udtale ladet sig henrive til at skabe nye Beviser for den af Steder, som slet ikke indeholde Noget om Udtalen. Overhovedet lægger han stor Vægt paa Mængden af de af Neuchlinianerne samlede Bevissteder og beraaber sig oftere paa, at Livkovius og Andre have anført henimod 400 Vidnesbyrd, som om det kom an paa Tallet og ikke paa Beskaffenheden af Beviserne, og som om 380 intetfjendige og 20 deels falske deels høist usikre Vidnesbyrd tilfammen kunde gjælde for 400 sikre Beviser. Men hvorledes have Neuchlinianerne og Forf. med dem tilveiebragt en saa stor Armee, uden ved deres ucritiske Fremgangsmaade i denne Undersøgelse, som iblandt Andet viser sig deri, at de aldeles ikke have adskilt Lidene. Hos Forf. anføres Eustathius og Plato, Moschopulus og Thucydides o. s. v. som lige gode Vidner og ved Siden af hverandre, og derved forrykkes hele Undersøgelsen, der skulde gjælde de ældre Liden. Vil man saaledes ifleng tage Beviserne og lade dem alle gjælde lige meget for alle Liden, da kunde Neuchlinianernes Apparat let være til ligesaa mange Tusinde, som det nu indeholder Hundrede af Bevissteder; allene Bachmanns, Boissonade's og fornemmelig Cramers Anecdota kunne yde et Par tusinde af saadanne Bevissteder, der alle bevise ligesaa meget, som Eustathius, Moschopulus o. s. v., men just ikke bevise det, hvorefter Spørgsmaalet er her. Hvis man hos en Latinisk Grammatiker fra det 8de eller 9de Aarhundrede fandt den Bemærkning, at vinum skrives med v, derimod hini og himum med h, eller at vivo og bibo lyde eens, eller at der er Lydslighed inellem himum og vinum, da vilde man ansee disse Vidnesbyrd for historiske Beviser, at i det 8de eller 9de Aarhundrede det Latiniske h i det mindste i Grammatikerens Fædreland udtaltes eens med v; men vilde Nogen paa Grund af slige Vidnesbyrd paastaae, at h altid er blevet udtalt som v, eller at Romerne udtalte det saaledes paa Cicero's eller i en anden god Tid, da vilde vel Enhver finde denne Paastand latterlig. Men det samme er Tilfældet, om man, som Forf. og hans Forgængere have gjort, i en Undersøgelse om den gamle Græske Udtale anfører som Vidnesbyrd Eustathius's Parecheser (d. e. hans Bemærkninger om, at f. Ex. *πίθεοθε* og *πίθεοθει*, *κενός* og *καινός*, *σώλλη* og *κολλη*, *Ἐπειός* og *ἑποίηος* o. s. v. lyde eens eller ligne hinanden i Lyd) og alle senere Orthographers Beretninger om, hvilke Ord der skrives med *σ* og hvilke med *ι* og *η*, hvilke med *υ* og hvilke med *οι*, hvilke med *αι* og hvilke med *ε*. Alle slige Vidnesbyrd vidne ene og allene for Udtalen paa de Grammatikeres Tid, hos hvilke de findes, og det er just ved dem, at man er istand til at forfølge den Nygræske Udtale i det mindste i visse Dele historisk indtil det 9de Aarhundrede; men de bevise aldeles Intet om den Tid, hvorefter der er Strid, fra det 9de Aarhundrede opad indtil ind i Grækenlands blomstrende Tid, og have altsaa aldeles Intet at gjøre i hele denne Undersøgelse. Neppe har da Matthiá Uret, naar han siger, at det saaledes at blande Lidene er et Bevis paa en Ukriste, hvortil der i vore Liden sjelden findes Mage. Men denne Ukriste viser

sig hos Forf. ikke blot deri, at han anfører Steder af Moschopulus, Eustathius, Suidas, *Etymologicum Magnum* og andre Grammatikere, der af Alle erkjendes for at være yngre end Begyndelsen af det 9de Aarhundrede, som Beviser for den Nygræske Udtales Identitet med den gamle helleniske; den viser sig ogsaa deri, at han, ligesom hans Forgængere, tildeels bedragen af falske Titler og til Trods for hvad der i det mindste om nogle af dem for længe siden er oplyst, udgiver flere Forfattere for langt ældre end de efter tydelige Data, de indeholde, virkelig ere, og saaledes trækker dem uden videre ind i en Undersøgelse, i hvilken de enten ikke have nogen Stemme, eller kun en meget betinget Stemme. Om adskillige af disse Forfattere nødes jeg her strax til at handle udførligere, inden jeg gaaer over til det egentlige Emne, for at godtgjøre, hvorfor jeg i det Følgende slet ikke tager Hensyn til de Vidnesbyrd, som Neuchlinianerne hente fra nogle af dem, og kun tillægger andre saare ringe Vægt i Spørgsmaalet om den ældre Græske Udtale:

I. Under den bekjendte Alexandrinske Grammatiker Herodians Navn have vi flere Skrifter, af hvilke dog neppe noget har sin Oprindelse fra ham i den Form, hvori det nu eksisterer. Her have vi kun at gjøre med det ene saakaldte Herodianiske Skrift, som Forf. hyppigen benytter, de af Boissonade udgivne *Επιμερισμοί*. Men lige saa vist som det er, at Herodian har skrevet en Bog under denne Titel, lige saa vist er det, at det Skrift, vi nu have under denne Titel og under hans Navn, er vægte og fra den seneste Byzantinske Tid. Dette er allerede i Almindelighed paapeget og beviist af Boissonade i Fortalen til hans Udgave og er altfor bekjendt, til at Forf. har kunnet undlade at berøre det (Progr. S. 54); men han afviser een af de af Boissonade anførte Grunde og uden at ændse de andre, citerer han ofte i sine Skrifter (f. Ex. 1ste Beleucht. S. 153, Progr. S. 12, 35 o. a. St.) Steder af denne Bog uden videre som Vidnesbyrd fra det 2det Aarhundrede. Hvad Vægt disse Vidnesbyrd have, vil sees af Følgende. At de Bemærkninger, som flere Græske Grammatikere citere af Herodians Epimerismer, ikke findes i dette Værk, har allerede Boissonade anført, ligesom ogsaa Andre have viist, at efter de af Grammatikerne citerede Fragmenter at dømme, have de ældre, Herodian tillagte, Epimerismer indeholdt noget ganske Andet, end hvad der bydes os under hans Navn i disse Epimerismer. (S. Bernhardt i Jahrb. f. wissenschaft. Kritik 1835 Juli No. 13 og Sauppe i Zimmermanns Zeitschrift f. die Alterthumswiss. 1835 Juli No. 83). Ligeledes har allerede Boissonade gjort opmærksom paa, at de Venetianske Scholier til Iliaden, *Etymol. Magn.* og Eustathius omtale falske (*ψευδενίγραφοι*) Herodianiske Epimerismer. Men selv de af Grammatikerne for falske erkjendte Epimerismer vare forskjellige fra og ældre end de nu bekjendte. Gjennemgaaer man disse, da maa man høiligen forbauses over, at Forf., som dog, da han saa hyppigen beraaber sig paa Steder i dem, maa forudsættes at have læst dem igjennem, ikke har ladet sig rokke i sin Tro paa deres høie Alder af de haandgribeligste Beviser paa det Modsatte, som træffes paa hver Side. Man finder i denne Bog Exempler nok paa Uvidenhed, især i geographiske Sager, men ikke fjerneste Spor af grammatisk Lærdom, ikke anført et eneste ubekjendt Frag-

ment, og af bekendte ældre Forfattere kun høist sparsomt citerede Homer, Aristophanes, Euripides og Josephus, ingen andre. Derimod findes næsten paa hver Side Allusioner til Bibelen, en Mængde bibelske og kristelige Navne, ja endog et Citat af Joh. Damascenus. De simpleste Græske Ord blive idelig forklarede ved Romaiske Ord, ja oftere anføres slige Romaiske Ord endog som Exempler paa de fremsatte orthographiske Regler, der udgjøre Indholdet af hele Bogen. Disse Romaiske Ord, hvoraf der vel findes over 1000 i denne Bog, ere deels Diminutivformer uden formindskende Betydning, deels Ord af Latinisk deels af barbarisk Oprindelse*). Blandt de historiske Navne, som forekomme hos denne Forfatter, der skal have skrevet i det 2det Aarhundrede, vil jeg her blot anføre p. 8 Βουφάτιος; p. 13 Γιζέριχος (Genserich); p. 14 Γήπαιδες (Gepider); p. 71 Κώνστας, Κωνσταντίνος καὶ Κωνσταντίος; p. 102 Οριβίσσιος, ὄνομα ἰατροῦ (som levede i Slutningen af det 4de Aarhundrede); p. 28 Αἰθίοψ, ὁ Σαρακηνός; p. 7 Βόγ, ὁ θεὸς κατὰ Βουλγάρους; p. 106 Πέροης, ὁ Τοῦρως; ibid. Παῖονες, οἱ Βουλγάρου Παιονία, ἢ Βουλγαρία; p. 121 Ρῶς, ὁ Ροῦσος (Russer); p. 214 Παιόνιος στρατὸς, ὁ Οὐγγρικός; ja endog p. 7 Βογομι-lerne, en Sect, der først opstod under Alexius Comnenus. Dette vil være tilstrækkeligt for at gjøre indblysende, at Forf. har gjort denne Bog i det mindste 1000 Aar ældre, end den virkeligen er; efter Indholdet kan den ikke være ældre end det 12te Aarhundrede.

II. "I ndvendingen imod det nysnævnte Herodianiske Værks Ægthed (mener Forf. Progr. S. 56) nytter ikke stort, da man har lignende Vidnesbyrd af Basilus Magnus, der levede fra 316—380 efter Chr., i hans Skrift Erotemata grammatica." Disse Erotemata citerer da Forf. meget hyppigen i alle sine Skrifter, som aldeles sjelfre Vidnesbyrd om Udtalen enten i Almindelighed eller i det 4de Aarh. efter Chr. Men her er han slem bledragen af sine Forgængere. Et Skrift under Basilus's Navn, med Titelen Erotemata, epistlerer slet ikke. Titelen er enten opdigtet, sandsynligviis af Belasti, hvis Citater siden blandt andre Neuchlinianere Eusebius og Forf. have efterskrevet, eller og man har forbyttet Navnene og udgivet Moschopolus's eller en anden senere Grammatikers Erotemata for Basilus's. Derimod har man under den hellige Basilus's Navn et

*) Til en Mundsmag vil jeg her anføre nogle faa Exempler: Diminutivformer: p. 3 βῶλος, τὸ βολάκιον; p. 35 αἶξ, τὸ αἰγίδιον; p. 41 ζώνη, τὸ ζωνάριον; p. 44 ἴγδη, τὸ ἰγδίον; p. 68 κρεῖ, τὸ κρεῖάριον. Ord af Latinisk Oprindelse: p. 6 βίσεξτον; p. 9 σκουτάριον; p. 17 σπίτιον (ist. ὀσπίτιον) et Huus, ist. p. 223; p. 38 ἔτνος, τὸ Φάβα; p. 36 ἄεγμα, τὰ λυπηνάγια (λουπινάγια); p. 59 θῶραξ, τὸ λωρίκιον; p. 62 κέλλης, ὁ καβαλλάριος; κελλητίω, τὸ καβαλλικεύω; p. 65 λῶρος; p. 64 κίγκλις, τὸ κάγκελον; p. 67 κλίμαξ, ἢ σκάλα. Andre: p. 16 γλήχων, τὸ Φλι-σκούνιον (ist. du Cange v. Βλησκούννη); p. 44 ἰγνύη, ἢ ἄντζα (Franst: anche); p. 49. ἰμῖσθλη, ἢ βίτζα (Slav. bizz); p. 68 κνίδη, ἢ τζουκνίδα; p. 70 κολοῖος, ἢ γαγίλα (nu γάιλα); ibid. κορύνη, ἢ ματζοῦκα (Fr. massue); p. 77 λήμη, ἢ τζιμβλα; λημῶ, τὸ τζιμβλώττω; p. 109 πίθηξ, ὁ πιτζῆς; p. 124 σιμός, ὁ πατζός; p. 123 σημαία, τὸ Φλάμουλον; p. 153 χύττρα, τὸ τζικάλιον.

grammatisk Værk *περὶ γραμματικῆς γυμνασίας*; men at dette Skrift er uægte, har man allerede vidst fra det 16de Aarhundrede af, da Martin Crusius gjorde opmærksom paa Bedrageriet. Leo Allatius, som i sin *Uss. de Georgiis* p. 319 = 623 Fabr. lover paa et andet Sted udførligere at ville vise Bogens Uægtighed, fandt dette Skrift i et Romersk Haandskrift under Choeroboscus's Navn. Af Fabricii *Bibliotheca Græca*, hvor Skriftet oftere omtales, og af enhver nyere nogenlunde udførlig Litteraturhistorie (f. Ex. Schöll III S. 172, Petersen S. 558) kan erfares, at Forfatteren til denne Bog ikke er Basilius Magnus fra det 4de Aarhundrede, men Manuel Moschopolus fra det 15de eller 14de Aarhundrede. Prof. Bloch har altsaa ligeledes gjort dette Vidne 1000 Aar ældre end det virkelig er.

III. Forfatteren synes Progr. S. 35 at antage Hesy chius for ældre end Kirkesædrene Justinus Martyr, Clemens Alex., Lactantius og Tertullian, en Formodning, som gjendrives ved de Citater af Kirkesædrene, som findes hos denne Lexicograph; imidlertid nævnes han dog S. 55 med at angive det 4de christl. Aarhundrede som Hesy chius's Levetid. Men hvoraf veed Forfatteren dette, der mangler al sikker historisk Hjemmel? Det Lexicon, vi have under Hesy chius's Navn, indeholder vel mange gode Bemærkninger, uddragne af ældre Grammatikeres Skrifter, men bærer paa den anden Side Præg af stor Skjedesløshed, Uvidenhed og en barbarisk Tidsalder. Derfor have nogle Critikere antaget, at den ældre Compiler Hesy chius (hvis Levetid ikke vides) i en senere Byzantinsk Tid er bleven interpoleret af en temmelig uvidende Grammatiker; andre, at en i den senere Middelalder levende Byzantinsk Grammatiker Hesy chius har excerperet ældre Grammatikeres Værker, og sat Endeel til af sit Eget; men alle Critikere, som have sysselsat sig med dette Skrift, ere enige i, at det Lexicon, vi have under Hesy chius's Navn, i den Skikkelse, vi have det, skrives fra en barbarisk Tid. Vil man have Auctoriteter, da vil jeg blot anføre, at allerede Scaliger siger: *Credo illius seculum fuisse admodum βαρβαρικόν*, og jeg vil desuden nævne Alberti, Ruhnkens, Bentley og Walckenaers, af hvilke den sidste i sine *Opusc. I* p. 151 kalder Forfatteren af dette Lexicon *ultimi ævi Græculum*. Jøvrigt maa jeg henvise dem, som ønske at lære at kjende de forskjellige Meininger om denne Bogs Oprindelse, til E. Ferd. Ranke's Afhandling *de Lexici Hesy chiani vera origine et genuina forma*, Lips. et Quedlinburgi 1831, især 1ste og sidste Capitel. Hertil kommer endnu, at dette Lexicon er kommet til os igjennem et eneste Haandskrift fra det 15de Aarh., der er meget feilfuldt, slet skrevet, fuldt af Abbreviaturer og Marginal- eller Interlinear-Tilfættninger, og at den første Udgiver, Marcus Musurus, hvis Udgave har været den eneste Kilde til alle de følgende, er gaaet frem med den største Vilkaarlighed, og har ofte givet sit Eget, naar han ikke kunde læse, hvad der stod i Haandskriftet, eller ikke syntes om det. At under saadanne Omstændigheder de orthographiske Bemærkninger eller endog den Skrivemaade af Romerske Ord, som findes i Udgaverne af Hesy chius, ikke kunne gjælde som Vidnesbyrd, ja som "ganske uimodsigelige" (Progr. S. 35) Vidnesbyrd for en Tid, hvis Udtale er omtvistet, er vel indlysende.

IV. De af Bekker udgivne Scholier til Dionysius Thrax synes Forf. (1 Beleucht. S. 157) at antage for langt ældre end Choeroboscus, skjøndt der just i disse Scholier findes flere Stykker af selve Choeroboscus. Disse Scholiers omtrentlige Alder vil kunne bedømmes af Følgende. Under de Byzantinske Reiser lærtes i de geistlige Skoler iblandt andre Videnskaber ogsaa Grammatik; men denne Videnskab fik i de œcumeniske Læreres Skoler strax fra først af en ganske anden Skikkelse, end den før havde havt, idet dens Gebeet blev betydelig indskrænket (næsten ganske til en trivial Formlære), og den fik et, om jeg saa maa sige, theologisk Tilfuit ved uroffelige Dogmata og Canones. Til Grund for Sprogunderviisningen lagdes Dionysius Thrax's Compendium (S. Göttlings Fortale til Theodosii grammatica og Schöll III S. 170 f. o. a. St.). At selv Dionysius Thrax's Compendium i den Form, hvori vi nu have det, ikke er ægte, men er blevet omstøbt efter de Byzantinske Skolers Lær *), bliver saare sandsynligt ved mange Data, hvoraf allerede flere ere anførte af Göttling og Andre. Ja selv iblandt dette Compendiums Commentatorer vare der flere, som erklærede det for uægte (Schol. Dionys. Thr. p. 672). Dog dette vedkommer os ikke her, da Compendiet selv ikke indeholder Noget, hvorpaa Neuchlinianerne have beraabt sig med Hensyn til Udtalen. Scholierne derimod til dette Skrift ere, som man kan see af mangfoldige i dem forekommende Bibelsprog, bibelske Allusioner og Navne, samt af det i dem hyppige *ὁρ θεῶν*, fra en christelig d. e. Byzantinsk Tid. Bekker har samlet disse Scholier af forskjellige Codices og ordnet dem efter Paragrapherne i Dionysius Thrax, hvortil de referere sig; isørigt er den hele Samling en farrago af Smaa stykker fra forskjellige Forfattere og forskjellige Perioder i den Byzantinske Tid. Foran flere af Stykkerne navngives de Grammatikere, hvilke de tillægges, saasom Melampus, Stephanus, Choeroboscus, Porphyrius, Diomedes; andre ere blot betegnede ved *ἄλλος*, og flere af disse maae henføres til den Theodosius, om hvem vi nedenfor komme til at tale; i andre finder man uden videre Betegnelse Indholdet af et foregaaende Scholion varieret flere Gange, stundom med ordret Overensstemmelse i hele Sætninger; endelig gives der enkelte Stykker, som ikke indeholde Forklaring af selve Dionysius's Ord, men ere Commentar over en tidligere Scholiast til Dionysius (f. Ex. p. 675 sqq., p. 709 sqq.). At der i disse Scholier findes enkelte Levninger fra bedre Tider, vil jeg ikke nægte; mindst kan man imidlertid stole paa disse Scholiaster i hvad de udgive som Udtørringer af Herodian eller Apollonius, uden nærmere at betegne, hvorfra de have det; under disses Navne gik der i den Byzantinske Tid, som man kan see af den Tids grammatiske Værker, deels ved en ughjemlet Tradition (jfr. Bernhardt I. c. S. 110), deels ved uægte Skrifter mange puerile Bemærkninger, taabelige Derivationer og Spidsfindigheder, hvorom hine Alexandrinere aldrig havde drømt,

*) En Armenisk localiseret Bearbejdelse af samme Compendium, der udgives for at være fra det 4de eller 5te Aarhundrede, og hvori der findes 5 Capitler flere end i den Byzantinsk-Græske Text, er udgivet af Giribied i Mémoires et dissertations sur les antiquités nationales et étrangères, publiées par la société Royale des antiquaires de France, Tome VI, Paris 1824. 8.

og hvoraf der ikke allene ikke findes Spor i de Skrifter af dem, som ikke indeholde tydelige Kjendtegn paa Aægtbed, men som end ikke kunne være fremkomne paa en Tid, da Sproget endnu var levende og ikke betydelig udartet. Saa meget i Almindelighed om disse Scholiers Tid. Til nærmere Bedømmelse af deres Forfatteres Tid og Lærdem kan tjene: 1) At S. 683 Philoponus citeres, en Grammatiker, der efter de Data, vi have om hans Levetid, ikke kan sættes før Begyndelsen af det 7de Aarhundrede. 2) p. 747 defineres Tragoedien saaledes: ἡ τραγῳδία ἐστὶ ποίημα ἐπιτάγιον; jfr. det Romaiske τραγῳδία og de dermed beslægtede Ord i du Cange's Glossar. p. 1594 sq. 3) p. 767 fortælles, at en vis Nisiistratus, Atheniensernes Feltherre, lod bekendtgjøre i hele Hellas, at Enhver, som havde Vers af Homer, skulde bringe dem til ham imod en vis Betaling for ethvert Vers, og efterat have faaet alle Vers samlede, opfordrede han 72 Grammatikere, hvilke han hver gav alle Vers, til, hver at sammensætte de Homeriske Digte efter eget Tykke, og betalte dem anstændigt for dette Arbejde; derpaa lod han alle disse Grammatikere træde sammen for at afgjøre, hvilken Recension der var den bedste, og uden nogen Misundelse tilkjendte de alle eenstemmigen Aristarchs og Zenodotus's Recension Fortrinet, og af disse to erklærede de Aristarchs Recension for den bedste!! Ei heller vidner det 4) om nogen tidlig Byzantinsk Alder, naar det p. 746 hedder om "Euripides, Sophocles og Æschylus og lignende": γεγόνασι δὲ οὗτοι ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν Ἀθηναίων. 5) Af nye Ord vil jeg blot gjøre opmærksom paa endeel Diminutivformer p. 793 (hveriblandt ogsaa nævnes παλάτιον, ὀπίτιον med det Tillæg: ὦν τὰ πρωτότυπα ἄχρηστα!); λόγος, τὸ βεργίον (virga) ibid., og βαιουλος (en Skolemester?) p. 802 jfr. du Cange p. 168.

V. Om Grammatikeren Theodosius's Levetid haves ingen bestemte Efterretninger; han antages for ældre end Choeroboscus, paa Grund af, at man under dennes Navn har en Commentar til Theodosii Canones. Kunde man nu end ved dette Datum komme til Kundskab om, naar omtrent Forfatteren til disse Canones har levet (hvorvidt man kan det, vil sees af hvad der nedenfor anføres om Choeroboscus), saa vilde man dog deraf ikke turde slutte, at det opus, som under Navn af Theodosii grammatica er udgivet af Götting (og som ene vedkommer os her, hvor Taleren er om Neuchlinianernes Kilder), er fra samme Tid, som Theodosii Canones. At denne Theodosii grammatica skriver sig fra en meget seent Tid, har allerede Götting i Fortalen til sin Udgave gjort opmærksom paa, og en nærmere Betragtning af Indholdet viser, at denne Bog er sammensat af meget forskellige Dele. Den første Deel indtil p. 43 med. er aldeles af samme Bestaffenhed som de af Bekker udgivne Scholier, med hvilke flere Stykker næsten ordret stemme overeens; ogsaa dette Parti er, ligesom de Bekker'ske Scholier, en farrago af flere Byzantinske Grammatikers Forklaringer af enkelte Steder i Dionysius Thrax's Compendium, og handler mest om Bogstaver og Stavelses. Hvor gammel i al Fald det første og betydeligste Afsnit i dette Parti er, kan sluttes deraf, at deri citeres Etymologicum Magnum (p. 10), der ikke kan være ældre end det 10de Aarhundrede, men snarere er yngre. Uden Adskillelse følge fra p. 43—49 endeel λέξεις eller Besvarelser af grammatiske

Opgaver, uden bestemt Orden. Derpaa findes p. 49 Προοίμιον τῆς γραμματικῆς τέχνης, der danner Overkriften til et ganske nyt Skrift, som atter refererer sig til Begyndelsen af Dionysius's Compendium; men p. 61 afbrydes dette efter en kort Forklaring af hvad προοίμια er, og uden Adskillelse følger nu indtil p. 79 et med det foregaaende slet ikke i Forbindelse staaende Stykke om Orthographien, i hvilket adskillige Bemærkninger endog stride imod hvad der læres i Theodosii Canones. Dette sidste orthographiske Stykke i det mindste, om ikke mere, synes at være af samme Forfatter, som det derpaa følgende Skrift, hvis Oprindelse og Tid er sikker. Under Overkriften Περί τῶν ὀκτώ τοῦ λόγου μερῶν τοῦ αὐτοῦ begynnder nemlig p. 80 et ganske nyt grammatisk Værk, dediceret til en lærd Keiserinde (φιλολογωτάτη μοι βασιλίδων p. 80, jfr. p. 91, 98, 103, 110) og skrevet paa Commenernes Tid (p. 88 l. 14 og 17). At Forfatteren ikke er nogen Theodosius, sees af p. 113 l. 13, hvor Grammatikeren selv siger om sig, at han hedder Theodorus, og i Overkriften af tre af Bekker undersøgte Haandskrifter af denne Grammatik kaldes Forfatteren af den Theodorus Prodromus (ἀρχὴ σὺν θεῶ τῶν ἐρωτημάτων συντεθέντων παρὰ τοῦ σοφωτάτου Προδρόμου κυροῦ Θεοδώρου Bekker Anecd. p. 1137, p. 1463), der, som bekendt, levede i den første Halvdeel af det 12te Aarhundrede. De to Smaastykker endelig, hvilke Götting har udgivet p. 198 og p. 202 som Anecdota under samme falske Theodosianske Firma, findes allerede, det første περὶ τόνου i Bekkers Anecdota p. 1159 sqq.; det andet med den maaskee af Götting selv gjorte Titel: Epitome catholicae Herodiani staaer iblandt Scholia in Dionys. Thr. i Bekkers Anecd. p. 676 sqq.

VI. Georgius Choeroboscus sættes i Almindelighed i Litteraturhistorierne imellem det 4de og 5te Aarhundrede, ene og allene paa Grund af, at hans Navn findes citeret eengang hos Stephanus Byzantinus eller, rettere sagt, dennes Epitomator Hermolaus (v. Ταμίαντις). Men allerede Leo Allatius i sin Afhandling de Georgiis (p. 319 ed. 1651 = p. 624 Fabr.) har bemærket, at Alt, hvad man nu har under Choeroboscus's Navn, uden Tvivl er af en langt yngre Georgius Choeroboscus, end den hos Stephanus nævnte; og Fabricius (bibl. gr. x. p. 17 not. p. 626 not. ed. 1) paaftaaer det Samme med Hensyn til flere ham tillagte Skrifter. Hvad navnlig det Skrift angaaer, hvilket Forf. har benyttet som Kilde, nemlig de af Bekker i 3die Bind af Anecdota udgivne betydelige Fragmenter af Choeroboscus's Scholier til Theodosii Canones, da er det beviisligt af disses Indhold, at de have en langt senere Oprindelse end det 4de eller 5te Aarhundrede. Ikke allene citerer Forfatteren af disse Scholier selv Stephanus Byzantinus (p. 1201), men citerer ogsaa Philoponus's Lærer Romanus (p. 1177, 1197, 1201, 1206) og Philoponus selv (p. 1177, samt 1286, 1288, hvis disse sidste Steder, der ere udgivne efter en anden af Bekker ikke nøiere betegnet Codex, høre til samme Værk). Ligeledes citeres p. 1179 og 1291 ὁ γραμματικὸς Ἰωάννης, der rimeligvis er den samme Philoponus, som almindeligen κατ'ἔξοχὴν kaldes ὁ γραμματικός; Bekker har paa det første Sted (p. 1179) ved en Conjectur tilføjet ὁ Χάραξ, men

selv om denne Conjectur er rigtig, som den neppe er, gjør det Intet til Sagen, da ogsaa Charax er yngre end Philoponus, hvem han citerer (S. *ibid.* p. 1150). I et andet Skrift, hvoraf samtlige Haandskrifter bære Choeroboscus's Navn (*περὶ τῶν πονητικῶν*, udg. af F. Morellus, Lutet. 1615. 12) omtales p. 30 Simeon Metaphrastes, der ikke har levet før Begyndelsen af det 10de Aarhundrede. Her er ikke Stedet at indlade mig i en udførligere Undersøgelse om denne Grammatikers Alder og Skrifter, med Hensyn til hvilke der hersker stor Forvirring selv i de nyeste Litteraturhistorier; en egen lille Afhandling om denne Gjenstand haaber jeg engang at kunne forelægge det lærde Publicum. Det Anførte vil være tilstrækkeligt til at godtgjøre, at enten Theodosii Canones, saavel som andre Skrifter, falskelig bære Choeroboscus's Navn, eller, hvad der er rimeligere, at de ere af en yngre Choeroboscus, der har levet efter det 7de Aarhundrede, maaskee ikke før det 10de. Kun det vil jeg endnu tilføie her, at de omtalte Scholier ikke engang siges at være skrevne af Choeroboscus selv, men at være samlede ἀπὸ γωνῆς Γεωργίου Χοιροβοσκῶ, hvilket vel betyder: efter hans mundtlige Foredrag (S. Bekkeri Anecd. p. 1180 og 1270).

I.

"Tis Greece, but living Greece no more." *Byron.*

Iblandt de Grunde, som Neuchlinianerne ofte anføre for Nigtigheden af deres Udtale, er den, at denne Udtale er den samme som Nygrækerens, og at et Folks Efterkommere altid bedre end Fremmede maae vide, hvorledes deres Forfædre have talt. Hellenist Folk, Sprog og Udtale antages endnu for levende. Ogfaa Prof. Bloch, skjøndt han er noget forsigtigere, støtter sig dog oftere paa en lignende Forudsætning, og tæller i sin Revision (S. 12 ff.) den endnu i Landet levende Udtale iblandt de sikke Hjælpemidler, som tilbyde sig til at udfinde den sande (gamle) Udtale (ifr. S. 7). Erasmianerne have herimod indvendt, at Folk og Sprog har været udsat for saa mange fremmede Folkeslags Indvirkning, at man ikke kan antage, at den gamle Udtale har forplantet sig uforandret til vor Tid. Det paa-laae da vel dem, som beraabte sig paa den fra Fader til Søn mundtlig forplantede Udtale som Kilde, hvoraf den gammelgræske Bogstavlyd lod sig bestemme, og som det faste Punkt, hvorfra man kunde gaae ud i Undersøgelsen om den gamle Udtale, historisk at bevise, at der i ingen Henseende var foregaaet nogen Forandring i Udtalen i Tidens Løb, og først og fremmest, at det Folk, som nu lever i Grækenland, og det Sprog, som det taler, ikke ere forskjellige fra det gamle Grækenlands Folk og Sprog. Men til at føre et saadant Beviis, som dog maa ansees som den egentlige Grundvold for en Undersøgelse om den gamle Græske Udtale og dens Forhold til den nuværende, har Forf. hverken i sine tidligere eller engang i sine seneste Skrifter fundet sig foranlediget. Kun af enkelte Antydninger og Paaastande, hvilke for en stor Deel ere blevne afpressede ham af hans Erasmiske Modstandere, kan man see, hvorledes han i Almindelighed har tænkt sig Folkets og Sprogets Historie, og hvorledes han med Hensyn dertil ikke har fundet sig foranlediget til nogen Tvivl om Nygrækerens og deres Sprogs Identitet med Oldtidens Hellenere og det Helleniske Sprog, men tvertimod derfra har hentet end ydermere Bestyrkelse for sin Mening om den Nygræske Udtales Identitet med den gamle. Mest sparsomme ere de Antydninger om Folkets Skjebne, som findes i Forfatterens Skrifter; de indskrænke sig til følgende: "Grækerne have aldrig amalgameret sig med deres Overvindere" (1ste Vel. S. 152). — "Det er bekjendt af Historien, at Korsfarerne og de Latinere, som i det 13de Aarh. trængte frem til Constantinopel, hverken bemægtigede sig det egentlige Grækenland, eller vare saa talrige, at deres temperære Ophold (Anwesenheit) havde kunnet have

nogen Indflydelse paa Sproget." — "Perserne, Bulgaverne, Avarerne, Araberne o. a. Folkelag angreb i Middelalderen ofte Constantinopel og befatte tildeels det østromerske Keiserdømmes nordlige Provindser, men trængte ikke frem til det egentlige Grækenland eller nedsatte sig der, og kunde som en Følge heraf endnu mindre end Tyrkerne indvirke paa Sproget." — "Det er ikke bekjendt, at Macedonerne nedsatte sig paa noget Sted i Grækenland." — "Ved alle Angreb, som ere bleve gjorte paa Grækerne, og ved alle Occupationer af Græske Provindser, have de selv (Grækerne) dog altid udgjort den langt talvrigere Folkemasse" (s. St. S. 153). — "Den Nygræske Nation nedstammer i lige Linie fra dem, der fra først af talede Sproget" (Progr. S. 109 og meget ofte i Revision og a. Skrifter).

Om Sproget og Udtalen deraf lærer Forf. Følgende: "Som alle vidtubredte Sprog, saaledes blev ikke heller det Græske talt eller udtalt fuldkommen eensdan allevegne, end ikke i Grækenlands egne Provindser. Det havde flere fra hinanden meer eller mindre afvigende Mundarter eller Dialekter o. s. v. I disse Dialekter bleve imidlertid Ordene ikke blot udtalte forskjelligt, saaledes som det skeer i vore nyere Sprogs Mundarter, der dog i Skriftsproget have een og samme Orthographie tilfælles, men endog skrevne forskjelligt, saaledes, som de i hver Dialekt udtaltes. — Først fra Alexander den Stores Tid omtrent blev eet vist Bogsprog almindeligt for alle Grækere, hvilket da var det, som dannede Folk sædvanlig talte, og som deraf kaldtes ἡ κοινή (γλωσσαι), det fælles, almindelige Sprog, eller ἑλληνική γωνή, det helleniske, græske Tungemaal. Dette nærmede sig meest til det Attiske o. s. v." (Skolegrammatik 1835, historisk Indledning S. xx ff.). — "Først i de sidste 400 Aar er det Nygræske Sprog traadt istedetfor den gamle κοινή γλωσσαι. Det betvivles, at de paa deres Sprog saa flinshge Grækere have fra de indtrængende Barbarer optaget noget Andet i deres Sprog end i det høieste nogle Benævnelser paa de af dem laante Ting og Begreber." — "Hverken Tyrkerne eller de sildigere Latinere og Venetianerne eller de Barbarer, som i den tidligere Middelalder have angrebet det Østromerske Rige, have kunnet indvirke paa det Græske Sprog." — "Og til Romernes Tid var det disse, som med saa stor Iver studerede og efterlignede det Græske Sprog, ikke omvendt Grækerne, som lærte Noget af Romerne, eller dannede deres Sprog efter det Romerske; flere Ytringer hos Cicero og Quintilian overbevise os herom, og mangfoldige andre Vidnesbyrd bevise, at allerede i Romernes Tid alle hine omtvistede Punkter i Udtalen vare Grækerne eiendommelige." — "Macedonerne talte det samme Sprog som Grækerne, kun i en forskjellig Dialekt, nemlig den Doriske, som just har det Mindste af den nuværende Eritet eller Itacismus, og dette gjelder vel ogsaa om de derunder indbefattede Illyriske Stammer; den Macedoniske Dialekt adskilte sig, efter de Efterretninger, man har derom, lidet fra den øvrige Doriske. Maittaire i sit Skrift om Dialekterne S. 279 anfører kun nogle faa Ordformer, men som ikke indeholde Noget, som Grækerne skulde have optaget fra Macedonerne." — "Indtil det Tyrkiske Overherredømme have Grækerne altid haft en betydelig Litteratur, hvorved Sproget indtil da er blevet vedligeholdt saa usforfalsket, at vi endnu hos den sidste Byzantiner erkjende det for gammelgræsk, og ikke forefinde Noget deri, som kunde synes at have foranlediget nogen hvilken som helst Forandring i Udtalen. Først fra den Tid af (fra det Tyrkiske Overherred.) har det Nygræske med sine Forandringer begyndt at blive herkende, og om end dette, som det er sandsynligt, har sin Oprindelse fra den store Hobs Tale, saa har dette dog

aldeles Intet at gjøre med Bogstavernes Udtale eller den eengang indførte skriftlige Betegnelse af Lydene, hvilket ikke allene kan sees deraf, at den finere Udtale, som just findes i det Nygræske, ikke pleier at være den store Høbs Udtale, men især deraf, at den nuværende Udtale, uagtet den Nygræske Sprogforandring, dog aldeles er vedbleven at være den samme, som den var før Constantinopels Indtagelse 1455 (s: 1453), hos de dannede Grækere, som lærte i Europa, og vi slutte derfor med Rætt, at en Udtale, som under saa ugunstige og imod al Cultur fiendtlige Omstændigheder og selv under de største Forandringer, som det Græske Sprog nogensinde har lidt, har vedligeholdt sig aldeles uforandret, saameget mindre har undergaaet en saadan Forandring under de foregaaende tildeels kun temperære, tildeels ikke saa ugunstige Omstændigheder, da hverken det dengang langt talrigere Folk saaledes bukkede under for sine Overvindere, eller Sproget selv led synderlig Forandring, eller endelig i Erobrernes Udtale fandtes noget af det, som er Nygræskens eiendommeligt." (1ste Del. S. 152 f.). — "Det er ikke tydeligt, hvorledes en Nations politiske Skjebne har maattet eller kunnet indvirke paa dens Bogstavudtale. Men tilstaaet endog, at dette er muligt, og at altsaa Efterkommernes Udtale endnu ikke afgiver noget fuldgjeldigt Beviis for deres Forfædres Udtale: saa falder dog altid den største Sandsynlighed paa deres Side, som endnu tale samme Sprog, som have lært det i fortløbende Linie fra Fader til Søn, og denne Sandsynlighed bliver til fuldkommen Visshed, naar vi gaae tilbage i Historien, og da, saavidt vi kunne naae, d. e. indtil flere Aarhundreder før Chr. F. hos de Gamle selv forefinde de mangfoldigste Vidnesbyrd for, at Grækerne altid have udtalt deres Bogstaver saaledes, som deres Efterkommere endnu udtale dem, og de saa Vidnesbyrd, som synes at bevise noget Andet, ikke kunne holde Stand for nogen nøiagtigere Critik" (s. St. S. 152). — "Erfaringen lærer, at Intet er fastere, end de enkelte Bogstavernes Udtale i et Sprog, og det ikke blot hos de Dannede, men selv i Folkedialekterne" (S. 154). — Hermed forbinde vi nogle Uttringer i Forfatterens Revision, hvilke kunne bidrage til end ydermere at vise hans Ideer om det nuværende Sprogs og de nuværende Grækernes Forhold til de gamle Hellener og deres Sprog. Saaledes kaldes Nygrækerne ikke blot oftere den Nation, hos hvilken Sproget er hjemme og levende og som har arvet Sproget selv, altsaa ogsaa Udtalen ved mundtlig Overlevering uafbrudt fra de ældste Tider af (S. 28, 31); men det hedder ogsaa i Fortalen S. XIX f.: "Men, vil man maaskee sige, vi have jo heller ikke i det Latinske Sprog de Gamles Udtale: hvorfor skulde man altsaa mere i det Græske arbejde paa at restituere den og afvige fra det Gangbare? Men Tilfældet er ganske forskjelligt. Det Latinske Sprogs Udtale er nu eengang gaaet tabt og kan ikke restitueres med Sikkerhed af noget levende Sprog hos Efterkommerne; thi Italienerne ere ikke Romerne, og det Italienske Sprog er ikke det Latinske. Vi kunne altsaa kun angive det Latinske Sprogs oldromerske Udtale af Conjectur og stykkeviis, og hvor ufuldkomment selv dette kan stee i en Ting, som blot maatte modtages igjennem Rætt, vil Enhver let indsee. Men i det Græske forholder det sig ganske anderledes. Der har man ikke allene endnu, ihvorvel med nogle Modificationer og Blandinger, det samme Sprog, hvoraf de Gamle betjente sig, men udtaler det endnu, saavidt man historisk kan efterspore, ganske saaledes, som de Gamle før eet eller to tusinde Aar siden; og endnu er denne Udtale, saaledes de Gamle beskrive os den, siintlydende, blid, yndig. — Ved det Latinske Sprog forbyder altsaa Umuligheden os, at udgrunde det gamle Sprog med Sikkerhed; thi ingensteds lever den

levende Læremester, af hvis Tale vi skulde modtage det igjennem Dret; ved det Græske derimod har man disse i hele Nationen." — og S. 276 f.: "det Nygræske Sprog er ikke paa samme Maade en Datter af det gammelgræske, som det Italienske er af det Latinske; det er tværtimod det samme Sprog, som det gamle, kun noget omformet i Bøiningerne og blandet med nogle nydannede og fremmede f. Ex. Franste o. a. Ord. — Det Latinske Sprog er ganske uddød som Folkesprog, og kun dets Elementer og Etymologier leve i det Italienske, Franste o. a. Sprog. Det Græske Sprog derimod lever, i hvorvel forværret, dog endnu hos det samme Folk, og af Ordforandringerne følger saa meget mindre en Nødvendighed af Forandring i Bogstavernes Lyd, som hine ere indtraadte langt senere, end man maa antage en Forandring i disse, naar man vil paastaae den." — Saavidt Forfatteren, hvis Paastaae, paa meget faa nær, deels ere grundede paa en temmelig almindelig Fordom om Nygrækernes Sprog, deels ere Resultatet af en Historie, han selv har dannet sig. For at bidrage Mit til at berigtige de vrangte Forestillinger, der herse selv i flere nyere litterærhistoriske Værker om denne Gjenstand, vil jeg her, istedetfor i det Enkelte at behøve Forfatterens imod historisk Sandhed stridende Meninger, først give en kort Oversigt af Grækenlands politiske Skjebne, forsaavidt den kunde have Indflydelse paa Sproget, og derpaa anføre de væsentligste Punkter af selve Sprogets senere Historie, hvoraf da maastee ikke uvigtige Resultater ville kunne udtrages med Hensyn paa Udtalen.

Grækenlands Selvstændighed ophørte med Alexander den Store; den hele følgende Tids Begivenheder ere kun en lang Lidelseshistorie. Efter Alexanders Død var Hellas i en Række af Aar et Redskab for Macedonerne og Romernes Politik, plaget af Macedoniske Besætninger, indviklet i Magtthavernes Stridigheder og sønderrevet af Partikampe. Efter Kong Perseus's Overvindelse erholdt Macedonien Romersk Frihed, indtil det efter Andrisus's Opstand i Aaret 148 f. Chr. f. blev forandret til en Romersk Provinds. Hellas selv havde kort Tid derefter samme Skjebne; Mummius ødelagde Corinth 146 f. Ch. f., og Hellas blev under Navnet Achaia Romersk proconsular Provinds. Hvor stolt og vilkaarlig den Romerske Provindsforvaltning var paa Republikens Tid, er altfor bekjendt til, at jeg behøver at sige mere, end at Grækenland i det Hele taget ikke blev behandlet bedre end andre Provindser. Athen var iblandt de faa Byer, som ved de nye Herrers Gunst under Romersk Overherredømme beholdt en usikker Frihed med endeel af de gamle Former; dog vise flere Vidnesbyrd, at denne Frihed ikkun havde ringe Realitet, idet Byen baade maatte finde sig i nye af Romerne foreskrevne Love og ogsaa modtog Besøg af Provindsalembedsmand (Appian. de bello Mithr. 39, Posidon. hos Athen. V p. 212 F). Denne Romerske Vilkaarlighed var vel ogsaa fornemmelig Aarsag i, at Athen viste sig ligesaa berebvillig som det øvrige Grækenland til at deeltage med Mithridates i Krigen mod Romerne, uden at det dog understøttede ham synderlig. Nye Ødelæggelser fulgte. Først hærjede Mithridates's Horder enkelte Dele af Grækenland værre end Sjender, og siden før Sulla med sine Dropper over Landet, og holdt streng Dom over Athen, der næsten ene gjorde Modstand (86 f. Ch. f.). Seierherren rasede ved Bløddad og Plyndring, og kun Ugtelse for Athens gamle Hæder afholdt Sulla fra ganske at ødelægge Byen. Utter maatte Athen modtage Love af Romerne (Appian. l. c.); dog indlemmede Sulla det, som det synes, ikke i Provindsen; i det mindste nævnes det senere ofte som libera civitas. Krigen fortsattes derpaa

endnu en Tid i Grækenland imod Archelaus til Odelæggelse for Landet. Kort derefter blev Landet hjem-
 søgt af Asiatiske Sørovere, der endog satte sig fast paa enkelte Punkter. Pompeius befriede Romerriget
 for denne Plage, men var tillige den første, som coloniserede Græske Byer ved Fremmede. Han befol-
 kede nemlig det dengang menneketomme Dyme i Achaia ved Ciliciske Sørovere (Appian. Mithr. 96,
 Strabon. VIII p. 387 Casaub., Plutarch. Pomp. 28). I Borgerkrigen imellem Pompeius og Cæsar
 holdt Hellenerne med den første; efter Slaget ved Pharsalus blev Utica hærjet af Cæsars Dropper;
 Cæsar viste dog ogsaa i Grækenland sin sædvanlige Mildhed: kun Megara's Indbyggere, som gjorde
 Modstand, bleve næsten ganske udryddede. Han lod opbygge Corinth igjen og befolkede det ved Ro-
 meriske Colonister (Pausan. Corinth. I. 2, Plutarch. Cæs. 57). De saa Efterretninger, vi have om
 Hellas's indre Tilstand paa denne Tid, vise os kun Nød og Forfald; Athens Fattigdom var saa ster, at
 en Romersk Rigmand maatte understøtte det med Penge og Korn (Corn. Nep. Attic. c. 2, 3); flere
 Stæder laae i Ruiner (Cic. fam. IV. 5). Ogsaa August behandlede efter Slaget ved Actium Græ-
 kerne, som havde sluttet sig til hans Modstander, mildere, end de kunde vente; kun Athen mistede ad-
 skillige af sine allerede saa beskaarne Indtægter; ligeledes forbød August at drive Handel med Atheniensisk
 Borgerret. Den gamle Achæiske Stad Patrae tilligemed hele Districtet indtil Forbjergtet Rhion blev ind-
 rømmet Romerske Soldater, som havde sægtet ved Actium, og flere Byer i Achaia bleve gjorte afhængige
 af denne Romerske Colonie, der var folkerig (Strabon. I. c.). Ogsaa den, ved Actium af August
 anlagte By Nicopolis blev befolket af Romere og Hellener. Disse to Stæder vare tilligemed Athen
 maastee de eneste anseelige Byer i Grækenland, af hvis ødelagte Tilstand Strabo udkaster et sørgeligt
 Billede i ottende og niende Bog af sin Geographie. De forfaldne Stæder tjente Romerne til Veir, og
 Levningerne af de gamle Beboere levede-adspredte under Romerske Veteraers Tryk. Nogle Reisere søgte
 at ophjælpe enkelte Dele af Landet, imedens andre udfugede og plagede det paa mange Maader. Saa
 sparsomme end ellers Efterretningerne ere om Grækenlands forskjellige Egne paa den Tid, saa rig er den
 Tids Historie paa Exempler paa Romersk Raahed, Grusomhed, Kovsige og Foragt for Grækerne, der
 ogsaa ved Emigreri, lav Tænkemaade og flette Sæder hidroge, hvad de kunde, til at gjøre sig forag-
 telige: fremfor alle Athenienserne. Ligesaa sørgelige lyde de Efterretninger, man har om Grækenlands
 Tilstand fra Slutningen af det første og fra det andet Aarh. hos Dio Chrysostomus, Plutarch og Pau-
 sanias (de findes samlede i Clintons fasti Hellenici p. 439 Krueger). Byerne vare øde og Landet
 saa sparsomt befolket, at efter Plutarchs Vidnesbyrd hele Grækenland paa hans Tid neppe kunde stille
 3000 Hopliter i Marken, et Antal, som fordm det lille Megara havde sendt til Platae*). Ogsaa
 den Gunst, som Athen havde nydt i den første Reiserid, tabte sig; Septimius Severus formindskede Byens
 Privilegier. I det tredie Aarh. begyndte de nordlige Barbarers Indfald i det Romerske Rige**); dog

*) Plutarch. de defectu orac. c. 8: Τῆς κοινῆς ὀλιγανθρίας, ἣν αἱ πρότεροι στάσεις καὶ οἱ πόλεμοι
 περὶ πᾶσαν ὕμῳ τι τὴν οἰκουμένην ἀπειργάσαντο, πλείστον μέρος ἢ Ἑλλάς μετέσχκε, καὶ μόλις
 ἂν νῦν ὅλη παράσχοι τρισχιλίουσ ὀπλίτας, ὅσους ἡ Μεγαρέων μία πόλις ἐξέπεμψεν εἰς Πλα-
 ταίας κ. τ. λ.

***) Med et almindeligt Navn kaldes disse Barbarer hos de Byzantinske Forfattere ofte Scyther eller Geter.

blev det egentlige Grækenland forstaaet indtil Gallienus's Tid, da Gotherne i Forbindelse med andre Barbarer (i Aaret 267) trængte ind i det Inderste af Riget og oversvømmede det af Keiseren forsømte og svagt befolkede Grækenland. Byerne i Achaia bleve stukne i Brand, og selv Athen blev indtaget og plyndret; men imedens Gotherne her adspredte sig og overgave sig til Fylderi, bleve de angrebne af en Flok Atheniensere, som Dexippos havde samlet, og fordrevne fra Byen. Paa deres Tilbagetog skjendte og brændte de i Beootien, Acarnanien, Thessalien og Epirus, indtil de endelig bleve slagne af de Romerske Legioner i Illyrien. Et Par Aar efter gjorde en anden Gothisk Skare Landgang paa flere Punkter i Thessalien og Hellas og plyndrede det aabne Land. Efterat Claudius havde staaet Gotherne ved Naissus i Mæsien, bleve de af dem, som havde overgivet sig, deels indlemmede i Legionerne, deels adspredte som Colonister i Rigets forskjellige Provindser. Efter denne første Storm havde Hellas No i henved hundrede Aar og synes at være kommet sig Noget. I denne Tid udbredte Christendommen sig i Hellas, dog kun langsemt, især saalænge Keiserne ikke anvendte voldsomme Midler for at befordre dens Udbredelse. I Aaret 330 forflyttede Constantin Residens til Byzantium i Thracien, en i Oldtiden rig og blomstrende By, men som under Romerne, navnlig paa Severus's og Gallienus's Tid, havde lidt meget og var aldeles forfalden (le Beau histoire du Bas-Empire T. I p. 485 sqq.). Constantin og hans Eftermand gjorde Alt for at have og besygte denne nye Residens og gjøre den baade i materiel og i aandelig Henseende til Rigets Hovedpunkt. Dette skete ikke uden Skade for Grækenland. I det Foregaaende har jeg næsten ganske forbigaaet Barbarernes Bevægelser i Thracien og tilgrændsende Lande; ogsaa i det Følgende vil jeg indskrænke mig til det egentlige Grækenland. Kun vil jeg i Almindelighed bemærke, at ligesom allerede før Thracien, Mæsien og tildeels Macedonien var en Lumleplads for Barbarerne, saaledes vare disse Lande ogsaa i de følgende Aarhundreder mange barbariske Herders Kampplads og Stæde. Constantinopel blev strax i sin Begyndelse gjort til en folkerig Stad ved en fra alle Egne paa orientalsk Buis sammendreven Befolkning (Schlesser universalhist. Uebers. d. Gesch. d. alt. Welt III Th. 2 Abth. S. 300) og stod siden aaben for indvandrende Barbarer, der baade findes der som Kjernen af Hæren og selv som høie verdslige og geistlige Embedsmænd: saaledes blev f. Ex. den Slaviske Eunuch Niketas i Aaret 766 valgt til Patriarch i Constantinopel (Theophanes Chronogr. p. 370). Justinian gav 70000 Transsistranere Bolig og Borgerrret i Constantinopel, og senere blev Hovedstadens ved Pest og Krig svækkede Befolkning oftere rekruteret ved indkaldte Colonister fra andre Egne.

Den No, som Grækenland havde nydt i hundrede Aar, blev forstyrret under Valens, da Vestgotherne, som nylig havde staaet Bolig i Dacia Ripensis og en Deel af Mæsien og Thracien, gjorde Opstand, oversvømmede hele Thracien og Macedonien og forvandlede Thessalien næsten til en Ør (378). Først Theodosius besvor denne Storm, der med langt større Voldsomhed udbrød igjen efter hans Død 395. Gotherne i Forbindelse med flere andre barbariske Herder trængte under Marichs Anførsel ind i Hellas, skjendte og brændte i hele Landet; selv Athen blev sandsynligviis indtaget, uden at det dog led saa meget som de andre Byer baade i Mellemgrækenland og paa Peloponnes (Zosimus V. 3 sqq., Claudian. in Rufin. II. 179—194 o. A. hos Zinkeisen S. 637). Stilicho's Ankomst i Aaret 396 gjorde Ende paa Udelæggelsen og trang Marich til at trække sig ud af Grækenland. Han satte sig fast i Epirus og blev

endog i Aaret 398 af Keiser Arcadius udnævnt til Overfeltherre i Præfecturen Illyricum, som dengang ogsaa indbefattede Grækenland (*Vastator Achivæ Gentis et Epirum nuper populatus inultam Præsident Illyrico. Claudian. in Eutrop. II. 214 sqq.*). Her herskede han med uindskrænket Magt i 4 Aar, og efter hans Dødtgang til Italien bleve Gothiske Colonier tilbage i Epirus, imedens det egentlige Grækenland i Begyndelsen af det 5te Aarh. for den største Deel var tomt for Mennesker og fuldt af Ruiner. Historien tier i en Række af Aar næsten ganske om dette ulykkelige, i alle sine Dele opløste og af Regjeringen aldeles forsojnte Land. Usikker er den Efterretning hos Krønikeskriveren Marcellinus (*Scaliger thesaur. temp. p. 32 ed. 1606*), at Attila skal være trængt lige til Thermopylæ; vist er det derimod, at den østgothiske Konge Theodorich gjorde flere ødelæggende Indfald i Thessalien, og at Vandalske Svævere under Genserichs Anførsel i Aaret 466 plyndrede Grækenlands Fastland og Der. Mere vide vi om Grækenlands Skjebne under Justinian den 1ste og de nærmest følgende Keisere. "Illyricum," beretter Procopius (*hist. arc. c. 18 p. 54 ed. Paris.*), "hele Thracien, Hellas, Chersonesus og alt det Land, som strækker sig fra den Joniske Havbugt til Byzanz's Forstæder, have fra den Tid af, da Justinian modtog Regjeringen over Romæerne (527—565), Hunner, Slaviner, Anter, overfaldet og udøvet skrækkelige Ting imod disse Egnes Beboere." I Aaret 540 ødelagde Hunnerne Grækenland indtil Peloponnes og dræbte efter Procopius næsten alle Beboere af det egentlige Hellas (*de bello Pers. II. 4*). Desuden led Landet af Pest, Jordsjælv og Oversvømmelse, og imod Enden af Justinians Regjering gjorde Ostgotheren Totilas med en Flaade af 300 Skibe et Niøvertog imod Grækenlands vestlige Kyster. Langt vigtigere ved deres Følger vare Slavernes og de med dem beslagtede Avarers Tog under Justinians Efterfølgere lige indtil det ottende Aarhundrede. Kun faa og korte Efterretninger ere komne til os om disse Tog, saa at de enkelte Togs egentlige Bestaaffenhed, deres Retning, Omfang og Ende er dunkel, men Resultaterne af dem ligge klart for vore Øine. Hvad der fortælles, er følgende: I Keiser Liberius Constantinus's fjerde Regjeringsaar (578) gif 100,000 Slaver over Donau, og trængte, efterat have gennemstrefset de nordligere Lande, ind i Hellas. At de vendte tilbage til deres oprindelige Bolig, siges ikke. Under Keiser Mauricius, i Aaret 589, skulle Avarerne være dragne ind i Grækenland og have havt Peloponnes i deres Magt i to hundrede og atten Aar, og saaledes have løstrevet dette Land fra det Romerske Rige, at ingen Romæer vovede at betræde Halvøen. I lang Tid derefter bliver Grækenland neppe nævnet hos de Byzantinske Forfattere, lige indtil det 8de Aarh. i Constantinus Copronymus's Tid, da først i Aaret 747 en frygtelig Pest rasede i Grækenland (*Theophanes p. 354*), og derpaa fulgte Slavernes Hovedtog, hvorved navnlig Peloponnes blev aldeles slavineret (*ἐσθλαβώθη πᾶσα ἡ χώρα καὶ γέγονε βύσβαρος*), saa at i den følgende Tid Slaverne nævnes som Beboerne af saa godt som hele Macedonien, Epirus, det egentlige Hellas og Peloponnes, ligesom ogsaa mange Byers Slaviske Navne i disse Lande, der forekomme hos Forfatterne efter denne Tid, vidne om Barbarernes fuldkomne Udbredelse og Nedsættelse i hele Grækenland. Uden Tvivl havde Grækenlands Colonisation ved Slaverne allerede begyndt i det 6te Aarhundrede efter deres første Tog, indtil de i det 8de Aarhundrede fik fuldkommen Overhaand og efterhaanden før og efter denne Tid amalgamerede sig med Levningerne af de gamle Beboere, saa at begge Elementer smeltede sammen til et nyt

og kraftigere Folk *). I Begyndelsen levede disse Slaver aldeles uafhængige af de Byzantinske Keisere; det Dog, som Staurakios gjorde imod dem under Irene for at gjøre dem statsfyldige (Theophanes p. 385), indskrænkede sig vistnok kun til enkelte Strækninger, og var i al Fald uden blivende Følger. Det samme gjelder i endnu højere Grad om de Dele af Peloponnes, som Nicephorus gjorde afhængige efter Patrensernes Seier (Constantin. Porph. de adm. imp. c. 49); ved given Leilighed faldt de fra, og først under Michael den 3die (842—867) maatte navnlig Peloponnes formelig erobres paa ny, og Beboerne erkjendte fra nu af Keiseren for deres Herre med Undtagelse af to Slavestammer Ezeriterne og Milingerne ved Taygetos, som først senere bleve bragte i Afhængighed (Const. Porphy. l. c. c. 50,

*) For at man kan see, at den ovenstaaende Beretning er fuldkommen historisk begrundet, vil jeg anføre de Steder, som ligge til Grund derfor: Excerpta e Menandri historia II c. 16 p. 404 ed. Bonn.: "Οτι κεραιζομένης τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Σκλαβηῶν, καὶ ἀπανταχόσε ἀλλεπαλλήλων αὐτῇ ἐπιηρημένων τῶν κινδύνων, ὁ Τιβέριος οὐδαμῶς δύναμιν ἀξιόμαχον ἔχων οὐδὲ πρὸς μίαν μοῖραν τῶν ἀντιπάλων — πρᾶσβεύεται ὡς Βαϊανὸν τὸν ἡγεμόνα τῶν Ἀβάρων: cfr. I. 24 p. 327. — Kirkehistorikeren Guagrius fra Epiphania, som levede i Slutningen af det 6te Aarh., fortæller hist. ecclesiast. VI. 10: Τούτων ὡδὲ χωρούντων (imedenes Keiser Mauricius krige imod Perserne) οἱ Ἀβάρες δις μέχρι τοῦ καλουμένου μακροῦ τεύχους διελίσσαντες, Σιγγιδύνα Ἀρχιάλουν τε καὶ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν καὶ ἑτέρας πόλεις τε καὶ Φρούρια ἐξεπολιόρησαν καὶ ἠνδραποδίσαντο, ἀπολλύντες ἅπαντα καὶ πυρπολοῦντες. Denne i og for sig selv noget ubestemt Efterretning hos en samtidig Skribent bestyrkes og faaer Lys ved en Synodalsskrivelse af den Byzantinske Patriarch Nicolaus til Keiser Alerius Comnenus, hvori Patriarchen iblandt Andet anfører, at Keiser Nicephorus den 1ste (802—811) har oplyst Episcopatet Patra til en Metropolis formedelst den Hjælp, den hellige Andreas havde ydet Patrenserne imod Avarerne ἐν τῇ καταστροφῇ τῶν Ἀβάρων — ἐπὶ διακοσίοις δεκαοκτῶ χρόνοις ὅλοις κατασχόντων τὴν Πελοπόννησον καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς ἀποτεμομένων, ὡς μὴδὲ πόδα βαλεῖν ὅλως δύνασθαι ἐν αὐτῇ Ῥωμαίων ἄνδρα. Diplomet findes i Joannis Leunclavii Jus Græco — Romanum T. I p. 278 Francof. 1596. Det fortjener ogsaa at bemærkes, at Constantinus Porphyrogenetus, som fortæller den samme Kamp imellem Patrenserne og Barbarerne, kalder disse sidste Slaver (de administr. imper. c. 49 p. 151 Banduri). Om Slavernes hovedtog og Landets Slavnisering melder Constantinus Porphyrog. de Themat. II Them. 6 hos Banduri I p. 25 nærmest med Hensyn til Peloponnes Følgende: Ἐσθλαβῶν δὲ πᾶσα ἡ χώρα καὶ γέγονε βάρβαρος, ὅτε ὁ λοιμικὸς θάνατος πᾶσαν ἐβόσκητο τὴν οἰκουμένην ὀπηνίκα Κωνσταντῖνος, ὁ τῆς κοπρίας ἐπώνυμος, τὰ σκῆπτρα τῆς τῶν Ῥωμαίων διεῖπεν ἀρχῆς ὥστε τινὰ τῶν ἐκ Πελοποννήσου μέγα φρονούντα ἐπὶ τῇ αὐτοῦ εὐγενείᾳ, ἵνα μὴ λέγω δυσγενείᾳ, Εὐφύμιον, ἐκείνον τὸν περιβόητον γραμματικόν, ἀποσκῶψαι εἰς αὐτὸν τουτοῖ τὸ θρυλλούμενον ἱαμβεῖον:

Γαρσασδοειδῆς ὄψις ἐσθλαβωμένη.

Hermed maa forbindes, hvad Forfatteren af Strabo's Chrestomathie (der levede i Slutn. af 10de Aarh.) siger lib. VII p. 1249 D. Almel. (Vol. III p. 570 Korais): Νῦν δ' οὐδ' ὄνομα ἐστὶν Μακεδόνων ἢ Θρακῶν; endvidere p. 1231 (p. 373 K.): Καὶ νῦν δὲ πᾶσαν ἠπειρον καὶ Ἑλλάδα, σχεδὸν καὶ Πελοπόννησον καὶ Μακεδονίαν σκῶσαι Σκλάβοι νέμονται, og lib. VIII p. 1261 (p. 536 K.) om et Peloponnesisk District: Νῦν δὲ οὐδὲ ὄνομα ἐστὶν Πισατῶν καὶ Καυκόνων καὶ Πολίων ἅπαντα γὰρ ταῦτα σκῶσαι νέμονται. Om Slaviske Stednavne see Fallmerayer Gesch. d. Halbins. Morea S. 240—542. En Slaviske Fyrste Kamirov og en Slaviske By Belzetia eller Bergitia i Attica i Slutningen af det 8de Aarh. omtales af Theophanes p. 400 og Zonaras XV. 15 (Vol. II p. 120).

Vol. I p. 133 Band.). Sammensmeltningen med Landets ældre Beboere i Henseende til Religion, Sprog og Sæder var vistnok allerede tidligere efterhaanden gaaet for sig; den større Civilisation og Cultur viste her som overalt sin Overlegenhed over den raae Kraft; ved Tabet af Friheden ophørte den Adskillelse, som endnu kunde finde Sted imellem de to forskjellige Folkstammer. Følgerne af denne Blanding med et kraftigere Folk viste sig snart: et ganske nyt Liv begynder i Grækenland. Allerede mod Enden af det 9de Aarh. finde vi i enkelte Dele af Grækenland Spor af Velstand og Industri, og denne tiltog i de følgende Tider (Zinkeisen S. 777 ff.); vi see i Begyndelsen af det 10de Aarh. Grækenland yde betydelige Bidrag af Krigsfolk og Krigsfornødenheder til den keiserl. Armee (Const. Porphy. de cerem. aulæ Byz. II. 44), et Phænomen, som er ganske nyt i de senere Grækeres Historie. Ganske frit for nordlige og vestlige Sværmes Overfald var Grækenland ikke i det 10de og følgende Aarh. I Aaret 933 angreb Bulgarene det nordlige Grækenland og nedsatte sig endog i Nicopolis; de fornyede deres Tog i Aaret 978 og 995 og trængte begge Gange frem til Peloponnes, men maatte første Gang snart trække sig tilbage til Thessalien, som led meget, og anden Gang bleve de totalt slagte af den keiserlige Feltherre og Statholder Nicephoros Uranos og endelig ganske undertungne i Aaret 1019. De Drepper, Keiser Romanos Argyros (1028—34) sendte til Italien og Sicilien, vare udelukkende samlede i Grækenland (Cedrenus p. 729), og saa Aar efter forshuede dette Land i en Hungersnød Hovedstaden med Korn. I Lobet af dette Aarhundrede forureligedes Grækenland dog atter ved de irasaldne Bulgare (1040) og ved Uzernes Tog (1065), men denne Plage varede meget kort og har neppe strakt sig over Thermopyla. Af Normannertogene i Slutningen af det 11te og i det 12te Aarh. var kun Rogers Tog (1146) ødelæggende for Grækenland; dog kom selv de Byer, som havde lidt mest i denne Krig, Theben og Corinth, sig hurtig igjen; men det 13de Aarhundredes Begyndelse forstyrrede, hvad der var vundet i de foregaaende Tider. Vi ville her kun ganske kort angive Hovedpunkterne af den følgende Tids Historie, da den ikke staaer i næste Forbindelse med vort Emne. I Aaret 1204 bemægtigede de Frankiske Korsfarere i Forbindelse med Venetianerne sig Constantinopel og oprettede det Latinske Keiserdømme. Keiseren fik kun omtrent den fjerde Deel af Riget; de tre andre Dele erholdt Venedig og de andre Deeltagere i Korstoget som Lehn med Lilladelse at give deres Besiddelser Andre til Lehn; og enkelte Stykker erobrede af andre Frankiske Riddere, som deres Brødres Held loffede til Grækenland. Venetianerne coloniserede for en stor Deel deres Besiddelser; lignende gjorde de Venetianske Lehnsmænd og de andre Frankiske Riddere. Forfatningen blev ordnet efter Kongeriget Jerusalem's Mønster, hvis Love (Nissiferne) bleve indførte baade i Keiserdømmet selv og i de øvrige Latinske, især Venetianernes Besiddelser (Wilken Gesch. d. Kreuzzüge B. V S. 375). Foruden at man gjorde sig Umage for ved glimrende Løfter at hidlokke nye Colonister fra Vesten, begave ogsaa flere Pilegrimme sig i Haab om at gjøre Lykke fra Palestina til Constantinopel og Grækenland. Det Latinske Keiserdømme selv varede kun kort, men de Frankiske Besiddelser i selve Grækenland vare saa langt fra at være temporære, at flere af Frankerne stiftede Smaariger overlevede det Byzantinske Rige, og Venetianerne forbleve i Besiddelse af det allermeste af hvad de havde faaet ved Delingen, baade i den følgende Byzantinske Tid og endnu rum Tid efter dette Riges Undergang, indtil Tyrkernes Overmagt

Exempler fra forskellige Aarhundreder, da disse fortest og klarest ville give dem, som ikke have Udgang til Billederne, et Billede af det Næghæfte Sprog.

I. Af **Εμανυιλ Γεοργιλλας** i den sidste Halvdeel af 15de Aarhundrede:

Ὡ θεὸς, νὰ τὸχαν πολεμᾶν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι οὕτως,
 Καὶ νᾶχαν κάμνειν αἵματα καὶ κρίσεις τοῦ θανάτου,
 Ποτὲ νὰ μὴν ἐχάνασιν, λέγω, τὴν βασιλείαν.
 Ἀμὲ οἱ κρίσεις οἱ ἀχαμνῆς, καὶ οἱ ἐλεημοσύναις,
 Ἐσαμᾶν τοὺς ὀλόγγυμους καὶ ξετραχηλισμένους.

(Korais Ἐτακτα II p. 148).

* * *

Οἱ ματιόρδοι μὲ χαρῆς τὰ σώματα νὰ πέρνονν,
 Καὶ ἄλλοι νὰ τὰ θάπτουσι, καὶ κείνοι νὰ διαφέρουνν.

(ibid. p. 107).

* * *

Καὶ ἀπάνω εἰς τὰ τραχήλιά των εἰς τὰ τουρνέματά των,
 Χρυσὰ νὰ ἔχουν γουρζέρια μέχρι καὶ τὰ βιζία των.

(ibid. p. 356).

II. Af **Steph. Sachlifikis** i det 16de Aarhundrede:

Ἀμέτε καὶ μανλίζετε ὑπανδρες καὶ χηράδες,
 Γελᾶτε ταῖς ἀνέγλυτες καὶ ταῖς νοικουηράδες,
 Καὶ βλέπετε ὅσον ἔχετε ἀπὸ ταῖς πενθεράδες.

(ibid. p. 47).

* * *

Καὶ κείνος μὰ τὴν μούζαν του μὰ τὴν κακὴν του μοῖραν,
 Τα ῥοῦχα τοῦ νεν ἄτζαλα, καὶ γέμουσιν τὴν ψύραν.

(ibid. p. 71).

III. Af Historien om Apollonios i Tyros, fra Begynd. af 16de Aarh., udgivet i Venedig:

Τιγάρη δὲν γνωρίζεται μυριστικὸν κλωνάρη,
 Στους βρώμους ἂν εὐρίσκειται, ποῦ δὲν τοῦ λείπει χάρη;

(ibid. I p. 150).

* * *

Κάμε καλὸν, καὶ ἄς κείτεται, σὰν νὰ σπειρες σιτάρη,
 Ὅποῦ τὸ ῥίκτης εἰς τὴν γῆν, κῦστερα βρίσκεις χάρη.

(ibid. II p. 170).

Vol. I p. 133 Band.). Sammensmeltningen med Landets ældre Beboere i Henseende til Religion, Sprog og Sæder var vistnok allerede tidligere efterhaanden gaaet for sig; den større Civilisation og Cultur viste her som overalt sin Overlegenhed over den raae Kraft; ved Tabet af Friheden ophørte den Adskillelse, som endnu kunde finde Sted imellem de to forskjellige Folkstammer. Følgerne af denne Blanding med et kraftigere Folk viste sig snart: et ganske nyt Liv begynder i Grækenland. Allerede mod Enden af det 9de Aarh. finde vi i enkelte Dele af Grækenland Spor af Velstand og Industri, og denne tiltog i de følgende Tider (Zinkeisen S. 777 ff.); vi see i Begyndelsen af det 10de Aarh. Grækenland yde betydelige Bidrag af Krigsfolk og Krigsfornödenheder til den keiserl. Armee (Const. Porphy. de cerem. aulæ Byz. II. 44), et Phænomen, som er ganske nyt i de senere Grækeres Historie. Ganste frit for nordlige og vestlige Sværmses Overfald var Grækenland ikke i det 10de og følgende Aarh. I Aaret 933 angreb Bulgarene det nordlige Grækenland og nedsatte sig endog i Nicopolis; de fornyede deres Tog i Aaret 978 og 995 og trængte begge Gange frem til Peloponnes, men maatte første Gang snart trække sig tilbage til Thessalien, som led meget, og anden Gang bleve de totalt slagne af den keiserlige Feltherre og Statholder Nicephoros Uranos og endelig ganske undervungne i Aaret 1019. De Dropper, Keiser Romanos Argyros (1028—34) sendte til Italien og Sicilien, vare udelukkende samlede i Grækenland (Cedrenus p. 729), og saa Aar efter forsynede dette Land i en Hungersnød Hovedstaden med Korn. I Løbet af dette Aarhundrede foruroligedes Grækenland dog atter ved de frafaldne Bulgarer (1040) og ved Uzernes Tog (1065), men denne Plage varede meget kort og har neppe strakt sig over Thermopylæ. Af Normannertogene i Slutningen af det 11te og i det 12te Aarh. var kun Rogers Tog (1146) ødelæggende for Grækenland; dog kom selv de Byer, som havde lidt mest i denne Krig, Theben og Corinth, sig hurtig igjen; men det 13de Aarhundredes Begyndelse forstyrrede, hvad der var vundet i de foregaaende Tider. Vi ville her kun ganske kort angive Hovedpunkterne af den følgende Tids Historie, da den ikke staaer i næieste Forbindelse med vort Emne. I Aaret 1204 bemægtigede de Frankiske Korsfarere i Forbindelse med Venetianerne sig Constantinopel og oprettede det Latinske Keiserdømme. Keiseren fik kun omtrent den fjerde Deel af Riget; de tre andre Dele erholdt Venedig og de andre Deeltagere i Korstoget som Lehn med Tilladelse at give deres Besiddelser Andre til Lehn; og enkelte Stykker erobrede af andre Frankiske Riddere, som deres Brødres Held lokkede til Grækenland. Venetianerne coloniserede for en stor Deel deres Besiddelser; lignende gjorde de Venetianske Lehnsmand og de andre Frankiske Riddere. Forfatningen blev ordnet efter Kongeriget Jerusalem's Mønster, hvis Love (Aassiserne) bleve indførte baade i Keiserdømmet selv og i de øvrige Latinske, især Venetianernes Besiddelser (Wilken Gesch. d. Kreuzzüge B. V S. 375). Foruden at man gjorde sig Umage for ved glimrende Løfter at hidlokke nye Colonister fra Vesten, begave ogsaa flere Pilegrimme sig i Haab om at gjøre Lykke fra Palæstina til Constantinopel og Grækenland. Det Latinske Keiserdømme selv varede kun kort, men de Frankiske Besiddelser i selve Grækenland vare saa langt fra at være temporære, at flere af Frankerne stiftede Smaariger overlevede det Byzantinske Rige, og Venetianerne forbleve i Besiddelse af det allermeste af hvad de havde faaet ved Delingen, baade i den følgende Byzantinske Tid og endnu rum Tid efter dette Riges Undergang, indtil Tyrkernes Overmagt

Exempler fra forskjellige Aarhundreder, da disse fortest og klarest ville give dem, som ikke have Udgang til Billederne, et Billede af det Nygræste Sprog.

I. Af Emanuil Georgillas i den sidste Halvdeel af 15de Aarhundrede:

Ὁ θεὸς, τὰ πόχαν πολεμᾶν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι οὕτως,
 Καὶ γάχαν κάμνειν αἵματα καὶ κρίσεις τοῦ θανάτου,
 Ποτὲ γὰ μὴν ἐχάνασιν, λέγω, τὴν βασιλείαν.
 Ἀμέ οἱ κρίσεις οἱ ἀχαμνές, καὶ οἱ ἐλεημοσύναις,
 Ἐκαμάν τους ὀλόγγυρους καὶ ξετραχλισμένους.
 (Korais Ἄτακτα II p. 148).

* * *

Οἱ μαριόρδοι μὲ χαρῆς τὰ σώματα γὰ πέρνονν,
 Καὶ ἄλλοι γὰ τὰ θάπτουσι, καὶ κείνοι γὰ διαγέρνονν.
 (ibid. p. 107).

* * *

Καὶ ἀπάνω εἰς τὰ τραχήλιά των εἰς τὰ τουρνέματά των,
 Χρυσὰ γὰ ἔχουν γουρζέρια μέχρι καὶ τὰ βιζία των.
 (ibid. p. 356).

II. Af Steph. Sachlifikis i det 16de Aarhundrede:

Ἀμέτε καὶ μυλιζετε ὑπανδρες καὶ χηράδες,
 Γελᾶτε ταῖς ἀνέγλυτες καὶ ταῖς νοικοκυράδες,
 Καὶ βλέπετε ὅσον ἔχετε ἀπὸ ταῖς πενθεράδες.
 (ibid. p. 47).

* * *

Καὶ κείνος μὰ τὴν μούζαν του μὰ τὴν κακὴν του μοῖραν,
 Τα ῥούχα τοῦ νεῦ ἀτζαλα, καὶ γέμουσιν τὴν ψύραν.
 (ibid. p. 71).

III. Af Historien om Apollonios i Syros, fra Begynd. af 16de Aarh., udgiven i Venedig:

Τιγάρη δὲν γνωρίζεται μυριστικὸν κλωνάρη,
 Στὸς βρώμους ἂν εὐρίσκεται, ποῦ δὲν τοῦ λείπει χάρη;
 (ibid. I p. 150).

* * *

Κάμε καλὸν, καὶ ἄς κείτται, σὰν γὰ σπειρες σιτάρη,
 Ὅποῦ τὸ ῥίκτης εἰς τὴν γῆν, κῦστερα βρίσκης χάρη.
 (ibid. II p. 170).

Vol. I p. 133 Band.). Sammensmeltningen med Landets ældre Beboere i Henseende til Religion, Sprog og Sæder var vistnok allerede tidligere efterhaanden gaaet for sig; den større Civilisation og Cultur viste her som overalt sin Overlegenhed over den raae Kraft; ved Tabet af Friheden ophørte den Adskillelse, som endnu kunde finde Sted imellem de to forskjellige Folkstammer. Følgerne af denne Blanding med et kraftigere Folk viste sig snart: et ganske nyt Liv begynder i Grækenland. Allerede mod Enden af det 9de Aarh. finde vi i enkelte Dele af Grækenland Spor af Velstand og Industri, og denne tiltog i de følgende Tider (Zinkeisen S. 777 ff.); vi see i Begyndelsen af det 10de Aarh. Grækenland yde betydelige Bidrag af Krigsfolk og Krigsfornödenheder til den keiserl. Armee (Const. Porphy. de cerem. aulæ Byz. II. 44), et Phænomen, som er ganske nyt i de senere Grækeres Historie. Ganske frit for nordlige og vestlige Sværms Overfald var Grækenland ikke i det 10de og følgende Aarh. I Aaret 933 angreb Bulgarene det nordlige Grækenland og nedfattede sig endog i Nicopolis; de fornøede deres Tog i Aaret 978 og 995 og trængte begge Gange frem til Peloponnes, men maatte første Gang snart trække sig tilbage til Thesalien, som led meget, og anden Gang bleve de totalt slagne af den keiserlige Feltherre og Statholder Nicephoros Uranos og endelig ganske undtvungne i Aaret 1019. De Dropper, Keiser Romanos Argynos (1028—34) sendte til Italien og Sicilien, vare udelukkende samlede i Grækenland (Cedrenus p. 729), og saa Aar efter forsynede dette Land i en Hungerstid Hovedstaden med Korn. I Løbet af dette Aarhundrede forureligedes Grækenland dog atter ved de frafaldne Bulgare (1040) og ved Uzernes Tog (1065), men denne Plage varede meget kort og har neppe strakt sig over Thermopylae. Af Normannertogene i Slutningen af det 11te og i det 12te Aarh. var kun Rogers Tog (1146) ødelæggende for Grækenland; dog kom selv de Byer, som havde lidt mest i denne Krig, Theben og Corinth, sig hurtig igjen; men det 13de Aarhundredes Begyndelse forstyrrede, hvad der var vundet i de foregaaende Tider. Vi ville her kun ganske kort angive Hovedpunkterne af den følgende Tids Historie, da den ikke staaer i næieste Forbindelse med vort Emne. I Aaret 1204 bemægtigede de Frankiske Korsfarere i Forbindelse med Venetianerne sig Constantinopel og oprettede det Latinske Keiserdømme. Keiseren fik kun omtrent den fjerde Deel af Riget; de tre andre Dele erholdt Venedig og de andre Deeltagere i Korstoget som Lehn med Tilladelse at give deres Besiddelser Andre til Lehn; og enkelte Stykker erobredes af andre Frankiske Riddere, som deres Brødres Held lokkede til Grækenland. Venetianerne coloniserede for en stor Deel deres Besiddelser; lignende gjorde de Venetianske Lehnsmand og de andre Frankiske Riddere. Forsætningen blev ordnet efter Kongeriget Jerusalem's Mønster, hvis Love (Nisiferne) bleve indførte baade i Keiserdømmet selv og i de øvrige Latinske, især Venetianernes Besiddelser (Wilken Gesch. d. Kreuzzüge B. V S. 375). Foruden at man gjorde sig Umage for ved glimrende Løfter at hidlokke nye Colonister fra Westen, begavede ogsaa flere Pilegrimme sig i Haab om at gjøre Lykke fra Palæstina til Constantinopel og Grækenland. Det Latinske Keiserdømme selv varede kun kort, men de Frankiske Besiddelser i selve Grækenland vare saa langt fra at være temporære, at flere af Frankerne stiftede Smaariger overlevede det Byzantinske Rige, og Venetianerne forbleve i Besiddelse af det allermeste af hvad de havde faaet ved Delingen, baade i den følgende Byzantinske Tid og endnu rum Tid efter dette Riges Undergang, indtil Tyrkernes Overmagt

nødte dem til at vige *). Ved Frankernes Herredømme led især Attica, Boeotien og Morea særdeles meget. Michael Palæologus, som tilbageerobrede Keiserdømmet 1261, indrømmede Genueerne store Privilegier og flere Handelspladse, ligesom de ogsaa siden fik Chios, som de beholdt til 1556, og bemægtigede sig andre Øer. Om trent hundrede Aar før Rigets Undergang fik Tyrkerne fast Fod i Europa; allerede 1361 erobrede Murad Adrianopel og forflyttede sin Residens til Europa. De sidste Keisere maatte lade sig foreskrive Love af de Tyrkiske Sultaner, som bemægtigede sig flere Byzantiske og Frankiske Venetianske Besiddelser. I Aaret 1453 gjorde Tyrkerne Ende paa det Byzantiske Rige; nogle Aar derefter faldt Hertugdømmet Athen, og 1460 erobrede de den største Deel af Morea (v. Hammer II S. 38 ff.).

*) Siden Prof. Bloch med saa megen Bestemthed veed og siger, at det er bekjendt af Historien, at Latinerne i det 13de Aarh. ikke bemægtigede sig det egentlige Grækenland (1ste Del. S. 153), vil jeg her anføre de vigtigste Lehn, der stiftedes ved det Latinske Keiserdømmes Oprettelse, samt tilføje nogle Notitser om andre Latinske Colonisationer:

A. Venetianerne fik næsten hele Kyffkræfningen ved det Adriatiske og Ægæiske Hav, en betydelig Deel af Grækenland tilligemed de fleste Øer; Creta kjøbte de af Markgreven af Montferrat, hvem denne Ø var tilfalden, og besatte den 1207; Republikken tillod alle sine Underkætttere at erobre og besidde som dens Lehn de Græske Øer og Kyffkræder, som ikke strar vilde underkaste sig. Som Venetianske Afterslehn kunne betragtes: 1) Hertugdømmet Nixia (Maros med omliggende Øer): Marco Sanuto. Endnu 1416 nævnes Hertugen af Maros Pietro Zeno under Venetiansk Høihed (v. Hammer Gesch. d. Dsm. Reichs I S. 369). 2) Herfskabet Negropont: Huset Carceri. 3) Herfskabet Andro: Huset Dandolo. 4) Herfskabet Stalimene: Familien Navagiotti. 5) Herfskabet Tino (hvortil ogsaa hørte Skiros, Skiato og Skopilo): Huset Ghiffi. 6) Pfalzgrevsfabet Jante. 7) Sifanto: Familien Gozzadini. 8) Nio: Familien Pisani, foruden flere.

B. Kongeriget Thesalonica d. e. Macedonien og nogle Stykker af Albanien og Grækenland: Bonifacius Markgr. af Montferrat.

C. Hertugdømmet Athen (Attica og Boeotien): Otto de la Roche.

D. Fyrstendømmet Morea og Achaia: Wilsch. af Champilte, siden Fyrster af Huset Villeharduin, med mange Afterslehn (s. Falkmerayer S. 372 ff.).

E. Tempelherreerne og Johanniterne fik mange Gøbser. Rhodos fik Johanniterne i Beg. af 14de Aarh. og beholdt denne Ø indtil 1522. Cypern var allerede før det Lat. Keiserdømmes Oprettelse bleven et Latinsk Kongerige, og dette Kongerige stod indtil 1490, da Venetianerne toge Den til Lehn af de Ægyptiske Sultaner og beholdt den indtil 1571.

Desuden nævnes et Frankisk Rige Acarnanien, der en Tid lang indbefattede Epirus, Acarnanien og Ætolien og holdt sig til 1431 (nogle Efterretninger derom findes hos v. Hammer l. e. S. 441). — Bajezid bemægtigede sig i Aaret 1397 Hertugdømmet Delphi, hvis sidste Hertug var Delvos af Spansk Kongeblood (v. Hammer S. 250). — Lesbos var af de Byzantiske Keisere i A. 1373 bleven overladt til den Genuesiske Familie Galetusio til Belønning for ydet Hjælp imod de Kataloniske Erobrere; denne Familie satte sig siden ogsaa i Besiddelse af Enos, Imbros, Thasos og Samothrake. I A. 1462 erobrede Muhammed den 2den Lesbos; den sidste Hertug blev Moslem, men undgik derved dog ikke en voldsom Død (v. Hammer II S. 66 ff.). Af de førte her vedførte Notitser og af hvad der i den følgende Tids Historie anføres, vil man see, at flere af disse Smaaeriger holdt sig meget længe: om Athen mere siden. Hvor længe de andre her nævnte Riger stode, i hvad Forhold de i Tidens Løb kom til hverandre, og hvilke af dem siden erkjendte Byzantisk Lehnshøihed, har jeg ikke Leilighed til videre at undersøge.

Ligeledes erobrede Muhammed den 2den i Maret 1470 Negropont (v. Hammer II S. 98), og i den følgende Tid toge Tyrkerne efterhaanden de andre Øer fra Venetianerne, der ogsaa 1669 tabte Candia, men i den følgende Krig bemægtigede sig en stor Deel af Morea, hvilken Besiddelse dog igjen tabtes ved Freden til Passarowits 1718. Det egentlige Grækenland oversvømmedes i den sidste Halvdeel af det 18de Aarh. af Albaneserne, som nedsatte sig rundt omkring i Landet. Grækenlands seneste Historie er altfor bekjendt, til at vi behøve at anføre Noget herom. Snart vil vel en ny Slægt Gasmuler (saaledes kaldtes i det Frankiske Keiserdommes Tid Børnene af en Frankisk Fader og en Romaisk Moder) opstaae ved Blandingen med Bayrerne, og det Græske Blod ved denne nye Tilfætning blive endnu svagere, imedens paa samme Tid Regjeringen bestræber sig for ved alskens kunstige Midler at omstøbe Romaikerne til Hellener.

Af det, som ovenfor er berettet *), vil det sees, at Nygrækerne ikke i lige Linie nedstamme fra de gamle Hellener, men ere et Folk, der ligesom Italienerne og flere vesteuropæiske Nationer har dannet sig ved en Blanding af de oprindelige Beboere med flere forskjellige fremmede Stammer. Det følgende vil vise, at det Sprog, som Grækerne tale, ja som de have talt længe før Constantinopels Indtagelse, er sammensat af ligesaa forskjellige Elementer som Folket.

Med de Macedoniske Erobrere fulgte det Græsk-Macedoniske Sprog til de Lande, som de erobrede, og fortrængte efterhaanden for den største Deel disse Landes oprindelige Sprog, dog ikke uden fra dem at erholde mange barbariske Udtryk, der vel vare endnu mere fremtrædende i Tale sproget, end i det saakaldte hellenistiske Skriftsprog. At det var reent Græsk, som saaledes fornemmelig ved halobarbariske (af forskjellige Folkstammer bestaaende) Krigerstaver udbredtes i de ugræske Lande, er ikke rimeligt, ligesaa lidt, som at Ægypter, Syrer, Jøder og de andre Barbarer, til hvem det Græske Sprog forplan-

---

*) I den foregaaende korte Oversigt over Folkets politiske Skjebne har jeg fornemmelig fulgt Zinkeisens Geschichte Griechenlands vom Anfange geschichtlicher Kunde bis auf unsere Tage, hvoraf hidtil kun første Bind (Leipzig 1832), der gaaer til Roger af Siciliens Tog til Grækenland, er udkommet. Dog har jeg selv altid efterseet Kilderne og ikke sjelden efter dem berigtiget eller udvidet Zinkeisens Angivelser. For de følgende Tider har jeg især benyttet Rühls Handbuch d. Gesch. des Mittelalters, S. Leo's Lehrbuch d. Gesch. d. Mittelalt. (Halle 1830) og v. Sammers Gesch. des Osmanischen Reichs, den store Udg.; kun sparsomt derimod er Fallmerayers bekjendte Skrift: Geschichte der Halbinsel Morea während des Mittelalters 1ster B. (Stuttg. u. Tübingen 1832) blevet benyttet, da Mangel paa Kritik i dette Skrift raader til Forsigtighed i dets Brug. Den følgende Undersøgelse om Sprogets og Udtalens Historie er for den største Deel Frukten af eget Kildestudium; jeg har allevegne, hvor jeg anfører lidet bekjendte eller hidtil ikke paaagtede Data, citeret mine Kilder. I nyere litterærhistoriske Skrifter findes meget lidet om denne Materie; nogle Bidrag til det Helleniske eller gammelgræske Sprogs Historie i Middelalderen har Heilmairer givet i sin Afhandling: Ueber die Entstehung der romaischen Sprache unter dem Einflusse fremder Zungen. Aeschaffenh. 1834. 4, hvilken Afhandling dog mest handler om det nuværende Romaiske (eller Nygræske) Sprogs Forhold til andre levende Sprog. Enkelte af de i denne Afhandling berørte Punkter ville blive noiere drøftede i min Afhandling om Grækernes politiske Vers, der, hvis ydre Omstændigheder tillade det, vil udkomme i Løbet af dette Aar.

tedes ved det Macedoniske Herredømme, skulde have udtalt selve Sproget ganske som indfødte Grækere. Dog ogsaa i Grækenland selv havde uden Livi's Samkvem med Macedonerne skadelig Indflydelse paa Sproget i de Dele af Landet, hvor de fremtraadte som de Bydende eller kom i mere udbredt Berørelse med Indvaanerne. Hos Athenæus hedder det udtrykkelig III. 94 p. 122 A: *μακεδονίζοντας οίδα πολλούς τῶν Ἀττικῶν διὰ τὴν ἐπιμίσχιν*. Vel talte Macedonerne ogsaa Græsk, men i en egen Dialekt, der, saavidt vi kunne slutte af de faa Efterretninger, vi have derom, mest nærmede sig til den Doriske, og med mange Idiotismer og barbariske Indblandinger (Sturz de dialecto Maced. et Alexandr. Lips. 1808. 8.) og Egenheder selv i Udtalen *). Ligesom Folket, saaledes var ogsaa Sprog og Sæder en Blanding af Græsk og Barbarisk (Klathe Gesch. Macedoniens Th. I Cap. 1). Men langt mere Skade maatte det Romerske Overherredømme foraarsage, tilmed da Nationen selv allerede var saa udartet, og de daværende Grækere ikke kunde erhverve sig selv de dannede Romeres Agtelse. Det hørte desuden, som bekendt, til den Romerske Politik, saa meget som muligt at quæle Nationaliteten i de af dem erobrede Lande. Provindsen Achaia styredes af Romerske Embedsmænd efter Romerske Love; i offentlige Sager maatte i Provindserne det Græske Sprog vige for det Romerske, og de Romerske Embedsmænd kjendte ikke engang altid deres Undergivnes Tungemaal **). Selv Athen undgik hverken i politisk eller endog ganske i videnskabelig Henseende det Romerske Herredømmes trykkende Indflydelse, i hvor begunstiget det end var i den første Tid. Vi have allerede tidligere omtalt de Love, som Romerne paatvang Athenierne baade før Sulla og ved ham. Ikke ganske som rhetorisk Overdrivelse kan vel det betragtes, som Athenio sagde i sin Tale til Athenierne, da han opmuntrede dem til at falde fra Romerne og forbinde sig med Mithridates. Fra den samme Dalerstol, som var opreist for de Romerske Prætorer, fortalte han Folket Mithridates Seire over Romerne, og sagde derpaa: "Hvad skal jeg altsaa raade Eder? Laaler ikke Anarchiet, som det Romerske Senat lader vedblive, indtil det faaer fattet en Beslutning om, hvilken Forfatning I skulle have; lader os ikke taale de lukkede Templer, de i Smuds liggende Gymnasier, det tomme Theater, Demistolens Laushed; lader os ikke taale, at den ved Gudernes Udsagn indviede Pnyx fratages Folket, at Jakchos's hellige Stemme tier, at de tvende Gudinders Helligdom er lukket, og at Philosophernes Foredrag (*διατριβαί*) forstumme" (Posidonius hos Athen. V. 51 p. 213 D). Efter Sulla vedblev Athen vel at være Videnskabernes Sæde til langt ind i Keisertiden, og Lærerne i Videnskaberne lænnedes endog af det Offentlige under Keiserne, men Athenierne selv brode sig kun lidet om de Videnskaber, som lærtes i deres By: baade Lærere og Disciple vare allerede paa Cicero's og Strabo's Tid

*) Saaledes kaldte de deres Konge Philippos, Bilippos, og brugte overhovedet β ist. φ i det mindste i Begyndelsen af Ordene. Plutarch. Quæst. Græc. c. 9, Heraklides hos Eustathius til Ddyss. p. 1634 Rom.

***) Philostr. vit. Apollon. Tyan. V. 36 p. 221 Olear. At det ikke hørte til det Sædvanlige, ja vel endog ansaaes for stridende mod Romersk Værdighed, at Romere, selv uden at være Provindsembedsmænd, i Forhandlinger af politisk Natur talte Græsk med Raadet i en Græsk Provindsfaldstads, viser Cic. Verr. IV. 66: Ille (Metellus, prætor) ait, indignum facinus esse, quod ego in senatu Græco verba fecissem: quod quidem apud Græcos Græce locutus essem, il ferri nullo modo posse.

for den allerstørste Deel Fremmede *), imedens det udbarede Folk ikke blot opreiste Statuer for flette Theaterdigtere, men morede sig ved at see Gøglere gjøre deres Kunster paa den samme Skueplads, hvor paa deres største Tragikeres Stykker vare givne, ja fandt Behag i de raae og grusomme Romerske Ferslystelser, Gladiatorspil og Dyrefægtninger (Athen. I. 34 sq. p. 19 sq., Dio Chrysost. Rhodiac. p. 346 Morell., Philostr. vit. Apoll. IV. 22 p. 160, Spartian. Hadrian. 19). Hvad Sproget og Udtalen angaaer, da omtaler Cicero endnu selv udbannede Athenienseres Fortrin for de lærdeste Asiater, ikke i rigtigt Sprog, men i Tone og behagelig Udtale (non verbis, sed sono vocis, nec tam bene quam suaviter loquendo. Cic. de orat. I. c.); men allerede i Herodes Atticus's Tid (2det Aarh.) høres der Klage over, at Athenienserne ved Tilstrømmingen af Fremmede (*μισθοῦ δεχόμενοι Θράκια καὶ Ποντικὰ μειράκια καὶ ἄλλων ἔθνῶν βαρβάρων ἔννερόνηκῶτα*) snarere selv tabe i Sprog og Tone, end bidrage til at staffe hine et godt Sprog; det Attiske Sprog og den Attiske Tone var kun at finde iblandt Vandfolket (Philostr. de vitis Sophist. lib. II. 1 c. 7 p. 553 Olear.). I det øvrige Grækenland saae det langt værre ud; Barbari og Forvirring i Sprog havde der allerede faaet Indgang i det første og andet Aarhundrede **). Af Mangel paa Efterretninger kunne vi ikke i det Enkelte forfølge, hvori dette indtrængende Barbari i Talesproget har bestaaet, og i hvilken Grad det har fundet Sted hos de forskjellige Græsk talende Folk i de første Aarhundreder efter Ch. F. Fornemmelig har det vel været Romerske Udtryk og Bendinger, der ved Samkvem med Romerne have indsnæget sig i Talesproget (jfr. Athen. III. 94 p. 121 F). I de Stæder, hvor der var en Conflux af Fremmede fra mange forskjellige Egne, har Sproget vel faaet endnu andre Tilfætninger. Hvad Skriftsproget angaaer, da ophørte Dialektforskjelligheden i Skrift ***) efter Frihedens Tab, og der dannede sig, i al Fald for det profaiske Foredrag,

*) Cic. de oratore III. 11. 45. Athenis iamdiu doctrina ipsorum Atheniensium interiit, domicilium tantum in illa urbe remanet studiorum, quibus vacant cives, peregrini fruuntur, capti quodammodo nomine urbis et auctoritate. — Strabon. XIV p. 463 Casaub. om Athen og andre Byer i Modfætning til Sarsus og Alexandria: Φοιτῶσι εἰς αὐτὰς πολλοὶ καὶ διατρίβουσιν αὐτοὶ ἀσμενοὶ τῶν δ' ἐπιχωρίων οὐ πολλοὺς οὐτ' ἂν ἔξω φοιτῶντας ἴδοις κατὰ Φιλομάθειαν οὐτ' αὐτοὶ περὶ τοῦτο σπουδάζοντας. Paa Strabo's Tid valgte fornemme Romere hellere Masfilia end Athen til deres Uddannelse (IV p. 181).

**) Apollon. Tyanens. epist. 34 p. 593 Olear.: Ἐγενόμην ἐν Ἀργεὶ καὶ Φωκίῃ καὶ Λοκρίῃ καὶ ἐν Μεγάροις καὶ διαλεγόμενος τοῖς ἐμπροσθεν χρόνοις ἐπαυσάμην ἐκεῖ τί οὖν; εἴ τις ἔροιο τὸ αἴτιον, ἐγὼ φράσαιμ' ἂν ὑμῖν τε καὶ Μούσαις. ἐβαρβαρώθη οὐ χρόνιος ὦν ἀφ' Ἑλλάδος, ἀλλὰ χρόνιος ὦν ἐν Ἑλλάδι. — Tatianus orat. ad Græcos p. 5 sq. Worth.: Νῦν δὲ μόνοις ὑμῖν ἀποβέβηκε, μηδὲ ἐν ταῖς ὁμίλαις ὁμοφωνεῖν. Δωριέων μὲν γὰρ οὐχ ἡ αὐτὴ λέξις τοῖς ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς Αἰολεῖς τε οὐχ ὁμοίως τοῖς Ἴωσι φέρονται. στάσεως δὲ οὕσης τοσαύτης παρ' οἷς οὐκ ἐχρῆν, ἀπορῶ τίνα με δεῖ καλεῖν Ἑλληνα καὶ τὸ πάντων ἀτοπώτατον, τὰς μὴ συγγενεῖς ὑμῶν ἐρμηνείας τετιμήκατε, βαρβαρικάς τε φωναῖς ἔσθ' ὅτε καταχρωμένοι, συμφύρθη ὑμῶν πεποιήκατε τὴν διάλεκτον.

***) I Talesproget vedligeholdte Dialektforskjellen sig meget længere og eksisterede endnu i 1ste og 2det Aarh. efter Chr. F. (see Strabon VIII p. 250 Cas. og Tatian. I. c.) og forsvandt vel maaskee først ved Barbarernes Medfættelser.

et fælles Bogssprog (*ἡ κοινή*), der dog kun i de første christelige Aarhundreder holdt sig nogenledes frit for fremmede Ord og ucorrecte Udtryk og Vendinger. Allerede i det andet Aarhundrede advarede de saakaldte Atticister imod nye Ord og urigtige, men den Tid allerede gangse Former *); og i det tredje Aarh. stode vi i Skrifter allerede paa ganske nye Betydninger af Ord og andre Afvigjeller fra den correcte Sprogbrug i Skrift (see Heilmaier S. 10 f.). Dog bliver Sprogets Corruption først ret fremtrædende fra det fjerde Aarhundrede, efterat Residenten var bleven forflyttet til Byzanz, og Grækerne havde ombyttet deres gamle Navn med det for det Rømeriske Riges Undersaatter fælles Navn *Ρωμαῖοι*. Med Navnet *Ἑλλην* betegnede man fra den Tid af en Hedning (Helladius hos Photius p. 536 Bekker, Eunapius p. 115 Bonn. og hyppig hos Seneca). Det aldeles forfaldne og i de forrige Tider næsten til Landsby nedfunkne Byzanz (Dio Cassius LXXIV. 14) blev nu, som ovenfor er bemærket, befolket ved en Mennekemasse, der droges hid fra alle Kanter, og med Keiseren fulgte den hele Rømeriske Hofstat og de fornemste Rømere. Hvilken Sprogblending derved har dannet sig i det Nye Rom, er det let at begribe. Det Latinske Sprog holdtes strengt i Hævd af de Rømeriske-Byzantinske Keisere i de første Aarhundreder. Alle, som stode i Forbindelse med Hoffet og Regjeringen, maatte tale Latin; Libanius ytrer i sin Selvbiographi (*περὶ τῆς ἑαυτοῦ τύχης*), at han er bange for, at det Græske Sprog aldeles vil gaae under, da kun de, som kunne Latin, ere ansæete og faae Embeder (du Cange Appendix ad gloss. Græc. p. 214). Endnu den Justinianske Lovgivning er paa Lidet nær affattet i det Latinske Sprog, hvilket han i sine paa Græsk frevne Noveller kalder *πάτριος φωνή* **). Det Latinske Sprog holdt sig som Hoffssprog indtil Keiser Mauricius's eller Heraclius's Tid d. e. indtil Begyndelsen af det syvende Aarhundrede (du Cange gloss. præf. p. XII), men alle Latinske Udtryk i de forskjelligte Grene af Bestyrelsen beholdtes bestandig, og endnu i det 10de Aarh. findes Spor af det Latinske Sprogs Brug ved Hofceremoniellet (Const. Porphy. de cerem. aul. Byz. I. 75). Hertil kom, at det halvbarbariske Constantinopel baade i materiel og intellectuel Henseende blev begunstiget fremfor Provindserne og navnlig Grækenland af de Byzantinske Keisere. Vel havde Athen og andre Græske Byer endnu i 4de og tildeels i 5te Aarh. meget omtalte Skoler med af det Offentlige ansatte og lønnede Lærere, og under Julian blomstrede Skolerne i Grækenland, naar man vil troe hans Lovtalere, overordentlig; men af hvad Bestaafenhed den Philosophie og Sophistik var, som dengang blev lært i disse Skoler, er noksom bekjendt. I al Fald varede denne af Emigrere og indbildte Sophister overdrevne Glands kun kort. Allerede i Slutningen af det 4de Aarh. ødelagde Marich's Skarer hele Grækenland; Synesius, som kort efter denne Storm besøgte Athen, sammenligner det forfaldne Athen med et slagtet Offerdyrs Hud, og

*) Phrynichus p. 2 Lob.: Ταῦτ' ἄρα κελεύσαντος σου τὰς ἀδοκίμους τῶν Φωνῶν ἀτροισθῆναι, πάσας μὲν οὐχ οἷός τε ἐγενόμην τανῦν περιλαβεῖν τὰς δ' ἐπιπολαζούσας μάλιστα καὶ τὴν ἀρχαίαν διὰ λειν παρὰ τούσας καὶ πολλὴν αἰσχύνην ἐμβαλλούσας κ. τ. λ.

***) Novell. VII c. 1. Paa den anden Side kalder Themistius (i det 4de Aarh.) i sin Tale *Πλάτωνα* p. 85 Dindorf det Latinske Sprog *τὴν διάλεκτον τὴν κρατοῦσαν* i Modsetning til sit Modersmaal, det Græske (*πάτριον καὶ Ἑλληνικὴν*) og beder Keiserne Valentinian og Valens, at tilgive, at han tiltaler dem *δι' ἀλλοτρίας ὑμῖν Φωνῆς* og ikke i *τῶν συνήθων ὑμῖν φημάτων*.

figer, at denne By ikke mere er de Vises Sæde, men har nu kun Honninghandlerne at takke for sit Ry*). Justinian ophævede endelig ved en Lov de offentlige Skoler i Athen, der deels vare ganske udartede, deels ogsaa troedes at skade Christendommen **). Fra den Tid af ophørte Grækenland at nævnes som Videnskabernes Sæde: som Forvisningssted for dem, som vare faldne i Unaade ved Keiserhoffet, omtales det derimod hyppig (Zinkeisen S. 736). Constantinopel var fra Begyndelsen af Litteraturens Hovedsæde, og blev, efterat Skolerne i Provindserne vare ophørte, saa godt som dens eneste Sæde; de fleste Forfattere vare derfra eller dannede i de Constantinopolitanske geistlige Skoler. Det vilde føre for vidt her at forfølge det Helleniske Skriftsprogs Historie i det Byzantiske Rige fra det ene Aarhundrede til det andet; enkelte ret interessante Bidrag dertil findes i Heilmaiers før nævnte Afhandling. Kun for saavidt kan her tages Hensyn til Skriftsproget, som derfra kan hentes Oplysninger om Talesproget. Hvad det derimod fornemmelig er min Hensigt at paavise, er, at det Helleniske eller gammelgræske Sprog allerede tidlig (vistnok ikke meget sildigere end det Latinske) begyndte at uddøe: ophørte at være Folkesproget, og igjennem en Række af Aarhundreder, ligesom det Latinske Sprog i Middelalderen, blot vedligeholdt et Slags Skiliv ved at bruges som Kirkesprog, i Skrift af de Lærde og tildeels af Regeringen, ikke blot inden Folkesproget havde uddannet sig saavidt, at det kunde fremtræde i Litteraturen og inden det havde overvundet de Hindringer, som indgroet Fordom lagde i Veien for dets Brug i Skrift, men ogsaa ved sin eengang erhvervede Auctoritet efter denne Tid ved Siden af Folkesproget. Jeg veed, at dette strider imod den almindelig antagne Mening, der sætter det Helleniske Sprogs Død og det Romaiske (Nygræske) Sprogs om ikke Oprindelse, saa dog Anvendelse i Skrift og i de Dannedes Tale først efter Constantino-pels Indtagelse; men ligesom jeg kan paavise det Romaiske Sprogs Fremtræden i Litteraturen flere Aarhundreder før Constantinopels Indtagelse, saaledes troer jeg, at der ogsaa ere antagelige Grunde for, at dette Sprog har eksisteret som Talesprog længe før det begyndte at anvendes i Skrift, endstjøndt man ikke kan angive det Tidspunkt, da Talesproget først fik en fra Skriftsproget saa forskjellig Charakter, at det maatte betragtes som et ganske andet Sprog. At en saadan Omdannelse ikke er skeet pludselig, ligger i Tingens Natur og bekræftes ved den Analogie, som kan hentes fra det Italienske og de andre Romanske Sprogs Oprindelse og Udvikling i de Lande, hvori de gamle Beboere sammensmeltede med fremmede Folkstammer, som havde nedsat sig iblandt dem. Af den historiske Oversigt, jeg ovenfor har givet, vil det være indlysende, at de samme Anledninger til Talesprogets Corruption og Blanding med fremmede Ele-

*) Synes. epist. 155 p. 272 ed. Petav. 1640: Καὶ κακὸς κακῶς ὁ θεῦρό με κομίσας ἀπόλοιτο ναύκληρος, ὡς οὐδὲν ἔχουσιν αἱ νῦν Ἀθῆναι σεμνὸν ἀλλ' ἢ τὰ κλεινὰ τῶν χωρίων ὀνόματα καὶ κατάπερ ἱερέου διαπεπραγμένου τὸ δέγμα λείπεται γνῶρισμα τοῦ πάλαι ποτὲ ζῶου, οὕτως ἐνθῆνδε Φιλοσοφίας ἐξωρισμένης λείπεται θαυμάζειν τὴν Ἀκαδημίαν κ. τ. λ. — Αἱ δὲ Ἀθῆναι πάλαι μὲν ἦν ἡ πόλις ἐστία σοφῶν τὸ δὲ νῦν ἔχον, σεμνύουσιν αὐτὰς οἱ μελιττοῦργοί.

***) Procop. hist. arcan. 26 og især Memannus til dette Sted, Malalas p. 451 Bonn. Om Ceremoniellet ved Sophistiske Læreres Indsættelse i Ste Ath. Olympiodor. fragm. p. 460 Bonn. (hos Photius p. 60 Bekker). En Skildring af Skolerne paa Julians og Theodosius's Tid findes i Schlossers og Berchts Archiv f. Gesch. u. Litteratur B. I S. 217 ff.

menter have været i det Byzantiske Rige, som i de Romanske Lande, og at navnlig Grækenland i Middeldalderen har været ligesaa meget hjemføgt af Barbarer som Occidenten. Hvad Orienten har fremfor Occidenten, er en større videnskabelig Interesse, eller, rettere sagt, en til forskjellige Tider mere eller mindre ivrig Sysslen med den gamle Litteraturs Levninger, i det mindste visse Grene deraf. Men strakte dette Bekjendtskab med den gamle Litteratur sig videre end til den geistlige Stand og til dem af den høiere Klasse, som vare dannede i de geistlige Skoler, og vare ikke disse Skoler mest i Forsald just paa den Tid, da der ved Slavernes Udbredelse mest trængtes til en Modvægt imod Barbariet? Herstede der overhovedet i selve Grækenland fra det 6te Aarh. af en betydelig større Danielse end i Italien fra samme Tid af? Det er noksom bekjendt, at Folketsprog, det saakaldte Vulgærprog, i Italien, tildeels ogsaa i andre Lande, i Middeldalderen, eller dog i en stor Deel deraf, var altsaa foragtet af dem, som skreve, til at de skulde have betjent sig deraf; de geistlige og verdslige Skribenter betjente sig af et ligesom ene auctoreriseret Sprog, som gjaldt for at være det gamle Romersprog, men som dog ved det, at det var til lært, ikke medfødt, og paa mange Maader var officeret af Folketsprog, var ikke allene i Ord og Talemaader, men ogsaa for en stor Deel i Aand og indre Bygning aldeles vanslægtet fra det gamle levende Romersprog; det skreves mindre eller mere barbarisk, med flere eller færre Reminiscenser fra Oldtiden i Forhold til Forfatterens større eller ringere Læsning. Det levende Sprog i Italien (det nærværende Italienske Sprogs Moder) i den største Deel af Middeldalderen (indtil det 13de Aarh.) kjende vi for det meste kun af de Forvanskninger, de Ord og Constructioner, som derfra ere gaaet over til det auctoreriserede Skriftsprog, det daværende Latinste; og iblandt de Data, hvoraf vi slutte, at det Latinste Sprog har begyndt at uddøe meget tidlig i Middeldalderen, er, foruden hvad vi vide om Italiens politiske Skjebne, just den Maade, hvorpaa det Latinste skrives af Middeldalderens Forfattere, og den Omstændighed, at det Italienske Sprog (*lingua volgare*), naar det, efterat have overvundet alle Fordomme, træder os imøde først i Folkeedigte, siden i andre Grene af Litteraturen, viser sig som et selvstændigt, i Charakter fra det Latinste ganske forskjelligt Sprog. De samme Phænomener møde os i Middeldalderens Græske Litteratur. Det Sprog, som skrives af de Byzantiske Forfattere lige fra det 5te og 6te Aarh., er saare forskjelligt fra den gamle *κοινή*, som vi finde den ført før og efter Ch. F. Især er det Tilfældet med Historiestriverne; hos Grammatikerne holdt Sproget sig i det mindste i Begyndelsen noget renere, af den simple Grund, at de bestandig sysslede med Oldtidens Mindesmærker og med Gjenstande, hvori det var lettere at blive den gamle Typus tro. Man behøver blot at gennemgaae de Niebuhrske indices til de 2 første Bind af Bonner Udgaven af Byzantinerne, og man vil der finde Reviser nok før, at Skriftsproget er udartet fra den gamle *κοινή*, og det hos Skribenter, der hos Samtid og Eftertid havde et stort Navn for Lærdom og skjønt Foredrag. Af de Forfattere, som indeholdes i disse tvende Bind, levede Priscus og Malchus i det 5te Aarh., Petrus Patricius, Agathias og hans Fortætter Menander i det 6te Aarh. Hos alle disse Forfattere træffer man Ord brugte i nye Betydninger, der ligne dem, de have i det Nygræske, *Composita* istf. *Simplicia*, stor Vilkaarlighed i Brugen af Pronomina, Præpositioner, Adverbier og overhovedet Partikler, Udeladelse af Artikel og Augment, Blanding af *Tempora* og *Modi*, usædvanlige Nominal- og Verbalformer, Præsens og Aoristos Participii med Hjælpe-

verbet *εἶναι* istf. Præterita, kunstige Sammensætninger, lignende dem, som findes i det Romaiske, episke og Ioniske Ord og Former m. m.; desuden en Mængde uhelleniske Ord, de fleste af Latinsk Oprindelse, og det ikke blot Byzantinske Titler og militære Navne, men ogsaa andre f. Ex. *παρτερεύειν* gjøre Fordrag, *πρακταίξειν* underhandle, *κεντηνάριον* Centner; endelig aldeles Romaiske Former, saafom, Deminutiver uden formindsfende Betydning, gen. τοῦ *Μακέλλη* istf. *Μακέλλον*, Nomina paa *is* og *iv* istf. *ιος* og *ιων* *). Og dog er dette kun Begyndelsen til Fordærvelsen; jo længere man gaaer frem i Tiden, desto mere tiltager Afvigelsen fra den gamle Sprogbrug og Mængden af fremmede Ord og Vendinger **). — Ogsaa den Maade, hvorpaa Byzantinerne efterligne ældre Forfattere, vidner om, at det Sprog, hvori de skrive, ikke mere er levende. De efterligne ikke en eller anden gammel Skribents Manceer eller stræbe at gjengive deres Mønsters Velklang og Klang, men de overføre Talemaader, enten tagne af een eller langt oftere af mange forskjellige Forfattere isfeng ordret i deres Skrifter, hvad enten de passe eller ikke. Hele Sætninger af Thucydides komme igjen hos Agathias, og de senere f. Ex. Leo Diaconus drive dette Væsen i langt høiere Grad, saa at hele Stykker af deres Skrifter ikke ere andet end Centoner af Homer, Thucydides, Herodot o. s. v. Mange jage efter poetiske og Ioniske Ord og Former og slyge det Simple og Sædvanlige som en Pest: saaledes bruger Leo Diaconus *ἀνταδελφός*, *ὁμαίμων*, *σύναιμος* hellere end *ἀδελφός*; *πέλω*, *τελέθω*, *τελέω*, *ὑπάρχω*, *πέφρηνα*, *πέφρηνα*, *χηματίζω*, for at undgaae *εἰμί* e. a. (S. Hase's Fortale p. XIX). — Endelig omtales ogsaa Tale sproget oftere i Forbigaaende af Grammatikere og Historieforfattere, i ældre Tider sædvanlig under Navn af *συνήθεια*, senere og fornemmelig, da det allerede havde gjort sig gjeldende ved Siden af det Helleniske Høitidsprog i Litteraturen, ogsaa under Navn af *ιδιώτης γλώσσα*, *χρδαία λαλιά*. Grammatikerne anføre hyppigen enkelte Ord deraf til Forklaring af gammelgræske Ord ***) og betegne det da foruden med de anførte Navne ogsaa ved *ιδιωτικῶς*, *παρὰ τοῖς ἰδιώταις*, *οἱ νῦν*, *ἡμεῖς*, *νεοί*. I hvilket Forhold Folkesproget har staaet til Skriftsproget indtil Slutningen af det 11te eller Begyndelsen af det 12te Aarhundrede, hvorledes det efterhaan-

*) Jfr. Heilmair S. 11 ff. Om Agathias siger Niebuhr, efterat have talt om, at hans Sprog er langt fra at være rent og ikke engang er frit for grammatikalske Fejl, præf. p. XVII: *Quæ ut condonaveris ævi infelicitati, præcipuæque difficultati scribendi lingua emoriente, antequam adulta sit atque e matris consortio exierit vulgaris, qua jam quotidie utuntur: tamen ut laudem tribuas histórico, sapientiam gravitatemque requires, at id non minus frustra in Agathia nostro.*

**) S. Heilmair S. 13 ff., Hase's Fortale til Leo Diaconus, Struve i Rec. af Kieffslings Udg. af Ezeches's Chitiader, i Seebodes Neue krit. Bibl. 1827, Nr. 3, S. 297 ff.

***) Saaledes allerede Helladius (fra 4de Aarh.) hos Photius p. 350 Bekker: *Ὅτι ἀνδρακεύς ὁ ἐν τῇ συνήθειᾳ καλούμενος καρβωνάριος*; Johannes Siceliota (9de Aarh.): *Σεσηρέναι — ὃ λέγεται κατὰ τὴν συνήθειαν ἀπερζιγηρώκεναι* (Bekker Anecd. p. 1418); Etym. magn. p. 397 Syll.: *Ναρόν, τὸ ὕγρόν — καὶ ἴσως ἢ συνήθεια τρέψασα τὸ ἄ εἰς ἔ λέγει νερόν*; Pseudo-Aristophanes bagved Herodians Epimerismes S. 288: *Ῥαδαπυγίσειν τὸ σιμῶ τῶ ποδὶ τὸν γλουτὸν παίειν — τὸ λεγόμενον παρὰ τοῖς ἰδιώταις Κλοτζάτον* (jfr du Cange gloss. v. Κλοτζᾶν og Korais Ἄρακτα Vol. II p. 195); Schol. Aristoph. Plut. 817, Acham. 396, Equit. 681, 1010, Pac. 339, Vesp. 952, Ran. 309 og endnu oftere de Senere.

den mere og mere har fjernet sig fra det Helleniske, endelig, om man har anvendt det i Skrift før den Tid, da vi træffe det i Litteraturen, derom mangler man bestemte Efterretninger. Den første som omtaler Folkesange i Vulgærsproget og anfører Brudstykker deraf, er Anna Comnena (du Cange gloss. præf. p. VI), og ganske kort efter eller endog paa samme Tid see vi dette Romaiske Sprog træde frem i Litteraturen med et fra det gamle Græske Sprog aldeles forskjelligt Præg. Og det er ikke Mænd af den sunplere, mere uddannede Klasse, hvis Navn de tre første Romaiske Skrifter, vi kjende, bære; men det er en Keiser, og en meget lærd og bekendt geistlig Mand. Det første Digt bærer nemlig Keiser Alexius Comnenus's Navn og indeholder Formaninger til hans Sønnesøn eller Neveu Spaneas. Om dette Digt virkelig er af Alexius den Første, hvem det tillægges i Litteraturhistorierne (i hvilke det feilagtig staaer som et Hellenisk Digt), tør jeg ikke paastaae, men yngre end det 12te Aarh. er det dog neppe. Aldeles sikker er de to andre Digtets Forfatter og Tid; begge ere skrevne til Keiser Manuel Comnenus; i det første klager Theodorus Ptochoprodromus eller Prodromus, en Munk i det 12te Aarhundrede, der er bekendt ved mange Helleniske Skrifter i Vers og Prosa, over sin Fattigdom, i det andet beklager den samme Forfatter sig over sin Abbeds Tyranni. Fra det 13de og 14de Aarh. har man en betydelig Mængde af Romaiske Skrifter, især Ridderromaner og Krøniker. Selv Love bleve affattede i dette Sprog, i det mindste de, som vare gjeldende for de Stater, som stode under Frankiske Fyrster: saaledes har man det Jerusalemiske Riges Afsiser, Cretensiske og Chyriske Love i dette Sprog. Brudstykker af disse og andre Romaiske Skrifter, der i Haandskrift findes paa det Kongelige Bibliothek i Paris, ere anførte i stor Mængde af du Cange i hans Glossarium og af Korais i "Ατακτα 1ste og 2det Bind (Paris 1828, 29). Istedetfor i det Enkelte at angive, hvori Forskjellen imellem dette Romaiske og det døde Helleniske Sprog bestaaer, hvilket vilde føre til stor Vidtsøftighed, vil jeg hellere gjøre denne Forskiel indlysende ved at anføre nogle Brudstykker af Romaiske Digte fra det 12te og 13de Aarh.

I. Af Alexius Comnenus's Formaninger til Spaneas:

*Τίέ μου, ἴδε ἀν ἔγραγες ξένον τίποτις πράγμα,
Καὶ πῆρες καὶ κατέλυσες κατεδαπάνησές το,
Μὴ κρύψης, τοῦτο μὴ ἀρνηθῆς, μὴ τὸ ἀλληλογήσης,
Διατὶ οὐκ εἶχε μάρτυρες, σημάδιον ἐνεχύρου.*

(Korais "Ατακτα Vol. II p. 32).

* * *

*Τίέ μου, ἀν σ' ἐμπιστευθῆ κανεῖς τί ἐκ τὸ ἰδικόν του,
Καὶ γὰς τὸ καὶ ἑοδιάσης το, νὰ τὸ καταμιτώσεις
Καὶ ἔλθῃ καὶ ζητήσῃ το, καὶ οὐκ ἔχεις νὰ τὸ δώσεις,
Κ' εὐρίσκεσαι ἀννπόληπτος, καὶ χάνεις τὴν τιμὴν σου.*

(ibid. p. 183).

II. Af Ptocheprodromus's første Digt til Keiser Manuel Comnenus i Koräis "Ατακτα
1ste Bind.

Καὶ τζίνα γέμισαν πολλὴν ταρθούριά μου στήν στράταν,
Κ' εἰς τ'άντερά μου σέβηκεν, καὶ τ'άραξεν τὴν πείναν.
Τὴν τζίναν ἠκολούθησα, κ' εἰς μακελλεῖον μὲ πάγει
Ἐκεῖβρα κρέας καὶ ψήρασιν σουγλιταρέαν μεγάλην.
Τοῦ μακελλάρη τὴν γυνὴν ἠρξάμην κολακεύειν
Κυρά κυρά μαστόρισα, κυρά χορδοκοιλίστρα,
Καὶ μουτλογατονόσκουφε γυνὴ τοῦ μακελλάρη,
Δός με ὀλίγον ἔντερον, δός με δαμὴν μαστάρων,
Λαπάραν ἐκ τὴν λαπάραν σου, ἐξ'αὐτὴν τὴν βαστάξεις.

(Vs. 331 sqq.).

* * *

Κάπα μου, πάλιν κάπα μου, παλιοχαρβαλομένη,
Κάπα μου, ὄνταν σέθεικεν ἡ βλάχα νὰ σὲ φάνη,
Πολλὰ δάκρυα σὲ γέμισεν καὶ στεναγμοὺς μεγάλους.
Ἐσὲν ἔχω καὶ πάπλωμαν, κάπα, καὶ ἀπανωφόριν,
Ἐσέναν καὶ ποκάμισον, ἐσὲν καὶ ἐπιβαλτάριν.

(Vs. 361 sqq.).

III. Af samme Forfatters andet Digt til Keiseren:

Οὐδὲν ἐν διαλόγου σου τ'άδρην τὸ παξυμάδιν,
Καὶ τὸ παλαμιδόκομαν, καὶ ἡ θύνα ἡ βρωμαρέα.
Καὶ τὸ τυρὴν τὸ κρητικὸν να γδάρη τὸν λαιμόν σου.
Κατάβαινε στήν τράπεζαν, καὶ βόθα τὸν κελλάρην,
Καὶ κόφτε ξύλα, καὶ νερόν κουβάλει στο κακάβιν,
Καὶ δίδε καὶ θερμούτζικον' οὐκ εἰς' ἐκ τῶν ἐνδόξων
Κομματία, βλέπω, ἀπέγδαρες τρανὰ καὶ γωνιδάτα,
Καὶ μαγερίαν διπίνακον' οὐκ εἰς' ἐκ τῶν ἐνδόξων.

(Vs. 101 sqq.).

* * *

Ἄς ἐγενόμην ἑπαρχος κ' ἄν δεκαπέντε ἡμέρας,
Νὰ ὄρισα νὰ τὰς ἔδωκαν μαγγλάβια στὸν Εὐγένιν,
Νὰ ἔκοψα τὰς σάρκας των, νὰ τὰς ἔμασσησάμην
Καὶ τότε ἄς ἐπουλόντασιν ὀκτώ καὶ ἐννέα στήν φύλην.

(Vs. 269 sqq.).

(5*)

I dette Sprog taler den lærde Forfatter til en Comnenus igjennem begge Digtene, med Undtagelse af Begyndelsen og Enden af hvert Digt og enkelte faa andre Steder, der klinge noget mere Hellenist.

IV. Af Krøniken om Frankernes Krige i Romania og især paa Morea *):

Καὶ θέλω να ἀφηγηθῶ περὶ τὸν Μέγαν Κύριον,
 Ὅπου ἴτον Δούκας Ἀθηῶν, καλὸς ἀνέντης ἦτον.
 (du Cange gloss. p. 766).

* * *

Ἐκεῖνος δὲ ὡς εὐγενῆς καὶ Ῥήγας ὅπου ἦτον,
 Τοῦ αἰδοῦεν διὰ χάρις μα τοὺς ἀφηροὺς τὸ μάντζε,
 Μέγαν κύριον τὸν ἔλεγον, οὗτος τὸν ἀνομάζουν,
 Ἐκεῖνον ὅπου ἀνέντεβεν ἐτότε τὴν Ἀθήνα.
 (ibid.).

* * *

Ὅρισεν καὶ παράγγειλεν ἀφῶτον ἀποθάνη,
 Μὴ παρὰ περάσι ὁ κερὸς ἐκεῖνος καὶ ὁ χρόνος,
 Τὰ ὅσταν τὰ μοναχὰ νὰ θέσουν εἰς σεντούκην,
 Στὸν ἅγιον Ἰάκωβον, ἐκεῖ εἰς τὴν Ἀνδραβήδαν,
 Στὴν ἐκκλησίαν τὴν ἔπιεν, καὶ ἔδωκεν στὸ τέμπλος,
 Τὸ κιβούρην ὅπου ἔπιεν, ὅπου ἦτον ὁ πατήρ του
 Εἰς τὴν δεξιὰν τούτην μερέαν ἐν ὁ ἀδελφός του
 Καὶ αὐτὸν νὰ θέσουσιν ζερβά, καὶ ὁ πατήρ τοῦ ἔσω.
 (ibid. p. 1353 og 1542).

* * *

Ἐνν καβαλάρην μὲ ταυτόν, καὶ δώδεκα σεργένταις,
 Καὶ ὅσοι κράτον καὶ ἔχουσιν ἄνω φῖαι τεσσάρων,
 Νὰ δῆδουν καὶ ἦνα ἐπλήρουν εἰς τὸ καθένα φῖαι,
 Σεργένταις δύο εἰς ἄλογα ἢ ἕναν καβαλάρην,
 Οἱ καβαλάρηοι ὅπου κρατοῦν πρὸς ἕνα φῖαι καθαίνας,
 Ὅστος του ὀφείλη καὶ χρεωστή δουλεύη διὰ τὸ φῖε του.
 (ibid. p. 1674).

*) Χρονικά τῶν ἐν Ῥωμανίᾳ καὶ μάλιστα ἐν τῷ Μωρέᾳ πολέμων τῶν Ουράγων i 2 Bøger. Buchon har i Aaret 1825 udgivet Texten af 1ste Bog og en Oversættelse af hele Krøniken, men denne Udgave har det hidtil ikke været mig muligt at overkomme. Ogsaa skal den optages i det Bonnske corpus Byzant. Jeg giver de følgende Brudstykker med Flid med den samme Orthographie, hvortil de efter et Parisisk Haandstift ere aftrykte hos du Cange, da selv dette ikke er uden Betydning med Hensyn til Spørgsmaalet om Udtalen.

Disse ganske ifleng valgte Exempler ville være tilstrækkelige til at vise, at det Romaiske Sprog fra det 12te Aarhundrede af, endog saaledes som det fremtræder i Skrift, ligesaa lidt kan kaldes Græsk (Hellenisk), som det Italienske kan kaldes Latin. Først Romerne (om ikke allerede Macedonerne), siden Slaverne og de andre nordlige Barbarer og endelig Frankerne ved deres Wandringer igjennem Landet i Kerstogenes Tid og endnu mere, da de efter Erobringen af Constantinopel fik fast Fod i Landet, have alle bidraget til efterhaanden at gjøre Folkesproget til et fra det gamle Græske ligesaa forskjelligt Tungemaal, som det Italienske er fra det Latinske. Det ældre Romaiske Sprogs Lighed med det gamle Græske bestaaer fornemmelig i en Masse af Græske Ord, som det beholdt; men det, som udgjør Sprogets egentlige Væsen, dets indre Bygning, Flexion og Construction, blev barbarisk (d. e. lig med de Romanske og Slaviske Folkestammers), og selv i den ydre Form blev Meget forandret ved Optagelsen af en Mængde fremmede (Romerske, Slaviske, Frankiske) Ord og ved Depravation af de oprindelige Græske Ord og deres Forandring i Betydning. At ikke Barbarernes Idiom aldeles fortrængte det oprindelige Sprog, er grundet i de samme Omstændigheder, som gjorde, at Latinen vedblev at være et vigtigt Element i det Italienske og de andre Romanske Sprog. Hvad navnlig de Scythiske Barbarer angaaer, da var Grækernes Overvægt i Cultur i Forbindelse med Christendommen de fornemste Aarsager i, at Barbarerne til-egnede sig Landets Sprog, dog ikke uden paa deres Side at meddele dette igjen en saare betydelig Deel af deres. Det Slaviske Element fik fra Begyndelsen af stor Indflydelse i Sproget og har beholdt det til den Dag i Dag er.

Hermed har jeg egentlig endt, hvad jeg nærmest med Hensyn til vort Spørgsmaal havde at sige om Sproget. Dog da ikke blot Prof. Bloch ofte paastaar, at Grækerne endnu tale samme Sprog, hvoraf de Gamle betjente sig, kun med nogle Modificationer og Blandinger, men ogsaa Andre troe, at det Nygræske Sprog er en blot noget vanslægtet, men dog ægte Datter af det gamle, vil jeg her endnu tilføie nogle Oplysninger for at berigtige denne vrangne Forestilling. Denne Fordom har uden Tvivl sin Oprindelse af, at de fleste kun kjende det Nygræske af Korais's og andre i Occidenten eller paa occidentalst Viis classisk dannede Grækere's Skrifter. Disse skrive hver deres eget Sprog, mere eller mindre formet efter det Helleniske og det Lands Sprog, hvori de have faaet deres Dannelse eller længe have levet. Navnlig er det Tilfældet med Korais, hvis Nygræsk bestaaer af et Hellenisk Grundlag med en Romaisk Kamme og Franske Ornamentter. Dette Sprog har stor Lighed med det gamle, og lader sig læse med den største Letthed af Enhver, som kjender det Helleniske. Ogsaa de fleste Nygræske Grammatiker ere for meget tilfkaarne efter en Hellenisk Maalestok, og af dem lærer man ligesaa lidt at kjende det levende Romaiske Sprog, som af Korais's og de andre lærde og høilærde (λόγιοι, λογιώτατοι) europaiserede (s. v. v.) Grækere's Skrifter. De skriftlige Kilder, hvoraf man skal øse sin Kundskab til det levende Nygræske Sprog efter Constantinopels Indtagelse til vore Tider, ere fornemmelig Folkeedigte og andre Skrifter af U lærde eller bestemte for U lærde: dem, som ikke have faaet classisk Dannelse, saasom blandt de ældre Georgillas's, Dimitrios Zinos's, Stephan Sachlikis's Digte, Historien om Apollonios i Syros, Erotokritos; af yngre Voskopula og fornemmelig de herlige Folkevise, som Fauriel og Kind have udgivet, ogsaa enkelte andre populære Skrifter. Jeg vil her ligesom før anføre nogle

Exempler fra forskjellige Aarhundreder, da disse fortest og klarest ville give dem, som ikke have Udgang til Kilderne, et Billede af det Nygræste Sprog.

I. Af **Emanuil Georgillas** i den sidste Halvdeel af 15de Aarhundrede:

Ὡ θεε, να τόχαν πολεμᾶν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι οὕτως,
 Καὶ νάχαν κάμνειν αἵματα καὶ κρίσεις τοῦ θανάτου,
 Ποτὲ να μὴν ἐχάνασιν, λέγω, τὴν βασιλείαν.
 Ἄμὲ οἱ κρίσεις οἱ ἀχαμνές, καὶ οἱ ἐλεημοσύναις,
 Ἐκαμᾶν τους ὀλόγυμνους καὶ ξετραχηλισμένους.
 (Korais "Ατακτα II p. 148).

* * *

Οἱ μανιόρδοι μὲ χαρῆς τὰ σώματα να πέρνουν,
 Καὶ ἄλλοι να τὰ θάπτουσι, καὶ κείνοι να διαφέρουν.
 (ibid. p. 107).

* * *

Καὶ ἀπάνω εἰς τὰ τραχήλιά των εἰς τὰ τουρνέματά των,
 Χρυσὰ να ἔχουν γουρζέρια μέχρι καὶ τὰ βιζία των.
 (ibid. p. 356).

II. Af **Steph. Sathlikis** i det 16de Aarhundrede:

Ἄμῆτε καὶ μανλίζετε ὑπανδρες καὶ χηράδες,
 Γελᾶτε ταῖς ἀνέγλυτες καὶ ταῖς νοικοκυράδες,
 Καὶ βλέπετε ὅσον ἔχετε ἀπὸ ταῖς πενθεράδες.
 (ibid. p. 47).

* * *

Καὶ κείνος μὰ τὴν μοῦζαν του μὰ τὴν κακὴν του μοῖραν,
 Τα ῥοῦχα τοῦ νεο ἄτζαλα, καὶ γέμουσιν τὴν ψύραν.
 (ibid. p. 71).

III. Af **Historien om Apollonios** i Thyros, fra **Beyhnd.** af 16de Aarh., udgiven i **Venedig**:

Τιγάρη δὲν γνωρίζεται μυριστικὸν κλωνάρη,
 Στους βρώμους ἂν εὐρίσκεται, ποῦ δὲν τοῦ λείπει χάρη;
 (ibid. I p. 150).

* * *

Κάμε καλὸν, καὶ ἄς κείτεται, σὰν να σπειρες σιτάρη,
 Ὅποῦ τὸ ῥίκτης εἰς τὴν γῆν, κῦστερα βρισκῆς χάρη.
 (ibid. II p. 170).

IV. Af Eratofritos fra det 17de Aarhundrede, udgiven i Venedig:

*Εἰς τὰ καλά μου μ'εὔρηκε, νὰ ζήσης, θυγατέρα
Ἀμὴ κακὴ γιὰ λόγουτου ἦτον ἐτούτῃ ἡ μέρα.*

(ibid. II p. 40).

* * *

*Τοῦ κύκλου τὰ γυρίσματα, π' ἀναιβοκατα βαίνουν,
Καὶ τοῦ τροχοῦ, π' ὄραις ὕψηλᾶ, κὴ ὄραις ἔς τὰ βάθη πηαίνονν,
Καὶ τοῦ καιροῦ τὰ πλάμματα, π' ἀναπανμὸ δὲν ἔχονν,
Μὰ ἔς τὸ καλὸ καὶ ἔς τὸ κακὸ περιπατοῦν καὶ τρέχονν,
Καὶ τῶν ἀρμάτων ἢ παραχαῖς, ἔχθηταις, καὶ τὰ βάρη
Τοῦ ἔρωτα ἢ μπόρεσες, καὶ τῆς φιλιᾶς ἢ χάρι.*

(Iken Leukothea I p. 180).

V. Begyndelsen af Voskopula (ἡ βοσκοπούλα) fra 17de Aarhundrede, trykt i Venedig:

*Εἶσε μεγάλην ἔξοριᾶ, ἔνεα λαγαῶδι,
Μίαν ταχυρὴν ἐπήγα στὸ κοπάδι,
Σὲ δένδρη, σὲ λειβάδια, σὲ ποτάμια,
Σὲ δροσερὰ καὶ τρυφερὰ καλάμια
Μέσα στὰ δένδρη κεῖνα τ' ἀνθισμένα
Ποῦ βόσκον τὰ λαγαῶνια τὰ καίμενα
Στὴ γῆ τὴν δροσερὴν στὰ χορταράμια,
Ποῦ γλυνοκοιλαδοῦσαν τὰ πουλάμια.*

(Iken Eunomia I p. 24).

VI. Begyndelsen af en gammel Folkevise om Herr Michalis, udgiven af Faurliel efter et Haandskrift i Pariser Bibli.:

*Θέλω νὰ κάτσω νὰ σᾶς πῶ, πολλὰ νὰ θαυμαθῆτε
Τίς ἦτον ποῦ τὸν ἔλεγε κνρίτσος ὁ Μιχάλης.
Ἐἶχεν τὸν βίον ἀρίστητον, τὴν ἀφεντιᾶν μεγάλην
Καὶ κάθονταν ἔς τὸ σπῆτί του, κακὸ δὲν εἶχ' ὁ νοῦς του.
Ἐνα ῥοκᾶ ἀνάγνωσαν μέσα εἰς τὸ διβάνι
Ἵποῦ τὸν κόσμον χάλασε, τὸν πόλεμον γυρεύει. κ. τ. λ.*

(Den Faurliel-Müllerste Saml. I p. 94).

VII. Den tredje Kephstfang i samme Samling I p. 6:

*Μαῦρον καράβι ἔπλεε ἔς τὰ μέρη τῆς Κασσάνδρας
Μαῦρα πατιὰ τὸ σκέπαζαν, καὶ τ' οὐρανοῦ παντίερα.*

Ἐμπρός κορβέτα μ' ἄλικην σημαίαν τοῦ ἐβγῆκε
 Μάϊνα, φωνάζει, τὰ πανιά, ῥῆξε τα, λέγει, κάτω!
 Δὲν τὰ μαϊνάρω τὰ πανιά, οὐδὲ τὰ ῥήγγω κάτω! κ. τ. λ.

VIII. Den niende Klerikfang i Kinds Samling:

Διαβάτ' ἀπ' τὴν Μονεμβασίαν, ἀπ' τὸ Παλαιοκαστρίτσι
 Ἐκεῖ ν' ἰδῆτε αἵματα, ἐκεῖ ν' ἰδῆτε λέσια,
 Ποῦ 'βῆκ' ὁ Κεχαϊάμπης, μ' ὄλους τοὺς Ἀρβανίτας.
 Κοί κλέφται ὅταν τ' ἔμαθαν, πολὺ τοὺς κακοφάνη.
 Βάλλουσι βίγλας καὶ βιγλοῦν, βάλλουσι καὶ καρραούλια.
 Ἡ κάτω βίγλα φώναξε, τὸ κάτω καρραούλι
 Πιάστε τὸν τόπον δυνατὰ κ' εὐθραῖστε τὰ ταμπούρια,
 Ὁ Κεχαῖας μᾶς πλάκωσε μ' ὄλους τοὺς Ἀρβανίτας.
 Πρώτη μπατάλια, ποῦ πεσε, τὴν ῥήγν' ὁ Κυριακούλης,
 Βαρῆ τὸν μπαῖρακτάραγα κ' αὐτὸν τὸν σιλιχτάρη.
 Πέρνει μουλάρια μὲ φλωρί, μουλάρια μὲ χρυσάφι. κ. τ. λ.
 (Eunomia III p. 20).

Uf nyere Krøniker i Folkesproget ere de to interessanteſte: Historien om Georgis Strato-
 verga, en berøgtet Cretensisk Klerik i Begyndelsen af dette Aarhundrede, i den Fauriel = Müllerſke
 Samling 2det Bind, S. 206 ff., og Historien om Landſkabet Maina og Mainoternes Søder m. m.
 (Iſtoριά τῆς Μάνης ὅλης, ἡθῶν, χωριῶν καὶ ἰντροάδων αὐτῆς, διὰ στίχων πολιτικῶν), fra den
 ſidſte Halvdeel af det forrige Aarhundrede: den findes i Begyndelsen af 3die Bind af den Bayerſke Stats-
 raad v. Maurers Værk: Das Griechiſche Volk, Heidelberg 1835. Forfatteren af denne Historie hører
 rigtignok, ſom man kan ſee af flere Steder, til den lærdere Klaſſe; dog er hans Digt ret folkeligt i Tone
 og Sprog. Da Maurers Værk vel kun er i Gaa's Hænder, vil jeg her meddele en liden Prove af
 Digtet, Vs. 267—283:

Ἄν ἀποθάνῃ καὶ κανεῖς ἀσκότοτος, τὸν κλαίγουν,
 Ἀσκότοτον, ἀμάτωτον, ἀδικίωτον τὸν λέγουν·
 Τὸν κλαίγουσι καὶ σκούζουσι, γιατί δὲν ἐμποροῦσι,
 Μηδὲ εἰλείζουσι ποτὲ, τὸν χάρον νὰ εὔροῦσι·
 Διὰ νὰ τὸν σκοτώσουσι, κὶ νὰ δικαιωθοῦσι,
 Νὰ πάρουσι τὸ δίκιο τοὺς νὰ παρηγορηθοῦσι.
 Γιὰ τὰ παιδία τὰ μικρὰ, ὅποταν γενηθοῦσι,
 Χυλόειτες μοιράζουσι, γιὰ νὰ τὰ εὐχηθοῦσι·
 Στὴν πόρταν ὅλοι τρέχουσι, κὶ τουφεμαῖς βαροῦσι,
 Κὶ νὰ τοὺς βγάλουσι χυλὸν, νὰ φαῖσι καρτεροῦσι·

Ἐκεῖ καὶ χήραις τρέχουσι, καὶ καλομοίραις παῖσι,
 Νὰ τὸ καλομοιράνουσι, χυλόεταῖς νὰ φᾶσι.
 Ἡ καλομοίραις λέγουσι καλῶς ἦλθε νὰ ζήσῃ,
 Νὰ γένη καλὸ στ' ἄρματα, καὶ τοὺς ἐχθροὺς νὰ σβήσῃ.
 Αἱ χήραις πάλιν στέκονται ὅταν παραπονεμέναις,
 Καλαῖς εὐχαῖς τοῦ δίδουσι καὶ ἐκείναις ἢ καιμέναις
 Ἡμεῖς ἄνδρα δὲν ἔχομεν, νὰ σᾶς τὸ ντουφεμίση,
 Μόν' ὁ θεὸς ποῦ τὸδωσε, νὰ σᾶς τὸ ντουφεμίση.

Allerede af disse faa og korte Exempler vil man see, hvad man vil blive end mere overbevist om ved nærmere Bekjendtskab med Kilderne, at det Nygræske ikke er en ægte Datter af det Helleniske, men i sit Væsen aldeles det samme Sprog som det ældre Romaiske, kun at der findes færre Latinske, men istedet derfor desto flere Italienske, Albanesiske og Tyrkiske Ord i det. Folkets Tyranner have til alle Tider ogsaa vist deres Tyrannie i Sproget *). Jeg maa derfor meget betvivle Rigtigheden af den Paa-stand, som Fors. (Revision S. 277 Not.) anfører som Beviis for, at det Nygræske er det samme Sprog, som det gamle: "deels at den, som forstaaer Gammelgræsk, ogsaa let læser Nygræsk, deels at Nygrækerne let forstaae en Gammel-Græker, hvorimod man ikke med Lethed læser Italiensk, fordi man forstaaer Latin, og Italienerne ikke forstaae en Latinsk Mucter uden først at have lært Sproget." Skulde virkelig de Nygrækere, som ikke have classisk Dannelse, med Lethed forstaae en gammel Hellenisk Forfatter? I al Fald feiler jeg vist ikke ved at antage, at de, som kunne Gammelgræsk uden at være bekjendte med Nygræsk eller dog med Middellalderens Helleniske Skriftsprog, ikke ville have meget mindre Vanskelighed med at forstaae (thi det mener Fors. vel med Udtrykket læse) de fleste anførte Exempler af det ældre og yngre Romaiske, end de, som kunne Latin, med at forstaae Italiensk.

Vi komme nu endelig til Udtalen. Være her de historiske Data ligesaa tydelige, som i de foregaaende Punkter, da vilde Striden snart kunne endes og maaskee slet ikke være opstaaet. Mistnok have der ligesaa lidt i den Græske, som i noget andet Sprogs Litteratur udtrykkelige Vidnesbyrd om en til en vis Tid skeet total Forandring i Udtalen, men deraf vil vel Ingen vove at slutte, at slet ingen Forandring er foregaaet i Udtalen af det Græske Sprog, ligesaa lidt som Nogen af Mangelen paa slige udtrykkelige Efterretninger vil slutte, at f. Ex. Romerne og Jøderne nuomstunder udtale Bogstaverne ganske saaledes, som de udtaltes af de gamle Romere og Hebræere. Selv de andre Data, hvoraf man kan lære at kjende et Sprogs Udtale i de forskjellige Tidsaldre, ere i de fleste, maaskee i alle Folks Litteraturer utilstrækkelige og ofte tvetydige, og ligesom dette navnlig er Tilfældet med hvad der er overleveret om det Latinske Sprogs Udtale, saaledes viser ogsaa den Strid, som saa længe er bleven ført og endnu føres om det Helleniske Sprogs Udtale, at Efterretningerne om en almindelig uforandret Udtale af dette

*) I Fortalen til du Cange's Glossar. p. IX finder man endeel Bidrag til at lære at kjende Helleniske Ord's og Formers Depravation i Nygræsk; om det Slaviske, det Italienske, Albanesiske og Tyrkiske Sprogs Indflydelse paa Nygræsk har Heilmair samlet mange Notitser.

Sprog ingenlunde ere saa "sikre," "bestemte," "afgjørende" og "uimodsigelige," som Forf. paastaar og stræber at vise ved Data, hvoraf de allerfleste vare bekendte, før han optraadte som Forsvarer af den Nygræske Udtale af det Helleniske Sprog. Af Middelalderens skriftlige Mindesmærker kan man, som jeg allerede ovenfor har bemærket, historisk godtgjøre, at den Nygræske Udtale af *η, ε* og *αι* var herskende i Constantinopel i det 9de Aarhundrede; af de 2 sidste Diphthonger kan denne Udtale maaskee forfølges noget længere tilbage i Tiden. Men lad end hele den Nygræske Vocal- eller endog Bogstavudtale have været almindelig i Constantinopel i det 9de Aarh., ja eet Aarhundrede tidligere (hvilket isvrigt neppe vil kunne historisk godtgjøres, i det mindste ikke er godtgjort hidtil): er det derfor afgjort (d. e. historisk beviist og sikkert), at denne Udtale har hersket i hele den foregaaende Tid i alle sine Dele? Kan ikke Forandringen lidt efter lidt vare foregaaet, kan ikke Udtalen af *ε* og *αι*, som vi træffe den senere, hidrøre fra det Romerske Herredømmes og Sprogs Indflydelse, og det ligesaa vel efter som før Constantinopels Anlæggelse? "Men," sige Neuchlinianerne, "Intet berettiger til at antage, at der nogenstinde er steet nogen Forandring; tværtimod stadfæster denne Udtale sig, saa langt man gaaer tilbage i Tiden, ved de mangfoldigste og uimodsigeligste Beviser." At disse Neuchlinske Beviser ere langt fra at være uimodsigelige, og at der paa den anden Side ikke ere saa Data, som give Anledning til høiligt at tvivle om, at den samme Bogstavudtale har hersket til alle Tider i Grækenland, haaber jeg vil blive endnu mere indlysende ved de i de to følgende Afsnit anstillede Undersøgelser. Her ville vi fornemmelig sammenstille de Oplysninger, som kunne hentes fra Nationens og Sprogets Historie, og hvad Betragtningen af Litteraturen og dens Værker i Almindelighed nærmest leder til.

Hvis ikke Andet end Videnskabelighedens totale Forfald havde foranlediget Sprogets store Forvanskning (hvilken efter Forfatterens Mening først skriver sig fra det 15de Aarh.), da kunde man maaskee vel finde den Paastand rimelig, som Forf. fremsætter i Slutningen af den historiske Indledning om Sproget foran sin nye Udgave af den Græske Skolegrammatik, "at af let begribelige Aarsager foruden Skriften (o: baade Bogstavernes Form og Ordnes Retskrivning) ogsaa Udtalen blev uforandret, fordi den, da Barnet fra sin spædste Alder lærte den af sine Forældre og Græske Omgivelser, ikke kunde være hine Forvansninger underkastet, og uden Videnskabernes Hjælp godt kunde bevare sin eiendommelige Charakter." Men naar man seer, at der i Grækenland, lige fra den Tid af, det tabte sin Frihed, er foregaaet stor Forandring, at Nation og Sprog har i samme Grad tabt sin Reenhed, som mægtige fremmede Folkelags Invasioner og Nedsættelser bleve hyppigere, at der efterhaanden ved Blanding med fremmede Elementer er fremkommet et nyt Folk og Sprog, der atter bestandig med nye Herrer har faaet nye Til sætninger: naar man overveier dette, da vil man have Grund til at tvivle, at ene Udtalen har beholdt sin oprindelige Reenhed. Romerne og Slaverne (for blot at nævne de vigtigste Fremmede) talede i det romaiserede og slavinserede Grækenland Landets Zbiem, men de talede det med Romersk og Scythisk Organ. Læver ikke Erfaringen, at BARNETS Organ afficeres saare meget, naar enten Fader eller Moder er Udlandning, selv om Forældrene tale Landets Sprog, og endnu mere, naar de, som omgive BARNET, ikke ere indfødte eller ere af forskjellig og blandet Folkstamme? Skulde Grækenland i saa Henseende være en Undtagelse? Det er bekjendt, at smukkeste Græsk, baade hvad Sproget selv angaaer og i Hen-

seende til Tonens og Udtalens Vissighed og Blødhed, fordm taltes i Athen. Troer man nu med Forfatteren, at Udtalen til alle Lieder er bleven uforandret, hvor skulde man da til alle Lieder vente den bedste og skønneste Udtale andensteds, end i Athen? Men just dette samme Athen giver det bedste Beviis imod Forfatterens Paastand, at det egentlige Grækenland aldrig er blevet hjem søgt af Fremmede eller har optaget noget Betydeligt fra Fremmede. For at gjøre dette ret klart, vil jeg til det, jeg i det Foregaaende har berettet om Athens Skjebne, her endnu tilføie denne Byes Historie efter det Latinske Keiserdømmes Tid, og hvilken Virkning den ydre Tilstand har havt paa Folk, Sprog og selv Udtale. Ved det Byzantinske Riges Deling, efterat Frankerne havde erobret Constantinopel, havde en Burgundiff Adelsmand Otto de la Roche faaet Athen under Titel af Hertug eller Storhertug. Fra hans Familie gik det ved Ægteskab over til Walter af Brienne. Han faldt i en Kamp imod Catalanerne (Catalanerne, Magabarerne), en Krigerbande, som allerede længe havde vrumlet sig i det Byzantinske Rige, og nu bemægtigede sig Attica og Boetien og under Navn af det store Selskab i 14 Aar var Grækenlands Skræk og Plage. De erkjendte endelig det Aragoniske Kongehuus's Overherredømme, og Siciliens Konger bortgave nu Athen som Lehn. Efter Burgunderne og Catalanerne fik den Italienske Familie Acciajoli Storhertugdømmet. Athen blev Hovedstaden for en Stat, som strakte sig over Theben, Argos, Corinth og en Deel af Thessalien. Efter Tyrkiske Historiefrivers Beretning skal Bajezid allerede i Aaret 1397 have erobret Athen; men dette er ikke sikkert: i al Fald tabte Tyrkerne det kort efter igjen. Først i Aaret 1458 besatte Muhammed den 2den Athen, og to Aar efter blev den sidste Hertug Franco Acciajoli, som bestyldtes for oprørske Planer, hængt (v. Hammer Gesch. des Osman. Reichs I S. 252, 441, II S. 38 og 44). I det forrige Aarhundredes sidste Halvdeel overfømmede Albaneserne Grækenland paa Portens Befaling, og især det da svagt befolkede Attica blev coloniseret af dem: de fleste Landsbyer i Attica ere kun beboede af Albanesere *). — Hvorledes Fremmedes Ophold i Athen allerede i det 2det Aarh. virkede skadeligt paa Indvaanernes Sprog og Tone, have vi ovenfor seet af et Sted hos Philostratus. Om Sproget i den første Deel af Middelalderen har man ingen specielle Efterretninger; heller ikke erfarer man noget om det Græske Sprogs Beskaffenhed i Attica, imedens Frankerne herskede der. Derimod melder en Spanisk Skribent fra Enden af det 13de Aarh., Raimund Montaniero, om Athens og Omegnens Beboere, at de tale ligesaa smukt Fransk som i Paris (E parlavan axi belle Francis com dins en Paris; Hist. Arragon. c. 261). Om Atheniensernes forkeerte Sprog i det 16de Aarh. have vi tvende Grækere's, Theodosios Zngomala's og Simeon Cabassilas's Vidnesbyrd i deres Breve til Martin Crusius. Den første skriver (Turcogræcia p. 216): "Men mere barbarisk end de Andres Sprog er nu Atheniensernes, som engang har været det skønneste, og dersom Nogen siger, at det nærværende Sprog er det gamle diametraliter modsat, da tager han ikke feil. Thi naar vi høre dem, tænke vi efter, hvad det vel er, de sige (thi i Udskilligt udtrykke de sig paa usædvanlig Maade), og naar vi forstaae dem, saa kunne vi ikke bare os selv at lee" — : og paa et andet Sted (p. 99): "Og hvad der er det værste,

*) Flere Oplysninger om Athens senere Skjebne vilde uden Tvivl findes i Fallmerajers nylig udfomne Afhandling om Athens Befolkning; jeg har ikke seet den endnu.

derfom man hører de engang faa vise Atheniensere, faa kan man være nær ved at græde; thi i samme Grad, som den rene og ufordærvede Helleniske Tale forðum herskede hos dem, i samme Grad hersker nu og høres et barbarisk Tungemaal hos dem fremfor alle." Eignende Ytringer findes i Cabassas's Brev om Atheniensernes fordærvede Dialekt og den Foragt, hvori de vare hos de andre Grækere for deres store Barbari (Martini Crusii Turcogr. p. 461 sq.). Ja endnu tales der i Athen en af de mest fordærvede Dialekter, og med Hensyn hertil skal det høres som Mundheld:

Ἦ Ἀθήνα, πρώτη χώρα,
Τὶ γαῖδάρους τρέφεις τῶρα.

"O Athen, du første Stad, hvilke Afener nærer Du nu" (Tidskriftet: das Ausland, Juli 1834 S. 743). At selv Udtalen er anderledes i Athen end paa andre Steder i Grækenland, bevidne Rejsende; hvorvidt denne Forskjellighed strækker sig i det Enkelte, kan jeg af Mangel paa Data ikke angive: saa meget er vist, at Athenienserne udtale α foran Vocaler og Diphthonger af β og γ -Lyden, ligesom det Italienske c (Leake i Hens Eumonia I S. 226). Men tale de andre Egnes Grækere alle eens og alle overensstemmende med hvad der læres om Udtalen i Nygræske Grammatiker og af Neuchlinianerne? og er Udtalen selv i de sidste 400 Aar forbleven uforandret? De adspredte Notitser, jeg har stødt paa, gjøre, at jeg maa betvivle, at dette er Tilfældet. Ypsilon, som af de Nygræske Lærde og af Neuchlinianerne udtales som β , skal i nogle Egne af det nordlige Grækenland lyde som γ *). At baade Dialekt og Udtale variere og modificeres fornemmelig efter de Følkeslag, i hvis Nabolag eller i Fællesskab med hvilke Grækerne leve, bevidne om de ældre Læder Zygomala hos Crusius (p. 99; jfr. ogsaa p. 489), om de nyere Læder flere Rejsende f. Ex. Pouqueville, Leake. Saaledes udtalte en Ipsariot *κατάνησος*, katandensis; en Græker fra Saloniki udtalte *να σεργανίσω*, na serdschaniso, derimod en anden Græker na serjaniso (Hens Eumonia II S. 19 og 21); og for at nævne et Exempel fra en ældre Tid, som Forfatteren selv anfører i sit Program (S. 72), da udtalte Argyropulus fra Creta (eller snarere fra Constantinopel, i 15de Aarh.) *ναῦν, γαῦν* som *ναφα*, *γραφα* og forsikkrede, at det i Grækenland blev udtalt saaledes af alle Dannede, imedens der i de Nygræske Grammatiker læres og Neuchlinianerne paa-
staae, at *αυ* foran ν skal udtales som *αυ* ikke som *αφ*. Kan der under saadanne Omstændigheder tales om en Efterkommernes fra Fader til Søn lige fra de ældste Læder af forplantet almindelig Udtale? — Lad nu end, hvad jeg hidtil har anført, ikke gjælde om hele Grækenland, lad end Udskilligt deraf kaldes et "Maaske" (Progr. Fort. S. V), saa troer jeg dog ikke, at det er uden Vigtighed med Hensyn til Spørgsmaalet om Bevarelsen af en almindelig gammel Udtale.

For nu at komme nærmere til vort Æmne, skulde der slet ikke i selve Sprogets og Litteraturens Historie findes Data, som tyde hen paa almindeligere Forandringer i Udtalen? Allerede den Om-

*) La France littéraire, Avril 1833 p. 301: Dans une partie de l'Épire, de la Thessalie, de la Macédoine et même aux environs d'Athènes on prononce *ἐχουσα, ἔλυσσα, γουαίνα, ουγίω* etc. avec le son de l'*u* français. A Philippolis, le peuple se moque de ceux qui disent *echisa* (*ἐχουσα*), en leur répondant gaillardement *ἐχυσας*; *echisas*? par une paréchèse tout-à-fait attique.

stændighed, at de Skrifter eller Dele af Skrifter, som indeholde Adbarfler imod i Skrift at forveyle de i Udtalen ligelydende Vocaler og Stavelses, alle aabenbart ere af meget seen Alder, intet beviisligt ældre end det 9de Aarhundrede *), og at efter den Tid denne Gjenstand idelig og idelig behandles, imedens man ikke finder Spor af lignende Værker i den tidligere Middelaalder eller i Alexandrinernes Tid, — allerede denne Omstændighed synes at vidne om, at der er foregaaet en Forandring i Udtalen, der gjorde det nødvendigt at frelse Orthographien fra Fordærvelse, en Fordærvelse, der ogsaa viser sig næsten i alle Haandskrifter, som ere yngre end det 9de Aarhundrede. Ogsaa i Nygræsten er Forskjellen imellem *αι* og *ε*, imellem *ι*, *η*, *υ*, *οι* og *ει* kun orthographist: men bryde de, som skrive, naar de ikke have megen classist Læsning og kjende de i Sproget forblevne Helleniske Ord's Skrivemaade ved Studium, sig om at iagttage den gamle Orthographie? I de ældre Romaiske Skrifter findes heri den største Vilkaarlighed, som endog er gaaet over i Tyrkfen i de Bøger, som ere udkomne i Venedig og andre Steder, og som dog maae antages at være besørge af dannede Folk. Martin Crusius, som førte en udbredt Dreverling med sin Tids dannede Grækere, bevidner (Turcogræcia p. 224), at der paa hans Tid i Grækenland i Skrift ikke iagttoges nogen Forskjel imellem de eenslydende Bogstaver, og endnu er det samme Tilfældet i det mindste hos dem, som, skjøndt dannede, ikke høre til den lærde Klasse **). Havde den samme Lydslighed altsaa været almindelig meget tidligere end det 9de Aarhundrede, saa havde det vel ogsaa været nødvendigt for Grammatikerne tidligere at bestemme Orthographien i saa Henseende ved Regler. Mærkeligt er det ogsaa, at af dem, som have givet slige Regler, den første, hvis Tidsalder vi med Bestemthed kunne angive, Theognostus i det 9de Aarh., i sine af Cramer i 2det Bind af Anecdota nylig udgivne 1003 orthographiste Canones, ja selv endnu efter deres Forgængeres Auctoritet Pseudo-Herodian og Pseudo-Basiliius, blot adskille som indbyrdes ligelydende (*ἀντίστοιχα*) *υ* og *οι* foruden *ε* og *αι*; *ι*, *ει* og *η*; *ο* og *ω*, men ikke angive *υ* eller *οι* som ligelydende med *ι* eller *η* eller *ει*, hvorimod der hos Eustathius findes Spor af en fælles *Υ*-Lyd for *ι*, *η*, *ει*, *οι* og *υ*, og i de følgende Aarhundreder

*) Jeg siger: beviisligt, fornemmelig med Hensyn til et ganske nylig under Choeroboscus's Navn udgivet Skrift om Orthographien. Af Indledningen vil det sees, at den Choeroboscus, hvis grammatistiske Skrift (i Bekkers Anecdota) Forf. har benyttet, er yngre end Philoponus og maa skee ikke ældre end det 10de Aarh. I det af Forf. benyttede Skrift indeholdes der ikke sikkre Data for *Υ*-Lyden af *η* (see 3die Afdeling) og for Fælleslyden af *οι* og *υ*; derimod findes saadanne i det af Cramer i 2det Bind af Anecdota græca (Oxonii 1835) optagne Skrift om Orthographien, hvilket dog ikke udgives for umiddelbart at skrive sig fra Choerob., men blot for en Epitome af hans Foredrag over Orthographien. Titelen er: 'Αρχή σὺν θεῶ τοῦ ποσοῦ τῆς ὀρθογραφίας κατὰ στοιχεῖα ἀπὸ Φωνῆς Γεωργίου τοῦ Χοιροβοσκοῦ Βυζαντίου γραμματικοῦ καὶ οἰκουμενικοῦ διδασκάλου' ἐν συντομίᾳ τμηθὲν ἐκ τῆς καθόλου καὶ κατὰ πλάτος αὐτοῦ ὀρθογραφίας' διὰ τὸ ἐν συντόμῳ εὐσύνοπτον εἶναι τὸ ζητούμενον, σὺν καὶ ταῖς αἰτίαις ἐκάστου.

***) S. f. Gr. Æfens Eunomia II S. 17, 23 f., 32, 37, 38, 67, III Fort. S. XII. Ia selv flere nyere Græske lærde have paastaet, at den gamle Orthographie burde forkastes, og have selv givet et Exempel heri: Leukothæa II S. 79 og 87.

mange Efterretninger havees om disse 5 Tegns fuldkomne Eenshed i Lyd *). Ogsaa fortjener det at berøres som et ikke uvigtigt Moment, der synes at tyde hen paa en Forandring i Udtalen, at hos de tidligere Grammatikere de korte og lange Vocaler betragtes som *ἀντίστοιχα* eller imod hinanden staaende (corresponderende), altsaa ligesom *o* og *ω*, saaledes det korte *ι* og *υ* og det lange *ι* og *υ*, endelig *ε* og *η*, hvilke sidste Vocaler udtrykkelig nævnes som *ἀντίστοιχα* hos Grækerne f. Ex. af Velius Longus p. 2214 Putsch og af Marius Victorinus ibid. p. 2473 (O littera pro duabus Græcis habetur, id est, pro *o* et *ω*, sicut etiam *e* pro *η* et *ε*, et istæ apud Græcos poetas invicem pro contrariis sibi litteris ponuntur et vocantur *ἀντίστοιχα*: unde et nostri hanc consuetudinem Græcorum propter metri necessitatem sequuntur). Hos de senere Byzantinste Orthographier derimod antages *φιλόν* og *αι δίφθογγος*, *ι* og *η* og *ει δίφθογγος*, *υ* og *οι δίφθογγος* foruden *ο* og *ω* som *ἀντίστοιχα* og nævnes udtrykkelig som saadanne af Moschopolus (f. Gorf. Progr. S. 13). — Jeg vil ingenlunde udgive disse Momenter for aldeles sikre Beviser for Forandring i Udtale, men betragter dem blot som Vink, der bør paaagtes, inden der tales om, at der ikke er Spor af, at en Forandring nogensinde er steet. Med Hensyn paa *Γ*-Lyden af Vocalerne har jeg her, hvor selve Sprogets og Litteraturens Historie nærmest tages i Betragtning, ingen sikkrere Data at anføre; derimod kan jeg paavise aldeles sikkrere Spor af Forandring i andre Dele af Udtalen.

At Nygrækerne ikke gjøre Forskiel paa korte og lange Vocaler (Diphthongerne iberegne), er bekjendt nok; Forfatteren er saa stærk i sin Tro paa Udtalens Uforanderlighed, at han ikke blot paa flere Steder i sine Afhandlinger, men, hvad der er værre, i sin Skolegrammatik paaستاаer, at hos de Gamle i det mindste i prosaisk Tale Quantiteten har været lidet eller slet ikke iagttagen. I sit Progr. S. 65 lærer han at ville udvikle dette næiere i sin Afhandling om Accentuationen; men jeg har forgjæves i denne Afhandling ledet efter det, man kunde kalde historiske Beviser for denne Paastand. At de gamle Grækere i Udtalen gjorde næie Forskiel paa lange og korte Vocaler, er vel saa almindelig erkjendt, at der ikke behøves noget langt Beviis derfor. Selv i vort accentuerende Sprog er det i høi Grad stødende, naar en kort Vocal udtales som lang eller omvendt, og de, som begaae denne Feil, udsætte sig for latter. Hvermeget mere maatte dette være Tilfældet hos de gamle Grækere, hvis Sprog var quantiterende. Skulde de, som byggede deres Vers ene efter Quantiteten, som selv iagttogte visse quantitative Rhythmer i det

*) Ogsaa i Historier indklædte de Byzantinste Grammatikere slige Regler for *ἀντίστοιχα*. For Curiositetens Skyld vil jeg her anføre en saadan Historie (eller Gaade, som den kaldes), der vistnok kun er saa bekjendt, da den først nylig er udgivet. Den findes i Boissonade's *Anecdota*, Vol. III p. 130 not. og lyder saaledes: *Ἐρήμην ποτὲ καταδικασθεὶς ἐπὶ τὸν δικαστὴν ἦεν (ἦεν), καὶ οὐχ εὖρον, ὃν ἂν ἐροίμην, τίς ποτε χῶρος αἰρεῖ μιν. Καὶ δὴ, τὴν ὡς ἐκείνον φέρουσαν ἄγροῶν, πρὸς ἑμαυτὸν ἔλεγον· εἰ μὴ τις ἐρεῖ μιν, αἰροίμην ἂν καταδικασθῆαι μᾶλλον ἢ πλανᾶσθαι ἀνήνυτα. Καύματος οὖν ἐπιγενομένου, κατὰ γῆς τε ἐρρήμην. Πηγὴν μέντοι πλησίον οὖσαν αἰσθόμενος, μόλις τε πρὸς αὐτὴν εἰσπυσα, κακείθεν αὖτις ἀναστὰς, ὠδοπόρουν· καὶ γὰρ οὖν καὶ πέπρωκα καὶ ἐρρήμην· ἀνέψυξα καὶ ἑμαυτὸν θανάτου ἐρρήμην· ἀὶ ῥύμην ("fort. καὶ ῥύμην vel ἐρρήμην." Boiss.) ἐβάδιζον πόλεως. Forfatteren af denne Gaade er Maximus Planudes, som levede i det 14de Aarhundrede. S. Fabricii bibl. Gr. XI p. 688 Harl.*

kunstmæssigere profaiske Foredrag, og hvis Accentuation, efter hvad Forf. selv tilstaaer, for en stor Deel var betinget af Quantiteten, i deres sædvanlige Tale ikke have gjort Forskjel paa lange og korte Vocaler, en Forskjel, som endog hos os selv Menigmand kun sjelden gjøre Brud paa? Og haves der ikke mange udtryffelige Vidnesbyrd for denne Forskjel af Længde og Korthed i de Gamles Skrifter? Jeg vil her instar omnium henvise til Dionysius's Uffh. *περὶ συνθέσεως ὀνομάτων* *); ja selv i den farrago af Scholier til Dionysius Thrax's Grammatik, som vi have i Bekkers *Anecdota* og under Theodosius's Navn, findes der, foruden de sædvanlige grammatiske Regler om Quantiteten, sandsynligviis som Reminiscenser fra ældre Læder, Yttringer, som vise, hvor vigtig Quantiteten er i Udtalen **). Men alt sem Talesproget udartede og mere og mere afveg fra det gamle, tabtes, ligesom i Latinen, i Udtalen Forskjellen imellem lange og korte Vocaler, og saaledes see vi da fra det 7de Aarh. af (maafsee allerede tidligere, s. Santen til Terentian. Maurus p. 185 sqq.) en Versification blive mere og mere almindelig, som strider imod det gamle metriske Princip. De bedre og med den gamle Digterlitteratur mere fortrolige Versemagere iagttage Quantitetsforskjellen imellem ε og ο paa den ene Side og η, ω samt Diphthongerne paa den anden Side, og bruge blot α, ι og υ ganste vilkaarlig sem ancipites i alle Ord, uden Hensyn til, om de efter den gamle Prosodie ere lange eller korte (f. Ex. *κατὰ κερᾶλῆς τοῦ προσῖοντος φλέγει*), ja selv om disse vocales ancipites have Circumflex, gjøres ingen Forskjel, og selv da bruges de ofte som korte (f. Ex. *πᾶσαι* som Jambe). Denne Frihed gaaer saa vidt, at de ikke slyge at sætte de samme Ord i eet og samme Vers med forskjellig Quantitet. De mindre belæste Versemagere derimod tage hverken Hensyn til Quantitet eller Accent, men tælle blot Stavelsene. At dette er Tilfældet med Middalalderens Senarier (*κατ' ἐξοχὴν* kaldte Jamber, som er den i Middalalderen allerhyppigst brugte Versart), har Struve viist i sit Program de legibus prosodicis et metricis, quas seniores Græcorum Jambographi secuti sunt, Regimonti 1820. 8 (senere aftrykt i Friedemanns og Seebodes *Miscellanea critica* Vol. II P. IV p. 637 sqq.): men det finder ogsaa, som jeg paa et andet Sted nærmere skal paapege, Sted i andre Versarter. Denne Skik tog saaledes Overhaand, at der fra det 10de Aarhundrede af vel neppe kan epvises noget jambisk Digt, hvori de Gamles Prosodie er iagttagen. Tilfældt (omtrent fra det 11te Aarh. af) gif man saa vidt, at man, sandsynligviis fordi det var det mageligste, endog anvendte den vulgære Poesies 15 Stavelses accentuerede Vers (*versus politici*) i Hellenisk skrevne Digte, dog saaledes, at ved Siden deraf de forhen omtalte Arter vedbleve og brugtes selv

*) Sfr. Plutarch. Pericl. 4: *Διδάσκαλον δ' αὐτοῦ τῶν μουσικῶν οἱ πλείστοι Δάμωνα γενέσθαι λέγουσιν, οὗ φασὶ δειν τοῦνομα βραχύνοντας τὴν προτέραν συλλάβην ἐκφέρειν.* Iagtet første Stavelse i *Δάμων* er accentueret, har man dog kunnet høre i Udtalen, at første Stavelse var kort, og Plutarch's Hjemmelmænd have udtryffeligt bemærket, at Navnet skulde udtales *Δάμων*, ikke *Δάμων*.

***) Schol. Dionys. Thr. p. 824 og Theodos. p. 40 kaldes *χρόνοι* (her Quantitetstegnene) *κυρίως προσῳδίαι*, hvilket jeg anfører som Modsetning til hvad Forf. siger om dette sidste Ord i sin Uffh. om Accentuationen, især S. 16 og 17 not. ligeledes Theodos. l. c.: *Εἰ δέ τις τὸ Ω μέγα βραχύνει τῇ προφορᾷ καὶ συστέλλει τὸν χρόνον αὐτοῦ, βαρβαρίζει. τὸ γὰρ βαρβαρίζειν οὐχ ὕγιές ἐστιν οὐδὲ ἑλληνικόν.*

af de samme Versemagere, som i nogle af deres Digte anvendte det politiske Vers f. Ex. Psellus, Theodoros Prodromus, Ezeas, Philes, Max. Planudes o. A. *). I Forbindelse hermed staaer det, som allerede ovenfor er berørt, at de senere Orthographeer i deres Regler om ἀντιστοιχα paapege Forskjellen ikke imellem lange og korte Vocaler, men imellem de paa deres Tid ligelydende Tegne, uden Hensyn til Quantiteten. Foruden det tydelige Beviis, vi have for Tabet af Quantitetsforskjellen i Udtalen i Rækken af Middelalderens versificerede Productioner og hos Orthographeerne, have vi ogsaa udtrykkelige Vidnesbyrd om, at den forhen eksisterende Quantitetsforskjel senere er gaaet tabt, hos de Byzantinske Grammatikere, der siige, at de Gamle ikke udtalte de korte og lange Vocaler eens, men anvendte længere Tid paa at udtale de lange end paa at udtale de korte **). Ingen vil vel nægte, at Tabet af Forskjellen imellem en kort og en lang Vocal eller endog imellem en kort Vocal og en Diphthong er en betydelig Forandring i Udtalen, en Forandring, som staaer i Medsigelse med den Paastand, at den Nygræske Udtale er uforandret den samme som den gamle.

Det er endvidere bekjendt, at Nygrækerne aldeles have tabt Lyden af Spiritus asper. Forf. udtrykker sig dunkelt i sine Skrifter med Hensyn til denne Lyd, saa at man ikke kan see, om han mener, at de Gamle have udtalt Spiritus asper eller ikke. Hvorledes de have udtalt den, vedkommer os ikke her; nok, at den har været tydelig markeret i Udtalen og hørlig har været forskjellig fra Spiritus lenis. Man skal heller ikke kunne opvise noget Sted, hvor dette nægtes; tværtimod kunne der findes Steder nok, hvoraf tydelig fremgaaer, at den skarpt markeredes i Udtalen (saaledes endnu i det 2det Aarh. e. Ch. Demetrius *περὶ ἐμφωνείας* § 73 og Apollon. *Dyscol. de pronom.* p. 360). Her vil jeg blot gjøre opmærksom paa, at man selv i de ældste Lieder, da der ikke brugtes andre Tegne end de, som vare ganske nødvendige for Udtalen, fandt det fornødent at betegne Lyden af Spiritus ved *H*; og at selv de senere Grammatikere meget skarpt adskille Spiritus asper og lenis, hvoraf den første efter deres

*) Forf. er rigtignok af en anden Mening, i det han (uden Tvivl forledet af Wetstein) paastaar i sin Ufsk. om den Gr. Accentuations Væsen S. 23, at de politiske Vers allerede eksisterede paa Dionysius Galicarnassensis's Tid: med hvad Ret, skal jeg vise paa et andet Sted.

**) Schol. Dionys. Thr. i Bekkeri *Anecd.* p. 797 til Dionysius's Ord: "Μακρὰ μὲν εἰσι δύο, ἡ καὶ ᾠ." Μακρὰ δὲ λέγεται ταῦτα ὡς παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐν διπλασίῳ χρόνῳ τῶν βραχέων ἐκφωνούμενα; og p. 798 til Ordene: "Βραχεῖα δύο, ἔ καὶ ὀ." Δηλονότι οἱ παλαιοὶ ταῦτα παρατρέχοντες ἐφθέγγοντο, καὶ οὐ τοσαύτην ᾠραν, ὅσην ἐπὶ τοῦ ἡ καὶ τοῦ ᾠ, ἐποίουν ἐν τῷ ἐκφωνεῖν, ἀλλὰ τὸ ἡμισυ μέρος; ligeledes p. 776 nærmest med Hensyn til vocales anceps: Οἱ οὖν παλαιοὶ οὐχ ὁμοίως τὰ μακρὰ καὶ τὰ βραχεῖα ἐξεφώνουν, ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν μακρῶν διπλασίονα ᾠραν, ὡς ἂν τις εἶπη, ἐν τῇ ἐκφωνήσει ἐπέμενον, ἐπὶ δὲ τῶν βραχέων ἐλάττω ᾠραν, τοῦτέστι τὸ ἡμισυ τῆς ἐπὶ τῇ μακρῷ ἐκφωνήσει ᾠρας, καὶ ὡσανεὶ παρατρέχοντες αὐτὰ ἐξεφώνουν, ὥστε ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας εἰδέναι ἐκάστης συλλαβῆς, μακρᾶς καὶ βραχεῖας, τὴν διαφορὰν Sfr. *ibid.* p. 774 l. 28, og næsten med de samme Ord Theodosius p. 12, 13, 32. Hermed falde da ogsaa alle de Beviiser for Accentuationens Overvægt over Quantiteten, som Forf. i sin Ufsk. om Accentuationens Væsen har hentet fra disse Grammatikere og de senere Orthographeer.

Definition har været stærk fjendelig i Udtalen *). Men at denne Lyd allerede var tabt i den senere Middeldalder, viser blandt Andet det, at Eustathius p. 125 og 1467 Rom. nævner som ganske eenslydende *Ἠρή* og *Ἰρη*, *Ἠβη* og *Ἰβη*. Hvor tidlig eller sildig i Middeldalderen vi kunne paa vise Forandringen som allerede skeet, kommer an paa, hvilken Tid man anviser Samlingen af Scheliasterne til Dionysius Thrax og Theodosius eller de Stykker af dem, hvor det hedder: *Οἱ παλαιοὶ ἄλλως τὰ δασεῖα (φωνήεντα) ἐξεφώνουν καὶ ἄλλως τὰ ψιλὰ, πῆ μὲν μετὰ πολλοῦ πνεύματος, πῆ δὲ μετὰ ἐλαχίστου* Schol. Dion. Thr. p. 776; cfr. p. 774 og omtrent med de samme Ord Theodos. p. 12 og 13.

Det er ikke sjældent at høre Neuchlinianerne beraabe sig paa, at Ordnes Betoning endnu er den samme som i gamle Dage, hvoraf de da slutte, at Bogstavernes Udtale ligeledes er bleven uforandret. Ogsaa vor Forf. beraaber sig herpaa med Hensyn til Udtalen, skjøndt han kun indrømmer denne Grund Kraft i Forbindelse med andre. Hans Ord ere (Revisjon S. 12): "Naar en saa foranderlig (wandelbarer) og fiin Deel af Udtalen, som Accentuationen er, ved mundtlig Overlevering fra Fader til Søn er bleven saa troelig og fuldkommen vedligeholdt, at den, som bekendt, endnu bliver iagttagen med den samme Nøiagtighed og samme Fyer, saa kan man vel ikke uden Grund slutte, at det Samme meget mere har været Tilfældet med Bogstavudtalen, hvilken man ligeledes fra Warnsbeen af har modtaget igjennem Øret: en Grund, som rigtignok ikke ene vilde have Vægt nok, men nu, da den stemmer overeens med saa mange andre, selv ikke lidet bidrager til at bestyrke disse." Jeg tilstaaer ikke rigtigten at kunne fatte, hverledes en i og for sig selv svag Grund kan ikke lidet bidrage til at bestyrke andre Grunde; dog det vil jeg ikke videre urgere: men er det saa aldeles vist, at den nærværende Accentuation er den samme som i den gamle Tid? Forf. siger paa et andet Sted (2te Beleucht. S. 29), "at enhver Nygræst Bog kan bevise, at Accentuationen i Almindelighed ikke er forandret." Men det er et Spørgsmaal, om Bøger ere en sikker Kilde for den nærværende levende Betoning. I Skrifter omformes saa Meget efter de Gamles Mønster: det kunde da vel ogsaa være Tilfældet, at Accentuationen i Bøgerne ikke stemmede overeens med Folkets Accentuation. Man maa have været i Landet selv og talt meget med Folket i flere Egne, for fyldestgjørende at besvare dette Spørgsmaal. Imidlertid vil jeg her anføre nogle Data, jeg har stødt paa i Skrifter, som bevæge mig til at betvivle Paastandens Rigtighed. Alle rede Forf. selv indskrænker sin Paastand noget ved Tillæget "i Almindelighed" i det andet af de citerede Steder, og synes ved dette Tillæg dog at indrømme en Smule Forandring, imedens han i Revisjon

*) Saaledes hedder det Schol. Dionys. Thr. p. 692: *Τὸ σημεῖον τῆς δασείας - τίθεται ἐπάνω φωνήεντος δασυνομένου, ἢ γουν ἐκ τοῦ θώρακος μετὰ πολλῆς τῆς ὀσμῆς ἐκπεμπομένου· τὸ δὲ ἕτερον τοῦ αὐτοῦ στοιχείου (H) διχοτόμημα - ἐπάνω φωνήεντος φιλουμένου, ἢ τοι ἐξ ἄκρων τῶν χειλέων προσφερομένου. Ἐστὶ γὰρ ἡ μὲν ψιλὴ ποιότης συλλαβῆς, κατ' ἣν ἄκροις τοῖς χεῖλεσι τὸ πνεῦμα προσφέρεται, οἷον Αἴας· ἡ δὲ δασεῖα ποιότης συλλαβῆς, κατ' ἣν ἀθρόον ἐκ βάθους χειλέων τὸ πνεῦμα ἐκφέρεται, οἷον ἥλιος: samt ifær p. 778, hvor der angives, af hvad Grund Nogle kaldte *Spiritus asper* et Bogstav: *πᾶν στοιχεῖον ἔχει τινὰ ἐκφώνησιν· τοιαύτη δὲ ἐστὶ καὶ ἡ δασεῖα, προσγινόμενη καὶ φθόγγον ἴδιον ἀποτελοῦσα. στοιχεῖον ἄρα ἡ δασεῖα.* 3fr. p. 704, 706 sq., 715 og Theodos. p. 29 og p. 203 (ligeslydende med Schol. Dionys. p. 678).*

S. 261 erklærer, "at hele det gamle Accentuationsystem endnu i alle Punkter er uroffret bibeholdt af Nygrækerne." Det er bekjendt, at hos Nygrækerne ligesom allerede tidligere i Middelalderen Accenterne ere traadte istedet for Quantiteten; at derved det antike Forhold imellem Accent og Quantitet er blevet forandret, kan vel ikke betvivles: men jeg tør ikke afgjøre, om Forandringen strækker sig saa vidt, som Lissovius paastaer i Begyndelsen af sin Afhandling om de Græske Accenters Betydning, at nu de Græske Accenter ogsaa af Grækerne selv blive udtrykte ved Forlængelse og Forstærkning i Udtalen af de med dem betegnede Stavelse, og det saa ganske uden Forskjel efter den forskjellige Betegnelse (''), at enhver Stavelse, som har en af disse 3 Accenter, bliver udtalt længere og stærkere end de Stavelser, som ikke have Accenter." Noget sandt er der vistnok i denne Bemærkning, nemlig, at Accentuationen ikke bliver udtrykt forskjellig efter sin forskjellige Betegnelse (hvilket den allerede ikke gjorde i Middelalderen, men vel i Oldtiden: s. Theodos. p. 12: οἱ παλαιοὶ ἄλλως ἐξερῶνον τὸ ὀνόμενον Α καὶ τὸ περισπώμενον), samt at Stavelsens Længde ikke er afhængig af Vocalernes gamle Quantitet, hvorfor ogsaa Inddelingen af Vocalerne i lange og korte, som findes endnu i de Nygræske Grammatiker, er en traditionel Forskjel, der nu kun har orthographisk Betydning, uden altid virkelig at blive iagttagen i Skrift. Men deraf følger endnu ikke, at virkelig i Udtalen enhver ubetonet Stavelse lyder kort, og at der ikke gives andre lange Stavelser end de betonede: muligen har Lissovius blandet to Ting, som ere forskjellige, Styrke og Længde. Heller ikke veed jeg, om Friedemann har Ret, naar han siger (über die prosodische u. metrische Eigenthümlichkeiten der neugr. Sprache, i Irens Eunomia II S. 240): "at sædvanlig alle fordm lange Stavelser nu have Accenten, men at der dog findes mange Overtrædelser af denne Sædvane." Det var ønskeligt, at de, som kjende det Nygræske Sprog af Andet end af Bøger, og som have besøgt forskjellige Egne i Grækenland, vilde give nogen Oplysning om de berørte Punkter. Hvad der derimod er vist, er, at Sproget har lidt saa stor Forandring, og mange Ord ved Forkortning eller Tilfætning ere bleve saa uikjendelige, at man ikke godt kan tale om, at Accenten er bleven uforandret i Ord, der ikke mere lyde som de lød i gamle Dage. Jeg vil her af det ældre og nyere Romaiske anføre nogle Exempler, tagne af Korais "Ατακτα og Folkesangene, og overlade Dommen til Læserne: σπίνω eller σπίνω ist. ὀσπίτιον; πάγης og πᾶς ist. ὑπάγης; ἀνοῦ, θέ, λέ ist. ἀνούει, θέλει, λέγει; ποῖσε ist. ποίησον; μοναστήρι ist. -ον; ἐκβάνω, ἐκβάζω, ja endog βγάζω istf. ἐκβιβάζω; βόθα eller βούθα istf. βοήθει; φτιάνω istf. ἐνθαιάζω; Genitiverne ὄλωνων, ἄλλωνων, τουτωνων istf. ὄλων, ἄλλων, τούτων, hvor Accentuationen ikke engang svarer til den gamle; νά 'χη, τό 'πα, det sidste Ord enclitisk istf. νὰ (ἴνα) ἔχη, τὸ εἶπα, ja endog τὸ 'γραφα, Verbet enclitisk istf. τὸ ἔγραφα (Fauriel S. 54 B. 5, Schinas grammairre élémentaire du Grec moderne, Paris 1829, S. 8). Overhovedet have mange Eenstavelses- ja endog endeel To-stavellesord vel Accent, men den markeres saa godt som ikke i Udtalen (Schinas S. 7). Aldeles stridende imod den gamle Accentuations Væsen og Love er, at ved Synizesis og Endetillæg den fjerde sidste Stavelse (præantepenultima) kan blive accentueret s. Gr. i ἐβράδυνασεν, ἐννοιῶσα, ἐτέλειωσε, ἀνακάλλιαστος, κάμετες, εἶδατοσε (Simon Portius Gr. ling. Gr. vulg. c. 2, Schinas S. 6). Om end i de 4 førstnævnte Ord Donen ved Synizesis kommer til at falde paa tredie sidste Stavelse, saa er denne antepenultima ikke den samme Stavelse, som de Gamle vilde have accentueret i disse Ord, og Tegnets Plads

er aldeles barbarisk. Ligeledes beholde i det Romaiske Nomina under Flexionen Tonen paa samme Stavelse som i Nominativ, naar den ikke gaaer over den tredie f. Ex. ἀληθειῶν, κάμαραις, νίκων, στροφάτων, ἄγριον, πολυμήτερον (Heilmair S. 25). Endnu nogle andre Afvigelser fra den gamle Accentuation ere anførte af Heilmair l. c., der ogsaa har gjort opmærksom paa flere Ligheder imellem det Romaiske og Slaviske Sprog i Henseende til Betoningen.

Endnu nogle Punkter, som angaae Udtalen, vil jeg berøre her, hvor Talsen er om Nygræsens Forhold til det Helleniske. Den allerede saa udbredte Totacisme i Nygræsen bliver endnu forøget derved, at Vocalen ε og Diphthongen αι, naar der finder Synizesis med en anden Vocal eller Diphthong Sted, faaer J-Lyden eller rettere sagt en Jod-Lyd. Saaledes udtales παλαιός, ἐλαία, ἐννεά γελοῦμαι som παλιός, ἐλιά, ἐννιά, γελοῦμαι (Schinas S. 2 Not. 2). Men dette ogsaa var Brug i Oldtiden? Consequent med deres System maae Neuchlinianerne antage det. Og for endelig ogsaa at berøre Consonantudtalen, da er den Beskrivelse, som Dionysius Halicarn. i sit Skrift de compositione verborum og de senere Grammatikere (Bekker i Anecd. p. 810) give af de fleste stumme Bogstavets Lyd, saa ubestemt, at den kan ligesaa godt forenes med den Erasimiske som med den Neuchlinske Udtale af disse Bogstaver. Kun om Bogstavet B have vi en nogenledes tydelig Efterretning fra den Romerske Tid. Dionysius Halicarn. siger nemlig (de compos. verb. c. 14), at π, φ og β udtales fra de yderste Læber og med sammenknæben Mûnd, idet den fra Lufrøret udstødte Aande løjer dens (Mundens) Vaand (τρία μὲν, ἀπὸ τῶν χειλέων ἄκρων, τὸ π καὶ τὸ φ καὶ τὸ β, ὅταν, τοῦ στόματος πιεσθέντος, τὸ προβαλλόμενον ἐκ τῆς ἀσθηρίας πνεῦμα λύσῃ τὸν δεσμόν αὐτοῦ). Jeg vil ikke afgjøre, om denne Beskrivelse passer paa vor Udtale af B; men passer den paa Nygræskernes Udtale af dette Bogstav? Disse udtale, som bekjendt, B aldeles som v; men at denne rene B-Lyd allerede har hersket i det 12te Aarhundrede, sees af Ptochopredromus's Digte, hvor Βαγγέλιον forekommer istf. Βεγγέλιον, βόισω istf. εβόισω (II. 333; I. 100, 102). Behøver man at sammenkniibe Munden og aabne dens Vaand for at frembringe den rene B-Lyd? Dette har Forfatteren følt og derfor angiver han Progr. S. 113 dette Bogstavets Lyd saaledes: "B tilkjendegiver den Consonantartikulation, som fremkommer, naar man sammenlukker Læberne, som om man vilde sige b, men derpaa med uforandret Stilling af Læberne siger v, altsaa ikke ganske saaledes som vort v, der dannes ved at indtrække Underlæben under Overtænderne." Hvad Forf. her statuerer, er aabenbart ene grundet i Uengstelighed for at opgive Noget af Nygræskernes Udtale, der forudsættes at være nedartet fra de Gamle; men jeg er bange for, at der ved den Operation, som Forf. fordrer gjort for at frembringe den gamle Betalyd, og som ligner den, der maa gjøres for at frembringe S-Lyden i Ψ, vilde fremkomme ikke den Nygræske Lyd af dette Bogstav, men en Dobbeltlyd bv (ifr. Progr. S. 121); og, som bekjendt, regne de Gamle ikke Beta til Dobbeltconsonanterne. Dionysius's Ord kunne i al Fald ikke tjene som historisk Hjemmel for den af Forfatteren opstillede Udtale af denne Consonant, hvad enten den er rigtig eller ikke. Paa den anden Side er det vist, og dette er det nok at have paapeget her, at Nygræskernes rene B-Lyd ikke svarer til den af Dionysius angivne Udtale af Beta, hvoraf følger, at en Forandring maa være foregaaet, med mindre man vil under-

fjende den gamle Græske Rhetors Auctoritet eller sige (hvad Forf., naar han vil være consequent, ikke tør sige), at Dionysius's Udtale ikke har været den almindelige.

Resultatet af den i dette Afsnit anstillede Undersøgelse bliver altsaa følgende: Naar Forf. uden Beviis paastaar, at de nærværende Grækere i lige Linie nedstamme fra de gamle Hellener, at de endnu tale samme Sprog som i gamle Dage, og at allerede af den Grund Udtalen maa antages at have vedligeholdt sig ligesaa uforandret som Nation og Sprog, samt, at man ikke kan paavise et eneste sikkert Vidnesbyrd for, at den nogensinde er bleven forandret: saa troe vi at have beviist, at det nærværende Græske Folk er en Bastardart (s. v. v.) af flere forskjellige Folkeslag, at Sproget har undergaaet de største Forandringer, hvorved det er blevet til et fra det Helleniske ganske forskjelligt Idiom, at der endog i Udtalen ere foregaaede ikke ubetydelige Forandringer, selv i Henseende til Betoningen, hvorfra vi troe med god Grund at turde slutte, at det Nygræske Folk ikke kan ansees for at have bevaret den ægte Udtale af de omtvistede Bogstaver. Den følgende Undersøgelse vil, det jeg haaber, end mere bestyrke, hvad der allerede her er udledt af Nationens, Sprogets og Litteraturens Historie.

II.

Οὐκ ἐμὸς ὁ μῦθος, ἀλλὰ γραμματικῶν πάρα.

Jnden jeg skrider til en Critik af de Grunde, som Forf. anfører for den Nygræske eller Neuchliniske Udtale af Vocalerne *η* og *υ* samt af de fleste Diphthonger, maa jeg først her strax protestere imod to hele Klasser af Kilber, hvorfra Forf. ligesom hans Forgængere henter Beviis for de omtvistede Bogstavets Udtale. Erasmanerne have ofte anført den Maade, hvorpaa Latinerne i Skrift udtrykke Græske, og Grækerne Latinke Ord og Navne, som Beviis for deres Udtales Ræghed. Herimod har Forf. paa flere Steder i sin Revision med Grund indvendt: 1) At det Latinke Sprog ikke er det samme som det Græske, at altsaa ikke i det ene Sprog nødvendigen altid de samme Lyd behøve at have fundet Sted som i det andet; hvor Lydene mangle, der mangler ogsaa Betegnelsen deraf; skal altsaa det ene Sprog alligevel udtrykke visse Lyd i de af det andet Sprog laante Ord, da maa det naturligtviis ske ved tilnærmende Tegne, eller ogsaa Tegnene kunne, selv naar de blive de samme, alligevel være bleve udtalte meget forskjelligt: 2) At det Latinke Sprogs Udtale ikke altid er ganske bekendt eller vis: 3) At de fleste af de i Latinen forekommende Græske Ord (med Undtagelse af de Navne, som først ere laante fra det udviklede Græske Sprog) ere dannede efter den Colist-Doriske Dialekt, hvorfra det Latinke Sprog tildeels er opstaaet, og kunne derfor ikke tjene som Beviis for den finere Attiske Udtale: 4) At Erfaringen lærer, at andre Sprog selv i de mest dannede Folks Tale og Skrift, fordreie Noget (parce de-

torquent) Lydene af det Sprog, hvoraf Ordene ere laante, eller, saa ofte de anføre disse i deres Sprog, efter dettes Udtale saavel skriftlig som mundtlig modificere dem især i Navne. — Lillige gjorde han i samme Revision og i de øvrige ved den foranledigede polemiske Skrifter opmærksom paa, at mange Latinske med Græske Bogstaver skrevne og Græske med Latinske Bogstaver udtrykte Ord og Navne vare imod Erasmianernes Udtale. Alt dette er i sin Orden, og herimod kan jeg have saa meget mindre at indvende, som jeg aldeles ikke vil forsvare den Erasmiske Udtale. Derimod finder jeg det aldeles urigtigt, at Forf. i sit Program henter Beviserne for den af ham forsvarede Udtale for en Deel just fra den samme Analogie, hvis Ønlighed han forkastede, da den anvendtes imod den Neuchlinske Udtale, og det saaledes, at han kun meget sjelden og høist ufuldstændig berører det Meget, som i dette Punkt synes at tale imod Neuchlinismen, ja ikke engang anfører dette næsten af alle Erasmianere brugte Argument iblandt de sædvanlige Indvendinger imod Ægtheden af den Nygræske Udtale, hvilke han søger at gjendrive Progr. S. 88 ff. Jeg vil her ikke indlade mig paa at prøve, hvorvidt alle de af Forf. benyttede Exempler af Latinske Navne hos Græske Skribenter og omvendt ere rigtige, og endnu mindre paa at gennemgaae de Paastande, som han hyppigen fremsætter med Hensyn til de Latinske Bogstavers Udtale, hvilken han dog paa andre Steder erklærer for ikke at være ganske bekjendt og vis; men jeg forkaster alle de Beviser for den Nygræske Udtale, som hentes fra den Maade, hvorpaa Græske Ord og Navne skrives paa Latin og omvendt, af de samme Grunde, hvorfor Forf. har forkastet de fra samme Kilde hentede Beviser imod den af ham forsægtede Udtale, og desuden, med Hensyn til de fleste Romerske Navne, der forekomme hos de Græske Skribenter, endnu af den Grund, at deels Haandskrifterne ikke altid stemme overeens, deels selv, hvor de stemme overeens, ikke ere at stole paa, eftersom de ere fra en Tid, da Forverlingerne af de ligelydende Bogstaver selv i ægte Græske Ord ere aldeles almindelige: hvad enten nu disse Forverlinger have deres Oprindelse fra Afstrivernes Skjødsløshed eller deres Uvidenhed i Forbindelse med, at de ofte skrive efter Dicteren. Hvo indestaaer f. Ex. for, at Dionysius Helicarn. selv har, som Forf. anfører Progr. S. 32, skrevet *Ἐκίριος*, da Codex Vatic. har *Ἐκίριος*, at han har skrevet *Καὶ-ῆνας*, da andre Haandskrifter have *Καίριος*, og saaledes mange flere Navne, hvis forskjellige Skrivemaade i Haandskrifterne i den senere Tid er bleven bekjendt og bemærket? Hvo indestaaer for, at selv de Romerske Navne, som staae uden Variationer i Udgaverne, ere skrevne saaledes i Haandskrifterne (just de af Forf. mest benyttede Skribenter ere i diplomatisk-critisk Henseende yderst forsømte), eller om de i alle Haandskrifter ere skrevne paa samme Maade, som vi finde dem trykte, at Skribenterne selv have skrevet dem saaledes? Jeg henviser til Matthiä's Recension af Forfatterens Revision i Jahns Jahrb. für Philol. u. Pädag. B. XIII S. 378 ff. og især S. 385 ff., hvor Mere findes herom. Efterat Forf. i sit hele Program har misbrugt denne Kilde, siger han endelig i den allerlidste Anmærkning i Anledning af det af ham, som han troer, forklarede Phænomen, at det Græske *η* og det Romerske *e* bruges for hinanden: "Dette er nemlig Hr. Matthiä's eneste og, efter hans Mening, meget solide historiske Beviis. Og vil jeg ikke admittere det, maa jeg heller ikke hente noget Beviis for Udtalen af *ai* og *ei* fra den Romerske Skrivemaade af samme, eller fra den græske af *æ* og langt i; hveri jeg gjerne kunde føie ham, da der er Beviser nok foruden." Denne naive Bemærkning viser, at Forf. selv har følt det Ujæmmelige i at

bruge denne Kilde: hvorfor har han da brugt den? — For end mere at sætte Læserne i Stand til at vurdere denne Kildes Beskaffenhed, og for at gjøre indlysende, hvor lidet reelt Udbytte, om end de ovenfor gjorte Indvendinger bortfalder, kan hentes fra den for den Nygræske Udtale, vil jeg endnu tilføie, at med meget faa Undtagelser e bruges for *η* og omvendt; istf. *v* bruges *u* eller *y*; istf. *ai* findes *æ* og omvendt, af den gode Grund, at ligesaa lidt som Grækerne havde Diphthongen *æ*, ligesaa lidt havde Latinerne i Litteraturens blomstrende Tid Diphthongen *ai*, hvorhos det dog maa bemærkes, at i den ældre Romerske Tid virkelig brugtes *ai*, hvor man senere brugte *æ*. At det Latinske Sprog, ligesom vel de fleste og maaskee alle Sprog, ved gradviis Udvikling i Løbet af Tiden undergik flere Forandringer, ogsaa med Hensyn til Udtalen, er ikke blot rimeligt, men ogsaa beviisligt (s. blandt Andre Cic. orator c. 45 sqq.). Ogsaa det havde det Latinske Sprog tilfælles med de fleste og maaskee alle Sprog, at de samme Bogstavers Betydning ikke til alle Tider var den samme (Quintilian. I. 7. 11: *Illā vetustissima transēo tempora, quibus et pauciores litteræ nec similes his nostris earum formæ fuerunt, et vis quoque diversa*). Ligeledes er det i høi Grad sandsynligt, at Lyden af de enkelte til forskjellige Tider forskjellige Tegn (*ai* og *æ*, *oi* og *œ* o. fl.) ogsaa har været forskjellig; dog mangle vi bestemte Efterretninger herom. Allerede Quintilian synes at have været i Uvisshed herom (I. 7. 13: *De mutatione etiam litterarum, de qua supra dixi, nihil repetere hic necesse: fortasse enim sicut scribebant, etiam ita loquebantur*); og de langt sildigere Grammatikere, som omtale gamle Former, de enten kjende fra tidligere Sprogkyndiges Værker eller af gamle Mindesmærker, ansee dem i Almindelighed (ikke altid) kun som orthographisk forskjellige fra de nyere; men deraf følger ikke, at de virkelig blot i saa Henseende vare forskjellige. — Endvidere udtrykkes det Græske *ei* snart ved *e* snart ved *i*, fordi Romerne i den senere Tid ikke havde Diphthongen *ei*, som derimod fandtes i Sproget i den ældre Tid; om Udtalen gjelder det samme, som er bemærket om *ai* *). Det Græske *oi* udtrykkes ved *œ*, hvis Udtale, i hvor mange Kunster end Forf. anvender for at bringe den ned til *I*-Lyden, dog vel Ingen vil antage for at have været som *I*. Iøvrigt havde ogsaa det ældste Sprog Diphthongen *oi*. Om alt dette findes udførligere Oplysninger i K. L. Schneiders Elementarlehre d. lat. Sprache.

Endnu heftigere maa jeg protestere imod Gyldigheden af en anden Kilde, hvorfra Forf. ligesaa hyppig henter sine Reviser. Erasmanerne beraabe sig ofte paa Dialekterne, dels for deraf at godtgjøre, at Bogstaverne ere bleve forskjellige udtalte af Grækerne selv efter de forskjellige Stammer og Stater, dels for ved Sammenligning af Ordene i de forskjellige Dialekter at vise, at de Græske Vocaleers Lyd maae have nærmet sig mere den Erasmiske end den Neuchlinske Udtale, eller dog for at bestemme, hvilke Bogstaver der ere beslagtede med hinanden. Herimod protesterer Forf. paa mange Steder i sine

*) Dog synes endnu Digteren Lucilius, der levede i den første Halvdeel af Rom's 7de Aarh., at have antydnet en virkelig Forskiel i udtalen imellem *ei* og *i* (selv det lange), idet han i de Regler, han giver om, naar der skal skrives *i* og naar *ei*, kalder det første *tenue*, men vil have det sidste udtalt *plenius* og *pinguius*: S. Lucilius's Værk hos Terent. Scaurus p. 2235 Putsch., Velius Longus p. 2220; jfr. Quintil. I. 7. 18. Sa Forskiellen var maaskee end ikke aldeles tabt paa Cicero's Tid; hvorom mere i 3die Afdeling.

Skrifter paa det Kraftigste, fornemmelig i sin Revision og Tillægene dertil, idet han bemærker, "at som man talte i de forskjellige Dialekter, saaledes skrev man ogsaa i dem, og naar Ordene i den ene Dialekt bleve skrevne med andre Bogstaver end i den anden, vare de ogsaa forskjellige i Udtalen; selve Bogstavernes Betydning var i alle Dialekter den samme: ellers lod det sig jo f. Ex. godtgjøre, at ω og næsten hver Vocal i det Græske Sprog var beslægtet i Lyd med α , fordi i den Doriske Dialekt dette sidste Bogstav blev brugt istedetfor andre Vocaler." Med andre Ord: "Dialektsammenligningen er usikker af den Grund, fordi den forandrede Skrivemaade ogsaa antyder en forandret Lyd, som ligesaa lidt behøver at have lignet den oprindelige, da mange Exempler vise, at den endog gaaer over til en ganske forskjellig f. Ex. $\pi\rho\acute{\omega}\tau\omicron\varsigma$, Dorisk $\pi\rho\acute{\alpha}\tau\omicron\varsigma$. Forandring i Ordlyd er ikke Forandring i Tegnyd, og Dialekterne bestaae i Forskjellighed i Ordlyd, ikke i forskjellig Orthographie af den samme Lyd" (S. Register til Revis. u. D. Dialekte). Idelig bebreides det Erasmanerne, at de forverle Forandring af Ordudtale med Forandring af Bogstavudtale, hvilke begge ere ganske forskjellige fra hinanden. Imod alt dette lader der sig ikke indvende Meget; i det mindste er der ikke tilstrækkelige Data til historisk at bevise, at Bogstaverne ikke have haft samme Lyd i alle Dialekter *). Men til Trods for denne stærkt udtalte Protest imod enhver Argumentation, hentet fra Dialektforskjel, beraaber Forf. sig dog ikke blot selv undertiden paa Skriftdialekterne, naar dette Argument synes at begunstige hans Mening, men gaaer endog langt videre end hans Modstandere i dette Punkt ved den aldeles vilkaarlige Brug af Indskrifter og Mynter. Allerede de ældre Neuchlinianere beraabe sig hyppigen paa disse Oldtidens Mindesmærker, men Ingen har misbrugt dem mere end Liscovius og efter ham Forfatteren. Ifleng anføres Ord af Keisermynter og af Indskrifter, uden enten at angive eller at tage Hensyn til, hvilke Stater de tilhøre, eller at spørge, om Skriften virkelig er rigtig. Ved Benyttelsen af Indskrifter til sproglige Undersøgelser, især til Bestemmelse af Orthographie og Udtale, er Critik endnu nødvendigere end ved Benyttelsen af Codices. Her bør først ikke blot spørges, om de ere ægte og fra hvad Tid de ere, men ogsaa, hvorvidt de ere blevne rigtigen udførte af den gamle Arbejder, og om de ere rigtigen copierede af de Lærde, som have meddeelt os dem. Der findes nemlig paa disse Mindesmærker ikke blot de sælsomste Forverlinger og Feil, hvilke maae tilregnes de Kunstnere, der have forfærdiget dem, men der findes ogsaa hos de forskjellige Lærde forskjellige Væsemaader af eet og samme Mindesmærke, naar flere have affrevet det; og har man kun een Afskrift af det, da er man i endnu større Forlegenhed, naar man ikke har meget stor Tiltro til Meddelerens Dueltighed og Nægtighed. Finder man altsaa i en Indskrift eller paa en Mynt, i numismatiske eller epigraphiske Værker, enkelte Ord skrevne med Bogstaver, hvorved de ikke

*) Hidtil har jeg kun fundet eet Sted, der synes at vise, at Dorerne udtalte selve Bogstaverne anderledes end Attikerne, nemlig Tatianus orat. ad Græcos p. 91 sq. Worth.: $\tau\acute{\iota}$ γὰρ, ἀνδρωπε, τῶν γραμμάτων ἐξαρτύεις τὸν πόλεμον; τί δὲ ὡς ἐν πυγμῇ συγκρούεις τὰς ἐκφωνήσεις αὐτῶν διὰ τῶν Ἀθηναίων φελλισμῶν; δεόν σε λαλεῖν φυσικώτερον· εἰ γὰρ ἀττικίζεις οὐκ ὦν Ἀθηναῖος, λέγε μοι τοῦ μὴ δουρίζειν τὴν αἰτίαν· πῶς τὸ μὲν εἶναι σοι δοκεῖ βαρβαρικώτερον, τὸ δὲ πρὸς τὴν ὁμιλίαν ἰλασώτερον· εἰ δὲ σὺ τῆς ἐκείνων ἀντίχῃ παιδείας, τί μοι δόξας αἰγουμένῳ δογματῶν ὦν δέλω διαμάχη;

skrives efter den almindelige Orthographie, da er det misligt derpaa at bygge nogen Slutning med Hensyn til Udtalen, efterfom en sliq Forverling kan hidrøre fra Forsærdigerens eller Afscriverens Skjodesløshed eller Uvidenhed. Forekomme saadanne Uregelmæssigheder kun af og til paa et Monument, da ere de orthographiske Feil, hvo der saa bærer Skylden derfor. Ere de derimod nogenledes constante, da vidne de om den af Forf. saa meget paaberaabte Ordudtale i det Land, hvor de ere forsærdigede, og ikke om mere. Det er nemlig bekjendt, at foruden de Hoveddialekter, hvori det Helleniske Sprog deelte sig efter de forskjellige Hovedstammer, og som gik over i Litteraturens Værker, herskede der ogsaa forskjellige Idiomer og Underdialekter i de forskjellige Stater, som vare stiftede af den samme Stamme, eller i de forskjellige Landstrækninger, som vare beboede af Grækere af samme Stamme. Af slige Steddialekter (*μεταπτώσεις* eller *ὑποδιαίρεσεις τοπικαί, κατὰ πόλεις, κατὰ τὰ ἔθνη*) vare der næsten ligesaa mange, som der vare betydeligere uafhængige Stater (jfr. Strabon. VIII p. 230 Cas., Sext. Emp. adv. gr. c. 3 p. 235 Fabr.), og ofte vare Forskjellighederne imellem Hoved- og Steddialekten mange og betydelige *). Endnu betydeligere Forandringer lede Hoveddialekterne i flere Colonier, som vare grundede i fjernere og ganske barbariske Lande, formedelst Blandingen med disse Landes oprindelige Beboere. (S. Böckhs *Corpus Inscriptt.* Vol. II Fasc. I Afsluttet om de Sarmatiske Indskrifter). Slige Steddialekter, som deels i Udtryk, deels i Ordnes Udtale afvege fra Hoveddialekterne, anvendtes kun meget sjelden og sparsomt i Litteraturen (Corinna skal i sine Digte have brugt den Boeetiske Mundart), hvorimod det, som ene var bestemt for en enkelt Stats eller Landstræknings Beboere, i Almindelighed blev skrevet i disses Idiom, for at forståes af alle dem, for hvilke det egentlig var bestemt. Det er da disse forskjellige Idiomer og deres Forhold til Hoveddialekten, som vi lære at kjende af de forskjellige Staters Indskrifter og tildeels af Mynterne. Vil man altsaa benytte en Indskrift i sproglig Henseende, da maa man spørge, hvilket Land den tilhører, og da kan man, hvis en Skrivemaade constant følges deri, og især hvis samme Skrivemaade befindes at herske i flere Indskrifter fra samme Land, deraf vel slutte sig til dette Lands Udtale, nemlig Ordudtale, men ingenlunde deraf slutte til en almindelig Bogstavudtale. Finder man altsaa, før at bruge nogle af Forfatterens Exemppler, angivet hos Vissovius efter Oco, at der paa en Mynt fra Cæsars Tid staaer *IONISTHΣ* istedetfor *οἰωνιστῆς*; saa maa man, forudsat, at man stoler paa Vissovius's og Oco's Verilighed og Dexteritet og den gamle

*) De Efterretninger, som findes herom hos Forfatterne, ere for den største Deel samlede i Maittaire's Skrift om de Græske Dialekter og i Schæfers Udgave af Gregorius Corinthius. Blot nogle vil jeg her anføre. Saaledes hedder det allerede hos Herodot om Jonerne i Lilleasien I. 142: *Γλώσσαν δὲ οὐ τὴν αὐτὴν οὗτοι νενομίκασι, ἀλλὰ τρόπους τέσσαρας παραγωγέων κ. τ. λ.*, hvilke 4 Varieteter han i Slutningen af Capitlet kalder *χαρακτῆρες γλώσσης*. Om den Doriske Dialekt: *Grammaticus Leidensis* i Schæfers Udg. af Greg. Corinth. p. 653: *Γεγόνασι δὲ αὐτῆς μεταπτώσεις πλείσται οὐ μόνον κατὰ πόλεις, ἀλλὰ καὶ τὰ (ieg. κατὰ) ἔθνη;* og *Gramm. Meermann.* *ibid.* p. 636: *Τῆς Δωρίδος πολλαί εἰσιν ὑποδιαίρεσεις τοπικαί ἄλλως γὰρ Ἀργεῖοι καὶ ἄλλως Λακεδαιμόνιοι καὶ ἐτέρας Κρήτες διαλέγονται;* jfr. *Gregor. Corinth.* p. 294. Om den Wolifke Dialekt *Gr. Leidens.* p. 659: *Γεγόνασι δὲ αὐτῆς μεταπτώσεις τρεῖς.* Mere specielle Oplysninger herom i det Følgende.

Kunstners Nøiagtighed og Myntens Ægthed, spørge, hvor denne Mynt er præget (det fortier rigtignok Eusebius hyppig ved Mynterne og stundom ogsaa ved Inscriptionerne, og Forfatteren — gjør ligesaa), og da kan man deraf slutte, at i det Land eller paa det Sted, hvorfra Mynten er, er bleven sagt *ἰωνοῦ* istedetfor *οἰωνοῦ*, men ikke, som Fers. Progr. S. 50 gjør, at Diphthongen *oi* almindelig har været udtalt som *i*. Finder man paa et Mindesmærke hos Gruterus *ΦΑΙΛΑΦ* istedetfor *φιλύφ* (Progr. S. 77), saa beviser dette kun (naar det forudsættes i alle andre forhen omtalte Henseender at have sin Rigtighed), at paa det Sted, hvor Indskriften er forfærdiget (eller, hvad undertiden ogsaa kan komme i Betragtning, i dens Fødeland, som har forfærdiget eller ladet forfærdige Indskriften), dette Ord har været udtalt *φιλύφ*, men ingenlunde, at Bogstavet *v* almindelig har lydt som *i*. Fandt man i et Lands Indskrifter altid brugt *v* i Ord, der i Skriftsproget findes med *oi*, da vilde det ikke vise, at Diphthongen *oi* almindelig er bleven udtalt som *v* eller endog som *i*, ja ikke engang sikkert (i al Fald ikke efter Forfatterens Theorie, da han urgerer saa meget, at de enkelte Bogstaver have haft samme Lyd overalt), at Diphthongen *oi* i det Land, hvorfra Indskriften er, har lydt som *v*, men blot, at i det Land, paa hvis Indskrift *v* findes saaledes, dette Bogstav hørtes i alle de Ord, hvor andre brugte *oi*. Vil man i Spørgsmaalet om Udtalen benytte Indskrifterne saa uforvarselig, som Neuchlinianerne have gjort med Hensyn til de emtvistede Bogstaver, og lægge Vægt paa enhver Forbytning, som findes i dem, da kan man af dem bevise, ikke blot, at *α* har lydt som *ω* eller omvendt, *oi* som *o*, *ov* som *ω*, *ei* som *ε* o. s. v., men selv, at *κ* har lydt som *α*, *β* som *γ* eller som *δ*, *μ* som *ν*, *θ* som *σ*, *φ* som *π* eller *β*, kort, næsten Alt, hvad man vil paastaae om de enkelte Bogstavers Udtale. Der- som nu altsaa de, som meente, at *ei* blev udtalt som *ε*, *oi* som *o* o. s. v., anførte endeel ifleng grebne Exempler af Indskrifter og Mynter (og saadanne kunne tilveiebringes i ikke ubetydelig Mængde), da vilde Forf. vel svare, hvad han virkelig undertiden svarer, naar Stenene tale imod ham, "at Bogstaverne af en ukyndig Steenhugger ere blevene forvirrede, at det blot er en urigtig Orthographie" (Progr. S. 122), eller i al Fald, at her de forstjellige Bogstaver vise Dialektforskjelligheden i Udtalen og ikke ere blotte orthographiske Forskjelligheder; derimod, naar *v* staaer istedetfor *oi* i een Indskrift, *i* ist. *oi* i en anden, *η* ist. *v* i en tredie, *i* ist. *ei* i en fjerde o. s. v., om det endog blot er een Gang, de saaledes forekomme i samme Indskrift, slaer han alt dette sammen og siger, at Forverlingerne af *oi*, *ei*, *η*, *i*, *v* i Indskrifter vise, at alle disse Ægn have været udtalte eens som *i* og blet ere orthographisk forskjellige, eller, om disse Forverlinger endog ere orthographiske Feil, saa vise de dog den almindelige Udtale som *i* (S. f. Ex. Progr. S. 32, S. 50 o. a. St.). Dersom Fers. ikke altfor meget var gaaet ud fra den Forudsætning, at det ikke kan være Andet, end at den Nygræske Tetacisme har været almindelig hos Alle, som i Oldtiden talte Græsk, da vilde han ikke have anseet *oi* og *ei* og *η* og *v* for at være mere orthographiske Forskjelligheder end *ai* og *η*, *ei* og *ε*, ja end *α* og *η*; han vilde ikke have gjort sig skyldig i den samme Forverling af Ord- og Bogstavudtale, hvilken han idelig bebrejder Erasmanerne; kort, han vilde ikke have brugt Indskrifterne til at understøtte en Mening, hvilken de ligesaa lidt kunne understøtte, som de i Væger bevarede Dialektforskjelligheder. Ved den Fremgangsmaade, Neuchlinia- nerne have brugt, at citere enkelte Ord tagne snart af et snart af et andet Monument, seer det ud, som

om de havde samlet Data til at bevise deres Mening fra alle Græsttalende Egne, og de beraabte sig endog paa denne Omstændighed; imidlertid finder man — og dette er af stor Vigtighed med Hensyn til det her omhandlede Spørgsmaal — hvad de emtvistede Bogstaver angaaer, ikke hos dem anført en eneste Attisk Indskrift eller Mynt, som Hjemmel for deres Mening, skøndt man har en stor Mængde Attiske Indskrifter og Mynter, og det dog, naar Alt kommer til Alt, er Attikernes Udtale, som vel fornemmelig skal og kan søges. Hvad man ikke har kunnet finde i Attica, det har man hentet i desto rigeligere Maal fra Nabolandet Boeotien, der mindst af alle Lande kan afgive Beviser for en almindelig Udtale. Just i Boeotien herskede nemlig en meget markeret Steddialekt, der i ikke saa Punkter endog afveg fra Moderdialekten, hvad enten denne var den Coliske, eller, som Nogle mene, den Doriske. Just denne Egenommelighed har gjort, at Grammatikerne, som ellers have været sparsomme i deres Beretninger om de specielle Afvigelser i Steddialekterne, have bevaret endeel Efterretninger om den Boeotiske Dialekt. Disse har Bøckh sammenlignet med hvad der i saa Henseende fremgik af de Boeotiske Indskrifter, i en Afhandling de dialecto Boeotica, i første Bind af corpus inscriptt. og allerede tidligere i Staats-haushaltung d. Athener B. II S. 383 ff., og de af ham opstillede Resultater ere saa indlysende, at de vist ville overbevise Enhver, der ikke haardnakket holder fast ved en forudfattet Mening. I vor Forfatters Dine er rigtignok det hele Beviis en Daarlighed (S. Progr. S. 50 og 51). Kun nogle Punkter vil jeg her berøre, for endmere ved specielle Exempler at tydeliggjøre, hvad jeg ovenfor i Almindelighed har bemærket om Steddialekter. Saaledes berettes, 1) at Boeoterne i visse Ord, saasom i θεός og τεός (Dor. ist. σός), forandre ε til ι (H TEOΣ Διοική τῇ σός ὁμωρμεῖ. Ἐπὶ ταύτης τῆς λέξεως Βοιωτοὶ μεταβάλλουσι τὸ εἰς ι, καθὸ καὶ τὸ θεός, θιός. Apollon. Dyscol. de pronom. p. 395). Indskrifterne vise, at det var Tilfældet med mange flere Ord foran Vocaleer f. Ex. χρῆος til χριός (Boeckh Inscr. I p. 720, Staatsh. II S. 396). — 2) Istedetfor η findes paa Indskrifterne ofte α (jfr. Etym. magn. 9. 42 Syllb.: κατὰ τροπήν Βοιωτῶν τοῦ ἠ εἰς α), og dette er overeensstemmende med den Coliske og Doriske Dialekt; men i langt flere Ord, især i saadanne, hvori Dorerne ikke brugte α istedetfor η, forandrede Boeoterne det, ligesom deres Stamfædre Thesialerne, til ει, f. Ex. paa Indskrifterne μείλον, Θειβεῖος, ἐπόεισε, ἀνέθεικα (Boeckh l. c.), hvilket fuldkommen stemmer med hvad Grammatikerne paa mange Steder berette om denne Dialekt (f. Ex. Herodian. περὶ μονήρ. λέξ. p. 25: Βοιωτοὶ δὲ τάρβειμι καὶ ποίειμι καὶ φιλειμι, Choerobosc. i Bekkeri Anecd. p. 1366, Etym. magn. 9. 34; 11. 17; 82. 24; 493. 45; 602. 28, foruden de andre Steder, som anføres af Maittaire Gr. ling. dial. p. 216 Sturz. Derfor lader ogsaa Aristophanes i Acharn. 862, 868 Boeoterne sige Θειβαθεν, Θειβαθι, 867 π εἰ τὸν Ἰόλαον (jfr. 905), 914 ἀδικειμένος. — 3) Hos Colerne og Dorerne havde adskillige Ord ε ist. ο (Maittaire p. 206); paa de Boeotiske Indskrifter findes denne Form kun sjelden, Τρεγωνίω ist. Τροφ. og Ἐρχομένος ist. Ὀρχομένος (Boeckh Inscr. p. 722). — 4) Υ, hvad enten det er langt eller kort, gaaer efter en Consonant over til ου uden Forandring af Quantiteten. Saaledes paa Indskrifter Κάουυξ, συγκραφῆς, Μουρίνα, Κουζικηρός, Πουθῶν (Boeckh l. c.), og det samme berette flere Grammatikere f. Ex. Apollon. Dyscol. de pronom. p. 329, 379, 382; Schol. Dionys. Thr. p. 779; Etymol.

magn. p. 632. 51: Οἱ Βοιωτοὶ τότε πλεονάζουσι τῷ ὄ, ἢνίκα τὸ ὄ οὐχ ὑποτάσσεται φωνήεντι ὄϊον κύνες, κοῦνες (I. κύνες), κῆμα, κοῦμα; jfr. Maittaire p. 210 sq. Tøvrigt brugte ogsaa andre Væler i enkelte Ord *ou* istf. *v*, hvilket sees af et for Udtalen ikke uvigtigt Sted hos Priscian I. 6. 36 p. 35 Krehl, hvilket vi nedenfor skulle anføre. Ogsaa Laconerne sagde δίφουρα istf. γέφυρα, κουτάλα istf. συντάλη (Hesych. v. δίφ., Etymol. Paris. Ms. i Εθάρσερ Anm. til Gregor. Corinth. p. 388). Saavidt om Vocalerne. Af Diphthongerne bruge Boeoterne næsten slet ikke *ai* og *a* (*η*). Nogle gamle Tanagræiske Indskrifter have *AE* istf. *ai* og *a*, f. Ex. Αἰσχροῦνδας, Πλαύχας (Πλαύμα), men i de fleste findes *η* uden Jota subscriptum istf. *ai*, *a* og den almindelige Dialekts Endelse *η*, der hos Dorerne er *a*, f. Ex. Ἐσχροίων, Ἐσχροίας, χῆρε, κῆ istf. καί. Det samme bemærke Grammatikerne, saasom Herodian. περὶ μονήρ. λέξ. p. 43: ὡς τὸ παῖω πῆω λεγόμενον παρὰ Βοιωτοῖς [add. παλαῖω] παλήω; Choerobosc. i Bekkeri Anecd. p. 1215, Etymol. magn. p. 32. 7; Eustath. til Iliad. B. p. 365. 27 Rom. Dette finder ikke Sted i den Æoliske og Doriske Skriftdialekt. — 2) Istedetfor *ei* findes hyppig, dog ikke i alle Ord, *i* paa Indskrifter, f. Ex. ἰράνα, Διογίτων, Φιδιάς; jfr. Priscian IX. 1. 6 p. 438 Kr.: Ei diphthongum in i longum postea converterunt (Romani) more Boeotio; ogsaa ὀ πίττομαι istf. οὐ πείθομαι ofte anført af Grammatikerne f. Ex. af Photius Lex. p. 342. 8. I den Æoliske og Doriske Dialekt derimod gaaer som oftest *ei* over til *η*. — 3) Istedetfor *oi* og *ω* træffer man i de gamle Tanagræiske Indskrifter *OE*, (jfr. Priscian I. 9. 53 p. 49), men sædvanlig forandres *oi* eller *ω* feran en Consonant og i Enden af Ordene til et langt *v* (medens hos Vælerne det blotte *o* gaaer over til *v*), f. Ex. τῷ δάμν istf. τῷ δήμῳ, ἱππυς, Ἐρχομενίς istf. ἱπποις, Ὀρχομενίοις. Dog undtages herfra flere nomina propria. Det samme berette Grammatikerne, nemlig Apollon. Dyscol. de pronom. p. 364, hvor han taler om de forskjellige Former af ἐμοί: Ἀττικοί ἜΜΟΙΕ. Αἰολεῖς ἜΜΟΙ βαρέως. Βοιωτοὶ διὰ τοῦ ὄ ΕΜΥ, συνήθως, καθότι καὶ τὸ καλοί, καλό. Δωριεῖς ἘΜΙΝ καὶ ἔτι ἘΜΙΝΤΑ. — Ἡ ἘΜΙΝΗ συνήθως Ταραντίοις *), ligeledes j. Et. p. 366, Choerobosc. i Bekkeri Anecd.

*) Hvorledes dette Sted skal, som Forf. paastaar Progr. S. 51, bevise, at *v* og *oi* ifkun vare forskjellige Tegne for een og samme Lyd (*i*), er mig ubegribeligt; overhovedet misforstaaer han vistnok Stedet, naar han oversætter det saaledes: "Vælerne skrev Ordet emi ἐμοί med syntende Tone (paronytoneret), Boeoterne ἐμού ved *v* paa sædvanlig Viis (d. e. med stigende Tone, orytoneret), ligesom de skrev καλοί (kali) καλό (med *v* og stigende Tone)," og tilføjer, at "om anden forskjellig Udtale, end den, Accentueringen giver, ikke er Talen her." For det første staaer her slet ikke, at dette blot var Tilfældet i Skrift; Ordet "skrev" er sat til i Oversættelsen paa Forfatterens egen Risiko; for det andet viser hele Sammenhængen, at her er Tale om mere end om Accentuation, da der nævnes flere forskjellige Former af samme Ord i forskjellige Dialekter; for det tredie viser, det jeg troer, Til læget καθ' ἑτέροις τὸ καλοί καλό og det i det Følgende forekommende συνήθως Ταραντίοις, at συνήθως her ikke er paa sædvanlig Viis *oi*: som i κοινή, men paa Boeoternes sædvanlige Viis med *v*, og dette bekræftes ved Apollonius's kort derpaa følgende Bemærkning om Pron. οἷ, idet han p. 366 siger: Οἱ συνήθως Ἀττικοῖς καὶ Ἰωσι. Αἰολεῖς σὺν τῷ F. Βοιωτοὶ συνήθως εἰς τὸ ὄ μεταλαμβάνουσι. καὶ Δωριεῖς ὁμοίως ἡμῖν λέγουσι κ. τ. λ. Dette Sted oversætter vor Forf. l. e.: "Boeoterne ombytte paa deres sædvanlige Viis *v* for F", altsaa dog her paa deres sædvanlige

p. 1215: Τὸ Ὀμηροὶ τρέποντες τὴν οἰ δίφθογγον οἱ Βοιωτοὶ εἰς τὸ ὕ μακρὸν προπαροξύνουσι καὶ λέγουσιν Ὀμηρον. — 4) Derimod gaaer οἰ ikke over til *v*, men til *oi*; jfr. *Etymol. magn.* p. 224. 36: Οἱ Βοιωτοὶ τὸ ὠ καὶ εἰς τὴν οἰ δίφθογγον τρέπουσι, τὸ πατρώϊος πατροῖος λέγοντες καὶ τὸ ἠρώϊος ἠρωῖος. — Endelig gaaer 5) *ou* hos Boeoterne ligesom hos Colerne og Dovernne over til *o* f. *Ex. paa* Indskrifter *ἰῶσα* ist. *οὔσα*, *Εὐβωλος*, *πολέμω*: jfr. *Etymol. magn.* p. 825. 28. De vigtigste Consonantombytninger, som finde Sted i Ordene, ere, at *θ* gaaer over til *τ*, f. *Ex. πείθομαι*, *πίττομαι*; *ζ* til *δδ* eller til enkelt *δ* (jfr. *Etymol. magn.* p. 409. 17); *τ* til *π* f. *Ex. πέτταρα*; desuden findes Aspirationen ist. *σ* i Midten af nogle Ord, ligesom hos nogle Doriske Folkeslag. *S. Priscian. I. 7. 42 p. 40: Adeo autem cognatio est huic litteræ, id est s, cum aspiratione, quod pro ea in quibusdam dictionibus solebant Boeotes h ponere, muha pro musa dicentes; jfr. Etymol. magn. p. 391. 15.* — Af disse her anførte Exempler vil man see, at den Boeotiske Ordudtale (for at holde fast ved den af Forf. urgerede Distinction) i enkelte Punkter stemmer overeens med den Nygræske Bogstavudtale; men deraf følger ikke, at Boeoterne, og endnu mindre, hvad Forf. oftere vil bevise ved Boeotiske Indskrifter, at alle Grækere have udtalt selve Bogstaverne paa samme Maade, som Nygrækerne udtale dem. Meget mere synes just den Omstændighed, at Grammatikerne saa ofte have fremhævet den Boeotiske Dialekts Eiendommeligheder og Forfjælligheder fra andre Dialekter i Ordudtalen, at vise, at Boeoternes Udtale har været forskjellig fra den almindelige. Jeg har allerede oftere erklæret, at jeg er langt fra at ville bestemme de gamle Grækernes Udtale, den jeg antager for at være tabt. Kun det maa jeg bemærke, at hvis Nogen, der forsvarer en anden Udtales Rægtighed, end den Forf. forsvarer, vilde gaae ud fra det, Forf. saa ofte raaber paa, at de samme Bogstavers Udtale har været den samme hos alle Grækere, og derpaa af det Factum, at de andre Grækernes *AI* af Boeoterne blev udtrykt ved *AE*, siden ved *H*, og de andre Grækernes *OI* af de samme først ved *OE*, siden ved *v*, vilde gjøre den Slutning, at *η* ikke har lydt som *i*, men som *æ* (jfr. *Sjel*, *Sjæl*; *Kjer*, *Kjær*), *v* ikke som *i*, men som *ø* (jfr. *Syster*, *Søster*; *Mynt*, *Mønt*; *Mynster*, *Mønster*): da vilde der ikke være saa meget at erindre imod denne Slutning, som imod Forfatterens Paastand, at *αι* (*æ*) hos Boeoterne er bleven forandret til *η* (*i*) i Udtalen, *οι* derimod blot skreven forskjellig af Boeoterne med *v*, men udtalt ligesom baade *οι* og *v* hos de andre,

Wiis: hvorfor da ovenfor "paa sædvanlig Wiis", hvilket her udtrykkes ved Modsetningen *ομοίως ἡμῖν*. Men hvorfor Forf. her oversætter "ombytte *v* for *F*," ved jeg ikke anden Grund til, end at det nu just passer til hans Hypothese; efter Terten mener jeg, at det bør oversattes: "Boeoterne forandre *οι* efter deres sædvanlige Wiis til *v*": om med eller uden Digamma, er her ikke Taler om, vel snarest med Bibeholdelse af Digamma, da det er bekjendt, at Boeoterne vare iblandt dem, som brugte Digamma: *S. f. Gr. Schol. Dionys. Thr. p. 778: Πάντα τὰ στοιχεῖα κατὰ πᾶσαν ἔστιν εὐρίσκειν διὰλεκτον, τὸ δὲ δίγαμμα οὐ, ἀλλὰ παρὰ μόνοις τοῖς Βοιωτοῖς καὶ τοῖς Λάκωσι καὶ τοῖς Αἰολεῦσι;* jfr. *f. St. p. 777* og især *Apollon. Dysc. de pronom. p. 396* om Pron. *ὄς* og *ἑός*. *Αἰολεῖς μετὰ τοῦ F κατὰ πᾶσαν πᾶσιν καὶ γένος. — ὁμοίως καὶ Βοιωτοί.* Hyppig forekommer det paa Boeotiske Indskrifter *f. Gr. Φυκία* ist. *οικία*. Efter Forfatterens Oversættelse maatte man antage enten at Boeoterne brugte *οι* eller at Colerne udtrykte *οι* ved det nøgne Digamma, da dog Meningen er, at Colerne brugte *F*: ist. *οῖ*.

nemlig som i. — Hvad jeg hidtil har anført, indeholder Grundene, hvorfor jeg i det Følgende aldeles ikke tager Hensyn til de Beviser, baade Erasmianerne og Reuchlinianerne have hentet fra den Maade, hvorpaa Latinske Navne ere skrevne i Græske Skrifter, Græske Navne i Latinske, fra Dialekterne og endelig fra de med disse i nøieste Forbindelse staaende Indskrifter, for deraf at godtgjøre den af dem forsvarede Udtales Ægthed og Almindelighed. I det mindste vil jeg vedblive med denne min Protest, saalænge af begge Parter Alting blandes; om en kritisk Sammenligning af de forskjellige Hoved- og Steddialekters Eiendommeligheder vil give noget reelt Udbytte med Hensyn til Bestemmelsen af en almindelig gammel Bogstavudtale, veed jeg ikke. Hidtil har en saadan Sammenligning ikke fundet Sted; ikke engang en nøiagtig og fuldstændig Søndring af det for hver Dialekt Eiendommelige er hidtil bleven foretaget.

Vi skulle nu næriere undersøge de Grunde, Forf. anfører for at godtgjøre Ægtheden af den Nygræske Udtale af η og υ , samt af Diphthongerne, for saavidt som disses Udtale har været Gjenstand for betydelig Tvist. Da ϵ staaer i nøie Forbindelse med ϵ psilon, maae vi først see, hvad Forf. lærer om dette sidste Bogstav. Her høre vi da (Progr. S. 26), at "E, som fra den Tid af, at Alphabetet blev complet, ikkun har lydet som kort E, var i de ældste Tider Betegnelse for begge beslagtede Lyd e og i, saavel langt som kort." Dette er en Paastand, som Forf. har opstillet i alle sine Skrifter; her anføres som Beviis for den for det første efter Minoides et Sted i Galeni comment. ad epid. Hippocrat. 46, 1: $\gamma\rho\alpha\phi\omicron\rho\upsilon\tau\omega\nu\ \tau\omega\nu\ \pi\alpha\lambda\alpha\iota\omega\nu\ \tau\omicron\nu\ \tau\epsilon\ \tau\omicron\upsilon\ \bar{\epsilon}\ \delta\iota\phi\theta\omicron\gamma\gamma\omicron\nu\ \kappa\alpha\iota\ \tau\omicron\nu\ \tau\omicron\upsilon\ \eta\ \delta\iota\ \acute{\epsilon}\nu\omicron\varsigma\ \chi\rho\alpha\kappa\tau\eta\rho\omicron\varsigma$; i hvilket Sted E menes "maastee at være blevet kaldet $\delta\iota\phi\theta\omicron\gamma\gamma\omicron\varsigma$ (α : af dobbelt Lyd), fordi det var Betegnelse for ϵ og ι -Lyden." Citatet er, som saa mange hos Forf., galt; det har hidtil ikke været mig muligt, uagtet mæisommelig Efterøgning, at finde Stedet hos Galenus, og jeg er altfor tidt bleven narret af Reuchlinianerne, til at jeg skulde troe, at hvad der af dem anføres som en gammel Skribents Ord, virkelig staaer hos ham, uden selv ved Autopsie at have overbeviist mig om dens Rigtighed. Men forudsat, at det har sin Rigtighed med Stedet, er der da talt et Ord om ι -Lyden, eller siger det Andet end det almindelig Bekjendte, at ϵ og η bleve i den ældste Tid skrevne med eet fælles Tegne? Hvor er her Tale om Bogstavet ι , der efter Forfatterens Mening ogsaa i ældste Tid skulde være betegnet ved E? Af Ordet $\delta\iota\phi\theta\omicron\gamma\gamma\omicron\varsigma$ fremgaaer dette saa meget mindre, som dette Ord ogsaa maa henføres til $\tau\omicron\nu\ \tau\omicron\upsilon\ \eta$, og Forf. dog vel ikke vil udstrække sin Paastand til, at η i den ældste Tid (d. e. da det endnu ikke eksisterede som Bogstav) ogsaa var af dobbelt Lyd. Allerede denne Omstændighed, at Ordet $\delta\iota\phi\theta\omicron\gamma\gamma\omicron\nu$ hører ligesaavel til $\tau\omicron\nu\ \tau\omicron\upsilon\ \eta$, som til $\tau\omicron\nu\ \tau\omicron\upsilon\ \bar{\epsilon}$, viser, at der hos Galenus læses eller bør læses $\phi\theta\omicron\gamma\gamma\omicron\nu$, og dette bestrækkes end mere ved den masculine Artikel $\tau\omicron\nu$. — Et sikkrere Beviis for denne ι -Lyd af E troer dog Forf. at finde "i dens Betegnelse ved EI (d. e. ι)," hvorpaa han anfører de bekjendte Steder hos de Gamle, hvor EI omtales som det femte Bogstav i Alphabetet. Forf. udtrykker sig her saa ubestemt, at man ikke kan see, om han mener ved disse Steder om EI at have beviist, at det Bogstav, som siden blev kaldt E eller Epsilon, i de ældre Tider havde Navnet EI, eller om han troer, at man i den ældste Tid brugte selve Tegnet EI istf. E og I og udtalte Lyden af det femte Bogstav i Alphabetet som EI d. e. efter Reuchlins Theorie som ι . Hvis det første er hans Mening, da er jeg

fuldkommen enig med ham, men da er det vanskeligt at see, hvorledes der i Betegnelsen (o: Navnet *EI*) skal ligge et Beviis for *E*- og *I*-Lyden af *E*; der siges ikke Andet, end hvad der er almindelig bekendt, at Navnene Epsilon og Omikron skyldes de Senere (Grammatikerne), og at disse tvende Bogstavers ældre Navne have været *EI* og *OI*; at det første Navn selv i ældste eller ældre Tid lød som *I*, skulde først bevises, og selv om det var Tilfældet, laae deri endnu intet Beviis for, at *E* oprindelig har havt baade *E*- og *I*-Lyden. Mener derimod Forf. (og det synes virkelig at ligge i hans Ord), at det Bogstav selv, der siden lød som et kort *E* og betegnedes i Skrift ved *E*, i ældre Tider blev udtalt baade som *I* og *E*, og havde Figuren *EI* i Skrift, da er det første aldeles ubeviisligt (hvorefter mere siden), i al Fald ikke beviist ved de anførte Steder, som alle referere sig til det gamle Bogstavnavn, og det andet falst. Det er nemlig bekendt baade af de ældste Indskrifter og af gamle Forfattere (f. Ex. Athenæus XI. 30 p. 466 sq. Cas.), at man i ældre Tider brugte det *EI* kaldede Tegn *E*baade for Bogstavet *E* (der da indbefattede Epsilon og Eta) og for den senere Diphthong *EI* (hvis gamle Udtale som *I* først skulde bevises), men ingensteds siges eller findes Tegnet *EI* i ældste Tid brugt baade for *E* og for *I* og for *EI*, og det vel af den simple Grund, at dette sammensatte Tegn (som Forfatteren selv synes at indrømme Progr. S. 27) ikke eksisterede i de ældste Tider. — Efter dette Intet beviseende Beviis for den ældste *E*- og *I*-Lyd af *E* beraaber Forfatteren sig, "hvis man endnu skulde tvivle," paa adskillige Steder hos senere Grammatikere, hvilke han kalder udtrykkelige Vidnesbyrd. Af disse staaer det første, som han selv har fundet i Scholierne til Dionysius Thrax, i nøie Forbindelse med et andet, hvilket han under Herodians Navn Progr. S. 27 anfører efter Minoides, men som staaer i de samme Scholier. Talen er nemlig der (Bekkeri Anecd. p. 798) om en Disput imellem Herodian og hans Fader Apollonius om, hvilken af de to korte Vocaleer *e* og *o* er kortest; Apollonius mener, at *o* er kortest, fordi af de tvende ved disse Vocaleer dannede Diphthonger *oi* og *ei* den første er kortere end den sidste. Herodian derimod mener, at *e* er kortere end *o*, idet han siger, "at man ikke bør betragte disse Vocaleer i deres Sammensætning med *i*, men hver for sig, da just *i* er beslægtet med *e* og ved at sammensættes med en beslægtet Vocal bliver til en længere og stærkere Diphthong, hvorimod *o*, ved at sammensættes med den ikke beslægtede Vocal *i*, ikke viser sin hele Styrke; ligesom nemlig en Mand, naar han seer sin Broder trænge til Hjælp, understøtter og forsvarer ham med hele sin Sjæl, men derimod ikke staaer en Fremmed bi med hele sin Sjæl, hvorfor ogsaa begges Kraft imod Modstanderne viser sig svagere: saaledes gaaer det ogsaa med *i* i dets Forhold til det fremmede *o* og det beslægtede *e*." Imellem denne Herodian og Apollonius af de Byzantinske Grammatikere tillagte og vistnok fra ingen af dem hidrørende Snak staae nu de af Forf. citerede Ord: τοῦτο (nemlig *i*) γὰρ συγγενείαν τινα ἔχει πρὸς τὸ ε̄. καὶ δεικνύσκει ἐν τοῦ τῆς ἐκφώνησιν τοῦ ἰ εἶναι ὄνομα τοῦ ε̄ γράμματος. Dette Sted beviser da ikke det Ringeste om den ældste Tids *E*- og *I*-Lyd af *E*, hvorom der overhovedet ikke findes den mindste Anelse hos de senere Grammatikere, ja det beviser ikke engang noget om den gamle Udtale af Bogstavnavnet *EI*, men blot, at de Byzantinske Grammatikere snarere end Herodian, hvem den Byzantinske Tradition tillagde denne Ytring, udtalte dette gamle Bogstavnavn, der allerede længe før den Tid var gaaet af Brug, ligesom Diphthongen *ei* som *i*. Dog maa det bemærkes, at i den Theodosius tillagte Samling, hvor den samme Fortælling

næsten ordret findes p. 33 Goetl., staaer: καὶ δεικνυσιν ἐκ τοῦ εἶναι τὴν ἐκφώνησιν τοῦ I σχεδὸν ὄνομα τοῦ E γράμματος. Denne samme Paasnar imellem Herodian og Apollonius gjentager nu umiddelbar derefter (p. 800 Bekker) en anden Dionysiansk Scholiast med Variation i Udtrykkene, og her lyder det Herodian tillagte Svar vel ikke ganske, men dog omtrent saaledes, som Forf. S. 27 har anført det efter Minoïdes, nemlig: Καὶ φησιν ὅτι πᾶν στοιχεῖον ἀπ' ἑαυτοῦ ἄρχεται, τὸ δὲ ἰ οὐκ ἀπ' ἑαυτοῦ ἀλλὰ τοῦ ε, ὥστε συγγενὲς αὐτῷ ἐστί. τὸ δὲ συγγενές, τὸ ἴδιον προσλαμβάνον, μεγαλικωτάτην τινὰ δίφθογγον ἀποτελεῖ. Dette Sted beviser atter aldeles Intet om den ældste Udtale af E, men kun, at Bogstavnavnet eller Diphthongen ei paa Grammatikernes Tid blev udtalt som i. Ligesaa lidt som isvrigt Herodian eller snarere de senere Grammatikere her tale om nogen Lighed imellem ε og ι, men kun om Slægtskab, ligesaa lidt er det sandt, som Forf. paastaar S. 27, at Herodian af denne Lighed imellem ε og ι vil bevise, at ei er lang; tvertimod vil han eller de Byzantinske Grammatikere just af dette Slægtskab bevise, at ε er kortere end ο. Da imidlertid Forf. oftere har be- raabt sig paa det af de Byzantinske Grammatikere omtalte Slægtskab imellem ε og ι, som om der hos disse Grammatikere var Tale om Slægtskab i Lyd, og troet, at det var en Støtte for hans Mening, maa jeg endnu oplyse, hvad disse Grammatikere forstaae ved Slægtskab imellem Vocalerne. De sige da, at ι har stort Slægtskab med ε, fordi ε forlanges ved Tilfætning af ι, f. Ex. τυφθέντος, τυφθείσα, og atter forfertes ved Vertkastelsen af ι, f. Ex. τυπείς, τυπέριος, ἐπτόρειος, ἐπτόρειος (Theodos. p. 8), endvidere sige de, at der er stort Slægtskab imellem η paa den ene, og α og ε paa den anden Side, og som Beviis derpaa anføre de, at de Verba, som begynde med α, forandre dette til η i Præterita f. Ex. ἀγαπῶ, ἠγάπων, ἠγάπηκα, ἠγάπησα, ligeledes at de Verba, hvis Præsens begynder med ε, forandre dette til η i Præterita, saasom ἐρέω, ἠρέκων, ἠρέκα (ibid. p. 7). Jeg lægger aldeles ikke Vægt herpaa, men jeg skalde troe, at dette Slægtskab ikke hjælper Neuchlinianerne stort, men derimod Erasimianerne endeel. — Endvidere anfører Forf. S. 27, som Beviis for I-Lyden af E i de ældste Tider, et Sted af Theodosius p. 34: Διὸ καὶ τὸ E ψιλὸν παρὰ τοῖς παλαιοῖς EI κατὰ τὴν φωνὴν ἐξφωνεῖτο, καὶ τοῦτο εὐρήσεις ἐπὶ τῆς E Ὀμήρου ῥαψωδίας κατὰ τὴν ἔμμετρον ἐπιγραφὴν, hvilket atter ene og allene refererer sig til det gamle Bogstavnavn EI, hvis gamle Udtale ikke engang bliver oplyst af dette Sted. — "Det Samme" (nemlig I-Lyden eller snarere, hvad der egentlig skalde bevises, E og I-Lyden af E i den ældste Græske Tid), siger Forf. endvidere, "viser sig ogsaa ofte af Indskrifterne" (hvilke Indskrifter han mener, har han ikke angivet) "samt læres udtrykkelig af Grammatikerne, saasom af Victorinus, de orthogr. p. 96 (hvilken Udgave?): E ternas habuit potestates, ut esset et breve, et productum, et I quodammodo sonaret; og Gellius, som (Noct. Att. 10, 24) siger, at ligeledes i Latinen de Gamle ingen Forskjel gjorde paa e og i." — Herved maa bemærkes, at Gellius paa det anførte Sted taler om de ældre Komeres (M. Tullii ætas et supra eam) forskjellige Orthographie i visse Latinske Ord's Endelser og dermed forbundne forskjellige Orddubtale (varie dixerunt) f. Ex. præfiscine og præfiscini, proclivi og proclive: hverledes dette Sted, hvori der slet ikke siges, at i Latinen de Gamle ingen Forskjel gjorde paa e og i, endog udtrykkelig skal lære, at det Græske E i de ældste Tider har lydt som I, er det mig umuligt at indsee. Det andet Sted er baade her og i andre Skrifter

2te Vel. S. 42) anført galt af Forf., der vel stolende paa sine Forgængere ikke selv har efterseet det; dette maa jeg saa meget mere troe, som han endog i 2te Vel. S. 42 tilføier, "at der slet ikke er Tale om et ei hos Victorinus;" thi derom taler just denne Grammatiker, (der skal have levet i Slutningen af det 4de Aarh. efter Chr.), hvad enten det nu er den Græske eller Latinke Diphthong *EI*, han mener. Hos den virkelige Victorinus staaer nemlig p. 2458 Putsch.: *E et O ternas habebant apud eos potestates, ut e esset breve et productum. I autem longum quodammodo sonat, quum et E et I junctum est. Et O similiter etc.* Jeg vil ikke affrive Mere af Terten end de her aldeles nødvendige Ord; men Enhver, som gjennemlæser det hele Stykke hos Victorinus, som handler om *e* og *o*, vil finde, at han udtrykker sig saa ubestemt og forvirret, at man ikke engang kan vide, om han med *apud eos* mener Latinerne eller Grækerne. Ogsaa synes Terten at være noget forvækket. Saa meget er indlysende, at Forf. med Uret her beraaber sig paa dette Sted, da Grammatikeren slet ikke taler om *J*-Lyden af det simple Græske *E* i den ældste Tid, og om han end ved Ordene: *quum et E et I junctum est* sigter til den Græske, ikke til den gamle Latinke Diphthong *EI*, dog ikke engang tillægger denne en absolut *J*-Lyd, men kun siger, at den paa en Maade lyder som et langt *J*. — Efterat Forf. saaledes, som han troer, har beviist, at *E* oprindelig betegnede begge de beslægtede Lyd *e* og *i*, tilføier han S. 27: "Men da man længere hen, skjøndt allerede tidlig, fandt det nødvendigt, i Orthographien at distingvere disse to Lyd, indførtes for den sidste Tegnet *I* (hvad enten nu dette har givet Anledning til det sammensatte Tegnet *EI*, eller selv er en Forkortelse af dette). Men da Distinctionen i Lyden var kjendeligst, naar den blev lang, i hvilket Tilfælde den klang meest lukt, d. e. som *J*, fandt man det og fornødent, at have derfor et Tegnet, som da først dannedes ved at føie et *I* til *E* og saaledes opstod Diphthongen *ei*." — Det er ikke let at finde Rede i denne Beretning; her blandes uden Dwipl atter Bogstavnavnet *EI* med Bogstavtegnet *E*: har *I* givet Anledning til det gamle sammensatte Tegnet *EI*, saa har det jo eksisteret tidligere end dette *EI*; er det en Forkortelse af *EI*, saa har det eksisteret i Sammensætningen før det blev indført som enkelt Tegnet, og har *EI* været det ældste Tegnet for *E* og *I* Lyden, saavel langt som kort, saa dannedes det jo ikke først, da man fandt det fornødent at have et Tegnet for det lange *J*. Vi ville her ikke videre opholde os ved denne forvirrede og aldeles ujhjemlede Beretning, men vi maae paa staae, at Forf. slet ikke har beviist, hvad han troer ved de forhen omtalte Steder at have beviist, at *E* i de ældste Tider var Betegnelse for begge de beslægtede Lyd *e* og *i*. Hele denne Hypothese er grundet paa den Forudsætning, at *I* ikke har eksisteret i de ældste Tider: men har man et eneste historisk Beviis for denne Mening? Ivertimed fandtes efter de Gamles eenstemmige Vidnesbyrd (hvilket selv Forf. erkjender Progr. S. 3) i det ældste af 16 Bogstaver bestaaende Alphabet foruden *e* baade Vocalen *i* og Vocalen *v*, hvoraf dog vel *i* har betegnet *J*-Lyden, og efter Reuchlinianerne *v* med. Heller ikke give de ældste Indskrifter Forfatteren Medhold; thi ogsaa i disse findes ligesaa vel *I* som *E*, hver som Betegnelse for sin særegne Lyd. Og hvad endelig den Paaastand angaaer, at Diphthongen *ei* skulde (ligesom η efter Forf.) være optagen for at tilkjendegive den lange *J*-Lyd, da maa det bemærkes, at det simple Jota til alle Tider ligesaa vel tilkjendegav den lange, som den korte *J*-Lyd, da det, som bekjendt, var *anceps*, ligesom *a* og *v*. Hverfra det gamle Navn *EI* paa det Bogstav, som af Grammatikerne senere kaldtes

Εpsilon *), skriver sig, er ikke let at sige, da vi slet ingen Efterretninger have derom; maaskee er dette Navn, ligesom de fleste andre for de ældste Bogstaver, kommet fra Orienten. Ei heller veed man det Nærmeste om, med hvad Tegn dette Bogstavnavn blev skrevet eller hvorledes det blev udtalt i de ældste Tider. At dette gamle Navn i Grækenlands blomstrende Tider, i al Fald paa Pericles's Tid, og senere hvor det omtales, i Skrift blev udtrykt ved EI, vide vi; men vi vide atter ikke, hvorledes dette Navn EI paa samme Tid blev udtalt, og det er kun ved en petitio principii, at Forf. angiver dets gamle Udtale som I. Athenæus har X. 79 p. 453 C sqq. bevaret et Fragment af et Stykke af Comikeren Callias, hvorom vi komme til at tale mere i sidste Afdeling. I dette Stykke, hvori Bogstaver og Stavelses spillede en betydelig Rolle, syllaberes: βῆτα εἰ βε, βῆτα ἦτα βη, βῆτα ἰῶτα βι, βῆτα ῥ βυ. Besynligt vilde det dog være, om Grækerne havde stavet: b-i, be (β,εἰ-βε) og dog ogsaa (efter Neuchlinianerne) b-i, bi (βυ=βυ), ikke at tale om de andre T'er. Endelig maa jeg endnu tilføie, at man enten maa antage, at paa Plato's Tid dette gamle Navn allerede var fortrængt af Navnet E, eller at Navnet EI da blev udtalt som E; thi hos ham hedder det Cratylus p. 393 D. sq.: *Τῶν στοιχείων ὁλοθα ὅτι ὀνόματα λέγομεν, ἀλλ' οὐκ ἀντὰ τὰ στοιχεῖα, πλὴν τεττάρων, τοῦ εἰ καὶ τοῦ ῥ καὶ τοῦ ὀ καὶ τοῦ ὦ. τοῖς δ' ἄλλοις φωνῆσι τε καὶ ἀφώνοις (Consonanter) ὁλοθα ὅτι περιτιθέντες ἄλλα γράμματα λέγομεν, ὀνόματα ποιούντες.* Paa andre Steder i Cratylus (s. Ex. p. 411 E, 412 A, 418 C) findes virkelig ei som Bogstavnavnet i de bedste Codices, og hvis der skal læses overalt saaledes hos Plato, hver Bogstavets Navn omtales, saa bliver der vel intet Andet tilbage end at bekvemme sig til at troe, at Navnet EI virkelig paa Plato's Tid lød som E. — De senere Byzantinske Grammatikere, i hvis Tid Bogstavet hed E eller Epsilon, have deres Nød med at forklare sig Oprindelsen til Skrivemaaden af dette gamle Bogstavnavn, hvilket de hyppig blande med Diphthongen af samme Udseende **).

*) I Almindelighed troes dette Navn Epsilon at være blevet valgt til Adskillelse fra H, der i den ældre Tid var Tegnet for spiritus asper og som Vocal skreves E. Forf. antager efter Andre vistnok med større Rimelighed, at Ordet *ψιλόν* lægges til E og T til Adskillelse fra Diphthongerne, men neppe har han Ret i at lære, at det just er Diphthongerne *ei* og *ou*, til Forskjel fra hvilke *ε* og *υ* blive kaldte *ψιλὰ* (Skolegr. S. 3). Det eneste Historiske, som vides herom, er, at de Byzantinske Grammatikere, som gibe orthographiske Regler for de paa deres Tid ligelydende Vocaler og Diphthonger (*ἀντίστοιχα*), altid modsatte *ε* *ψιλόν* og *αι* *διφθόγγος*, *υ* *ψιλόν* og *οι* *διφθόγγος*. Mon ikke disse Navne Epsilon og Ypsilon skulde skrive sig fra samme Byzantinske Tid? Jeg hensesætter denne Hypothese til nærmere Betragtning; jeg mindes ikke noget Sted hos en ældre Grammatiker, hvor dette Tillæg *ψιλόν* findes, men selv om det findes, kommer det an paa, om det er constant hos saadan Grammatiker, da gjerne paa enkelte Steder senere Afskrivere kunne have indsmuglet deres Tids grammatiske Sprogbrug.

**) S. foruden ovenansførte Steder af Schol. Dionys. og Theodos., Epitome Choerobosc. i Crameri Anecd. Vol. II p. 276: *Πάν ὄνομα στοιχείου εἰς τὴν καταλήγον οὐκ ἔχει αὐτὸ ἐν διφθόγγῳ ὡς οἶον ξι, πι, φι, ψι, χι, χωρὶς τοῦ εἰ [ει]. τοῦτο γὰρ ἵ ἔχει ἐν διφθόγγῳ καὶ ἐστὶν εἰπεῖν ταύτην τὴν ἀπολογία· ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν στοιχείων ἀφ' ἑαυτῶν φέρονται ἀρχεσθαι ὡς ἄλφα ἀπὸ τοῦ αἰ ἀρχεται, βῆτα ἀπὸ τοῦ β· εἰ οὖν τὸ εἰ [ει] τὸ ὄνομα τοῦ στοιχείου διὰ τοῦ τ· ἐγράφετο οὐκ ἠμελλεν ἀπὸ ἑαυτοῦ ἀρχεσθαι· τοῦτου οὖν χάριν διὰ τῆς εἰ διφθόγγου γράφεται, ἵνα εὐρεθῇ ἀπὸ τοῦ εἰ ἀρχόμενον: ὁ*

matiker givne Inddeling *κατ' ἐπιγράταιων* o. s. v., just fordi her ikke begge Lydene smelte sammen til en blandet Lyd, men enten (α , η , ω) blot den ene høres, eller (ν , η , ω) begge høres i een Stavelse, hverimod han kalder *αι*, *αυ*, *ει*, *εβ*, *οι*, *οβ* egentlige (*κύρια*). Endvidere kaldes af en anden Grammatiker (Schol. Dionys. p. 803) de sidstnævnte 6 Diphthonger *εὔφωνοι*, derimod *ηυ*, *ωυ* og *νι κατόφωνοι* og α , η , ω *ἄφωνοι*: en Inddeling, der ogsaa synes at betegne Forskjellen imellem en Blanding af begge Lyd og den enes eller begges Fremtræden i samme Stavelse; vare derimod *ι* og *υ* stumme i Diphthongerne *κατὰ διέξοδον*, saa maatte disse Diphthonger ogsaa henregnes til *ἄφωνοι*.

D) Endelig nævnes af Grammatikerne "*αι*", hvori *ι* udtales, og *οι*, som de Diphthonger, der ikke kunne henføres til nogen af de foregaaende Klasser, og derfor, som berøvede Diphthongernes Egenhed, ogsaa ere berøvede Diphthongernes sædvanlige Quantitet, idet disse ene af alle Diphthonger med Hensyn til Levene for Accentuationen betragtes som *ancipites*." — Forf., der, begribeligt nok, har megen Umage med at faae denne Forklaring til at passe til den Nygræske Lyd af disse Diphthonger (see Progr. S. 20 og 21), siger i denne Anledning: "At disse (*αι* og *οι*) ikke ere vore Dobbeltlyd *αι* og *οι*, er tydeligt deraf, at de ei engang henføres under den sidstnævnte Klasse af Diphthonger *κατὰ διέξοδον*, hvortil de isaafald idetmindste maatte høre," og indrømmer med det samme for Klassen *κατὰ διέξοδον* den Dobbeltlyd, som han ellers frafsjender samtlige Diphthonger. Hvorvidt denne Grammatikernes Forklaring virkelig passer paa den Erasimiske Udtale, vedkommer os ikke her, hver denne Udtale ikke forsvares; iøvrigt vil vel en Erasimianer ikke have stor Vanskelighed ved at forene det, Grammatikerne lære, med sin Udtale. Efter Nygrækernes Udtale derimod maatte nødvendigen *οι* (udtalt som *ι*) høre til *δ. κατ' ἐπιγράταιων*; og er *αι* vort α og er α , som Forf. mener, en Forbindelse af α og ι til en tredie Lyd, da maatte Grammatikerne have henført denne Diphthong til Klassen *κατὰ κρούσιν*. At de ikke have henført disse Diphthonger til nogen af disse Klasser, og have bemærket, at de mangle Diphthongernes Egenhed, synes tydeligt nok at antyde, at de have tillagt disse Diphthonger en egen Udtale, der ikke kunde forenes med Udtalen af nogen af de andre Klasser. Et Beviis for en enkelt Lyd er der ikke Spor af i denne Grammatikernes Bemærkning om *αι* og *οι*.

"Af alt dette," siger Forf. tilsidst, "sees altsaa, at Diphthongerne samtlig ikkun vare enkelte Vocallyd, til hvis Skrivemaade med tvende Tegn Ursagen allene har været den Omhu, man efter Alphabetets Opfindelse anvendte paa, i Skriften nøiere at distingvere imellem de forskjellige Modificationer af den Hovedart af Lyd, der oprindelig tilkjendegaves ved hver enkelt af de ældste Vocaler" (S. 22). Hvorvidt dette sees, haaber jeg, det Foregaaende vil have sat Læserne istand til at bedømme; jeg vil ikke videre opholde mig ved at analysere disse anførte Ord, ihvorvel de nok kunde give Anledning til adskillige Bemærkninger. — Et Tillæg til sine Veriser for Diphthongernes enkelte Lyd giver Forf. endnu S. 45, saaledes lydende: "Endnu et Beviis paa at *οι* og *ει* kun er en enkelt Vocallyd er Kastorions Vers hos Athenæus (X. 81 p. 455 A Cas.), hvor [af Athenæus] hver af de tre Fodder $\sigma\epsilon\tau\omicron\nu\ \beta\acute{o}\lambda\omicron\iota\varsigma$ — $\nu\iota\pi\omicron\kappa\tau\acute{\upsilon}\nu\pi\omicron\iota\varsigma$ — $\delta\upsilon\sigma\chi\epsilon\iota\mu\epsilon\gamma\omicron\nu$, siges at bestaae af 10 Bogstaver ($\tau\acute{\omega}\nu\ \pi\omicron\delta\acute{\omega}\nu\ \epsilon\iota\alpha\sigma\tau\acute{o}\varsigma\ \epsilon\sigma\tau\iota\ \delta\epsilon\kappa\alpha\gamma\acute{\rho}\alpha\mu\mu\alpha\tau\omicron\varsigma$), hvilket ikke kunde siges, naar Diphthongerne *οι* og *ει* vare anseete for to Bogstaver; med mindre Casaubons Conjectur $\epsilon\upsilon\delta\epsilon\kappa\alpha\gamma\acute{\rho}\alpha\mu\mu\alpha\tau\omicron\varsigma$ skulde antages, i hvilket Tilfælde Stedet

Epfilon *), skriver sig, er ikke let at sige, da vi slet ingen Efterretninger have derom; maaskee er dette Navn, ligesom de fleste andre for de ældste Bogstaver, kommet fra Orienten. Ei heller ved man det Ringeste om, med hvad Tegn dette Bogstavnavn blev skrevet eller hverledes det blev udtalt i de ældste Tider. At dette gamle Navn i Grækenlands blomstrende Tider, i al Fald paa Pericles's Tid, og senere hvor det omtales, i Skrift blev udtrykt ved *EI*, vide vi; men vi vide atter ikke, hverledes dette Navn *EI* paa samme Tid blev udtalt, og det er kun ved en *petitio principii*, at Forf. angiver dets gamle Udtale som *J*. Athenæus har X. 79 p. 453 C sqq. bevaret et Fragment af et Stykke af Comikeren Callias, hvorom vi komme til at tale mere i sidste Afdeling. I dette Stykke, hvori Bogstaver og Stabelfer spillede en betydelig Rolle, syllaberes: βῆτα εἶβε, βῆτα ἦτα βη, βῆτα ἰῶτα βι, βῆτα ὕβυ. Dejnselig vilde det dog være, om Grækerne havde stavet: b-i, be (β,εἶβε) og dog ogsaa (efter Neuchlinianerne) b-i, bi (β,υ=βυ), ikke at tale om de andre *J'er*. Endelig maa jeg endnu tilføie, at man enten maa antage, at paa Plato's Tid dette gamle Navn allerede var fortrængt af Navnet *E*, eller at Navnet *EI* da blev udtalt som *E*; thi hos ham hedder det Cratylus p. 393 D. sq.: *Τῶν στοιχείων ὁσθα ὅτι ὀνόματα λέγομεν, ἀλλ' οὐκ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα, πλὴν τετάρων, τοῦ εἶ καὶ τοῦ ὕ καὶ τοῦ ὀ καὶ τοῦ ὦ. τοῖς ἄλλοις φωνῆσίν τε καὶ ἀφώνοις (Consonanter) ὁσθα ὅτι περιτιθέντες ἄλλα γράμματα λέγομεν, ὀνόματα ποιοῦντες.* Paa andre Steder i Cratylus (f. Ex. p. 411 E, 412 A, 418 C) findes virkelig ei som Bogstavnavnet i de bedste Codices, og hvis der skal læses overalt saaledes hos Plato, hvor Bogstavets Navn omtales, saa bliver der vel intet Andet tilbage end at beqvemme sig til at troe, at Navnet *EI* virkelig paa Plato's Tid lød som *E*. — De senere Byzantinske Grammatikere, i hvis Tid Bogstavet hed *E* eller Epfilon, have deres Nød med at forklare sig Oprindelsen til Skrivemaaden af dette gamle Bogstavnavn, hvilket de hyppig blande med Diphthongen af samme Udseende **).

*) I Almindelighed troes dette Navn Epfilon at være blevet valgt til Adskillelse fra H, der i den ældre Tid var Tegnet for spiritus asper og som Vocal skreves E. Forf. antager efter Andre vistnok med større Rimelighed, at Ordet *ψιλόν* lagges til E og T til Adskillelse fra Diphthongerne, men neppe har han Ret i at lære, at det just er Diphthongerne *ei* og *ou*, til Forskjel fra hvilke *ε* og *υ* blive kaldte *ψιλά* (Stolegr. S. 3). Det eneste Historiske, som vides herom, er, at de Byzantinske Grammatikere, som give orthographiske Regler for de paa deres Tid ligelydende Vocaler og Diphthonger (*ἀντίστοιχα*), altid modsætte *εἶ ψιλόν* og *αι δίφθογγος*, *υῦ ψιλόν* og *οι δίφθογγος*. Mon ikke disse Navne Epfilon og Ypsilon skulde skrive sig fra samme Byzantinske Tid? Jeg hensesætter denne Hypothese til nærmere Betragtning; jeg mindes ikke noget Sted hos en ældre Grammatiker, hvor dette Tillæg *ψιλόν* findes, men selv om det findes, kommer det an paa, om det er konstant hos saadan Grammatiker, da gjerne paa enkelte Steder senere Afstribere kunne have indsmuglet deres Tids grammatiske Sprogbrug.

***) S. foruden ovenangførte Steder af Schol. Dionys. og Theodos., *Epitome Choerobosc. i Cramerii Anecd. Vol. II p. 276*: Πᾶν ὄνομα στοιχείου εἰς ἡ καταλήγον οὐκ ἔχει αὐτὸ ἐν δίφθογγῳ ὅιον ζι, πι, φι, ψι, χι, χωρὶς τοῦ εἶ [εἶ] τοῦτο γὰρ ἔχει ἐν δίφθογγῳ καὶ ἐστὶν εἰπεῖν ταύτην τὴν ἀπολογίαν ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν στοιχείων ἀφ' ἑαυτῶν φέλουσιν ἀρχεσθαι ὅιον ἄλφα ἀπὸ τοῦ αἶ ἀρχεται, βῆτα ἀπὸ τοῦ βῆ εἶ οὖν τὸ εἶ [εἶ] τὸ ὄνομα τοῦ στοιχείου διὰ τοῦ ἰ. ἐγγράφετο οὐκ ἠμελλεν ἀπὸ ἑαυτοῦ ἀρχεσθαι· τοῦτου οὖν χάριν διὰ τῆς εἶ δίφθογγου γράφεται, ἵνα εὐρεθῆ ἀπὸ τοῦ εἶ ἀρχόμενον: og

Efterat have handlet om *E* og Diphthongen *ei* (hvorom vi siden komme til at tale), kommer Forf. Progr. S. 30 til *H*, hvilket han ikke kan nægte at have været et senere Tegns for Forklængelsen af *E* (imodens i den ældre Tid *E* indbefattede *ε*, *η* og *ει*), men søger derpaa at gjendrive Erasmiannes Grunde for, at det tilskjendegiver vort lange *e*. Denne Kamp imod Erasmiannerne vedkommer os ikke her; kun bemærke vi, at naar Erasmiannerne sige, at *η* er den lange Vocal, som svarer imod *ε* eller udgjør dennes Forklængelse og altsaa maa have havt samme Lyd som denne, da er dette ikke modbevist af Forf. ved den Paaftand, "at *ε* var Tegns baade for *E* og *I*-Lyden, eller at der ikke altid gjordes nogen noiaagtig Distinction in mellem disse, hverfer de i Forklængelsen, der sædvanlig giver Vocalen en høiere eller mere luft Lyd, maae reent ud have lydet *I*". For alt dette skylder han endnu Beviset. Vi gaae over til at prøve Forfatterens positive Grunde for *I*-Lyden af *η*, dog saaledes, at vi hverken her eller i den følgende Undersøgelse om de andre Vocaler og Diphthonger omtale de af Forfatterens Beviser, imod hvis Ghyldighed til at bevise den almindelige Udtale i den bedste Tid vi ovenfor have protesteret (Dialekter, Indskrifterne, Orthographien i andre Sprog, de Skribenter, som bevislig have levet efter det 9de Aarh.) og desuden for det første i dette Afsnit forbigaae de Vidnesbyrd, der udgives for de ældste, og som deels kræve en vidtløftigere Drøftelse, deels angaae flere Bogstavers Udtale. Disse Vidnesbyrd ville vi særskilt bedømme i 3die Afdeling, for ikke her at afbryde Undersøgelens Gang ved altfor lange Digressioner. Fornemmelig betragte vi her de Beviser, som ere hentede fra de senere Grammatikeres Skrifter, og vi skulle undersøge, om det, disse Grammatikere lære, virkelig i alle Maader understøtter Reuchlinianernes af Forf. forsvarede og videre udførte Theorie, uden dog derfor at tillægge disse Grammatikere, hvad enten deres Lære er for eller imod Forf., nogen Stemme i Spørgsmaalet om den bedste Tids almindelige Udtale. Deres Ord have kun Vægt som Vidnesbyrd om deres egen Tid.

Som uimodsigelige Beviser, der findes hos disse Grammatikere, anfører Forf. 1) Scholierne til Diemysius Thrax, hvori *κρᾶσις* (Contractionen) forklæres saaledes: *Κρᾶσις ἐστίν, ὅταν δύο φωνήεντα συγκρασθῶσιν εἰς ἓν, καὶ πολλάκις εἰς δίφθογγον. ἀλλ' ἐὰν μὲν εἰς ἓν φωνήεν ἢ κρᾶσις γένηται, καὶ ἀμφοτέρω τὰ δύο φωνήεντα ἀφανίζονται ὅλον, τὸν Δημοσθένεια, Δημοσθένῃ· εἰ δὲ εἰς δίφθογγον κινῶνται τὰ δύο φωνήεντα, τὸ μὲν ἓν ἀφανίζεται, τὸ δὲ ἕτερον ἐν τῇ δίφθογγῳ φαίνεται.* "Det Sidste er f. Ex. Tilfældet, naar *εε* eller *εαι* sammentrækkes til *ει*; men det Første, naar Contractionen af *εε* eller *εαι* stæer til *η*. Her høres nu, efter Scholiasstens Bemærkning, hverken *ε* eller *αι*, som begge forsvinde, men en tredie Lyd, som ustridigen maa være *i*; thi for et *αι*, ifald man vilde antage dette som tredie Lyd, gives der ikke alene intet Bevis nogetsteds; men den er jo netop den egentlige Lyd for *ε*, som dog her siges ganske at forsvinde" (Progr. S. 32). — Hver staaer dette Sted? Forf. anfører det ogsaa S. 19, men paa begge Steder uden at citere, hvor i disse Scholier det er at finde; kun henvises S. 19

næsten med de samme Ord Forfatteren til de Homeriske Epimerismer *ibid.* Vol. I p. 284; Eustath. ad *Iliad.* E p. 511 Rom. i Anledning af den metriske Overstrift af *Iliadens* 5te Bog: *Εἰ, βάλλει Κυβέριαν Ἀρχά τε Τυδέος υἱός*] Ἴσθρον δὲ ὅτι τὸ *ε* στοιχεῖον εἴ ἔλεγον οἱ παλαιοὶ, προστιθέεντες τὸ *ι*, ἵνα τῇ διὰ δίφθογγου ἐκτάσει δύνανται περισπᾶν καὶ αὐτό, κατὰ καὶ τὰ ἄλλα στοιχεῖα: *cf.* eund. ad *Iliad* O, p. 1001.

til Minoïdes, efter hvem han vel har citeret det: mig har det ikke været muligt at finde dette Sted i Bekkers Anecdota. Men hvad bevise disse Ord, selv naar de antages at være rigtigen anførte og at vedkomme Udtalen? Er der Sper af Beviis for J-Lyden af η? Er η udtalt som langt e eller endog som æ en fra e mindre forskjellig Lyd end ω fra o f. Er i δηλόητε-λῶτε, αἰδῶ, αἰδῶ? Men hvor er her overhovedet Talen om høres? Der gives nogle Contractionsregler, at naar e og a sammentrækkes til een Vocal, forsvinder baade e og a, naar 2 Vocaler sammentrækkes til en Diphthong, forsvinder den ene, men den anden bliver i Diphthongen. Eignende Contractionsregler, samt Bemærkninger om Forskjellen imellem συναίρεσις og κρᾶσις og begges Forbindelse, hvilket Alt ikke har noget med Udtalen at bestille, findes hyppig hos Grammatikerne f. Er. Schol. Dionys. p. 698, Grammatikeren i Schæfers Gregor. Corinth. p. 678, Choeroboscus i Gøttlings Ann. til Theodos. p. 221 *). Forf. har ellers her ret valgt et uheldigt Exempel; thi refererer Stedet sig, som han mener, til Udtalen, høres da, naar εε bliver sammentrukket til ει, den ene Vocal ε efter Neuchlinianernes Maade at udtale ει paa, som et langt i? Jeg behøver vel neppe at bemærke, at Grammatikerens Regel, selv betragtet som simpel Contractionsregel, staaer paa svage Fødder (αα, αε, αη til α, εα i visse Tilfælde til ᾶ, οω til ω); men naar den med Magt trækkes hen til Udtalen, bliver den endnu urigtigere. Høres vel i εο, οε og οο sammentrukne til ου den ene Vocal? Forvinde ikke begge Vocaler efter Neuchlinianernes Udtale i εαι sammentr. til η, εας til εις (Skolegg. S. 31), εε til ει? — 2) "Theodosius p. 3 Goettl. siger udtrykkelig: ὁ Κεῖος Σιμωνίδης ὄστερον τοῦ Παλαμήδους ἐπέσθην αὐτὰ [τὰ μακρὰ φωνήεντα]. Ἐντέλευτας γὰρ δύο Η διὰ μακρᾶς κεφαλαίας ἐν τῷ μέσῳ, ἐσχημάτισε τὸ Η (Progr. S. 31 jfr. S. 4). Lydeligt nok er dette Vidnesbyrd, men om det er sandt eller det beviser Noget for J-Lyden af η, er et andet Spørgsmaal. Jeg vil her ikke gjøre gjeldende, hvad Nogle anføre, at paa de gamle Indskrifter for det lange E først findes det samme Tegn E og siden EE, af hvilket sidste Tegn H skulde være opstaaet; thi de Indskrifter, hvor EE findes, ere af meget tvivlsom Ægthed. Vigtigere er det, som Andre anføre, at dette Tegn vel rimeligst er opstaaet af det Orientalste Cheth, hvis Figur paa Phoeniciske, Hebraiske, Samaritaniske og Aramæiske Indskrifter ganske ligner H **); og dette Tegn har ogsaa Cheth's Plads i Bogstavrækken og Værdi som Tal, naar man tager Digamma med. Hvad den Theodosianske Grammatikers Beskrivelse angaaer, da er den uden Tvivl af-

*) Var det tilladt at trække siige hos Grammatikerne hyppig forekommende Contractionsregler hen til Udtalen, da kunde Erasmanerne oftere finde Beviis for deres Udtale i saadanne Regler: f. Er. Schol. Dionys. Thr. p. 698: ἡ συναίρεσις Φυλακτικὴ ἐστὶ τῶν αὐτῶν φωνηέντων, οἷον πᾶσις παῖς ἢ δὲ κρᾶσις πάντως ἀλλοίωσιν ἀπεργάζεται, οἷον Δημοσθένεος Δημοθέου. Forf. vil kalde det et intetsigende Beviis: det gjev jeg med; men han maa finde sig i, at man kalder og antager hans ovenanferte Beviis for det Samme.

***) Cheth skrives i Phoenicisk H, H og ved lignende Figurer, i gammel Hebr. og Samarit. Skrift H (ganske som Spiritus Asper paa de ældste Græske Indskrifter: Boeckh Inser. I i Begyndelsen), paa Aramæiske Indskrifter H, H, H. See A. T. Hoffmann grammaticæ Syriae libri III (Hala: 1827. 4) Tab. I og Lindberg de inscriptione Melitensi p. 63 sqq. samt Sammes Hebr. Haand-lexicon S. 63.

deles materiel ν : angiver Bogstavets Sammensætning af visse Streger, saaledes som denne Grammatiker har foreslået sig dets Oprindelse, og ligner de øvrige Beskrivelser hos samme Forfatter paa samme Side, at *I* bestaaer af een Streg, *I'* af to, *A* af tre, ligesom den ligner den Beskrivelse, som den i Skrift ukyndige Hørde i et Fragment af Euripides's Theseus (hos Athen. x. 80 p. 454 B sq.) giver af de Bogstaver, hvoraf Navnet *ΘΗΣΕΥΣ* bestaaer, "at det første er en Cirkel, med et tydeligt Tegni i Midten, det andet tvende Streger, hvilke en anden Streg adskiller i Midten" o. s. v. Paa samme Maade kan man gjerne sige, at *II* bestaaer af tvende *I*, forbundne ved en Overstreg foreven, og denne Beskrivelse vilde være materiel rigtig, uden at deraf Bogstavets Natur og Lyd paa nogen Maade fremgik. Har virkelig denne under Theodosius's Navn gaaende Grammatiker sigtet til nogen Udtale, da har han tilskrevet Simonides, hvad han selv havde udklækket og hvad der strider imod alle andre Efterretninger om dette Bogstavs Oprindelse. Det er nemlig en Kjendsgjerning, at *H*, længe før det optoges som Bogstavegn, var bekendt som Tegni for Spiritus asper; som saadant findes det paa de ældste Indskrifter, hvorimod det ophørte at bruges som Aandtegn i sin hele Skikkelse, efterat det samme Tegni (efter det almindelige Sagn, af Simonides) var optaget i Alfababetet for at tilkjendegive det lange *E*. Foruden Indskrifterne vidner herom Seleucus hos Athenæus IX. 57 p. 398 A: οἶμαι δὲ καὶ διὰ τοῦ *H* στοιχείου τεπόσασθαι τοὺς παλαιούς τὴν δασείαν; og det erkjendte ogsaa den af Scholiaerne til Dionys. Thrax, der p. 780 siger: [*H*ν δὲ] τὸ παλαιὸν σύμβολον τῆς δασείας τὸ παρ' ἡμῶν νῦν *H*. διότι [ὅτε] ἐφευρέθη τὰ ὀκτὼ γράμματα, ὧν τὸ ἓν ἐστὶ καὶ τὸ *H*, ἢ τότε δασεῖα ἐμνήθη εἰς δύο κατὰ κἀθετόν· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἀπ' αὐτῆς μέρος τῆς δασείας ἐστὶ τὸ σημεῖον, τὸ δὲ δευτέρον τῆς ψιλῆς. Dette sidste Vidnesbyrd ene har dog i al Fald ligesaa megen Gyldighed som Theodosius's, hvis hans Beskrivelse skal anses for mere end en materiel Betegnelse af Figuren; og antager man den for mere, da maa man tillige tilstaae, at den Theodosianske Grammatiker modsiges sig selv; thi i samme Stykke siger samme Forfatter p. 7: Τὸ Ἑτα δὲ, τὸ ὄνομα τοῦ στοιχείου, δασύνεται, ὅτι παρὰ ἀρχαίοις ὁ τύπος τοῦ *H* ἐν τύπῳ δασείας ἔκειτο. Forfatterens Strid imod disse Facta s. Progr. S. 6. — De andre af Forf. anførte historiske Beviser, ferfaavidt de vedkomme os, skulle omtales i 3die Afdeling.

Om Bogstavet *v* kunne vi fatte os kort, da Forf. med Hensyn til dette Bogstav kun anfører meget faa historiske Beviser, men har (Progr. S. 68 ff.) indladt sig i vidtløftige Undersøgelser om, at *v* i Begyndelsen var Digamma, blev udtalt som *u*, naar det var Vocal, som *v*, naar det var Consonant, og i Sammenligninger med Latinen, der dog efter Quintilians udtryffelige Vidnesbyrd XII. 10. 27 ikke havde det Græske *ν*. Alt det, Forf. her siger, kan være meget ingeniøst og kan maafee tilfredsstille den, som ikke bryder sig om historiske Beviser. Den derimod, som ene erkjender saadanne for afgjørende i historiske Undersøgelser, og som tillige ikke blander forskjellige Tider og Sprog og Dialekter sammen, vil ikke erkjende Forfatterens Raisonnement for gyldigt Beviis. Her vedkommer det os saameget mindre, som vi ikke have at gjøre med Andet end den Keuchlinske og Nygræske *ν*-Lyd af *v*, hvilken Lyd dog tilsidst Forf. faaer ud af sine kunstige Deductioner, kun at han gjør den til en labialaspireret eller digammeret eller endog sibilerende (S. 80) *ν*-Lyd, hvoraf der ikke findes mindste Spor i Grækernes nuværende Udtale. Overhovedet er den af Forf. (efter Minoides) supponerede *ν*-Lyd *vi* af Bo-

calen *v* aabenbart fremgaaet af en Bestræbelse at forene den Nygræste Udtale af dette Bogstav med de Gamles derfra aldeles forskjelligte Beskrivelse af denne Bogstavlyd. Imidlertid vil man have sin Nød med at markere denne Dobbeltlyd, naar *v* skal udtales i Midten af Ord; ja selv i Begyndelsen af Ordet vil det være vanskeligt for Forf. at anbringe den, da det er bekjendt, at *v* i Begyndelsen af Ordene altid har spiritus asper, og Forf. formoder, at spiritus asper ogsaa har været "et Slags Labarticulation liig *v*, eller en Art Pusten eller Hvijslen" (Skolegr. S. 12); den Forskjel altsaa, som han Progr. S. 77 har statueret imellem *ἡμῆς* og *ἴμῆς*, at det første lød *imīs*, det andet *vimīs*, maa han vel selv nu erkjende for ikke at have fundet Sted. De paalideligere historiske Vidnesbyrd, som Forf. anfører, efterat have faaet *z*-Lyden ud af Digamma- og *u*-Lyden, stemme, som vi skulle see i 3die Afde- ling, alle for dem, der troe, at der har været Forskjel imellem Lyden af *Ypsilon* og *Zeta*; ja det vil vise sig, at denne Forskjel har vedligeholdt sig til langt ind i Middelalderen. Udskilligt vil ogsaa komme under Omtale nedenfor ved Diphthongerne i Almindelighed og Diphthongen *oi*. Her ville vi kun gjøre opmærksom paa nogle historiske Punkter, som kunne lede til at bedømme Forfatterens uhistoriske Deduc- tion: 1) at der i det ældste Græske Alphabets var et *v* og ved Siden deraf et Bogstav, som havde Navnet *OT*, men skreves *O* og brugtes baade for det korte og lange *o* og for *u* (see blandt Andre Athen. XI. 30 p. 466 F, Quintil. I. 7. 11). — 2) at uagtet Forf. S. 71 erklærer det for historisk vist, at *V* (*v*), ligesom i Latinen, (oprindelig) har betegnet den korte og dunkle Vocallyd *u*, meldes der dog ingensteds, at *v* i ældste Tid har lydt som *u*; hvorhos det heller ikke bør forbigaaes, at Forf., skjøndt han her og ved andre Leiligheder tildeler Tegnene i de ældste Tider en anden Lyd, end den, de siden havde, dog igjen, hvor det convenerer ham, ikke vil vide af, at Bogstavtegnene have haft en anden Lyd i den fjerne Oldtid, end siden (s. f. Er. S. 6). — 3) at der ingensteds er Tale om, at Di- gamma har haft Udtalen af *v*, eller at dette sidste Bogstav oprindelig har lydt som det Æoliske Di- gamma, eller at Digamma og *v* selv hos Æolerne og de faa Andre, som brugte Digamma, har været den samme Lyd (sfr. *Ἑζία* ist. *οἰζία*), ligesom det ogsaa med Hensyn til de Progr. S. 70 an- førte Former *ἀνῆρ*, *ἀνῆταν*, *ἀνός* og lignende, maa bemærkes, at det er Æoliske Egenheder, om hvilke det udtrykkelig siges, at de ikke brugtes i de andre Dialekter (Schol. Dionys. Thr. p. 694, Gregor. Corinth. p. 591 og 612 ibiq. intt.). — 4) at naar Forf. S. 71 taler om, at det "ældste Æoliske Sprog havde Lyden *ou*, hvor det senere mere dannede fik i (*v*), og som Exempel anfører [Boeo- terinden] Korinna's *λυγοῦν* og *φῶσα* ævl. for *λυγοῦν* og *φῶσα*": da er dette at forståa saaledes, at Boeoterne ligesom ogsaa i adskillige Ord Æolerne og nogle Doriske Folk, ikke i den ældste Tid, men i deres Dialekt, saalænge den eksisterede, udtalte den Lyd, som hos de andre Grækere lød som *v*, som *u* (langt eller kort), og for at tilkjendegive det, ogsaa skreve i saadanne Ord *ou*. Herim har jeg allerede ovenfor talt i Anledning af den Boeotiske Dialekt; her vil jeg blot anføre det ovenfor citerede Sted af Priscian. I. 6. 36 p. 35 Kr.: *Æoles δουράτην pro δουράτην, ου corripientes, vel magis ὄ sono u soliti sunt pronuntiare, ideoque scribunt o, non ut diphthongum faciant, sed ut sonum ὄ Æolicum ostendant.* Dette er altsaa en Dialektforskjæl, som endda blev udtrykt ved et fra *v* forskjelligt Tegn, og deraf kan saa meget mindre af Forfatteren drages nogen Slutning,

sem han jo antager, at de samme Bogstaver hos alle Grækere have havt samme Lyd. — 5) at naar Quintilian XII. 10. 27 sq., sem Forf. selv anfører (S. 74), siger om det Latinske Sprog: Nam est ipsis statim sonis durior, quando et jucundissimas ex Græcis litteras non habemus, vocalem alteram (Y), alteram consonantem (Magle mene Z, Andre Φ), quibus nullæ apud eos dulcius spirant: quas mutuari solemus, quoties illorum nominibus utimur. Quod quum contingit, nescio quomodo hilarior protinus renidet oratio, ut in *Ephyris* et *Zephyris*. Quæ si nostris litteris scribantur, surdum quiddam et barbarum efficiunt, et velut in locum earum succedent tristes et horridæ, quibus Græcia caret — : saa tyder dette hen paa en for Grækerne egen Lyd af y; men naar denne havde været, sem den nu er, et reent i eller, sem Forfatteren vil, et vi, da havde Quintilian ei kunnet bruge saa stærke Udtryk; thi da havde det Latinske Sprog virkelig Tegn til at tilkjendegive disse Lyd med. — 6) at, naar Maximus Victorinus (sem Forf. oftere anfører, uden at citere Stedet) p. 1945 Putsch siger: Litteræ peregrinæ sunt Z et Y, quæ peregrinæ propter Græca quædam assumptæ sunt, ut Hylas, Zephyrus; quæ si non essent, Hoelas et Depherus *diceremus*, da passer det heller ikke til Paastanden om y's Lyd sem i eller vi.

Udførligere maa jeg drøfte Forfatterens Theorie om Diphthongerne i Almindelighed, der udvikles i Begyndelsen af hans Program, efterat han har fortalt Alfabetetets Historie efter Neuchlin'ske Principer. Ligesom jeg ønsker, at Enhver, sem læser denne min Afhandling, bestandig maa sammenligne det, jeg siger imod Forfatterens Meninger, med selve de citerede Steder af Forfatterens Skrifter, saaledes maa jeg især opfordre til at gjøre dette med Hensyn til det Følgende, da jeg i Meget maa referere mig til de Steder, Forfatteren har anført, uden at citere disses Ord; kun Hovedstederne og de Vidnesbyrd, Forf. ikke har taget i Betragtning, kunne her gives in extenso.

Forf. begynder sit Program med at angive, hvad Grammatikerne forstaae ved *στοιχείον*, nemlig en udeelig Lyd, et Lydelement, hvorimod de skriftlige Betegnelser af Lydelementerne kaldes *γράμματα* (Progr. S. 1—3). Formedest den Anvendelse, sem Forf. i det Følgende gjør heraf paa Diphthongerne, maa jeg bemærke, at det maa forståes med ster Indskrænkning, naar det skal gjelde for en Distinction, sem Grammatikerne selv have taget Hensyn til. Grammatikerne bruge, sem Forf. ogsaa antyder, og sem ethvert grammatisk Skrift giver Beviser for i Mængde, disse tvende Udtryk ganske ifleng, kun at de undertiden bemærke, at Bogstaverne kaldes *στοιχεία*, for saavidt de oplæses og udtales, *γράμματα* fersaavidt de skrives *); og, hvad der er endnu vigtigere, Grammatikerne, baade ældre

*) Schol. Dionys. Thr. p. 772, foruden Theodos. p. 2, hvilket Sted Forf. S. 2 f. har corrumperet; hos Theodos, læses ganske rigtigt: σχήματι ποιῶ ἢ ποσῶ ἢ γουὸν ὅταν γράφωμεν πρὸς, εἰποιμεν ἂν ταῦτα (disse 4 Bogstaver π. ρ. ο. σ.) καὶ στοιχεῖα καὶ γράμματα κ. τ. λ. (i Modsetning til πρὸς, der vel ere γράμματα, fordi de kunne skrives, men ikke στοιχεῖα, fordi de ikke kunne oplæses og ikke staae i en saadan Orden, at de danne en Stavelse). Dionys. Thrax selv siger i sit Compendium p. 630 B. om de 24 Bogstaver: γράμματα λέγεται διὰ τὸ γράμμαῖς καὶ ἔρρημοῖς τυποῦσθαι. Τὰ δὲ αὐτὰ καὶ στοιχεῖα καλεῖται διὰ τὸ ἔχειν στοιχὸν τινα καὶ τάξιν.

og yngre, have taget Ordet *στοιχείον* mere i den grammatistiske end i den filosofistiske Betydning, eller, om man vil, mere materielt end ideelt, idet de forstaae derved den mindste Deel af den articulerede Tale, forsaavidt denne lader sig adskille grammatistisk, i sine ydre Bestanddele: *στοιχεῖα* sammensættes til Stavelses, Stavelses til Ord, Ord til Sætninger o. s. v., og Sætninger opløses igjen i Ord, Ord i Stavelses, Stavelses i *στοιχεῖα*, som den mindste Deel af den menneskelige Stemme i grammatistisk Henseende d. e. gjort anstuelig ved visse Tegn *). Men ganske afgjørende forekommer det mig at være (og det maa jeg her især fremhæve, da Forf. slet ikke har taget Hensyn dertil, fordi han søger at gjøre Diphthongerne til *στοιχεῖα*), at alle Grammatikere regne de saakaldte Dobbeltbogstaver (*διπλά*) ζ, ξ, ψ, til *στοιχεῖα*, sjoendt de, som de selv tilstaae, have to Consonanters Betydning og Udtale, altsaa ikke ere udelelige, enkelte Lyd, men ene af den Grund, at de ikke grammatistisk ere sammensatte af 2 Consonanter: ere som Bogstaver, Betegnelser enkelte, usammensatte. I saa Henseende gjore de Forfjel imellem *διπλά* og *σύνδετα*, og sige om de første: *Κρεῖττον λέγειν ὅτι οὐκ ἐκ δύο συμφώνων σύνκειται, ἀλλὰ δύο συμφώνων ἔχουσι δύναμιν καὶ ἐκφώνησιν* (Schol. Dionys. p. 813—16 og ordret med hvad der findes p. 815 Not., Theodos. p. 37); hvorimod (og det beder jeg især bemærket) Grammatikerne ikke have kaldt Diphthongerne *στοιχεῖα*, sjoendt dog selv efter de strengeste Erasimianseres Mening nogle af dem have en enkelt Lyd.

Efterat Forf. S. 3—8 har talt om det ældste (Eadmeiske) og det senere fuldstændigere Alphabet, kommer han S. 9 til Diphthongerne, hvilke han, imed hvad Grammatikerne lære, regner med til *στοιχεῖα*, og forstaaer derved enkelte Vocallyd, som skrives med tvende Vocaltegn. At dette er saa, sees, efter

---

Sfr. Ammonius p. 3 Valeken., Diog. Laert. VII. 56 efter Meibomii nødvendige Emendation, Draco de metr. init. Ja selv Eertus Empiricus, der dog urgerer den filosofistiske Betydning af Ordet *στοιχείον* saa meget, siger adv. gram. c. 5 p. 237 Fabr.: *Καὶ δὴ τριχῶς λεγομένου τοῦ στοιχείου, τοῦ τε γραφομένου χαρακτῆρος καὶ τύπου, καὶ τῆς τοῦτου δυνάμεως καὶ ἐπι τοῦ ὀνόματος κ. τ. λ.*

*) At dette er saa, sees allerede af de Steder, Forf. har anført, fornemmelig Dionys. Halic. de comp. verb. c. 14 og 15 og Theodos. p. 2 (Prog. S. 1); ligeledes af Schol. Dionys. Thr. p. 750: *εἰ γὰρ ὕλη γραμματικῆς λέξις, αὐτὴ δὲ συνέστηκεν ἐκ συλλαβῶν, αἱ δὲ συλλαβαὶ ἀπὸ στοιχείων, τὰ δὲ στοιχεῖα ἢ πρώτη καὶ ἄτομος τοῦ ἀνθρώπου φωνὴ ὑπάρχει, δήλον ὡς ἀπὸ τοῦ ἀρχετύπου καὶ πρώτου αἰτίου ἀρχεσθαι δεῖ, τῆς φωνῆς: og især ibid. p. 775 (hvoraf Forf. S. 2 kun har anført de Stykker, som condenserede ham): *Τί οὖν ἐστὶ στοιχείον; ἢ ἐκφώνησις ἐτέρως, τί ἐστὶ στοιχείον; ἢ πρώτη καὶ ἀμερῆς τοῦ ἀνθρώπου φωνή· ἕκαστον μὲν γὰρ τῶν στοιχείων οὐ δύναται μερισθῆναι, ἢ δὲ συλλαβὴ μερίζεται εἰς δύο στοιχεῖα ἢ τρία ἢ καὶ εἰς πλείονα· αὐτὸ δὲ τὸ ἐν στοιχείον, ὡς προείρηται, ἀμερῆς ἐστὶ καὶ ἄλλως, στοιχείον ἐστὶν, εἴ οὐ ελαχίστου συνίσταται τι ἐν συνδέσει καὶ εἰς ὃ ελαχίστον ἀναλύεται, ἀπὸ γὰρ ἕκαστου στοιχείου, ὡς ἔφη ὁ ὄρος, ελαχίστου συνίστανται αἱ συλλαβαί, καὶ ἀπὸ τῶν συλλαβῶν αἱ λέξεις, ἀπὸ τῶν λέξεων οἱ λόγοι, ἀπὸ τῶν λόγων τὰ ποιήματα τε καὶ τὰ συγγράμματα. καὶ πάλιν τὰ ποιήματα καὶ τὰ συγγράμματα ἀναλύονται εἰς λόγους, καὶ οἱ λόγοι εἰς λέξεις καὶ αἱ λέξεις εἰς συλλαβάς, καὶ αἱ συλλαβαὶ εἰς στοιχεῖα καὶ οὐκέτι περαιτέρω κ. τ. λ.* som Forf. har; ifr. ogsaa ibid. p. 836.*

Forfatteren, af saa mangfoldige historiske Beviser, at derom ingen Tvivl kan være. Af de derpaa anførte Beviser forbigaae vi ligesom ovenfor alle dem, som vi tidligere have afvist som aldeles ugyldige; ligeledes opførte vi de **S. 12** anførte Vidnesbyrd til 3die Afdeling, og tage her, ligesom ovenfor, især Hensyn til Grammatikerne, paa hvilke Forf. har beraabt sig, for at prøve, om og hvorvidt det, disse lære (som derfor ikke behøver at være det samme som det, der var almindeligt i den bedste Tid), stemmer overeens med Forfatterens Paastande, og om de sige, hvad han lader dem sige. Diphthongernes Enkeltlyd vil han da bevise:

I) "Af deres **Quantitet** og **Elision**, da de, især *ai* og *oi*, ofte baade i Midten og Enden bruges korte, hvilket allerede deres Accentuation viser (s. Ex. *γίγνομαι, τρέπονται*), og hos Digterne ofte endog reent opsluges (*βούλου'έω*), hvilket ikke kunde have fundet Sted, hvis de havde været udtalt dobbelte" (Progr. **S. 10**). — Jeg kommer i det Følgende til at berøre Forfatterens Misforstaaelse af Erasmanernes Udtale af Diphthongerne som Dobbeltlyd; her maa jeg bemærke, at Forf. udstrækker til alle Diphthonger, hvad der kun gjælder om enkelte, og selv om disse kun i visse Tilfælde. Hvad **Elisionen** hos Digterne angaaer, da indskrænker den sig næsten ene til *ai* i enkelte Former; om *oi's* Elision i nogle faa Smaaord er der endnu Strid (s. Thiersch **§ 39**, Matthiä **§ 45**, Butt. **§ 30** og Tillæget dertil i Slutn. af 2det B.); af de andre Diphthonger finder, som bekendt, ingen Elision Sted. Hvad **Quantiteten** angaaer, da er det bekendt, at alle Diphthonger uden Undtagelse ere lange, men at alle naturlige Længder, lange Vocaler ligesaa vel som Diphthonger, foran andre Vocaler oftere findes brugte som korte fornemmelig af Epikerne og Yrikerne, især i Enden af Ord (Matthiä **§ 23**, Butt. **§ 7** Anm. 25f., hvor der angives rimelige Grunde for en saadan Forkortning; jfr. Schol. Dionys. p. 826). Med Hensyn til Accentuationen betragtes, som bekendt, **Endelserne** *ai* og *oi* i visse Substantiv- og Verbalformer som korte (Choerobosc. p. 1212 sq. Bekker); disse Diphthongendelser ere de eneste, der med Hensyn til Accentuationen have denne Egenhed, og de Grammatikere, paa hvilke Forf. stoler saa meget, mene, at Grunden dertil er, at *ai* og *oi* ere af anden Beskaffenhed end de andre Diphthonger og mangle Diphthongernes Eiendommelighed (*ιδίωμα*); S. Choerobosc. p. 1214, Schol. Dionys. p. 804, Theodos. p. 35, hvis Ord nedenfor skulle anføres. — Men hvad følger af alt dette med Hensyn til Diphthongernes Udtale? — Intet. Forfatteren burde saameget mindre have brugt dette Argument, som han jo endog tillægger det enkelte Bogstav *v*, der, som bekendt, meget ofte er kort, en (rigtignok aldeles u hjemlet) Dobbeltlyd *vi*, og gjør, som vi siden skulle see, det samme med Diphthongen *oi*, fra hvilken her slutes til samtlige Diphthongers enkelte Lyd.

II) "Af den **Diæresis**, som i Tursivskriften tilkjendegives ved et **Trema**, saa ofte det ikke er Diphthong, men to særskilte Vocallyd, saaledes som i vore Diphthonger *ai*, *ei*, *oi*, der i Græssen ansaaes for to Stavelses og vare brugelige i den Coliske Dialekt s. Ex. *μαῖα* for *μαῖα* (*Mæa*), *κοῖλον* for *κοῖλον*, *ἔια* for *ἔια*; ligesom hos Jonerne det afslitte *ηῖ* for *ei*. Da nu Diphthongerne ere det Modsatte heraf, saa kunne de ikke være disse Doppeltyd, men kun enkelte" o. s. v. (Progr. s. **St.**). — Forf. siger her og paa flere Steder, at vore Diphthonger *ai*, *ei*, *oi*, af Grækerne ikke kunde kaldes Diphthonger, men just vare *διαίρεσις τῆς διφθόγγου*, fordi de vare Dobbeltlyd; han staaer nemlig i den Formening,

at Dobbeltlyd ere de, hvori hver Vocal udtales særskilt, og at de omtalte Erasmisske Diphthonger ere saadanne Dobbeltlyd af tvende hver for sig udtalte Vocaler. Heri vil vel neppe Noget, som har Øre, give ham Medhold. Enhver, som ikke ved Dobbeltlyd tænker paa to isolerede Vocallyd, vil vel kunne gjøre Forskiel paa e-i, ej og ei, paa o-i og oi. De Erasmisske Diphthonger udgjøre ikke to Stavelse, hvad de efter Forfatterens Sammenligning med *διαίρεσις τῆς διφθ.* maatte udgjøre, men ere efter de Erasmisske Grammatikeres (see Matthiä, Butt. , Thiersch) Definition tvende Vocaler, som flyde sammen og udtales i een Stavelse; ai, ei, oi ere blandede Lyd, hvori a, e, o ikke høres særskilt som enkelte Vocaler, men smelte sammen med i, der heller ikke høres ganske distinct, men blot danner en svag Efterklang; og i ov, ev, av udtales de 2 Vocaler saaledes paa eengang, at de danne een Mellemlyd. Iøvrigt vil jeg aldeles ikke forsvare den Erasmisske Diphthongudtales Egthed eller bestemt paastaae, at de gamle Grækere have forstaaet det samme som vi ved Diphthonger. Her som overalt i denne Afhandling er kun Spørgsmaalet, om Forf. har bevist eller kan bevise, hvad han troer at have godtgjort. Hvor dan Grækerne i de bedste Lieder have udtalt deres Diphthonger, veed jeg ikke; men det veed jeg, at Grammatikerne, paa hvilke Forf. stoler saa meget, slet ikke have fremhævet Diphthongernes Enkeltlyd, i den Betydning Forf. tager det, som Noget, der var fælles for alle Diphthonger. Efter Grammatikerne er en Diphthong en Forening af tvende Vocallyd, hvad enten den derved fremkomne Lyd er enkelt (saaledes som Forf. forstaaer dette Ord) eller opstaaet ved Sammensmeltning af begge Vocaler, hvad enten kun den ene af Vocalerne høres, eller begges Lyd høres. At dette er saa, sees af de Steder, jeg siden (No. V) kommer til at anføre. Men det, Grammatikerne urgere, og det, de ansee for det Eiendommelige ved Diphthongerne, er det samme, som ligeledes udgjør det Charakteristiske for vore Diphthonger, nemlig at de 2 Vocallyd udtales paa eengang, d. e. udgjøre tilfammen een Stavelse; hverimod de kalde det *διαίρεσις τῆς διφθογγῶν*, naar hver af Diphthongens Vocaler hører til en særskilt Stavelse, ligesom de ved det blotte Ord *διαίρεσις* forstaae Oplosning eller Adskillelse eller Deling af een Stavelse i to, uden Hensyn til, hvordan denne Adskillelse er fremkommen (S. Tryphon gr. p. 113 anført af Maittaire dial. p. 223 Sturz, Grammatikeren i Schäfers Gregor. Corinth. p. 678; jfr. Apollon. de syntax. p. 7 Bekker). Dette sidste maa jeg her udtrykkelig bemærke, fordi Forf. S. 11 benytter Tryphons Ord til at oplyse det, som de slet ikke kunne oplyse, nemlig Diphthongernes omtvistede Udtale*). Som Beviissteder for den anførte Definition af Diphthongerne, som tvende til een Stavelse hørende Vocaler, kunne anføres Schol. Dionys. p. 802 (hvor af Accentuationen bevises, at *vi* ikke, som Noget vilde, skal udtales som 2 Stavelse [διφθόμῆνως ἐκφωνεῖσθαι], men virkelig maa betragtes som Diphthong); *ἐκ φυσικῆς οὐν ἀνάγκης τῆς*

*) Som Exempel paa, hvad Grammatikerne forstaae ved *διαίρεσιν τῆν διφθογγῶν* anfører Forf. S. 10 og oftere i sine tidligere Skrifter en Historie hos Strycas (IV p. 284) om den uvidende Patriarch Nikitas, der engang, da han skulde oplæse Noget af Evangelierne, havde isedetfor *κατὰ Μαρθαρίον* læst *κατὰ Μαρθαρίον*, hvorpaa een af de Dmstaaende havde raabt til ham: *μὴ διαίρει τὴν αἰ διφθογγῶν*. Dette Exempel beviser ikke videre end, hvad der ikke trænger til Beviis, at ai i *Μαρθαρίον*, som Nikitas udtalte som to Stavelse, skulde udtales som een Stavelse. At Diphthongen ai paa Strycas's Tid lød

λεγούσης μηδέποτε πρὸ τριῶν συλλαβῶν κείσθαι ὀξεῖαν, τὸ ὕ και τὸ ἰ εἶναι δίφθογγον, τοῦτέστι μίαν συλλαβήν, δέδεικται; endvidere Terentianus Maurus vs. 379 sq.:

Et sonos utrosque jungit, unde diphthongos eas
Græciæ dicunt magistri, quod duæ junctæ simul
Syllabam sonant in unam.

Endnu bemærker Forf. til Oplysning af sin Mening om Diæresis Følgende: "At Forskjellen (imellem Diphthong og Diæresis) ikke bestod i en lidt mere eller mindre hurtig Udtale af samme Lyd [er det blot Forskjellen?], er indlysende af følgende Steder: hos Festus (de verbor. signif.): *Æ syllabam antiqui Græca consuetudine pro AI scribebant, ut aulai, pictai, musai*; og hos Priscian: *Æ quando a Græcis per dialyses profertur, secundum Græcos (paa Græsk Vis) per A et I scribitur, ut aulai pictai*. Her nævnes nu Lyden *Æ* som enkelt Vocallyd [?], selv i Græsk, hvor det kun af dens Diæresis kan kjendes, at den bestaaer af *A* og *I*; men skulde den uadskilt være bleven udtalt *ai*, maatte Priscian have udtrykt sig ganske anderledes og ikke have brugt det Latinste Navn *Æ*." Imod begge disse Steder kan allerførst invendes, at begge ere galt anførte; om Forf., eller hans Forgængere, paa hvilke han har stølet, ere Skyld i denne Depravation, veed jeg ikke. Hos Festus (p. 22 Lindem.) staaer *per ai*, og her kan Depravationen hos Forf. vel undskyldes som Trykfeil; anderledes er det derimod med det andet Sted, som har givet ham Anledning til Betragtninger, ene byggede paa en Forvansking af Terten. Hos Priscian læses nemlig (l. 9. 50 p. 46 Kr.) uden Variant: *Æ diphthongus quando a poetis per diæresim profertur etc.* Hermed falder da hele Forfatterens Betragtning. Men hvad skulle overhovedet disse og lignende saa ofte af Forf. paaberaabte Steder hos Latinste Grammatikere om de Latinste Vocaler og Diphthonger bevise, jeg vil ikke sige for Forholdet imellem de Græske Diphthonger og deres Diæresis, men overhovedet for de Græske Vocalers og Diphthongers Udtale, tilmed da Forf. selv oftere siger, at de Latinste Bogstavers ægte Udtale ikke mere vides? Alle sige Bemærkninger hos de Latinste Grammatikere om *ai* og *æ*, *ei* og *i*, *oi* og *oe* sige ikke Andet, end hvad vi vide af saa mange andre Data, at de ældre Romeres *ai*, *ei*, *oi* lidt efter lidt veeg for *æ*, det lange *i* og *oe*, men at enkelte Digtere selv i den Augusteiske Tid have med Diæresis brugt de gamle Former paa *ai* f. Ex. Virgil (*aman-tissimus vetustatis Quintil. l. 7. 18*) *pictai, aulai*, hvilket ogsaa Priscian paapeger her ved umiddelbar efter de citerede Ord at anføre 2 Vers af Virgil, hvori disse gamle Former forekomme. De senere

som *æ* eller rettere som *e*, vides vi; han levede i den seneste Middelalder; af Stedet selv kan det ikke stattes, og endnu mindre kan deraf stattes, at den led saaledes paa Niketas's Tid. Ell Sammenligning vil jeg anføre en lignende Bemærkning af en langt ældre Grammatiker Joannes Alex. *τοις παραγγέλματα i Bekkeri Anecd. p. 1552: Οι ιδιώται τῆς αἰ διφθόγγου τὸ ἰ κατ' ἰδιάνην συλλαβὴν προφερόμενοι φασὶ βαβαί' οὐ δεῖ δὲ, ἀλλὰ δισσυλλαβῶς βαβαί' ἀναμαρζοντά τῆ ἐπαινοῦντα λέγειν.* Om *ai* paa Philoponus's Tid led som *e*, veed jeg ikke; af Stedet selv kan det ikke sees, da her kun fremhæves Diphthongens enkelte Stavelse; just den Omstændighed, at Almuensfolk sagde *Babai* ist. *βαβαί*, synes at kunne berettigge en Græmianer til af Stedet *i* og for sig at slutte, at Diphthongen i Lyd har lignet det adskilte *a-* mere, end *æ* eller *e* gjøre.

Grammatikere havde, som jeg allerede ovenfor har bemærket, ikke Andet end skriftlige Mindesmærker at holde sig til; derfor sige de sædvanlig: *antiqui scribebant*; men følger deraf, at der i Udtalen ikke har været Forskjel imellem det gamle *ai* og det senere *æ* o. s. v., og hvad har det at gjøre med de Græske Diphthongers almindelige Udtale i den bedste Tid? Jeg har allerede i Begyndelsen af denne Afdeling anført Udskilligt herom, og skal for Fremtiden ikke videre indlade mig paa de Citater, der angaae de Latinske Bogstaver, med mindre de give Anledning til en eller anden Berigtigelse*). — Mærkeligt er det ellers, at Erasmiianerne anføre just Diphthongernes *Diæresis* (*παις, πᾶις, οῖς, οῖς*) som *Reviis* for deres Udtale. Forf. siger paa flere Steder i sin Revision, at dette Argument ingen synderlig Kraft har, og heri er jeg enig med ham; men her ligesom oftere gaaer Forf. saa vidt, at han omdanner et Erasmiisk *Reviis* til et *Neuchlinf*. Saaer det mere Kraft som *Neuchlinf Reviis*, end det havde før som *Erasmiisk*?

III) "Sextus Empiricus πρὸς γραμματικούς c. 5 [p. 241 Fabr.]: καὶ ἀναστρόφως ἔσεσθαι τινα φασὶν ἔτι τῶν φιλοσόφων πλείονα στοιχεῖα, διάφορον ἔχοντα δύναμιν τῶν συνήθως παραδιδόμενων· οἷον τὸ αἰ καὶ τὸ οὐ καὶ πᾶν ὃ τῆς ὁμοίας ἐστὶ φύσεως. Τὸ γὰρ στοιχεῖον κριτεῖον μάλιστα, ὅτι στοιχεῖόν ἐστιν, ἐκ τοῦ ἀσύνθετον καὶ μονοποιὸν ἔχειν φθόγγον· οἷός ἐστιν ὁ τοῦ αἰ καὶ τοῦ εἰ καὶ τοῦ ὄ καὶ τῶν λοιπῶν. Ἐπεὶ οὖν ὁ τοῦ αἰ καὶ εἰ φθόγγος *) ἀπλοῦς ἐστὶ καὶ μονοειδής, ἔσται καὶ ταῦτα στοιχεῖα. Τεκμήριον δὲ τῆς ἀπλότητος καὶ μονοειδείας τὸ λεχθησόμενον. Ὁ μὲν γὰρ σύνθετος φθόγγος οὐχ οἷος ἀπ' ἀρχῆς προσπίπτει τῇ αἰσθήσει, τοιοῦτος ἄχρι τέλους παραμένειν πέφυκεν, ἀλλὰ κατὰ παρᾶτασιν ἐτεροιοῦνται ὁ δὲ ἀπλοῦς καὶ ὄντως στοιχεῖον λόγον ἔχων, τὸ ἄνα- τίον ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἀμετάβολός ἐστιν. Nil Exempel anføres nu Stavelsen *ρα*, som ender anderledes end den begynder, altsaa ikke er *στοιχεῖον*. Herimod sættes Følgende: *εἰ δὲ τὸν τοῦ αἰ φθόγγον λέγοιεν, οὐδὲν ἔσται τοιοῦτον· ἀλλ' οἷον ἀπ' ἀρχῆς ἐξακούεται τῆς φωνῆς ἰδίωμα, τοιοῦτον καὶ ἐπὶ τέλει· ὥστε στοιχεῖον ἔσται τὸ αἰ· τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, ἐπεὶ καὶ ὁ τοῦ εἰ φθόγγος καὶ ὁ τοῦ οὐ μονοειδής καὶ ἀσύνθετος καὶ ἀμετάβολος ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τέλους λαμβάνεται, ἔσται καὶ οὗτος στοιχεῖον.*" (Prog. S. 13 f.). — Dette Vidnesbyrd er noget nær det bedste i den hele Theorie; men saa ganske paalideligt og tydeligt og uimodsigeligt til Fordeel for *Neuchlinianerne*, som Forf. og hans Førgængere troe, er det imidlertid ikke, især naar man ser Stedet i Sammenhæng med det Øvrige, som *Sextus* anfører. Sceptikeren *Sextus Empiricus* skriver imod Grammatikerne og opbyder Alt for at chikanere dem, idet han især urgerer den filosofihiste Betydning af Ordet *στοιχεῖον*. Han siger da først, at Grammatikerne urigtigen kalde nogle *στοιχεῖα* dobbelte, da intet *στοιχεῖον* kan være *διπλοῦν* (p. 237

*) Ur der hos *Quintilian* I. 7. 18 virkelig maa læses, som der almindeligen læses, **AI**, og ikke, som Forf. S. 11 Nr. 5 vil, **Æ**, viser selve Sammenhængen: **AI** syllabam, *cujus secundam nunc E litteram ponimus*, varie per **A** et **I** efferebant etc.

**) Urigtigen skriver Forf. her og i sine andre Skrifter, hvor han citerer dette Sted, med *Vikobius*, sandsynligvis efter den ældre ucorrecte Udgave, *διφθόγγος*, uden at bryde sig om den masculine Artikel, og kommenterer derpaa endog uden videre: "den med 2 Vocaler skrevne Lyd *æ* og *i*." *S Fabricii* Udgave staaer rigtig *φθόγγος* med den Bemærkning af Udgiveren: *Ita legendum ex MSS. et interprete pro διφθόγγος*.

Fabr.); dernæst viser han, at der egentlig ere 60 Bogstaver, og ikke 24; og derpaa (p. 241) mener han, at man paa den anden Side kan paastaae, at der ere færre Vocal-στοιχεῖα, end de af Grammatikerne antagne syv; thi dersom α, ι, υ hver kun ere een Vocal, hvad enten de ere lange eller korte, saa følger deraf, at ogsaa ε og η ikke ere forskjellige, men eet og det samme στοιχεῖον, da de begge have samme Betydning, potestas (δύναμις); ligeledes ο og ω, der ligesom ε og η kun ere forskjellige i Længde og Kortbed; saa at der kun er 5 Vocaler. "Og omvendt, "vedbliver han derpaa," sige nogle Philosopher, at der vilde være flere στοιχεῖα, der have en forskjellig δύναμις fra de sædvanlig antagne," hvorpaa følge Bemærkningerne om αι, ει og ου som στοιχεῖα. Der kan da med Hensyn til denne Sammenhæng og den Anvendelse, Neuchlinianerne gjøre af dette Sted, vel indvendes og er tildeels allerede, især af Matthiá, bleven indvendt Følgende: a) At hvad her læres om στοιχεῖα og adskillige Diphthonger som saadanne, selv om det skal tages som ganske alvorlig meent, staaer altfor isoleret til at man tør aldeles bygge paa dette Sted, da samtlige Grammatikere bestandig adstille Diphthongerne fra στοιχεῖα*), uden nogensinde at bemærke, at der kunde være Spørgsmaal om Diphthongernes Plads imellem στοιχεῖα. Hvis der virkelig havde været Spørgsmaal iblandt Philosopherne derom, som Sextus siger, vilde de ligesaa vel have givet Grunde for, at de ikke regne Diphthongerne til στοιχεῖα, som de give Grunde for, at Dobbeltbogstaverne ζ, ξ, ψ, regnes til στοιχεῖα. b) "At man selv i den Erasimiste Udtale af αι og ει (om ου er der ingen Strid) ikke først hører et α, ε og siden et ι, men en Sammensmeltning af begge, som bliver sig selv lig fra Begyndelsen til Enden" (Matthiá). c) At naar Sextus's Vidnesbyrd skal have fuld Gyldighed, da maae Neuchlinianerne ogsaa indrømme, at ε og η have havt samme Lyd; thi han siger p. 241, hvor han taler om, at der kunde antages færre end 7 Vocaler: *Εἰ γὰρ τὸ ᾠ κατ' αὐτὸν (τοῦ γραμματικοῦ) ἐκτεινόμενον καὶ συστελλόμενον οὐκ ἕτερόν ἐστι στοιχεῖον, ἀλλ' ἐν κοινόν, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ἰ καὶ τὸ ῥ, ἀκολουθήσει καὶ τὸ εἰ καὶ τὸ ἦ ἐν εἶναι στοιχεῖον κατὰ τὴν αὐτὴν δύναμιν κοινόν· ἢ γὰρ αὐτὴ δύναμις ἐπ' ἀμφοτέρων ἐστὶ καὶ συσταλὲν μὲν τὸ ἦ γίνεται εἰ, ἐκταθέν δὲ τὸ εἰ γίνεται ἦ· κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸ οὐ καὶ τὸ ὦ μία στοιχείου γενήσεται φύσις κοινή, ἐκτάσει καὶ συστολή διαφέρουσα. τυφλώττονουσιν οὖν οἱ γραμματικοὶ καὶ τὸ ἀκόλουθον αὐτοῖς οὐ συννοῶσι, λέγοντες ἐπὶ τὰ φωνάεντα τυγχάνειν, πέντε μόνων ὄντων πρὸς τὴν φύσιν.* Ligesaa lidt som Neuchlinianerne vel vilde indrømme Gyldigheden af dette Vidnesbyrd for E-Lyden af η, ligesaa lidt kunne de vente, at Modpartiet anseer Vidnesbyrdet for αι og ει som aldeles gyldigt, især efter den Forklaring, som Neuchlinianerne give det, hvorom strax mere. — d) At naar man urgerer og troer Sextus's Ord, at der ere flere στοιχεῖα, der have en forskjellig δύναμις fra de sædvanlig overleverede (d. e. Alpha-Betets 24 Bogstaver), og sammenholder det med hvad han noget ovenfor siger og hvad vi nylig have an-

*) Til det, som ovenfor er bleven sagt, kan seies, at der oftere tales om, at en enkelt Vocal kun uegentlig kan kaldes en Stavelse, da der høre flere στοιχεῖα til en Stavelse; derimod om Diphthongerne bemærkes ikke Saadant (s. Apollon. de syntax. p. 4 Bekker, Schol. Dionys. p. 320, Theodos. p. 59; jfv. Charisius p. 2 Putsch., Priscian. lib. II init.). Ligeledes modsættes στοιχεῖον og δίφθογγος hinanden s. Gr. om den 2Col. Dialekt τῷ ᾠ στοιχεῖον ἀντὶ τῆς οὐ δίφθογγου χρῆται, Gr. Augustan. og excerpta Vatic. i Schäfers Gregor. Corinth. p. 670 og 690.

ført om den samme *δύναμις* af *ε* og *η*, ifølge hvilken disse 2 Bogstaver burde være eet, da maa man antage, at Sertus vilde have *αι* og *ει* udtalte anderledes end Nygrækerne nu udtale og i flere Narhundreder have udtalt disse Diphthonger, da den *Ε*- og *Ι*-Lyd, disse Diphthonger have hos Nygrækerne, ikke er forskjellig fra de sædvanlige Alphabet-Vocaler Epsilon's og Iota's *δύναμις*. — e) At Sertus's Ord blot angaae Diphthongerne *αι*, *ει*, *ου*, og at de, selv om de bevise Alt, hvad Reuchlinianerne ville, om disse Diphthonger, dog aldeles ikke kunne bevise samtlige Diphthongers Enkeltlyd. I hvad Forleghed og Modsigelse med Sertus iøvrigt Reuchlinianerne selv komme ved at paastaae denne Enkeltlyd om alle Diphthonger, vil i det Følgende vise sig. — f) At ligesom der overhovedet af Stedet hos Sertus, selv naar man antager det for et gyldigt Beviis og urgerer den enkelte Lyd nok saa meget, ikke kan sluttes til nogen bestemt Udtale af Diphthongerne *αι* og *ει* som *æ* og *i* (hvilken Slutning Forf. gjør strax, idet han anfører Sertus's Ord, og siden oftere gjentager): saaledes kan det, om det antages for et Vidnesbyrd om en virkelig engang tilværende (men derfor ligesuldt endnu ei bekjendt) Udtale, kun vidne om Sertus's Tid, omtrent 200 Aar e. Ch., maastee endog blot om Udtalen i hans Fødeland (han var en Africaner)*. Kort, ligesom der i dette Sted fra først af er lagt an paa at chikanere Grammatikerne, saaledes indeholder det Anledning nok til Chikane ikke mindre imod Reuchlinianerne end imod Erasimianerne. For mig er det nok, at der af Stedet ikke lader sig slutte til nogen bestemt *Ε*- og *Ι*-Lyd af Diphthongerne *αι* og *ει*.

At Diphthongerne ere enkelte Lyd, beviser Forfatteren endvidere IV) "Af Scholiasten til Dionysius Thrax (i Bekkeri Anecd. gr. II p. 803), som giver følgende Forklaring paa Navnet Diphthong: *Δίφθογγοι λέγονται, επειδή εκ δύο φθόγγων συνίστανται φθόγγοι δὲ καλοῦνται κατὰ μουσικὸν λόγον τὰ γράμματα*. "Heraf sees nu," siger han, "at *φθόγγος* ikke blot betyder Lyd, saa at *δίφθογγος* nødvendig maatte betyde en Forbindelse af tvende i een Stavelse særskilt hørte Lyd (hvor desuden Ordet særskilt slet ikke ligger i Benævnelsen, der ligesaa godt kunde gjælde om Lyden *æ*, hvori *a* og *e* ere forenede, ja endog om *δίφθογγοι κατ' ἐπιγράσειαν*, hvor den ene Vocallyd overdøver den anden), men ogsaa Lydsbetegnelse, Bogstav eller her Vocaltegn, saa at *δίφθογγος* ikke er andet, end een ved tvende Vocaltegn (tvende Bogstaver) udtrykt eller skreven enkelt Vocallyd." (Progr. S. 14; jfr. 1te Vel. S. 157, 2te Vel. S. 36). — Det kan man dog kalde et mærkeligt Beviis for Diphthongernes enkelte Lyd! Hvad Forf. siger om, at Ordet særskilt ikke ligger i Benævnelsen *δίφθογγος*, er meget rigtigt; men dette Ord har han vel ogsaa selv først bragt ind i den Erasimiste Definition af Diphthonger; at begge Lyd nødvendig skulle høres særskilt, urgeres, saavidt jeg veed, aldeles ikke af Erasimianerne. Derfom nu Forf. imod dem, som vilde urgere Navnet *δίφθογγος*, Tvetyd, havde paastaet, at dette Ord ikke nødvendig antyder, at begge Vocaler skulle høres, men blot at de skrives, da havde der været nogen Rimelighed i denne Paastand. Men hvorledes kan Forf. tage et

*) En saadan Paastand kan saa meget mindre fortænktes den, som tvivler om en for alle Græsktalende til alle Tider almindelig Udtale, da endog Forf., som troer paa en saadan almindelig Udtale, og hvis hele System er bygget paa denne Tro, dog mener, at man maa anfæe Alt, hvad der er imod Nygrækerne's Udtale og ikke lader sig afvise paa anden Maade, "for Egenhed hos den enkelte Person eller Provinds, hvorfra de havde deres Oprindelse" (Progr. S. 91; jfr. S. 106).

Beviis for Diphthongernes enkelte Lyd af en Grammatikers Forklaring paa Ordet *διφθογγος*, som, naar der ogsaa indrømmes, at *φθόγγος* kan betyde Bogstav, dog ikke siger Andet, end hvad baade Erasimianere og Neuchlinianere ere enige om, at en Diphthong bestaaer af 2 Bogstaver, men derimod ikke indeholder et Ord om disse 2 Bogstavens enkelte Lyd? Hvorledes kan man endog, som Forf. gjør Progr. S. 138, anføre denne Forklaring som et af de vigtigste Beviser for, at man med Sikkerhed kan vide Diphthongernes Udtale? og det, uagtet han et andet Sted, hvor det convenerer ham, nemlig S. 26, i Anledning af det forhen omtalte Sted hos Galenus, selv oversætter *διφθογγος* ved "af dobbelt Lyd." Skjøndt jeg iøvrigt aldeles ikke vil urgere Udtrykket *διφθογγος* som Dobbeltlyd, naar Forf. blot ikke af dette samme Ord vil ulede et Beviis for Diphthongernes enkelte Lyd, har jeg dog Udskilligt at erindre imed hans Forklaring af Ordet *φθόγγος*. At en Lyd, forsaavidt den skrives, bliver en Lydbetegnelse, og at i Grammatiken Lydene fremtræde i Bogstaverne som Lydbetegnelser, er ligesom: men forekommer virkelig nogensinde Ordet *φθόγγος* i den bestemte Betydning af Bogstav, eller betyder virkelig paa det af Forf. anførte Sted dette Ord Bogstav- eller Vocaltegn? Var det sidste Tilfældet, da vilde Scholiastens Forklaring, efter hvad jeg kan domme, være Pølsefnak; han vil sige: "Diphthongerne kaldes saaledes, fordi de ere sammensatte (el. bestaae) af to Bogstaver (Vocaler); men Bogstaverne kaldes i musikalsk Henseende — Bogstaver (Vocaler)." Er *φθόγγος* det samme som *γράμμα*, et Bogstav, da vilde deraf følge, at man ogsaa kunde kalde en Vocal og en Consonant, ja 2 Consonanter (f. Ex. Dobbeltconsonanterne) Diphthong; og oversætter man, hvad man efter Ordene ikke egentlig har Lev til, *φθόγγος* ved Vocal, da siges der, at alle Bogstaver ere Vocaler! Efter min Formening siger Scholiasten noget Fornuftigere, nemlig: "Diphthongerne kaldes saaledes, fordi de ere sammensatte af tvende Lyd; men Bogstaverne kaldes i musikalsk Henseende Lyd." Da det almindelig antages, at *φθόγγος* blot betyder Lyd, Klang, har Forf. anseet det for nødvendigt at see sig om efter Steder, der bestyrkede den af ham opfundne Betydning: Bogstavtegn, og har troet at finde 2 saadanne Steder. Han siger nemlig først: "I samme Forstand, som nysnavnte Scholiast, tager ogsaa Plutarch Ordet *φθόγγος*, naar han (*vita Fabii Max. c. 1*) siger, at de oprindelig saakaldte *Φόδιοι*, τῶν δυοῖν *φθόγγων μεταπεσότων* (d. e. ved to Bogstavens Forandring) bleve til *Φάβιοι*." Men er der hos Plutarch Tale om Skrift eller Bogstavtegn? Hans Ord ere: *Τινὲς δὲ τοὺς ἀπὸ τοῦ γένους τούτου (Fabiernes), πρώτους τῆ δι' ὀρυγμάτων χρησαμένους ἄρρα, Φοδίουσιν ἰστοροῦσιν ἀγομάζεσθαι τὸ παλαιόν. Οὕτω γὰρ ἄχρι νῦν αἱ διωρυγαὶ γόσσαι, καὶ γόδερε τὸ σάμψαι καλεῖται. Χρόνον δὲ τῶν δυοῖν φθόγγων μεταπεσότων Φάβιοι προσηγορέυθησαν.* Paa Dansk: "Noget berette, at denne Families Medlemmer først brugte Jagt ved Gruber (anvendte Gruber til at fange Wildtet) og derfor i ældste Tid bleve kaldte Fodier (fossa, fodere). Men med Tiden bleve de med Forandring af de tvende Lyd (i deres Navn) kaldte Fabier." Hvad der i Skrift er Bogstaver, Tegn, er dog vel i Tale Lyd. — Den anden Skribent, hos hvem *φθόγγος* skal findes i Betydning af Bogstav, er Forfatteren af Anmærkningerne til Schol. Dionys. Thr. i Bekkeri Anecd. II p. 779, der om o i Diphthongen *ou* bemærker: *καὶ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἔχει δύναμιν στοιχείου, ἀλλὰ φθόγγος μόνον ἔστιν κ. τ. λ.*, hvorefter sees, at *φθόγγος* her ikke er andet end *γράμμα*." Dette sees maaskee

af Stedet, saaledes som Forf., der i sin Tver for at finde, hvad han søgte, ikke lagde Mærke til, hvad Scholiaften egentlig taler om, har anført det i sit Program, men ikke af Stedet hos Scholiaften selv. Denne undersøger nemlig først p. 777 Grundene for og imod at ansee det hos Boeoterne og Colerne saakaldte Digamma for et Bogstav (her kaldt στοιχείον); dernæst p. 778, om Spiritus asper kan kaldes et Bogstav i hvilken Henseende han anfører som den Grund, Negle angive for, at det er et Bogstav: Πάν στοιχείον ἔχει τινὰ ἐγκώνησιν· τοιαύτη δὲ ἐστὶ καὶ ἡ δασεῖα, προσγινομένη καὶ φθόγγον ἴδιον ἀποτελοῦσα· στοιχείον ἄρα ἢ δασεῖα; men derpaa siger han, at det ikke er noget Bogstav: et Bogstav er nemlig enten Vocal eller Consonant, men Spiritus er hverken Vocal eller Consonant, altsaa heller ikke Bogstav. Derpaa følger det af Forf. paaberaabte Sted, der hos Scholiaften lyder saaledes: Λέον δὲ ἐστὶ ζητῆσαι, εἰ ἄρα τὸ ὄ, τὸ προτιθέμενον παρὰ Βοιωτοῖς τοῦ ὄ, δυνάμιν ἔχει στοιχείου. Καὶ ἐστὶν εἰπεῖν ὅτι οὐκ ἔχει δυνάμιν στοιχείου, ἀλλὰ φθόγγος μόνου ἐστίν. Her tales da aldeles ikke om o i den sædvanlige Diphthong ou, om hvilket o der aldeles ingen Tvivl kunde være, at det var et στοιχείον, men om den tykkere U-Lyd af v, som især Boeoterne, men ogsaa Colerne i endel Ord brugte og udtrykte i Skrift ved at tilfætte o, non ut diphthongum facerent, sed ut somum v Aolicum ostenderent, som Priscian siger i det allerede ovenfor anførte Sted I. 6. 36. Om dette Vocetiste og Coliste ou, der ikke betragtedes som Diphthong, men havde samme Quantitet som v, have vi allerede talt ovenfor S. 58 f. og S. 69. Scholiaften siger da her ikke andet end: "Vi maae nu undersøge, om det o, der hos Boeoterne sættes foran v, gjelder for et Bogstav. Og man kan da sige, at det ikke gjelder for et Bogstav, men blot er en Lyd," og at det ikke gjelder for et Bogstav, beviser han umiddelbar derpaa just ved, at det, naar ὄ kommer til, beholder samme Quantitet, og at ligesom ὄ i Ordet κῶρες er kort, saaledes er ogsaa Stavelsen κῶν i (det Vocetiste) κῶρες kort. — Efter alt dette vil man dog vel i det mindste indrømme, at Betydningen Bogstav eller Vocaltegn i Scholiastens i Begyndelsen af dette Nummer anførte Forklaring er i høieste Grad usikker. Istedetfor nu, at Andre søge at skaffe usikre Steder Lys ved at sammenligne dem med sikke af lignende Indhold, bruger Forf. her, som undertiden andensteds, den modsatte Fremgangsmaade og siger S. 15: "I samme Forstand maa da og tages Priscians duorum sonorum [vocum] comprehensio." Hos Priscian hedder det nemlig I. 9. 50 p. 46 Kr.: Diphthongi autem dicuntur, quod binos phthongos, hoc est, voces comprehendunt. Efter Forf. skal altsaa det Latinste voces her ikke have dette Ords sædvanlige Betydning, Stemme, Tone, Lyd, men den ganst nye: Bogstaver, Vocaler! Havde han seet videre, da vilde han umiddelbar derefter have læst: nam singulae vocales suas voces habent, hvorefter aabenbart sees, at voces virkelig ikke her betyder Andet end hvad det ellers betyder: Lyd, Toner. Et andet allerede ovenfor anført meget tydeligt Parallelsted er hos Terentianus Maurus vs. 379, hvor han taler om det Latinste V's dobbelte potestas, som Consonant, naar det staaer foran en Vocal, og som Vocal, naar det staaer efter en Vocal i samme Stavelse, og da siger:

Porro vocalem secuta, vim tenet vocalium,
Et sonos utrosque jungit, unde diphthongos eas

Græciæ dicunt magistri, quod duæ junctæ simul
Syllabam sonant in unam.

Ogsaa her oversætter Forf. (2te Vel. S. 37) sonos utrosque jungit "vereinigt beide Vocale, φθόγγου," ferdi han anseer Betydningen Vocal af det Græske Ord for sikker og beviist og altsaa antager, at ligeledes det Latinske voces og soni maa betyde Vocaler! Vil man saaledes gjøre Vold paa Sproget, saa kan man faae Altting ud af Alt. Desværre har denne Hypothese om Ordet φθόγγος endog faaet Indpas i Forfatterens Skolegrammatik.

Endnu mærkeligere er det Beviis, som V) hentes for samtlige Diphthongers enkelte Lyd fra de senere Grammatikers Inddeling af Diphthongerne, Progr. S. 15 ff. Denne Inddeling findes næsten med de samme Ord hos Choeroboscus p. 1214 Bekker, Theodosius p. 34, mutileret i Schol. Dionys. Thr. p. 804 Bekker, endelig hos Moschopulus p. 24 sq. Titze. Jeg skal her anføre Inddelingen efter Choeroboscus, hos hvem den findes mindst corrupt og fuldstændigst fremsat, dog saaledes, at jeg tillige skal angive de i Henseende til Meningen vigtigste Afvigelser hos de andre, med Undtagelse af Moschopulus, hvis Alder er udenfor den Tid, med hvilken vi her have at gjøre, og som desuden maadeligst har gjængivet, hvad han fandt hos sine Forgangere. Det er at beklage, at just paa dette Sted Scholierne til Dionysius have en Lacune; thi efter det at dømme, som er tilbage, synes disse Scholiafter bedst at have fremstillet denne Inddeling, ligesom de vel ogsaa ere de ældste af alle dem, hos hvilke den findes. Ordene ere: *Αὐταί τοίνυν αἱ ἕνδεκα δίφθογγοι ἀνεμερίσαντο ἑαυτάς καὶ ἐγένοντο κατὰ τρόπον τρεῖς· αἱ μὲν γὰρ αὐτῶν εἰσὶ κατ' ἐπικράτειαν, αἱ δὲ κατὰ διέξοδον, αἱ δὲ κατὰ κρᾶσιν· καὶ κατὰ μὲν ἐπικράτειάν εἰσιν ὡς ἐπὶ [τῆς αἰ δίφθογγου καὶ] har Schol. Dionys. og Theodos., hvilke Ord mangle hos Choerob.] τῆς ἠ δίφθογγου, τῆς διὰ τοῦ ἠ καὶ ἰ, καὶ τῆς ῶ καὶ τῆς ῶ (de 3 sidste Ord mangle hos Theodos.), τῆς ἐχούσης τὸ ἰ ἀνεκφωνήτων ἐπὶ τούτων γὰρ ὁ φθόγγος τοῦ ἐνὸς φωνήεντος ἐπικρατεῖ καὶ αὐτὸς (istedetfor de 3 sidste Ord har Theodos. slet *μόνον*) ἔξακούεται, οἷον (*Νεῖλος* Schol. Dionys., hvilket Exempel mangler hos Choerob.; Theodos. har her slet ingen Exemples) τῆ Ἑλένη, τῶ καλῶ, τῆ Μηδεία· κατὰ κρᾶσιν δὲ εἰσιν ὡς ἐπὶ τῆς οῦ δίφθογγου καὶ τῆς αῦ καὶ τῆς εῦ ἐπὶ τούτων γὰρ συγκιρῶσιν ἑαυτὰ τὰ δύο φωνήεντα καὶ ἀποτελοῦσι μίαν φωνὴν ἀρμόζουσαν τοῖς δύο φωνήεσιν, οἷον ἀνλός, εὐχρμαι, οὔτος. κατὰ διέξοδον δὲ εἰσιν ὡς ἐπὶ τῆς ἠν δίφθογγου, τῆς διὰ τοῦ ἠ καὶ ῥ, καὶ τῆς ῶν, τῆς διὰ τοῦ ῶ καὶ ῥ, καὶ τῆς ῥι, τῆς διὰ τοῦ ῥ καὶ ἰ [hos Theodos. staaer her urigtig *E* ist. *v̄*]. ἐπὶ τούτων γὰρ χωρὶς ἀκούεται ὁ φθόγγος τοῦ ἐνὸς φωνήεντος, τοῦτ' ἔστι τοῦ ἰ [disse sidste 4 Ord mangle hos Theodos.], καὶ χωρὶς τοῦ ἑτέρου φωνήεντος, οἷον *νησίον*, *νιός*, *ωντός*, ἀντὶ τοῦ ὁ αὐτός. ἐπειδὴ οὖν ἡ αἰ δίφθογγοι ἢ ἐκφωνοῦσα τὸ ἰ καὶ ἡ οἰ δίφθογγοι οὔτε κατ' ἐπικράτειάν εἰσιν οὔτε κατὰ διέξοδον οὔτε κατὰ κρᾶσιν, εἰκότως, ὥσπερ ἐστηρήθησαν [istf. de 2 sidste Ord have Schol. Dionys. og Theodos. ὡς *στερηθεῖσαι*] τοῦ ἰδιώματος τῶν δίφθογγων, ἐστηρήθησαν καὶ τοῦ χρόνου τοῦ παρεπομένου ταῖς δίφθογγοῖς, καὶ τούτου χάριν αὐταὶ μόναι ἐκ τῶν δίφθογγων τῶ τοικῶ παραγγέλματι ἀντὶ κοινῆς παραλαμβάνονται καὶ πρὸς ἓνα ἡμισὺν χρόνον ἔχουσιν. Hertil sies endnu Choeroboscus: πρόσκειται "ἡ*

ἐκφωροῦσα τὸ ἰ," οἷον "ἢ αἰ δίφθογγος ἢ ἐκφωροῦσα τὸ ἰ," ἐπειδὴ ἢ αἰ δίφθογγος ἢ ἀνεκφωρόντων ἔχουσα τὸ ἰ, ὡς εἰρηται, κατ' ἐπιγράσειαν ἐστὶ καὶ γὰρ ἐν ταύταις ὁ φθόγγος τοῦ αἰ ἐπιγράφεται, οἷον τῆ Μηδεία. Saavidt Grammatikerne. Fersf. kalder disse Steder saare mærkelige og vigtige, og mener, "at de alle ere udflydte af een og samme Kilde, der vel har været Dionysius Thrares egne Forelæsninger, hvis grammatiske Compendium de commentere over" (S. 15), ja, "at Inddelingen maaskee skyldes en endnu ældre Grammatiker end Dionysius Thrar" (S. 17). At de ere flydte af een Kilde, er høist rimeligt. Det skulde glæde mig, om det kunde bevises, at denne Inddeling skriver sig fra Dionysius Thrar eller en endnu ældre Grammatiker: men da man ikke finder denne Inddeling hos nogen ældre Grammatiker (af de saa Ord, som findes hos Aristides Quintilianus p. 44, kan ikke sluttes, at nærværende Inddeling har eksisteret i de ældre Grammatikers Skoler), da man slet ikke finder noget til den i det andet Arch. før Ch. F. levende Dionysius Thrar's Forelæsninger, og endnu mindre veed, at de Constantinopoltanske Lærde have været i Besiddelse af Afskrifter af disse Forelæsninger, om de ellers nogenstunde ere blevne opbevarene, da der endvidere hos disse Commentatorer aldeles ikke omtales noget andet Skrift af Dionysius Thrar end det ham tillagte Compendium, over hvilket de commentere, og da endelig disse Constantinopoltanske Lærde just i dette Punkt ganske afvige fra og formelig modsigte samme Dionysianske Compendium, hvori der blot omtales 6 Diphthonger i denne Orden *ai, av, ei, ev, oi, ov* og uden nogen Inddeling (p. 631 jfrt. med p. 803): — saa maa vi vel lade Forfatterens Conjectur staae ved sit Værd, og nøies med at lade disse Grammatikers Udsagn gjælde for et vigtigt Vidnesbyrd om Udtalen paa den Tid, i hvilken vi først finde denne Inddeling, d. e. den Byzantinske Tid. Forfatteren har vidtløftigen commenteret over dette Udsagn i Jahns Jahrb. f. Philol. X. I S. 101 ff. og Progr. S. 17 ff., og til disse Steder maa jeg henviser dem, som i det Enkelte ville lære at kende, hvorledes han manøvrerer for at faae det, Grammatikerne lære her, til at passe til sin Theorie; jeg skal i det Følgende antyde Forfatterens Paastande, forsaavidt de ikke allerede ere omtalte i det Foregaaende, og undersøge, hvorvidt disse virkelig finde deres Støtte i det, Grammatikerne lære. Kun det maa jeg, foranlediget ved adskillige Uttringer hos Fersf. paa de cit. Steder, foreløbig bemærke, at man ikke tør forklare eller rettere sagt forandre Grammatikernes Ord efter et indbildt eller virkelig Bekjendtskab med deres Tids Udtale, men maa holde sig til hvad Ordene selv angive. Passe Ordene ikke til Udtalen paa Moschopulus's eller endog den Theodosianske Grammatikers Tid (hvilket sidste dog trænger til Beviis), da maa disse Grammatikere bære Skylden for, at de tankeløst have afskrevet, hvad de fandt hos deres Forgængere, men i Ordene selv tør der ikke lægges Andet, end hvad de sige; ene hvad disse Grammatikere virkelig lære, ikke hvad de burde lære efter deres Tids Udtale, vedkommer os her. De sige da:

A) "Δίφθογγοι κατ' ἐπιγράσειαν kalbes de, i hvilke den ene Vocal's Lyd har Overhaand saaledes, at den selv eller ene høres." Hertil regne Schol. Dionys. *ei, η, ω* og *α* (τῆς ἐχούσης τὸ ἰ ἀνεκφωρόντων); Theeroboscus udelader *ei* og Exemplet *derpaa*; hos Theodos. mangler *α*, hos begge vel ved Afskriverens Feil, da disse Diphthonger ikke forekomme i de andre Klasser, og i det Schema, som siden p. 35 følger hos Theodos., er *α* sat i denne Klasse. Som en Synnerlighed maa

det dog berøres, at ikke blot Choeroboscus baade her og i de Ord, som gaaeforan det citerede Sted, men ogsaa Schol. Dionys. p. 803 i 2 forskjellige Stykker sige, at der ere 11 Diphthongen, imedens de dog, rigtignok med Variation, i det Hele opregne 12. Angaaende Udtalen af α, η, ω er der saa godt som ingen Strid. At i det omtvistede ei den overveiende Vocal er ε og ikke ι, troer Lige (Moschopul. præfat. p. XIII) følger af Ordene τῆς ἐχούσης τὸ ἰ ἀνευρ.; men Prof. Bl. har bemærket, at disse Ord ene høre til α, og heri troer jeg, at han har Ret, ligesom jeg ogsaa anseer det for sandsynligt, at Grammatikerne ikke have meent ε, men ι med den overveiende Vocal. Af Stedet selv kan der ikke sluttes Andet, end at paa den Tid, denne Inddeling blev gjort (og denne Tid var, som jeg mener, den Byzantinske); ei havde en enkelt Vocallyd; for en almindelig ældre Udtale ligger heri intet Beviis. Smidlertid fortjener det at bemærkes, at Theodos. p. 35 regner ei til de egentlige Diphthonger, imedens han derimod henfører de 3 andre til de uegentlige (καταχρηστικαί). At der iøvrigt har været Strid imellem Grammatikerne og Musikerne om ι i α, η, ω var ἀνευρώητων eller ikke, sees af Choerobosc. til Theodosii Canones (ikke af Theodosii Canones selv, som Gers. p. 18 urigtigen angiver) p. 1186 Bekker; dog synes denne Strid fra Musikersnes Side at have været Haarfløveri.

B) *Αιφθογοὶ κατὰ κρᾶσιν*, ”i hvilke begge Vocaler sammenblande sig, og danne een Lyd, som er stemmende med begge Vocalerne.” Som saadanne nævnes *ov, av, ev*. Om *ov* er der ingen Strid, og just denne Diphthongs uomtvistede Udtale viser, hvorledes denne Sammenblanding til een med begge Vocaler stemmende Lyd skal forstaaes. Nu passer den Erasmisske Udtale af *ev* og *av* ganske godt til denne Forklaring; hvorledes derimod den Keuchlinske Udtale som *ev, av* og som *ef, af* kan bringes i Samklang dermed, eller hvorledes Grammatikernes Ord kunne tjene til at bestyrke Forfatterens Paaastand om Diphthongernes enkelte Lyd, er mig aldeles ubegribeligt. I det Nygræske *av, af, ev, ef* er det saa langt fra, at der sees nogen Sammenblanding til een Lyd, end sige til en enkelt Vocallyd, at tværtimod disse Stavelses ende anderledes end de begyndte, og det ikke mindre, end det af Tertus Empiricus nævnte *γα*. Gers. kalder selv *v* i disse og andre Diphthonger, hvorefter vi strax skulle tale, en Consonant *); men er nogenstunde en Vocal og en Consonant, forbundne med hinanden,

*) Ikke blot her S. 19 taler Gers. om det consonerende *v*, men kalder *v* udtrykkelig baade for og efter en anden Vocal i samme Stavelse, Consonanten *v* (S. 71). Dette faaer at gaae hen som Hypothese i et Skrift, bestemt for et lærd Publicum. Men Dabel fortjener det vistnok, at han i en Skolegrammatik, hvoraf det almindelige Bogsprog (*κοινή*) skal læres, har optaget mange af sine Hypotheser og strax i Alphabetet lader de første Begyndere lære Følgende:

T v	}	som Vocal, Ypsilon	y o. s. v.
		som Conson. <i>Βαυ</i>	<i>v</i> , forved Stavelsens Vocal, f. Ex. <i>Δα-υιδ</i> ,
		<i>βαυ</i>	og i Diphthongerne <i>av, ev, ηv, ωv</i> .

Veed man med Visshed Noget om et Bogstav *βαυ*? Findes dette Bogstav i noget Mindesmærke fra Oldtiden, end sige i den blomstrende Tids Litteratur? Var Taltegnet (*Ἐπίσημον*) *Βαυ* oprindelig *v*? Nævnes Ypsilon nogenstunde af Grækerne lige til de sidste Tider som Consonant? Findes det i noget Græsk Ord foran en anden Vocal sikkert som Consonanten *v*? Bruges det selv endnu for nærvæ-

bleven kaldt en Diphthong? Endnu vil jeg blot tilføie, at Forf. S. 19 atter efter Minoïdes anfører den ovenfor S. 66 i Anledning af Eta's Udtale omtalte Definition paa *ῥῶσις* (en Art af Contraction) og faaer noget ganske Andet ud af den, end Progr. S. 32 af samme Definition. Paa begge Steder er denne Grammatikernes Contractionsregel misforstaaet og urigtigen trukken hen til Udtalen; her er den saa meget mere paa urette Sted, som *ov*, *av*, *ev* ikke kunne siges mere at være fremkomne ved Contraction, end de øvrige Diphthonger, som den ene Vocal i *ov*, *av*, *ev* i Udtalen ikke forsvinder mere end den anden, og som Grammatikerne just sige, at naar *i* og *v* contraheres med en foregaaende Vocal, da er det ikke *ῥῶσις*, men *συναίθεσις* f. Ex. *παῖς παῖς*, *ἄνω ἄνω*, og at ved *συναίθεσις* beholdes de samme Vocaler, men ved *ῥῶσις* fremkommer Forandring i dem (S. Schol. Dionys. p. 698 og, saa godt som med de samme Ord, Forf. til de Homeriske Epimerismer i Crameri Anecd. I p. 371 sq.; ligeledes Grammatikeren i Schäfers Gregor. Corinth. p. 678 sq.). Hvad der iøvrigt er ved hele denne Contractionsregel, er ovenfor eplyst.

C) *Ἀποδοῖται κατὰ Θεόδωρον*, "i hvilke den ene Vocals Lyd høres særskilt, og ligeledes den anden Vocals Lyd høres særskilt" α : hvori hver af de 2 forbundne Vocalers Lyd høres særskilt. Hertil regnes *ηυ*, *ωυ* og *υι*. Her spørges da, hvorledes beviser dette Sted Forfatterens Paastand om Diphthongernes enkelte Lyd? Er denne Forklaring ikke reent imod samme Paastand, da der med klare Ord siges, at hver af de 2 Vocalers Lyd høres særskilt? Endelig, er den Nygræske Udtale af *ηυ* og *ωυ* som *iw*, *if*, *ov*, *of* (eller det sidste efter Minoïdes's og Forfatterens Beretning Progr. S. 67 som *w*) en enkelt Lyd? Er *υι* udtalt paa Nygræsk som *v* = i ikke en Diphthong κατ' ἐπινοήθειαν? At Forf. ikke har løst nogen af disse Knuder, vil Enhver see; som efterlæser Progr. S. 19 og 20. I sin Skolegrammatik S. 7 siger Forf., at i *υι*, *ηυ* og *ωυ* de lange Vocaler (hvoraf veed Forf., at *v* i *υι* altid er langt?) beholde deres oprindelige Lyd uforandret, og det paafølgende *i* og *v* er stumt og beholdes ikkun i Orthographien. Derved komme alle disse 3 Diphthonger til at sortere under Klassen κατ' ἐπινοήθειαν: men hvor er der Hjemmel for det? En saadan Hjemmel kan, hvad *ηυ* og *ωυ* angaaer, end ikke hentes fra Nygræskten. Endnu maa jeg bemærke, at en af de under Theodosius's Navn gaaende Grammatikere p. 35 regner *υι*, *ηυ*, *ωυ* ligesaavel som *ε*, *η*, *ω* til de uegentlige (καταχρηστικά) Diphthonger, rimeligviis, naar man skal slutte af den umiddelbar foran af den samme Gram-

rende Tid i Begyndelsen af et Ord istedetfor *v*? Kalde ikke de Græske Grammatikere *v* i Diphthongerne *av*, *ev*, *ηυ*, *ωυ* udtrykkelig en Vocal? Kunde Demetrius Phal. *περὶ ἔργων*. § 69 p. 55 Sehn. som Exempel paa Ord, der bestaae af lutter Vocaler, nævne *Εὐίος*, naar *v* i Diphthongen *ev* var en Consonant? En Consonant *v*, ved Navn *Δαυ*, i det Græske Alphabet har forhen været noget uhørt, og nu sættes den uden videre iblandt det Græske Alphabets Bogstaver! Ja hvad skal Discipelen tænke, naar han, efterat han strax i Begyndelsen har lært, at *v* udtales som *v* i Diphthongerne *av*, *ev*, *ηυ* og *ωυ*, og efterat han af Nr. 12 S. 6 i Grammatiken har lært, at *av* og *ev* udtales som *av* og *ev* i cave og neve, *ἄνω* som *avo*, *δεῦω* som *devo*, og foran *π*, *κ*, *τ*, *φ*, *χ*, *θ*, *σ*, *ζ*, *ξ*, *ψ* endog som *af* og *ef* f. Ex. *αὐτός* *af*tos, *εὐχά* *ef*chi, samt at *ov* udtales som *u*, — bagefter Nr. 13, 14 S. 7 erfarer, at *v* i *ov* og i Diphthongerne *ηυ* og *ωυ* er stumt (α : ikke udtales) og ikkun beholdes i Orthographien, for at tilkjendegive Etymologien?

matiker givne Inddeling κατ' ἐπιγράταια ο. s. v., just fordi her ikke begge Lydene smelte sammen til en blandet Lyd, men enten (α, η, ω) blot den ene høres, eller (υι, ηυ, ου) begge høres i een Stavelse, hverimod han kalder αι, αυ, ει, ευ, οι, ου egentlige (νόμιαι). Endvidere kaldes af en anden Grammatiker (Schol. Dionys. p. 803) de sidstnævnte 6 Diphthonger εὐφωνοί, derimod ηυ, ου og υι κακόφωνοί og α, η, ω ἄφωνοί: en Inddeling, der ogsaa synes at betegne Forfjellen imellem en Blanding af begge Lyd og den enes eller begge Fremtræden i samme Stavelse; vare derimod ι og υ stumme i Diphthongerne κατὰ διέξοδον, saa maatte disse Diphthonger ogsaa henregnes til ἄφωνοί.

D) Endelig nævnes af Grammatikerne "αι, hvori ι udtales, og οι, som de Diphthonger, der ikke kunne henføres til nogen af de foregaaende Klasser, og derfor, som berøvede Diphthongernes Egenhed, ogsaa ere berøvede Diphthongernes sædvanlige Quantitet, idet disse ene af alle Diphthonger med Hensyn til Levene for Accentuationen betragtes som ancipites." — Forf., der, begribeligt nok, har megen Umage med at faae denne Forklaring til at passe til den Nygræske Lyd af disse Diphthonger (see Progr. S. 20 og 21), siger i denkte Anledning: "At disse (αι og οι) ikke ere vore Dobbeltlyd αι og οι, er tydeligt deraf, at de ei engang henføres under den sidstnævnte Klasse af Diphthonger κατὰ διέξοδον, hvortil de isaaftald idetmindste maatte høre," og indrømmer med det samme for Klassen κατὰ διέξοδον den Dobbeltlyd, som han ellers frakjender samtlige Diphthonger. Hvorvidt denne Grammatikernes Forklaring virkelig passer paa den Erasmiiske Udtale, vedkommer os ikke her, hvor denne Udtale ikke forsvares; iøvrigt vil vel en Erasmiæner ikke have stor Banfelighed ved at forene det, Grammatikerne lære, med sin Udtale. Efter Nygræskernes Udtale derimod maatte nødvendigen οι (udtalt som i) høre til δ. κατ' ἐπιγράταια; og er αι vert æ og er œ, som Forf. mener, en Forbindelse af α og ι til en tredie Lyd, da maatte Grammatikerne have henført denne Diphthong til Klassen κατὰ κρᾶσιν. At de ikke have henført disse Diphthonger til nogen af disse Klasser, og have bemærket, at de mangle Diphthongernes Egenhed, synes tydeligt nok at antyde, at de have tillagt disse Diphthonger en egen Udtale, der ikke kunde forenes med Udtalen af nogen af de andre Klasser. Et Beviis for en enkelt Lyd er der ikke Spor af i denne Grammatikernes Bemærkning om αυ og οι.

"Af alt dette," siger Forf. tilfødt, "sees altsaa, at Diphthongerne samtlig ikkun vare enkelte Vocallyd, til hvis Skrivemaade med tvende Tegne Aarsagen allene har været den Omhu, man efter Alphabetets Opfindelse anvendte paa, i Skriften næiere at distingvere imellem de forskjellige Modificationer af den Hovedart af Lyd, der oprindelig tilkjendegaves ved hver enkelt af de ældste Vocaler" (S. 22). Hvorvidt dette sees, haaber jeg, det Foregaaende vil have sat Læserne istand til at bedømme; jeg vil ikke videre opholde mig ved at analysere disse anførte Ord, ihvorvel de nok kunde give Anledning til adskillige Bemærkninger. — Et Tillæg til sine Beviser for Diphthongernes enkelte Lyd giver Forf. endnu S. 45, saaledes lydende: "Endnu et Beviis paa at οι og ει kun er en enkelt Vocallyd er Rastorions Vers hos Athenæus (X. 81 p. 455 A Cas.), hvor [af Athenæus] hver af de tre Fødder οὐ τὸν βόλοισ — νιροκτέποις — δυσχίμερον, siges at bestaae af 10 Bogstaver (τῶν ποδῶν ἕκαστος ἐστὶ δεκαγράμματος), hvilket ikke kunde siges, naar Diphthongerne οι og ει vare anseete for to Bogstaver; med mindre Casaubens Conjectur ἐνδεκαγράμματος skulde antages, i hvilket Tilfælde Stedet

Intet beviser, skjøndt dog heller ikke Noget imod Sagen, efterdi efter Græsk Dalebrug eet στοιχείον gjerne kan bestaae af to γράμματα." — Forhen har Forf. indskrænket sig til at søge at bevise, at en Diphthong, skjøndt skreven med 2 Bogstaver (γράμματα), dog er en enkelt Lyd (στοιχείον). Her gaar han et Skridt videre, og gjør en Diphthong endog til et enkelt Bogstav (γράμμα); dog synes han, efter Slutningen at domme, selv at føle, at dette Sted ikke beviser Noget, just fordi det beviser for Meget. Vil man ikke optage Casaubonus's Conjectur, da maa man sige, at Athenæus har talt feil; thi i alle Tilfælde bestaaer hver af de anførte tre Fædder af 11 Bogstaver; at ei og oi ere hver 2 γράμματα, er vel saa haandgribeligt, at det ikke trænger til noget Beviis, og det kan Forf. saa meget mindre nægte, siden han saa stærkt urgerer Forskjellen imellem στοιχείον og γράμμα og selv mener, at Diphthongerne egentlig ikke ere andet end Digrammi (Progr. S. 14). At Athenæus har taget feil, bliver endnu sandsynligere, naar man betragter de andre 4 af ham anførte Vers, hvor Bogstavernes Antal i hver Fæd varierer imellem 9 og 12.

Det Vigtigste af hvad der er at sige om Diphthongerne, naar man ikke vil forsvare en bestemt Udtale af dem, har jeg allerede anført; kun nogle faa Bemærkninger vil jeg tilføie om enkelte af dem.

I) Diphthongen *ai* betegnes hos Grammatikerne med det Tillæg *ἢ ἐμφωνούσα τὸ ἰ*, for at adskille den fra *α* (*ἢ ἀνεμφωνήτων ἔχουσα τὸ ἰ*). Dette Udtryk vilde være besynderligt, naar der slet ikke skulde høres nogen F-Lyd i Diphthongen, men dermed blot skulde betegnes en af *a* og *e* blandet Lyd *æ* eller den enkelte Vocallyd *e*. Det vedkommer os slet ikke, hvad Moschopulus (s. Forf. i Jahns Jahrb. X. I S. 104) eller en anden senere Grammatiker har tænkt eller ikke tænkt ved dette Udtryk; disse maae selv bære Skylden for taabelig Eftersnakken, naar det, de efterstreve, ikke passede til deres Lids Udtale. Et andet Spørgsmaal er det, om de, som først anvendte denne Betegnelse for *ai* i Modsetning til *α* (hvad enten det har været Schol. til Dionysius Thr. eller en ældre), have været vante til at udtale *ai* som *æ*; er det Tilfældet, da have de i Sandhed brugt en uheldig Betegnelsesmaade ved at sige, at i *ai* Jeta udtales. Iøvrigt lærer Forf. og andre Neuchlinianere, at *ai* udtaltes som *æ*; derimod af det, han anfører S. 25 f. *) og af mange hundrede andre Vidnesbyrd, som kunde anføres, fremgaaer, at Grækerne i Middelalderen (senest efter det 9de Aarh.) udtalte denne Diphthong aldeles som *ε*, endog uden Quantitetsforskjel, og udtale de nuværende Grækere den anderledes end som *e*?

II) Af det, Forf. anfører om F-Lyden af *ei*, Progr. S. 27 ff., vedkommer det, som er bygget paa Dialektforskjel, Romersk Orthographie, Indskrifter og sildige Byzantinske Skribenter os slet ikke; flere saakaldte Vidnesbyrd fra den Romerske og ældre Tid gjemme vi til tredie Afdeling. Her have vi kun at gjøre med tre Steder af Grammatikerne, hvilke Forf. anfører som Beviser for Udtalen af *ei* som *i*. Om *ei* allerede paa Apollonius Dyscolus's Tid (2det Aarh. efter Ch.) har lydet som *i*, ved jeg ikke; men at de 2 Steder, Forf. anfører af denne Grammatiker, bevise denne Udtale, benægtes. Det ene findes de pronom. p. 383 sq. i Wolfs og Buttmanns Museum (p. 123 af den særskilte Udg.); hvad han

*) Heriblandt instar omnium Eustath. in Iliad. A p. 125 Rom. (ikke p. 120): κενός μὲν καὶ καινός τὰ αὐτὰ κατὰ τὸν ἦχον ἀπαλλάκτως εἰσι, πλὴν τὸ μὲν πρῶτον διὰ τοῦ ἑ φιλοῦ γράφεται, τὸ δὲ δεύτερον τὴν διὰ διφθόγγου γραφὴν ἀπηνέγκατο.

der siger om *ἡμῖν, ἡμέσων, ἡμεῖν* gjelder efter Forfatterens Paastand blot om en orthographisk Forskjellighed i een og samme Udtale. Imod denne Paastand er det tilstrækkeligt at sætte en anden, at der ikke blot tales om en forskjellig Orthographie; hverken kan Forf. bevise sin Paastand, eller jeg min. Det andet Sted findes i samme Bog p. 379 (119), og de Par Ord, Forf. efter Minoides har anført deraf, synes blot at indeholde en orthographisk Bemærkning; men naar man læser disse Ord i den Sammenhæng, hvori de staae, da vil man vel komme i Forlegenhed med at afgjøre, hvad Apollonius egentlig har meent, da Stedet er meget dunkelt og sandsynligviis corrupt*). Det tredje grammatiske Sted, Forf. anfører, er hos Priscian (l. 9. 50 p. 46 Kr.): *I quoque apud antiquos post e ponebatur et ei diphthongum faciebat, quam pro omni i longa scribebant more antiquo Græcorum.* Dette Sted er ikke engang noget paalideligt Vidnesbyrd for, at det Latinske *ei* i ældste Tid lød som et langt *i*, men langt mindre er det et paalideligt Bevis for, at hos Grækerne enten i den ældste Tid eller i den blomstrende Tid Diphthongen *ei* lød som *i*. Her have vi igjen ikke Andet end en Variation paa det bekjendte Thema, at de gamle Romere havde, ligesom Grækerne, Diphthongen *EI*, og at den brugtes af de gamle Romere, hvor de yngre brugte det lange *i*. At dette har været Priscians Mening, og at han ved *more antiquo Græcorum* ikke har villet angive Noget med Hensyn til *I-Lyden* eller overhøvet Udtalen af den Græske Diphthong *ei*, vil maaskee blive endnu tydeligere, naar man sammenligner følgende Steder hos samme Forfatter l. 6. 32 p. 30: *In vocalibus quoque sunt affines e, correpta sive producta, cum ei diphthongo, qua veteres Latini utebantur ubique loco i longæ.* Nunc autem contra pro ea *i* longam ponimus vel *e* productam etc.; l. 9. 54 p. 50: *Ei diphthongo nunc non utimur, sed loco ejus in Græcis nominibus e vel i productas ponimus.* Et in priore sequimur *Æoles.* Illi enim τῷ Δημοσθένει dicunt pro Δημοσθένει et ἵπον pro εἶπον; og IX. 1. 6 p. 438: *A volo quoque secundam personam per concisionem l consonantis et mu-*

*) Særvigt finder jeg det ikke overflødigt ved denne Leilighed at bemærke, at man ikke af Grammatikernes Udtryk: "dette Ord skrives eller bruges *διὰ τοῦ εἶ, αἶ* hiint *διὰ τοῦ τ, ε* og lignende, tør, saaledes som Forf. ofte gjør, slutte, at dette nødvendig maa betegne en forskjellig Orthographie ved een og samme Udtale, og at det vilde være overflødigt at sætte Etigt til, naar der var Forskjel i Lyd. Gjelder dette end om den senere Middelalders Grammatikere (endskjøndt selv hos disse slige Udtryk ikke altid betegne en blot orthographisk Forskjel), saa gjelder det dog ikke om de ældre, der ofte blot for Lydeligheds Skyld gjøre saadanne Tilfætninger, endog hvor Talen er om Bogstaver af forskjellig Lyd. Naar man saaledes hos samme Apollonius p. 263 læser, at der i Sammensætning skeer Forandring af Vocalef. Gr. τὰ δύο διὰ τοῦ τ, δύο μῆνες-διμήνος, da synes dette at bestyrke Forfatterens Paastand; men umiddelbar foran læses: τὸ ἀνεμος διὰ τοῦ ἡ ποδήνεμος, hvor vel enhver Reuchlinianer vil protestere imod den lige Lyd af *α* og *η*. Jeg vil endnu hidsette nogle andre Exempler, som jeg tilfældig har stødt paa: Apollon. *ibid.* p. 355 i Anledning af Pronom. ΤΕΟΤΣ, ἔστι καὶ ἡ ΤΙΟΤΣ διὰ τοῦ τ; p. 357 Ὁ μέντοι Ζηνόδοτος καὶ τὸ ἀπὸ ἑο χεῖρι παχεῖ ἡ διὰ τῆς ὄν ἔγραφεν; p. 362 ΜΙΝ ὁ Πινδαρίων διὰ τοῦ εἶ ἔγραφεν; jfr. *ibid.* p. 299, 309, 343, 373 o. a. St.; Apollon. *Dyscol. de conjunct.* i Bekkeri *Anecd.* p. 558: τινὲς ἐπεχείρησαν τὸ εἶτ' ὄρεος κορυφῆσι διὰ τοῦ εἶ καὶ τοῦ ὄ γράφειν, τοῦ κατὰ φύσιν σχήματος ἀπαιτοῦντος τὴν διὰ τοῦ ἡ καὶ ὄ γράφην; *Schol. Lips. et Vict. Iliad. VI.* 354: Ἐξεο, τὸ μὲν παθητικὸν διὰ τοῦ εἶ, τὸ δὲ ενεργητικὸν διὰ τοῦ τ.

tationem *o* in *e* et adjectionem *is* per diphthongum *proferebant antiquissimi, volo, veis, pro volo, volis.* Sed *ei* diphthongum in *i* longam postea converterunt more *Boeotio.*

III) Det er langt fra, at jeg vil følge Forf. Skridt for Skridt igjennem den lange Undersøgelse om Diphthongen *oi*, Progr. S. 44 ff., i hvilken Sammenblanding af forskellige Dialekter, forskellige Tider, forskellige Sprog, forskellige Former og de forskellige Bogstaver har naaet sin høieste Spidse. Til sidst kommer der af denne Betragtning, i hvilken blandt Andet det Latinske *oe* er blevet beviist at være = *i*, dog det ud, at det Græske *oi* er ligelydende med *v* = *i*, i Begyndelsen af Stavelsen i det høieste med en Labial-Aspiration *ui* eller *vi*, ligesom *v* (altsaa atter en Debbeltlyd). Vil man gaae saaledes frem, som Forf. er gaaet frem her, da kan man bevise, at alle Vocaler og Diphthonger have haft een og samme Lyd. Ikkun om nogle i den første Deel af Undersøgelsen anførte Steder af Latinske Grammatikere har jeg et Par Ord at sige. Som Verrius paa, at "oe i det ældste Latin brugtes som Betegnelse for *J*-Lyden" anføres iblandt Andet S. 47: "loebesum og loebertatem for liberum og libertatem hos Festus, hvortil han endnu sner: ita Græci *λοιβή* et *λειβω*." Hos Festus (Pauli Diaconi excerpta ex Fest.) staaer p. 90 Lindem.: *Loebesum et loebertatem antiqui dicebant liberum et libertatem. Ita Græci λοιβήν et λειβων.* Er det Forf. ubekjendt, i hvad Forfatning Festus's Skrift er kommet til os, er det ham ubekjendt, at vi kun have det Meste af denne Grammatikers Udtog af Verrius Flaccus i Paulus Diaconus's (8de Aarh.) Excerpter og med hans Forandringer og Glosser, og at baade disse Excerpter og Levningerne af Festus's eget Skrift ere i høi Grad corrumperede i Haandskrifterne og for en stor Deel blot ere blevne nogenledes forstaaelige ved de Lærdes Conjecturer? Hvad nu nærmest angaaer nærværende Sted, da ere de Græske Ord skrevne saaledes efter Scaligers Conjectur og ere altsaa diplomatisk usikre (S. Lindemanns Note til d. St.); vare de sikre, kunde de vel snarere tjene som Beviis for, at *oi* og *ei* bleve udtalte forskjelligt, end for, at de lode eens. I alle Tilfælde er det siensynligt, at Festus (eller P. Diaconus), efter som Ordene lyde hos ham, ikke blot har sigtet til en forskjellig Orthographie af de Latinske Ord i ældre og yngre Tider, men har meent en forskjellig Udtale (dicebant). — At det Latinske *oe* lød som *i*, beviises endvidere af Terentianus Maurus's Ord: *OI* similiter *Oet E* fit, *iōra* quod Græcum fit. Efter den Anvendelse at dømme, som her gjøres af dette Sted, synes Forf. at forstaae det saaledes: "Ligeledes bliver *OI*, *O* og *E*, og dette *oe* bliver det Græske *Jota*." Men her finder atter en liden Depravation Sted. Hos Terentianus (vs. 425) staaer nemlig *fuil* ist. det sidste *fit*, og Meningen er da (selv uden at man med Santen behøver at læse *OE* ist. *O*) vistnok, naar man sammenligner dette Vers med de nærmest foregaaende: Ligesom *AE* er den Latinske Diphthong, der svarer til den Græske Diphth. *AI*, saaledes er det Græske *OI* i Latinen *O*, og *E* bliver det, som det Græske *Jota* har været, nemlig den anden Vocal i Diphthongen. Til dette Sted refererer Terentianus sig siden vs. 498, hvor det hedder:

Ceterum, quod *E secundo* copulata cum *loco* est,
Reddat *OE* diphthongon, esse traditum supra tenes. —

Ligeledes formoder Forf. "at det *oe*, som i Derivation er opstaaet af langt *u* (f. Ex. *pomoerium* af *murus*, *moenia* af *munio* etc.), ogsaa maa have været langt *i*, hvilken Overgang og synes naturligere end fra *u*

til en Lyd ö." Men virkelig dette oe er opstaaet af u og ikke snarere det ældre oe senere i mange Ord gaaet over til u, imedens det beholdtes i andre? og mon dette oe lød som i? Til Svar herpaa behøver jeg blot at anføre Servius's Ord til *Æn. X. 24: Moerorum pro murorum antique*. Nam veteres pleraque eorum, quæ nos per u dicimus, per oe diphthongon pronuntiabant etc. — Af de egentlige historiske Beviser fer *Σ*-Lyden af oi, som anføres Progr. *Σ. 48 ff.*, vedkomme os her følgende:

a) "Σ Schol. Stephani til Dionys. Thrax (p. 790-91 B.) siges, at Nogle ville skrive Ordet *στοιχείον* med blot *ι* (*στιχειόν*) deriveret af *στιχηδόν*, og at o altsaa her er overflødig (*ἄλλοι nemlig λέγουσι, παρὰ τὸ στιχηδὸν γράφεσθαι στιχείον καὶ πλεονασμῷ τοῦ ὀ στοιχείον*), hvilket ei kunde siges, hvis oi og *ι* ei lode cens." Derpaa følger Noget om *στοίχος*, der slet ikke hører herhen. Derefter: "Det samme lærer Apollonius Dyscolos de pronom. saiet af Neigius til hans Udgave af *Maittaire de dial.* [p. 330 Bekker], som efter Dryphon siger, at *οἶος* kommer af *ἴος* ved Pleonasme af o (*Τρύφων φησὶ τὸν ἴον ἐγκεῖσθαι, ἀφ' οὗ ὀθληκὸν τὸ ἴα, ἀφ' οὗ τὸ οἶος κατὰ πλεονασμὸν τοῦ ὀ*). — Enten har Forf. ikke selv gennemlæst nogen af de Grammatikere, hvilke han saa hyppig citerer, eller han kan ikke mene det alvorligt med dette Beviis. Enhver, som er nogenledes bekendt med de Græske Grammatikeres Skrifter, veed, at de kalde *πλεονασμός* enhver Tilføielse til den oprindelige Form, og de sige da, at et Ord *πλεονάζει* ved et Bogstav eller en Stavelse, eller og, at et Bogstav, en Stavelse *πλεονάζει*, naar den oprindelige, ellers fuldstændige Form (*πρωτότυπον, ὄλον, ἰλόκληρον*) voxer ved Tilfætning af Bogstaver eller Stavelser, uden at de derved i fjerneste Maade betegne Noget med Hensyn til Udtalen. Det Modsatte af *πλεονασμός* er *ἐνδεΐα*; begge høre til de saakaldte *πάθη τῶν λέξεων*: begges Underafdelinger findes efter Grammatikerne opregnede i Matthia's *Gr. Gr. § 33 B. I Σ. 91 f.**). Jovrigt maa jeg endnu tilføie, at Forf. har angivet Meningen af det citerede Schol. Dionys. urigtig: det hedder nemlig ikke der: "at Nogle ville skrive *στοιχείον* med blot *ι*, deriveret af *στιχηδόν*," men efterat Scholiasten har bemærket, at Nogle afledte Ordet *στοιχείον* af *στοίχος*, fordi man ved Bogstaverne udtrykte Tallene, anfører han en anden Derivation af *στοίχος* og siger da: "Andre (mene), at det (Bogstavet), af at det skrives i Rækker eller Linievis (*στιχηδόν*), hedder *στοιχείον* og med Indskydelse af *ο*, *στοιχείον*."

*) Jeg stammer mig næsten ved at anføre Exempler i en saa bekendt Ting, som den her omtalte, der forekommer mangfoldige Gange næsten i hver Grammatiker; dog for Forfatterens Skyld og for deres Skyld, som ikke have Leilighed til at læse de Græske Grammatikere, vil jeg hidsætte blot nogle Exempler, tagne af de samme Skrifter, hvoraf Forf. har hentet de anførte Beviser for *Σ*-Lyden af oi. Saaledes siger den af Forf. citerede Scholiast til Dionys. umiddelbar efter de ovenfor anførte Ord, at Andre afledte *στοιχείον* παρὰ τὸ τοίχος, τοιχείον, καὶ πλεονασμῷ τοῦ ὀ στοιχείον. Skulde Meningen være, at *τοιχείον* og *στοιχείον* ere ligelydende, at *ο* altsaa ikke høres i Udtalen? *ibid. p. 894: τὰ περισσώμενα πλεονάζει μὴ συλλαβῇ κατὰ τὸν μέλλοντα, νοῶ, νοήσω; jfr. 928, 929; Apollon. p. 263: Φασὶ καὶ ἄλλα κατὰ τὸ ἔθος ὀθνεῖα παρεισήλθεν, ὡς τὸ Εὐξείνιος πόντος Ἰακῶς τῷ *ι* πλεονάσαν. Sør heraf sluttes, at ei blev udtalt som *ε*? p. 323 om Pronom. *ἐγών*: οὐ φύσει Φασὶ τὴν ἀντωνυμίαν λήγειν εἰς *ν*, πλεονάζειν δέ; jfr. *ibid. p. 308, 324, 333, 334, 335, 336, 356, 358, 360, 367, 396, 402 o. a. Et.**

b) "Et andet Sted i samme Scholier (Bekkeri Anecd. p. 777) siges om Digamma (*F*) σύμβολον παρ' αὐτοῖς (Aioleῦσιν) ἐστίν, ἐκφωνήσεως ἔχον τῆς οἰ καὶ οὐ διφθόγγου. Og da nu *F*, som vi nedenfor nærmere skulle see, siden blev erstattet ved *T*, saa følger deraf, at eg dette var baade *ov* og *oi*, og at altsaa *oi*, naar det var eenslydende med *v*, hverken kan have været *oi* eller *ø*, men allene den *T*-Lyd, som vi nedenfor uimodsigelig skulle see at have været udtrykt ved *v* ψιλόν." — Et kunstigt Deviis! Ja hvad kan man ikke gjøre af et Tegnsom Digamma, hverom man veed saa lidt, og hverom de saa Efterretninger, man har, ere saa ubestemte? Hovedstedet om det ældgamle Sprog's Digamma er Dionys. Halic. Antiq. R. I. 20, hvor han i Anledning af Navnet Οὐέλια (Velia), som han udsleder af ἔλος, siger: Σύνηδες γὰρ ἦν τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησιν, ὡς τὰ πολλὰ, προτιθέναί τῶν ὀνομάτων, ὁπόσων αἰ ἀρχαὶ ἀπὸ φωνηέντων ἐγίνοντο, τῆν οὐ σ υ λ λ α β ἦ ν ἐνὶ στοιχείῳ (Bogstavtegn) γραφομένην. τοῦτο δ' ἦν ὡσπερ γάμμα διτταῖς ἐπὶ μίαν ὀρθὴν ἐπιτεργνόμενον ταῖς πλαγαῖς, ὡς Φελένη, καὶ Φάναξ, καὶ Φοῖκος, καὶ Φανήη, καὶ πολλὰ τοιαῦτα. Heraf synes at fremgaae, at det ældgamle Digamma har havt en *B*-Lyd og blev sat foran mange Ord, som begyndte med Vocaler. Ligesledes er efter Quintilian og de senere Grammatikere det Æoliske Digamma en Consonantlyd, identisk med det Latinske *V*, og har hos Æolerne i gamle Dage havt Navnet *vau* (Quintil I. 4. 7*) coll. c. I. 4. 14, 7. 26, XII. 10. 29, Priscian. I. 4. 12 p. 20 sqq., Cassiodor. p. 2292 Putsch., Terentian. Maur. vs. 160 sqq.), hvortil endnu kommer, at Priscian siger, at Æolerne pleiede at indskyde Digamma hiatus causa og digamma Æoles est quando pro nihilo in metris accipiebant (I. 4. 22). *O*-Lyden omtales kun af Schol. Dionys., hvorom siden mere. Dette er omtrent, hvad der findes berettet om Digamma's Lyd hos Græske og Latinske Skribenter (Sfr. Maittaire de dialect. p. 220 sq. Sturz); den af Forf. S. 69 citerede Eustath. p. 1654 taler om β, men ikke et Ord om Digamma. Digamma, som identisk med *v*, omtaler, saavidt jeg veed, ingen Forfatter, ligesaa lidt som med β, γ, λ, hvilke Bogstaver Nogle have villet sætte i Forbindelse med Digamma. Et andet Spørgsmaal er, hvorvidt den ældgamle Digammalyd siden har formildet sig i de andre Dialekter og selv i den Æoliske ved at gaae over til andre Lyd f. Ex. *v*, β, γ o. s. v., hvorefter der ere mange Hypotheser. Andre lærde have, for at forklare mange Hiater hos Homer, antaget, at flere Ord endnu paa Homers Tid, dog ikke constant, bleve udtalte med et Digamma, som skulle have havt en Consonants Kraft. Af alt dette synes der slet ikke at kunne sluttes, at Digamma har havt en Vocals Lyd; vor Forf. synes derimod at antage, at Tegnet *F* baade har havt en Consonant- og en Vocallyd, og slaaer begge disse Lyd sammen ved at gjøre *v* og *oi* identiske med *F* og tillægge dem Dobbeltlyden *ui* eller *vi*. For at hæve Usikkerheden med *ov*, der af Scholiasten til Dionys. Thrac og allerede langt tidligere af Dionys. Halicarn. siges at have været Digamma's Lyd, paaviser Forf. endvidere

*) At Quintilian paa dette Sted tillægger Digamma en medius quidam sonus litteræ *V* et *I*, som Forf. paaftaaer S. 74 og 75, er en reen Misforstaaelse af et simpelt Sted. Quintilian taler om det grammatisk Spørgsmaal, om der mangler nødvendige Bogstaver i Latinen f. Ex. et til at betegne Digamma-Lyden *v* i seruus (da Latinerne brugte *u* ogsaa for denne Digamma-Lyd), endvidere et andet til at betegne Mellemlyden imellem *u* og *i* f. Ex. i *optimus*, et tredje til at betegne Mellemlyden imellem *e* og *i* f. Ex. i here.

ved Hjælp af Dialekterne Slægtskabet imellem *ov* og *oi*," da f. Ex. *Μοῦσα*, Ἀρέθουσα hvorist lyde *Μοῖσα* (der atter efter Clemens Alex. Προορρητ. p. 19 Lutet. 1641 æolisch skrives *Μῦσα*) og Ἀρέθουσα o. s. v., i hvilket alt der ikke er nogen Grund til at antage *oi* for andet end *i*, i det højeste med et Slags Labial-Aspiration *ui* eller *vi*, som nedenfor vil sees at have været *v* egen, men efter en Consonant identivt blev skjendelig og altsaa blot i Orthographien udtrykt ved *o*." Vil man være saa incoſequent at benytte Dialekterne til ſin Fordeel, imedens man proteſterer imod Beviſer hentede fra ſamme Dialekter, naar de ere imod det, man paaftaaer, ſaa ſkulde man dog i det mindſte benytte paalideligere Kilder end den i critiſk Henſeende ſaa forſømte og uſikre Clemens Alexandrinus*). Ingen af dem, ſom have givet os Underretning om Dialekterne, taler om en Æolisch Form *Μῦσα*, ſjøndt de juſt berette meget udførligt om Ordet *Μοῦσα*'s Udtale efter de forſjellige Stammer og i mange forſjellige Stater (ſee bl. A. Forf. til de Homerische Epimerismer p. 278 Cramer.). Skal der endelig gjøres en Slutning af Dialektforſjellen med Henſyn til Bogſtavudtalen, ſaa ſynes de Æolisch-Doriſche Former af *Μοῦσα*, nemlig *Μοῖσα* og *Μῶσα* (Gregor. Corinth. Index Schæf., Maittaire p. 214, 217, Epimerism. Homer. l. c.), dog ſnarere at tale for en fælles D-Lyd, end for en J-Lyd. Hvorledes *F* ſelv ſkal være en Vocallyd og identiſk med *ov*, *oi*, *v* = *i*, er heller ikke let at indſee, naar man finder Former ſom *Φοῦλενα* (hoſ Schol.

*) Endſjønt det er ligegyldigt med Henſyn til vort Æmne, om Clemens har ſkrevet *Μῦσα* eller ikke, vil jeg dog benytte denne Leilighed til at befrie denne Kirkefaders Tert for en Feil. Det er ikke troligt, at Clemens ſelv, eller endog den Hjemmelsmand, han beraaber ſig paa for den Hiſtorie, han anfører, Myſtilus fra Lesbos (altsaa en Æoler), ſkulde have været uvidende om, at *Μοῦσα* i den Æol. Dialekt ikke hed *Μῦσα*, men *Μοῖσα*, maaſtee ogsaa *Μῶσα*. Selv Meningen af Stedet er imod *Μῦσα*. Clemens, der paa Cuhemerus's Maner vil ſvække Hedningernes Tro paa Guderne ved at viſe, at diſe have været dødelige Menneſker, fortæller iblandt Andet, at Muſerne vare Slavinder, ſom den Leſbiſke Konge Macar's Datter Megaclo kjøbte og lærte at ſynge og ſpille, for ved Sang og Citharspil at formidle ſin Faders vrødt Gemyt. I Udgaverne (endog i den nyeste, Kloſ's) læſes nu ſædvanlig (Vol. I p. 26 Klotz) forſt: Τὰς δὲ Μούσας, ἃς Ἀλκωνδρος Διὸς καὶ Μνημοσύνης γενεαλογεῖ — Μοῦσας οὖσας θεραπανίδας ταύτας ἐώνηται Μεγακλώ, og et Par Linier derefter: καὶ Μοῦσας θεραπανίδας ταύτας ποσαύτας τὸν ἀριθμὸν ἀνείπει καὶ καλεῖ Μῦσας κατὰ τὴν διάλεκτον τὴν Αἰολέων κ. τ. λ. I ed. Col. 1688 ſtaaer iſt. *Μουσας*, uviſt om ved en Trykfeil eller med Glid, *Μοῦσας*; derimod i det af Potter benyttede Ordforder Haandſkrift (MS. novi collegii), der erklæres for det bedſte Haandſkrift af Clemens og tillige er det eneste, hois Læſemaader man har nogenlunde fuldstændigt, ſindes iſt. καὶ Μοῦσας θεραπ., καὶ Μῦσας θ. og ſaaledes (eller *Μουσάς*) maa der læſes ikke blot her, men ogsaa ovenfor *Μουσάς οὖσας θ.*, og i alle Tilfælde kræver baade Meningen og Efterretningerne om den Æol. Dialekt, at der i de ſidſtanførte Ord af Clemens læſes: καὶ καλεῖ Μοῦσας κατὰ τὴν διάλ. τ. Αἰολ. "hun kjøbte Myſiſke Slavinder og kaldte dem efter den Æolische Dialekt *Μοῦσαι* (Muſerinder æol. iſt. Myſerinder)." At den Æol. Dialekt i mange Ord haade *ov* iſt. *v*, have vi allerede oftere ovenfor beviſt og anført Hjemmel for; *ov* derimod gif hoſ Æolerne ſædvanlig over til *ω*, undertiden til *oi*. Og ſaa Forfatteren til de Homerische Epimerismer anfører p. 285 Cramer. iblandt Derivationerne af Ordet *Μοῦσα* allerførſt: ἢ ὅτι λέγουσι Μουσάς αὐτάς εἶναι τῷ γένει. Selv Accentforandringen (om det ellers er umagen værd at urgere ſligt ved de Gamles Etymologier og ſernemmelig ved denne rimeligheds paa Fiction grundede Etymologie) er overeensſtemmende med den Æol. Dialekt. Æolerne vare nemlig, ſom beſkjendt, βαρυτιχοὶ eller βαρυτονοῦτες (iſt. Schol. Dionys. p. 662 ſq. Choerobosc. p. 1203).

Dionys. p. 778), *Foixos* hos Dionys. Halic. (s. ovenf.) *Foi* hos Æoliske Digtere (Apollon. Dysc. de pron. p. 396 sqq.), *KiθagaFvdós* (Gorf. Progr. S. 50). Derimod vil det maaskee for den, som uden forudfattede Ideer betragter Tingene, blive forklarligt, hvorfor Dionysius Halicarn. og Scholiasten til D. Thyrax sammenligne Digamma's Lyd med *ov* og den sidste med *oi*, naar han betænker, at Grækerne allerede meget længe før Dionysius's Tid, om de end i alle Dialekter have haft *W*-Lyden (hvilket vel endnu helligt maa betvivles), dog iblandt deres Alphabets 24 Bogstaver ikke havde noget bestemt Tegn, som svarede til den Romerske Consonant *V*, der angives som identisk med det Æoliske Digamma, og at derfor ligesaa vel de, der vilde beskrive Digamma's Lyd, som de, der skrev om Romerske Gjenstande, naar de skulde udtrykke *V* i deres Sprog, maatte, saa godt de kunde, hjælpe sig med tilnærmende Tegn, ligesom de rimeligviis ogsaa, naar de skulde udtale de dem fremmede *F* (Digamma) og *V*, maatte hjælpe sig ved tilnærmende Lyd. Som en Følge deraf finde vi i Græske Skrifter det Latinske *V* i Begyndelsen af Ordet snart udtrykt ved *ov* snart ved *β*, derimod aldrig i Begyndelsen af Ord ved *v*, hvilket end ikke er Tilfældet hos Nygrækerne, der altid i Begyndelsen af Ord bruge *β* (for det Romerske *b* brugte Grækerne altid ligeledes *β*). I Midten af Ord findes *V* i Almindelighed udtrykt ved *β*, mindre hyppigt ved *ov*, men efter *α* og *ε* ogsaa ved *v*. Endelig naar Grækerne skulde bruge saadanne Romerske Ord, i hvilke en Stavelse begynder med *qu* og paafølgende Vocal, en Lyd, som Grækerne efter Quintilians udtrykkelige Vidnesbyrd slet ikke havde og ikke kunde skrive med deres Bogstaver*), søgte de paa forskjellige Maader at hjælpe sig i deres Forlegenhed. Saades findes Stavelsen *Qui* snart skreven *κοῖ* (s. Ex. *Κοῖντος*), snart *κν* (*Τακνύμιος*); men ogsaa det blotte *Qu* bliver udtrykt ved *κν*, *κον* og i den Byzantinske Tid (neppe før) hyppigt ved *κοι* s. Ex. *Κοιαιστῶν*, *Κοιαιστιαρχοί*, *Κοιαιστῶν*, *Κοιαιστῶριον* (S. du Cange u. d. Ord). *Quadra* og *quadrans* skrives *Κόδρα* og *Κοδράτης* (ibid.). Jeg tror, at det her Anførte vel paa den naturligeste Maade forklarer, hvorfor Dionysius fandt Anledning til at betegne Digamma's Lyd ved *ov* og den Byzantinske Scholiast til D. Thyrax ved *ov* og *oi*. Hvorledes der derimod i dette Sted hos Scholiasten skal ligge et Beviis for *W*-Lyden af *oi*, der er den eneste, Neuchlinianerne og Nygrækerne erkjende, er ubegribeligt, med mindre man skal antage, at Digamma har været en Vocal, der har lydet som *i*; og det antager vel selv Gorf. knap for Alvor, da han ikke kan nægte, at Alle beskrive Digamma-Lyden som identisk med den Romerske Consonantlyd *V*. Dersom Nogen vilde falde paa, af dette samme Sted hos Scholiasten til Dionys. Thr. at bevise, at de Græske Diphthonger *ov* og *oi* have lydet som Consonanten *V*, da var dette vel ikke urimeligere, end det, Gorf. beviser af Stedet; og om Nogen af den Omstændighed, at Scholiasten ved Siden af *ov* just nævner *oi* og ikke *i* eller de andre Neuchlinske *W*-Vocaler, vilde slutte, at *oi* hverken har været vært *oi* eller *i*, men *ø*, da vilde denne Slutning vel være rimeligere end Forfatterens. Idet jeg henviser til hvad jeg ovenfor har bemærket om *v* (hvoraf man

*) Quintil. XII. 10. 30: *Duras et illa (Q littera) syllabas facit, quæ ad conjungendas demum subjectas sibi vocales est utilis, alias supervacua; ut equos hac et equum scribimus; quum etiam ipsæ hævocalles duæ efficiant sonum, qualis apud Græcos nullus est, ideoque scribi illorum litteris non potest.* Alligevel henter Gorf. S. 75 et Beviis for den supponerede *v* Lyd af *v* fra det Latinske *qui*.

allerede vil see, hvad der vil blive endnu mere indlysende ved de Vidnesbyrd, der skulle anføres i *Die Af-* deling, at *v* ikke uimodsigelig har været=i), tilføjer jeg blot, at man slet ikke veed Andet om Digamma i det ældste Græske Sprog, end hvad Dionysius beretter, at man slet ikke veed, af hvad Bestaffenhed den Overgang har været, som formodes at have fundet Sted fra Digamma til andre Lyd, men kun veed det, at Digamma ikke eksisterede i andre Dialekter end i den *Woliske* og enkelte *Steddialekter*, f. Ex. den *Boeotiske* og *Lacôniske*. Om det af *Forf.* anførte Sted af *Apollon. Dyscalus* er udførligen talt ovenfor *S. 59 f. Not.*

IV) Om Diphthongen *vi* taler *Forf. S. 81 ff.* og mener, "at da *v* er et *J*, saa er *vi* naturlignvis et *Ji* eller *Jj*, hvilket foran en Consonant eller i Enden af et Ord lyder som blot langt *i*, men foran en Vocal synes tillige at forene sig som et *Jod* med samme, saa at f. Ex. *via* udtales i=ja, ligesom Tilfældet var i *Latinernes Maja* og *ajo*." — Stemmer dette sidste om *Jod-Lyden* overeens med *Paastanden* om Diphthongernes enkelte Lyd, stemmer det overeens med hvad vi vide om det Græske *i*, at det aldrig er Consonanten *Jod*, stemmer det overeens med det man veed, at Diphthongerne bestode ikke af een Vocal og een Consonant, men af 2 Vocaler, stemmer det endelig overeens med *Nygrækerne* *Udtale*, som jo skal være den ene rigtige? Stemmer den første *Paastand* om, at *vi* foran en Consonant eller i Enden af et Ord lyder som blot langt *i*, overeens med hvad *Grammatikerne* lære, eller gjøre de denne af *Forf.* gjorte *Distinction* imellem *vi=ij* og *vi=* langt *i*? *Forfatterens* *Beviser* før, at *i* er stumt, indskrænke sig til *Angivelsen* af saadanne *Steder*, hvor *Talen* er om de *Tilfælde*, i hvilke man ikke bruger *vi*, men det blotte *v*; og at det *Bogstav*, som ikke skrives, heller ikke høres, er ganske i sin *Orden*. Derimod er det af alle de *Steder*, hvor *Grammatikerne* tale om Diphthongen *vi*, klart, at de have meent, at begge *Vocallyd* høretes i samme *Stavelse*. Saaledes regnes i den ovenanførte *Juddeling* af Diphthongerne *vi* ikke til *Klassen* *κατ' ἐπιχώριαι*, men til *Klassen* *κατὰ διέξοδον*, hvorefter *Choeroboscus*, idet han just fremhæver *vi*, siger: *ἐὰν τοῦτων γὰρ χάρις ἀνοίεται ὁ φθόγγος τοῦ ἐνὸς φωνήεντος, τοῦ ὄ τ' ἔσται τοῦ ὄ, καὶ χάρις τοῦ ἐτέρου φωνήεντος*. Endvidere henregnes *vi* til de Diphthonger, som ere *κακόφωνοι* (*Schol. Dionys. p. 803*), hvilket denne Diphthong ikke er, naar den lyder som et langt *i* (hos *Nygrækerne* uden *Hensyn* til *Quantiteten* altid som *i*); Diphthongen *ei*, der jo efter *Neuchlinianerne* ogsaa er et langt *i*, regnes derimod paa samme *Sted* til *εὔφωνοι*. Desuden bemærker en anden *Scholiast* til *Dionys. p. 802*, at *Nogle* antog, at *ῥ* og *ῖ* i *viós* og *μῦια* ikke var nogen Diphthong, men skulde udtales adskilt (*δισημείως*) som 2 *Stavelser*, hvorfor ogsaa *Nogle*, før at betegne denne *Udførelse*, satte *Udførelsestegnet* over *ῖ*, men *Scholiasten* viser, at det er en Diphthong (*τοῦτέστι μίαν συλλαβήν*), der af, at *Accenten* kun kan staae paa een af *Ordet*'s tre sidste *Stavelser*, men at den, naar *vi* ikke var en Diphthong *∴* een *Stavelse*, vilde komme paa *4de* *Stavelse* fra *Enden* i flere *Ord* f. Ex. *ἄρπνια*, *ἀθῦνια*. *Udtales* ikke virkelig begge *Vocaler* her, da var der slet ikke *Indledning* til *Strid*, om de udgjorde een eller 2 *Stavelser*. Ogsaa andre *Grammatikere*, f. Ex. *Pseudo-Theodos. p. 63* *Goettl.* og i *Bekkeri Anecd. p. 1128* samt *Choerobosc. p. 1220*, urgere, vel med *Hensyn* til samme *Strid*, kun, at i *Ord* som *ἄρπνια*, *μῦια* ikke er nogen *διάστασις* τοῦ ῥ καὶ ῖ, *∴* at de høre til samme *Stavelse*. Hører *j* i *via* *udtalt* som *i=ja* til samme *Stavelse* som *v*, eller kan det kaldes en *Vocal*? Alligevel har *Forf.*, *beslynderligt*

nok, fundet en Stadfæstelse af sin Mening i de anførte Grammatikers Ord. Endelig maa endnu med Hensyn til Forfatterens Paastand: "at *vi* foran en Consonant eller i Enden af Ord lyder som blot langt *i*", tilføies, at Grammatikerne lære, at Diphthongen *vi* aldrig findes foran en Consonant (*οὐδέποτε μετὰ τῆν ὄϊ δὲ ἰ φ θ ο γ γ ο ν σύμφωνον ἐπίσκηται ἐπιγεγόμενον*, Choerobosc. p. 1220, 1267 og 1292 Bekker), og at Diphthongen *vi* aldrig findes i Enden af Ord (*οὐδέποτε ἐν τέλει λέξεως ἢ ὄϊ διφθογγος ἐπίσκηται*, *ibid.* p. 1195). Om dette er rigtigt eller ikke, vedkommer os ikke her at undersøge; kun Uoverensstemmelsen imellem Forfatterens Mening og de Grammatikere, som han idelig anfører som Hjemmelsmænd for sine Meninger, er det mig her, som i hele denne Afdeling fornemmelig om at gjøre at paavise. At argumentere, som Forf. gjør S. 83 med Hensyn til det sidstnævnte Sted: Choeroboscus's Ord synes at stride imod et Sted hos Homer, altsaa maa han have meent noget Andet end det, han siger, og at gjøre dette Andet til et historisk Beviis for sin Mening, er en underlig Argumentation.

Endelig siger Forf. Progr. S. 67 om Diphthongen *ov*, "at Nygrækerne synes ganske at feile, naar de, efter Minosides Mynas's Beretning, ved Utlæsningen af de Gamle ogsaa udenfor Poesie opløse denne Diphthong til *ov*," hvorimod han selv mener, "at denne Diphthong lød *ov* *o*: som langt (aa)ent) *o*, med paafølgende Labialstutning eller *v*-Lyd, men foran haarde Consonanter som et *f*." — Er *ov* eller *of* en Enkeltlyd? Forf. siger selv kort efter, "at *ov* tilligemed *qv* og *vi* kaldes af Grammatikerne *καρόφωνοι*, ventelig formeddelt den paafølgende *v* og *j*-Lyd, som hindrede Vocalens klare Fortoning." I sin Grammatik lærer han dog ogsaa, at *v* er stumt og at altsaa *ov* udtales som *o*; og saaledes have vi Valget imellem *ov* og *o*, af hvilke Lyd ingen stemmer med Nygrækernes Udtale, og som dog vel ikke begge paa eengang kunne være de eneste ægte Græske, som de udgives for. Det eneste, som Grammatikerne sige om Udtalen af denne Diphthong, er, som ovenfor bemærket, at i den hver af Vocalerne høres særskilt, og naar Nygrækerne udtale begge disse Vocaler særskilt i een Stavelse, da udtale de denne Diphthong overensstemmende med Grammatikernes Regler.

Inden jeg gaar over til de forskjellige Liders Vidnesbyrd for og imod de omtalte Vocalers og Diphthongers Nygræske Udtale, maa jeg endnu til Slutning erklære et i denne Strid ikke uvigtigt Spørgsmaal. Det er ofte baade af Forf. og hans Forgængere blevet bebrejdet Erasimianerne, at de tage de nyere Sprogs Udtale til Maalestok for den Græske Udtale, og at derfor endog flere Græske Bogstaver udtales forskjelligt af forskjellige Landes Erasimianere, hvorimod man i det mindste har den Fordeel ved at følge Nygrækerne, at Alle udtale Bogstaverne paa een Maade. Herimod lader sig Intet indvende. Men nu spørges: følger Forf. selv Nygrækerne, eller giver han os ikke sin egen Udtale som en Nygræsk? Allerede i det Foregaaende have vi oftere truffet paa Uoverensstemmelse imellem Forfatterens og Nygrækernes Udtale; saaledes kjende Nygrækerne ikke den apocryphiske *vi*-Lyd af *v* og *oi*, ei heller udtale de *ov* som Forf. m. m. Men fer at gjøre dette end mere indlysende, vil jeg her stille den af Forf. i hans nyeste Skrift, hans isjer udkomne Ekelegrammatik, angivne Udtale af flere Bogstaver ved Siden af Nygrækernes Udtale af samme Bogstaver, saaledes som den læres i en af de nyeste Grammatiker, i den af Grækeren Schinas i Aaret 1829 i Paris udgivne *grammaire élémentaire du grec moderne*:

antireuchlinf Udtale, meget rigtigheden bemærker, "at man ikke ubetinget kan tilstaae den maforetiske Punctuation Net til at bestemme den tidligere Hebraiske Udtale, at de orientalske Sprog ligesaa vel som det Græske kunne have lidt forskellige Overgange i Betydningen af deres Bogstaver, at Udtalen og som en Følge deraf ogsaa Betegnelsen af et Navn i et andet Sprog efter sammes Natur let kan have lidt nogen Modification, at man i Navnene *Ἐδém*, "Eva, Γεών o. s. v. vel ikke af de Hebraiske Bogstavers og Punkters sædvanlige Udtale vilde slutte til de Græske Consonanternes og Vocalers Udtale, men snarere, naar Noget skulde være, af disse vilde forklare hines Lyd." Hvorfor har han da ikke selv taget Hensyn til alle disse sine Indvendinger, der allerede ene ere tilstrækkelige til at kuldkaste det hele Beviis?

D. Grækenlands blomstrende Tid.

XIV) "Plato's Etymologier i Cratylus: *Ἀμύτηρ* af *διδούσα μήτηρ* [p. 404 B], *μῆνα* af *μείης* og *μειούσθαι*, *ἀλληδών* af *ἀλγεινός* [p. 419 C], ligesom "Ισις af *εἶρεν* [p. 408 B] "Progr. S. 32, 2te Vel. S. 34. — Forf. anfører disse Etymologier som uimodsigelige Beviser for, at Plato har udtalt η liget med ei og i; jeg kan i Anførelsen af disse Etymologier som Beviser ikke finde Andet end et nyt Beviis paa Inconsequents. Imod Erasmus'erne, som oftere anføre Etymologier af denne Platoniske Dialog som Beviser for deres Udtales Rigtighed, bemærker Forf. i Revision S. 82 o. a. Et. meget rigtigheden, at der i denne Etymologiseren ikke er at søge nogen lige Lyd, men kun en Lighed, og især, at de i Cratylus forekommende Etymologier ere saa falske og tvungne, at man af dem ikke kan slutte Noget med Hensyn til Udtalen. Det falder Enhver, som læser Cratylus, i Minene og er oftere gjentaget af dem, som have skrevet om denne Platoniske Dialog, at Socrates opstiller de latterligste og urimeligste Etymologier af endel Ord, for at gjøre Nar af Sophisterne, der befattede sig meget med Sprogforskning og især viste deres Spidsfindighed i Etymologiseren. Derfor bestaaer Ligheden imellem de Ord, som afledes af hinanden, undertiden blot i et enkelt Bogstav, og med den største Vilkaarlighed udstøder og tilføier Socrates Bogstaver: jo galere, jo bedre (S. bl. Andre Stallbaum i Indledn. til denne Dialog og p. 63 sq.). Naar altsaa vor Forf. ikke vil lade gjælde som Beviser imod sig Etymologier som p. 402 E *Ποσειδῶνα, ὡς ποσίδεσμον ὄντα τὸ δὲ ἔγκειται ἴσως ἐνπεπεταίας ἔνευα**); endvidere p. 404 C "Ἡρα — ἐρατή τις, p. 406 C *Διώνυσος* af *Διόνυσος, ὁ διδόνς τὸν οἶνον*, p. 407 C "Ἀθηνᾶ af *Ἄθεονόα* p. 408 B *Ἐρημῆς, Εἰρήμης* af *εἶρεν*, 412 D *δαίσιος* af *δαῖος*, p. 415 C *δειλία* af *δεσμός* og *λίαν*, ibid. D *ἀρετή* af *ἀειρετή*, p. 419 B *δημιῶδες* af *δέω* og *ἰών*, — naar han ikke vil lade disse og flere lignende gjælde som Beviser imod Itacismen, maa han heller ikke kalde de af ham selv anførte Etymologier uimodsigelige Beviser for den Reuchlinfke Udtale af η. Urigtigheden anføres iøvrigt af Forf. *μῆνα*; hos Plato hedder det p. 409 C: *ὁ μὲν μ εἰς ἀπὸ τοῦ μειούσθαι εἶη ἂν μ εἰ ἡς ὁρθῶς κεκλημένος.*

XV) "Diogenes's Ordspil om Badetyven, som nok ei kem *ἐπ' ἀλειμάτιον*, men *ἐπ' ἄλλ' ἰμάτιον*, hvori Wittigheden just bestaaer i Ordernes fulde Lydslighed." Progr. S. 12. — Dette Argument

*) Forf. siger Progr. S. 28, at *ἐνπεπεταίας* blot gjælder om den lange S-Lyd af *ei*, som om det blotte *i* ikke ogsaa brugtes til at betegne den lange S-Lyd.

nok, fundet en Stadfæstelse af sin Mening i de anførte Grammatikeres Ord. Endelig maa endnu med Hensyn til Forfatterens Paastand: "at *vi* foran en Consonant eller i Enden af Ord lyder som blot langt *i*", tilføies, at Grammatikerne lære, at Diphthongen *vi* aldrig findes foran en Consonant (*οὐδέποτε μετὰ τῆν υἱ δίφ θ ο γ γ ο ν σύμφωνον εὐρίσκεται ἐπιγερόμενον*, Choerobosc. p. 1220, 1267 og 1292 Bekker), og at Diphthongen *vi* aldrig findes i Enden af Ord (*οὐδέποτε ἐν τέλει λέξεως ἢ υἱ δίφθογγος εὐρίσκεται*, ibid. p. 1195). Om dette er rigtigt eller ikke, vedkommer os ikke her at undersøge; kun Uoverensstemmelsen imellem Forfatterens Mening og de Grammatikere, som han idelig anfører som Hjemmelsmænd for sine Meninger, er det mig her, som i hele denne Afdeling fornemmelig om at gjøre at paavise. At argumentere, som Forf. gjør S. 83 med Hensyn til det sidstnævnte Sted: Choeroboscus's Ord synes at stride imod et Sted hos Homer, altsaa maa han have meent noget Andet end det, han siger, og at gjøre dette Andet til et historisk Beviis for sin Mening, er en underlig Argumentation.

Endelig siger Forf. Progr. S. 67 om Diphthongen *ov*, "at Nygrækerne synes ganske at feile, naar de, efter Minocides Mynas's Beretning, ved Uplæsningen af de Gamle ogsaa udenfor Poesie opløse denne Diphthong til *ov̄*," hvorimod han selv mener, "at denne Diphthong lød *ov* *o*: som langt (aa)ent *o*, med paafølgende Labialslutning eller *v*-Lyd, men foran haarde Consonanter som et *f*." — Er *ov* eller *of* en Enkeltlyd? Forf. siger selv kort efter, "at *ov* tilligemed *qv* og *vi* kaldes af Grammatikerne *καζόφωνοι*, ventelig formedelst den paafølgende *v*- og *j*-Lyd, som hindrede Vocalens klare Fortøning." I sin Grammatik lærer han dog ogsaa, at *v* er stumt og at altsaa *ov* udtales som *ω*; og saaledes have vi Valget imellem *ov* og *o*, af hvilke Lyd ingen stemmer med Nygrækernes Udtale, og som dog vel ikke begge paa eengang kunne være de eneste ægte Græske, som de udgives for. Det eneste, som Grammatikerne sige om Udtalen af denne Diphthong, er, som ovenfor bemærket, at i den hver af Vocalerne høres særskilt, og naar Nygrækerne udtale begge disse Vocaler særskilt i een Stavelse, da udtale de denne Diphthong overensstemmende med Grammatikernes Regler.

Inden jeg gaaer over til de forskjellige Vidensbyrd for og imod de omtalte Vocalers og Diphthongers Nygræske Udtale, maa jeg endnu til Slutning opfaste et i denne Strid ikke uvigtigt Spørgsmaal. Det er ofte baade af Forf. og hans Forgængere blevet bebreidet Erasmianerne, at de tage de nyere Sprog's Udtale til Maalestok for den Græske Udtale, og at derfor endog flere Græske Bogstaver udtales forskjelligt af forskjellige Landes Erasmianere, hvorimod man i det mindste har den Fordeel ved at følge Nygrækerne, at Alle udtale Bogstaverne paa een Maade. Herimod lader sig Intet indvende. Men nu spørges: følger Forf. selv Nygrækerne, eller giver han os ikke sin egen Udtale som en Nygræff? Allerede i det Foregaaende have vi oftere truffet paa Uoverensstemmelse imellem Forfatterens og Nygrækernes Udtale; saaledes kjende Nygrækerne ikke den apocryphiske *vi*-Lyd af *v* og *oi*, ei heller udtale de *ov* som Forf. m. m. Men fer at gjøre dette end mere indlysende, vil jeg her stille den af Forf. i hans nyeste Skrift, hans isjer udkomne Skelegrammatik, angivne Udtale af flere Bogstaver ved Siden af Nygrækernes Udtale af samme Bogstaver, saaledes som den læres i en af de nyeste Grammatiker, i den af Grækeren Schinas i Aaret 1829 i Paris udgivne *grammaire élémentaire du grec moderne*:

Nygrækernes Udtale efter Prof. Blochs
Skolegrammatik.

Bogstav.	Udtale.	Nærmere Forklaring.
<i>B</i>	<i>bh, v,</i>	med Læberne sammenlukkede, som til vort <i>b</i> , udsiges <i>v</i> .
<i>I'</i>	<i>gh,</i>	ikke saa haardt som vort <i>Wegnyndelses-G</i> , men som <i>g</i> i <i>Sag</i> , nogen. Ex. <i>ἄγω</i> som <i>ag-o</i> , ikke som <i>a-go</i> .
<i>E</i>	<i>e ell. æ</i> kort,	som hos os i <i>den</i> , <i>det</i> .
<i>H</i>	<i>e</i> langt,	udtalt næsten som <i>i</i> , dog ei saa skarpt, som vort <i>lange</i> i Ex. <i>τῆν</i> <i>tin</i> ikke <i>tiin</i> . [Hvad bliver der da af Længden?]
<i>Y</i>	}	som Vocal <i>y</i> , udtalt <i>i</i> , dulce spirans (Quintil.) ligesom i Latinen <i>hyems</i> eller <i>hiems</i> . [Af denne Forklaring bliver vel <i>Discipelen</i> ikke klogere end han var før].
		som Conson. forved Stavelsens Vocal (?); <i>v, Wav</i> (<i>βᾶν</i>) Ex. <i>Aa-vid</i> og i Diphthongerne <i>av, ev, ηv</i> [jfr. nedenf.], <i>ωv</i> .
<i>Φ</i>	<i>ph,</i>	egentlig <i>π</i> adspireret og ei ganske som <i>f</i> .
<i>AI</i>	som <i>æ</i> .	
<i>HT</i>	som <i>η</i> ,	<i>v</i> er stummt.

Nygrækernes Udtale efter Schinas.

	{ se prononce comme <i>v</i> .
	{ Comme les premières lettres du mot <i>hier</i> prononcé rapidement.
	Comme <i>é</i> dans <i>vérité</i> (ved Synizesis som <i>i</i>).
	{ Comme <i>i</i> .
	{ Comme <i>y</i> (altsaa ganske som <i>i</i>).
	Comme <i>ph</i> ou <i>f</i> .
	Comme <i>é</i> (ved Synizesis som <i>i</i>).
	Comme <i>iv</i> et <i>if</i> .

Forf. forsikrer selv Skolegr. S. 8, at den af ham angivne Udtale af Bogstaverne er den, som endnu hersker overalt i Grækernes Tale. Men da den nylig anstillede Sammenligning, i Forbindelse med hvad der tidligere er berettet om *oi, v, ωv* o. a., viser, at flere Bogstavers Udtale efter Prof. Bloch ikke stemmer overeens med Nygrækernes Udtale efter Schinas, saa maatte man enten antage, at Schinas ikke har udtalt sit Modersmaal rigtigt, hvilket ikke er rimeligt, eller at der i forskjellige Egne af Grækenland hersker en forskjellig Udtale af flere Bogstaver og Diphthonger, i hvilket Tilfælde det da bliver Spørgsmaalet, hvilken Nygræsk Udtale der er den rigtige, eller endelig, hvis Nygrækernes Udtale er overalt den samme og Schinas har angivet denne constante Udtale, saa maa man vel for Fremtiden adstille 3 Arter af Udtale, den Erasimiske, den Nygræsk-Neuchlanste og — den Blochske. Hvorvidt disse

3 Maader at udtale de Græske Vocaler og Dipthonger paa stemme med de Vidnesbyrd, som vi finde om Udtalen hos gamle Forfattere fra forskjellige Tider, vil sees af følgende Afdeling.

III.

"Min Bestræbelse gaar allene ud paa at finde, hvad der historisk kan bevises at være det rigtige og sande; hvo der vil møde mig paa samme Veie, og bevise, at enten de af mig anførte Data eller andre, som muligen ere undgaaede min Opmærksomhed, give et andet Resultat, skal finde mig, der ingen videre Interesse har af Sagen, end at det Rigtige bliver bekendt, redebon til at modtage enhver Betærelse."

Prof. Bloch Progr. S. 129.

I den foregaaende Afdeling ere de fleste Steder hos de senere Grammatikere, som efter Forfatterens Mening indeholdt Regler for eller Oplysninger om Udtalen, blevne drøftede. De øvrige Vidnesbyrd hos dem og de ældre Skribenter, ved hvilke Forf. og hans Forgængere søge at godtgjøre den Nygræske Udtales høie Alder, skulle vi nu i denne Afdeling sammenstille og prøve, saavidt muligt i chronologisk Orden, og derefter ogsaa paa samme Maade lade fremtræde Vidnerne imod denne Udtale. Læserne ville da kunne oversee, hvad hver Tid frembyder af Oplysninger med Hensyn til Udtalen, hvilket ved Forfatterens Fremgangsmaade, at blande de forskjelligste Tiders og Steders Vidnesbyrd imellem hverandre, bliver umuligt at see. Vi begynde med den Byzantinske Tid, men forbigaae her, ligesom i det Foregaaende, aldeles Moschopulus, Pseudo-Basilus, Pseudo-Herodian, Eustathius, Suidas o. s. v., ogsaa Heshchius, overhovedet alle de Forfattere, hvis orthographiske Regler og Parachefer aldeles ingen Vægt have for den Tid, om hvis Udtale der er Strid, men som kun vidne om Udtalen paa deres Tid, en Tid, om hvilken ingen Strid kan finde Sted. Ældre Auctoriteter citere de ikke for slige Gjenstande. Der bliver da blot tilbage de forhen oftere anførte Grammatikere, Choeroboscus, Theodosius og Scholiasterne til Dionysius Thrax; og at selv disse kun have en meget betinget Stemme paa Grændsen af den Tid, hvis Udtale skal søges, da de, om de ikke ere yngre end det 9de Aarh., dog vistnok ikke ere synderlig ældre, er, som jeg troer, tilstrækkeligen beviist i Indledningen. Da imidlertid enkelte Stykker i de tvende sidste kunne strive sig fra en tidligere Byzantinsk Tid, og Choeroboscus dog ikke aldeles sikkert hører til det 10de Aarh., ville vi her tage dem med som Vidnesbyrd for den Byzantinske Tid (dog ikke denne Tids første Aarhundreder) indtil det 9de eller 10de Aarhundrede.

1) I det Skrift af Choeroboscus (imellem 8de og 10de Aarh.), som Forf. har benyttet, nemlig de betydelige Brudstykker af hans Commentar til Theodosius's Canones, hvilke Bekker har ud-

givet, findes kun sikker Vidnesbyrd for Lydslighed imellem *ai* og *ε* og imellem *ei* og *ι* paa hans Tid. Et Sted hos denne Grammatiker, hvorpaa Forf. Progr. S. 35 beraaber sig, for at bevise E-Lyden af *η*, nemlig p. 1188: *ιστέον ὅτι τὸ Κόμης τὸ ἐπὶ ἀξίας κατὰ τὴν ἀναλογίαν τὴν Ἑλληνικὴν οὐ δύναται γράφεσθαι διὰ τοῦ ἰ ἀλλὰ διὰ τοῦ ἦ· οὐδέποτε γὰρ γενικὴ διὰ τοῦ τὸς κλινομένη ἀρσενικοῦ ἔχει ἐν τῇ παραληγοῦσῃ τὸ ἰ, οἷον Λάχητος, λέβητος, Λάρητος, πένητος, τάπητος —*, er intet sikkert Vidnesbyrd, da her sigtes til den Byzantinske Hofstitel *Comes*, et Latinsk Ord, som virkelig i Latinen i Declinationen havde *i*, hvorfor ogsaa Ch. udtrykkelig om dette Latinske Ord bemærker, at det efter Græsk Analogie ikke i Declinationen kan faae *ι*, da ingen Græske Masculina, som i Genitiv have *τος*, faae *ι* i penultima. Ligesaa usikre ere adskillige andre lignende Steder, som hiit og her findes i samme Skrift, og hvilke Forf. ikke har anført. En anden Sag er det med den nylig udgivne Epitome Choerobosci de orthographia, hvorom vi have talt S. 45.

II) Af det, som under Theodosius's Navn er udgivet af Götting, vedkommer os, efter hvad der er oplyst i Indledningen, her i det høieste kun den første Deel indtil p. 60, i hvilken Deel dog Etymologicum magnum findes citeret. I de forskjellige Scholier til Dionysius, hvorefter denne første Deel bestaaer, findes hiit og her Ytringer, som vise, at *ei* paa Forfatterens Tid har haft en enkelt til J. grændsende Lyd; desuden omtales paa eet Sted *ai* som en Diphthong, der ikke kan henføres til nogen af de 3 bestemte Diphthong-Klasser. Skjøndt det er rimeligt, at paa den Tid, dette Stykke skrives sig fra, allerede E-Lyden af *ai* var herskende, kan denne Lyd dog ikke bevises heraf eller af noget Sted i denne første Deel af Theodosius. Forf. anfører rigtignok endnu Progr. S. 25 som Bevis for E-Lyden af *ai* Theodos. gramm. p. 69 (skal være p. 59), lin. 7: *Εἴρηται δὲ τὸ ἐλεγείον ἀπὸ τοῦ αἰ' αἰ'* (hvorpaa der hos Grammatikeren følger de af Forf. udeladte Ord: *καὶ ἐπαινεῖν ἐπιταγίους τοὺς τεθρηζότας*), og mener, at det ingen Mening gav, naar *ai* ikke var bleven udtalt som *ε*; men havde han ikke været saa forhippet paa at opspore Beviser for sin Mening, saa vilde den Omstændighed, at i begge Haandskrifter (hvorefter det ene er en Copie af det andet) staaer *αἰ'*, *αἰ'*, at *ἀπὸ τοῦ αἰ' αἰ'* *καὶ ἐπαινεῖν* mangler Sammenhæng, og at denne Derivation røber en paafaldende Uvidenhed hos en Grammatiker og strider ganske imod den almindelige Derivation, der ligger saa nær — : alt dette, siger jeg, vilde have bragt ham til den Formodning, at Stedet er corrupt og som saadant ikke kan bevise Noget. Grammatikerne kjende nemlig aldeles Intet til en Derivation af *αἰ'*, *αἰ'*, men afledte Ordet sædvanlig af *ἔ*, *ἔ λέγειν* (S. bl. N. Schol. Aristoph. Av. 217, Suidas v. *ἔλεγος*, Schol. Cruq. og Porphyr. ad Horat. Od. I. 33. 2, foruden de svar nedenfor citt. Steder) eller af *εὔ λέγειν*. Saaledes Etymol. magn. p. 326. 48: *εἴρηται δὲ παρὰ τὸ ἔ ἔ λέγειν ἐν τοῖς τάφοις, ἢ ἀπὸ τοῦ εὔ λέγειν δι' αὐτοῦ τοῦ θρήνον τοὺς κατοικομένους*; og især Schol. Dionys. p. 750, idet de commentere over de samme Ord af Dionysius Thyrax, "Τὰ δὲ ἐλεγεία λιγυρῶς," hvortil det Theodosianske Scholion refererer sig: *ἐλεγεία, οἰονεὶ ἐλεεία, τοῦ ἦ ἐκθλιβομένου, παρὰ τὸ ἐλεεῖν τὸν τετελευτηγότα ἢ εὐλεγεία, παρὰ τὸ εὔ λέγειν τὸν ἀποβιώσαντα*, og derpaa en anden Scholiast p. 1. Side: *Ἐλεγείον ἐστὶν εἶδος μέτρον — παρὰ τὸ ἔλεγος· τοῦτο πάλιν παρὰ τὸ ἔ λέγειν, derefter samme Ord om ἐλεείον, som den forrige, og endelig ἢ εὐλογεῖον, παρὰ τὸ εὔ λέγειν τὸν ἀπο-*

βιώσαντα: jfr. Proeli Chrestom. hos Phetius p. 319 Bekker, Diomedes p. 482 Putsch. og Marius Victorinus ibid. p. 2558. Væste man nu hos Theodos. ἀπὸ τοῦ ἔ ἔ καὶ ἐπαιεῖν, da vilde man befrie ham fra en Uvidenhedsfeil, der tilhører Afstriveren, men da vilde der blive lige lidt Sammenhæng imellem ἔ ἔ og καὶ ἐπαιεῖν. Forklaringen hos Grammatikerne fra samme Skole viser, hvad der skal læses hos Theodos., nemlig: ἀπὸ τοῦ εὔ λέγειν καὶ ἐπαιεῖν. Om de andre Derivationer ere bortfaldne eller udeladte af Grammatikeren selv, kan ikke vides og er os ligegyldigt her. Alle de Reviser, som af Forf. paa mange Steder i hans Program ere tagne af de orthographiske Regler i de øvrige Dele af Theodosius, især af Stykket p. 61—80, ere os aldeles uvedkommende, da disse Stykker, efter hvad der er oplyst i Indledningen, ikke ere af de samme Forfattere som de foregaaende Stykker, men sandsynligviis af Theodoros Prodromus eller en anden ligesaa sildig Grammatiker.

III) I de af Bekker udgivne Scholier til Dionysius Thrax findes de samme Bemærkninger om *ei* og *ai* som i de Theodosianske Scholier til samme Dionys. Desuden findes der i et Scholien (p. 740), der vistnok hører til de yngste i Samlingen, en Uttring, der synes at tyde hen til Lydslighed imellem *v* og *oi*; Forf. har ikke beraabt sig paa dette Sted, der heller ikke paa nogen Maade kan vidne om Lyden af *v* og *oi*. At de mange andre Steder af disse Scholier, som anføres af Forf., ikke bestyrke, men snarere for en stor Deel ere Vidnesbyrd imod flere Punkter af den Neuchlinske Udtale, har jeg viist i den anden Afdeling.

B. Romersk Tid 330 e. Ch. — 146 f. Ch.

IV) "Hos Theon siges παῖς οὔσα at lyde som πεσοῦσα" (Progr. S. 138). — Naar efter Ch. Rhetoren Theon har levet, derom mangle vi aldeles Efterretninger. Eusebivius sætter ham A. 315 e. Ch. §. Under denne Theons Navn have vi et rhetorisk Værk προορμηνάσματα, i hvilket det c. 4 p. 187 Walz. hedder: Ἀσαφῆ δὲ τὴν ἐρμηνείαν ποιεῖ καὶ ἡ λεγομένη ἀμφιβολία πρὸς τῶν διαλεκτικῶν, παρὰ τὴν κοινὴν τοῦ ἀδιαίρετου τε καὶ διηρημένου, ὡς ἐν τῷ ἀλλητρὶς πεσοῦσα δημοσία ἔστω· ἐν μὲν γὰρ τί ἐστι τὸ ὕψ' ἐν καὶ ἀδιαίρετον, ἀλλητρὶς ἔστω πεσοῦσα δημοσία, ἕτερον δὲ τὸ διηρημένον, ἀλλητρὶς παῖς οὔσα ἔστω δημοσία. Hvis det havde sin fuldkomne Rigtighed med dette Sted, saa vilde det afgive et Vidnesbyrd for, at *ai* paa den Tid, Theon levede, lød, vel ikke som *æ*, men som *e*, ligesom hos Nygrækerne. Men det er høist besynderligt, at Forf. her og i sin Revision S. 9 har beraabt sig paa dette Sted, uden ved et eneste Ord at antyde, at der er yttret Tvivl om dets Rigtighed, skjøndt allerede Joh. Chef har viist dette Vidnesbyrds Ugyldighed med saa stærke Grunde, at endog Eusebivius (S. 35), som dog ellers ikke er saa nøielseende, ikke har anseet Stedet for sikkert nok til at gjælde som Beviis for *ai*'s Udtale som *e*. Allerede den Omstændighed, at Rhetoren i alle de Exempler paa Amphibolie, han anfører, tager Hensyn til skriftlige, ikke mundtlige Udsagn, at en saadan Amphibolie i Skrift ikke kunde opstaae uden ved en orthographisk Feil, hvorom han slet ikke taler, at Exemplet παῖς οὔσα ingen synderlig Mening giver, især naar man sammenholder det med hvad han selv strax foran siger om de forskjellige Betydninger af παῖς *), endelig at Rhetoren

*) p. 136 W. Ὁμώνυμα δὲ ἐστίν, ὧν φωνὴ μὲν καὶ ὄνομα τὸ αὐτὸ, ἕτερον δὲ τὸ σημαίνόμενον ὑπὸ τῆς φωνῆς· οἷον παῖς σημαίνει γὰρ καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸν καθ' ἡλικίαν παῖδα καὶ τὸν δούλον.

blot omtaler Udfstillelse og Forbindelse, ikke Forskjellighed i Bogstaver, maatte hos en kritisk Forfatter have vaakt Tvivl. Men der ere sikkrere Grunde for, at Stedet er forfalsket. Exemplet selv var gangse i Dialektikernes Skole fra de aeldre Stoikeres Tid af, men ingensteds finder man det fremsat, som her; derimod hos Diogenes Laertius i Zeno's Levnet VII. 62 lyder det saaledes: *Ἀμφιβολία δὲ ἐστὶ λέξις δύο ἢ καὶ πλείονα πράγματα σημαίνουσα λεκτικῶς καὶ κυρίως καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔθος, ὡσθ' ἅμα τὰ πλείονα ἐκλέξασθαι (al. ἐκδέξασθαι) κατὰ ταύτην τὴν λέξιν, οἷον Ἀνλητρὶς πέπτωκε δηλοῦνται γὰρ δι' αὐτῆς τὸ μὲν τοιοῦτον, Οἰκία τρις πέπτωκε, τὸ δὲ τοιοῦτον, Ἀνλητρία πέπτωκε;* og næsten med de samme Ord hos Suidas u. D. *Ἀνλητρὶς πέπτωκεν* og *ἀμφιβολία*. Skulde man endda tvivle, da behage man at efterslaae Capitlet om *amphibolia* hos Quintilian, og man vil finde en Oversættelse af dette Exempel, saaledes som det fuldstændigt er blevet fremsat af Dialektikerne og Rhetererne. Det hedder nemlig hos ham VII. 9. 4: *Alterum est, in quo alia integro verbo significatio est, alia diviso, ut ingenua et armamentum et Corvinnum, ineptæ sane cavillationis, ex qua tamen Græci controversias ducunt: unde ἀνλητρὶς illa vulgata; quum quæritur, utrum aula, quæ ter ceciderit, an tibicina, si ceciderit, debeat publicari.* Uden al Tvivl har da Stedet hos Theon oprindelig lydt saaledes: *ἀνλητρὶς πεσοῦσα δημοσία ἔστω ἐν μὲν γὰρ τί ἐστὶ τὸ ὑφ' ἐν καὶ ἀδιαίρετον, ἀνλητρὶς ἔστω πεσοῦσα δημοσία, ἕτερον δὲ τὸ διηρημένον, ἀλλή τρις πεσοῦσα ἔστω δημοσία.* Corruptionen har sin Oprindelse fra en Afstivers Subtilitet paa de Lieder, da man ogsaa i Haandskrifter forverlede de ligelydende Bogstaver. Jeg finder det ikke overflødigt at tilføie, at man kun har meget faa Haandskrifter af Theon, og at de 2 eller 3, som hidtil ere benyttede, ere fra det 14de og 15de Aarh.

V) Som Beviis for J-Lyden af Eta anføres Progr. S. 34 f.: "Justinus Martyr forklarer *χριστιανοὶ* ved *χρηστότατοι* paa Grund af at *Χριστός* var eenslydende med *χρηστός*, og Clemens Alexandrinus Stromat. I p. 268, at *οἱ εἰς Χριστὸν πεπιστευκότες* ere og kaldes *χρηστοὶ*, ligesom *οἱ σοφοὶ* af deres *σοφία*; ifr. Lactant. de vera sap. 4, 7 og Tertullian. in apolog. adv. gent. p. 361." — Giv disse Steder det sikkre Beviis for J-Lyden af Eta (imellem det 2det og 4de Aarh.), som Forf. efter Wetstein og Vissovius troer at finde i dem? Skulde de ikke snarere indehælde et Beviis imod, end for J-Lyden? Justinus Martyr siger Apolog. pro Christian. II p. 54 sq. ed. Colon. 1686: *Ὄνόματος μὲν οὖν προσωνημία οὔτε ἀγαθὸν οὔτε κακὸν κρίνεται ἄνευ τῶν ὑποπιπτουσῶν τῷ ὀνόματι πράξεων' ἐπεὶ, ὅσον τε ἐκ τοῦ κατηγορουμένου ἡμῶν ὀνόματος, χρηστότατοι ὑπάρχομεν. — καὶ γὰρ τοὺς κατηγορουμένους ἐφ' ἡμῶν πάντων πρὶν ἐλεγχθῆναι οὐ τιμωρεῖτε ἐφ' ἡμῶν δὲ τὸ ὄνομα ὡς ἔλεγον λαμβάνετε, καίπερ ὅσον γε ἐκ τοῦ ὀνόματος, τοὺς κατηγοροῦντας μᾶλλον κολάζειν ὀφείλετο' χριστιανοὶ γὰρ εἶναι κατηγορούμεθα, τὸ δὲ χρηστὸν μισεῖσθαι οὐ δίκαιον.* At her alluderes til en Lighed imellem *χριστιανός* og *χρηστός*, indrømmes, men hvor siges der, at disse Ord ere eenslydende? — Hos Clemens Alexandrinus staaer p. 366 ed. Colon.: *Ἀντίκα οἱ εἰς τὸν Χριστὸν πεπιστευκότες, χριστοὶ τέ εἰσι καὶ λέγονται, ὡς οἱ τῷ ὄντι βασιλικοὶ βασιλεῖ μεμελημένοι. ὡς γὰρ οἱ σοφοὶ σοφία εἰσὶ σοφοὶ καὶ οἱ νόμιμοι νόμῳ νόμιμοι, οὕτως οἱ Χριστῷ βασιλεῖ βασιλεῖς καὶ οἱ Χριστοῦ Χριστιανοὶ.* J

de fleste andre Udgaver (ogsaa i Klog's Vol. II p. 133) staaer *χρηστοί*: efter hvilken Auctoritet? Mon med Ret? Men selv om Læsemaaden *χρηστοί* er criticisk sikker og passer til det Øvrige af Stedets Indhold (hvilket den neppe gjør), saa er dog dette saavel som det ovenfor anførte Sted af Justinus altfor utydelige, til derpaa at grunde noget Bevis for et Bogstavs bestemte Udtale. Men istedetfor at anvende andre tydeligere Steder af beslægtet Indhold til Forklaring af disse tvende Kirkesædres utydeligt udtrykte Mening, har Forf. valgt den modsatte Fremgangsmaade, og givet Citaterne af de 2 andre Kirkesædres som Tilgift, som om de ikke indeholdt Andet, end hvad der siges af de Græske Kirkesædres, uagtet Lactantius og endnu mere Tertullian give Nøglen til Allusionen hos Justinus. Lactantius siger nemlig l. c.: *Jesus quippe inter homines nominatur. Nam Christus non proprium nomen est, sed nuncupatio potestatis et regni; sic enim Iudæi reges suos appellabant. Sed exponenda hujus nominis ratio est propter ignorantium errorem, qui eum immutata littera Χρηστόν solent dicere.* — Quoniam Græci veteres *χρισταί* dicebant ungi, quod nunc *ἀλείφονται*, sicut indicat Homericus versus ille: *Ἀπρόνδς δὲ δμῶναι λούσαν καὶ χρίσαν ἑλάω*, ob hanc rationem nos eum Christum nuncupamus, id est, unctum. Og Tertullian Apologeticus adv. gentes p. 4 sq. ed. Paris. 1675 (Forf. citerer p. 361, Lissevius p. 631: efter hvilken Udg. eller om efter nogen Udg., vides ikke): *Christianus, quantum interpretatio est, de unctione deducitur: sed et quum perperam Christianus pronuntiatur a vobis (nam nec nominis est notitia penes vos), de suavitate et benignitate compositum est.* Her sigtes altsaa tydelig til en falsk Udtale af Ordet Christianus hos Hedningerne, fordi disse ikke kjendte dette Ords egentlige Betydning, ved hvilken falske Udtale det kom til at lyde som et Derivatum af *χρηστός*: og til denne urigtige Udtale hos Hedningerne alluderer da Justinus og maaskee ogsaa Clemens, hvis *χρηστός* er fra hans Haand, og benytte den som et Slags Argument imod Hedningerne. Dette Sted hos Tertullian er da, ligesom Stedet hos Lactantius, snarere et Bevis imod end for Itacismen. Imidlertid veed Forf. Naad, ja seer i dette Sted "Intet, uden en fuldkommen Itacismus" og siger i denne Anledning i sin Revision S. 322 f.: "Dass das perperam pronuntiatur hier nicht von einer falschen Wort- oder Bekalausssprache, sondern von einem falschen Gebrauch des Worts zu verstehen sey, eben als wenn wir sagen wollten: "der Name wird von Euch fälschlich ausgesprochen (genannt, gesprochen, gebraucht)", erhellt aus dem nachfolgenden *nam nec nominis est notitia penes vos.*" Betyder det Latinske pronuntiare eller endog det Tydske aussprechen nogensinde blot: at bruge, og indeholder ikke just Sætningen *nam etc.* Grunden til den falske Udtale, den, at de ikke kjendte den rigtige Betydning, hvorfor han ogsaa angiver den med Tilføielse af, hvad Ordet maatte betyde efter den falske Udtale. En falsk Brug gjorde jo Hedningerne aldeles ikke af Ordet Christianus, ved at tillægge Christi Tilhængere dette Navn. Vil man saaledes give Ord en uøret Betydning, saa kan man gjøre Hvidt til Sort, og Sort til Hvidt.

VI) "Den Syriske Oversættelse af det *Α. Τ.* giver i Navne *αι* ved det Syriske *ε*, *ει* ved *ι*, ligeledes hyppig *η* ved *ι*. I det Koptiske Alfabet ere Bogstavernes Navne *Hidda, Vidda, Zida, Thida* aabenbart opstaaede af det Græske" (1ste Vel. S. 151 Progr. S. 12 og 34). —

den Syriske Oversættelse af det N. T. angaaer, da sætter Lissovius dette Vidnesbyrd allerede Aar 50 efter Ch., en Paaastand, hvorover Theologerne vistnok ville ferundre sig meget. Forf. angiver i sine senere Skrifter ikke dette Vidnesbyrds Alder, men synes i sin Revision S. 149 at henhøre det til det andet Aarh. efter Ch. At denne Overs. allerede skriver sig fra det 2det Aarh., lader sig vel neppe godtgjøre; dog paa eet eller et Par hundrede Aar kommer det ikke an; vistnok er den gammel. Herom ville vi ikke stride, men derimod gjøre opmærksom paa, at hvis der end ikke lod sig sige Andet imod dette Vidnesbyrd, kunde dog derimod indvendes det samme, som Forf. Revision S. 227 ff. gjør gjeldende imod de af Seyffarth fra orientalske Oversættelser af Bibelen hentede Beviser for en antireuchlinisk Udtale, nemlig, at de fremmede Sprog ofte maae betjene sig af en approximerende Betegnelse for de Græske Lyd, at i andre gamle Sprog den nærværende Bogstavudtale ikke kan bevises at være den gamle m. m., hvorefter han med Ferunding udraaber: "Und dennoch tragen wir kein Bedenken, die Griechische Aussprache nach der Römischen, Syrischen, Armenischen u. a. bestimmen oder berichtigen zu wollen!" Alligevel gjør han baade i sin Revision og i sine følgende Skrifter det samme, som han badler hos sine Modstandere, og det, uagtet de af ham angivne Syriske Vocalbetegnelser ere saa langt fra at være constante, at der vel findes ligesaa mange Beviser for den modsatte Mening i det Syriske Testament, ligesom ogsaa med Hensyn til andre Dele af Udtalen den Syriske Betegnelse er veent imod Reuchlinianerne. Dog dette er ikke nok; selv om den Syriske Vocalisation i Græske Navne var constant og man var enig (som man ikke er) om de Syriske Vocalers og Diphthongers potestas, vilde Beviset dog være aldeles intetsigende. Jeg tør vel, uden at træde Forf. for nær, antage, at han ikke selv er bekendt med det Syriske Sprog; han, ligesaa vel som Lissovius, har anført dette Bevis efter Erasmus Schmidts og Wetsteins Auctoritet, og begge ere blevne forforte af disse ucritiske og i denne Sag enten ukyndige eller uredelige Førgængere. Det er bekendt, at det Syriske, ligesom de andre Semitiske Sprog, i ældre Tider (medens det var levende) ikke havde anden Vocalbetegnelse uden de quiescible Bogstaver; de korte Vocaler betegnedes slet ikke. Siden brugtes et eneste diacritisk Punkt af meget udstrakt Betydning. Forskjellige derfra ere Vocaltegnene, og disse ere opfundne i en langt senere Tid, da Sproget uddøde. De Vocaltegn, som findes i vore sædvanlige Udgaver af det Syriske Test., og hvorefter Wetstein og Andre have villet bestemme den gamle Græske Udtale, ere opfundne i Slutningen af det 8de Aarh. af Theophilus fra Edessa († 791), og først brugte af ham i hans Syriske Oversættelse af Homers Iliade, siden optagne af de Syriske Christne paa Nestorianerne nær. De af Theophilus brugte Tegn ere selve de Græske Vocaler *α, ε, η, ο*, og Diphth. *ov*, der senere, uvisst naar, bleve optagne i den Syriske Bibeloversættelse (S. Assemani bibliotheca orientalis Vol. I p. 64). Forudsat altsaa, at disse Vocalers Betydning er aldeles sikker, da lære vi ved dem at kjende, hvorledes de Syriske Christne efter det 9de Aarh. udtalte de i det Syriske Test. forekommende, ofte meget ombannede Græske Ord, men vi lære derfor ikke endnu at kjende, hvorledes disse Ord udtaltes af Syerne, imedens Sproget levede, og allermindst, hvorledes disse Ord lode hos Grækerne i den bedste Tid eller endog i de første Aarhundreder efter Ch. Man har endnu en anden Art af Vocaltegn i det Syriske, bestaaende af Punkter, der dog er mindre brugt; men man veed hverken bestemt, naar disse Tegn ere opfundne, eller naar de først ere blevne anvendte i Bibeloversættelsen. Efter en utydelig Efterretning

hos Nisemannus (bibl. orient. I p. 478) antage flere, at Jacob, Biskop i Edessa († 708 el. 710) er Opfinderen af disse Punkter; Andre mene med ligesaa megen Rimelighed, at de Tegne, Jacob fra Edessa siges at have opfundet, ere diacritiske Tegne. Mere herom findes i Uhlmanns og Hoffmanns Syriske Grammatiker. — Liebhaberne af Beviser, hentede fra orientalske Kilder, vil jeg tjene ved at gjøre dem opmærksomme paa en hidtil, saavidt jeg veed, ikke benyttet Kilde, den Chaldaiske Paraphrase af det G. Test., hvori der findes en stor Mængde Græske Ord. Denne Oversættelse kan baade give Neuchlinianerne og Erasimianerne rigt Udbytte, og den har nok saa megen Gyldighed som den Syriske Oversættelse af det N. T. Og hvilket Udbytte vilde ikke Talmud give, naar — Vocaltegnene, som den nu er blottet for, bleve satte til. Græske Ord findes der nok af i den. — Hvad det Koptiske Alphabet angaaer, da bevise Navnene Hidda, Vidda, Zida, Thida omtrent ligesaa meget for Itacismen, som de Hebraiske Navne Beth, Cheth, Tet for Itacismen, d. e. — Intet. Som bekjendt bruge de Koptiske Christne samtlige det Græske Alphabets Bogstavtegn i Forbindelse med nogle faa fra andre Folk laante Tegne. Selve Bogstavernes Navne udtales for en Deel som hos Nygrækerne, men for en Deel ogsaa afvigende derfra (de Koptiske Bogstavernes Navne findes foran Lindbergs Hebr. Haand-Lexicon). Naar optog de Koptiske Christne de Græske Bogstaver? Fra hvad Tid skrive sig disse Koptiske Bogstavnavne? Kunne de, om de end ere gamle som Egyptiske (hvilket de neppe ere), derfor gjelde som almindelige i Oldtiden? Derseem en Erasimianer vilde anføre Juvenals (Sat. XIV. 209): Hoc discunt omnes ante alpha et beta puellæ, og Martials (Epigr. V. 26. 4): Dicus licebit beta me togatorum, og deraf vilde slutte, at det Græske Bogstavnavn βῆτα har lydet Beta ikke, som nu, Vida eller Vita, eller at β er = b, η = e, da vilde Neuchlinianerne opløste et stort Skrig herimod. En Romers Auctoritet tør ikke gjelde, naar den er imod Neuchlinianerne: "det kunde jo være, at Romerne have udtalt h som v og e som i". Derimod det Koptiske Vidda skal vise den ægte Helleniske Udtale af Bogstavnavnet βῆτα og vel ogsaa af Bogstaverne β og η! Besynderligt er det isøvrigt, at Neuchlinianerne ere blevne staaende ved det Koptiske Alphabet og ikke have beraabt sig paa Koptisk-Græske Ord, skjøndt en meget betydelig Mængde Ord i de Koptiske Christnes Bibel og liturgiske Bøger er af Græsk Oprindelse.

VII) Bekjendt er den Lighed af Navnet ποιητικοί med Πυθικοί (piitiki eller sammentr. pitiki med Pithiki), som efter Dio Cassius's Beretning (LXIII. 18) kostede de tvende Sulpicier, der førte det første Tilnavn, Livet, fordi de derved syntes at formaste sig Noget imod Nero's pythiske Seire o. s. v." Progr. S. 53, hvor dette anføres som Bevis for at oi har lydt som v d. e. som i; jfr. S. 12 og 34, hvor Diphthongernes enkelte Lyd og Etas J-Lyd bevises af dette Sted. — Hos Dio Cassius (født i Bithynien, tilbragte en stor Deel af sit Liv i Rom, skrev efter 229 e. Ch.) staaer ikke et Ord herom, men følgende: 'Ὁ Ἥλιος ἄλλα τε πολλὰ καὶ δεινὰ εἰργάσατο, καὶ Σουλπίμιον ὁ Καμερίνον ἄνδρα τῶν πρώτων μετὰ τοῦ νείου ἀπέκτεινεν, ἐγκαλέσας σφίσι, ὅτι Πυθικοὶ ἐκ προγόμων ἐπικαλούμενοι, οὐκ ἐπαύσαντο τὸ πρόσρημα τοῦτ' ἔχοντες, ἀλλ' ἐς τὰς τοῦ Νέρωνος νίκας τὰς Πυθικὰς ἐκ τῆς ὁμωνυμίας ἠσέβουν. Forf. har ligesom Livodius ladet sig forføre af Wetstein, som har i emplet dette Sted til Bevis for Itacismen ved sin aldeles ugrundede og urimelige Conjectur ποιητικοί, ligesom Lipsius tidligere havde conjiceret ποιτικοί. Ved sliig vilkaarlig Fremgangsmaade fer at erobre et Bevis

har dog Wetstein ikke engang fuldkommen opnaaet sin Hensigt, da τ efter den Keuchlin'ske Udtale lyder forskjelligt fra θ . Kort sagt, hele Beviiset er falskt, som allerede Matthiá har paapeget, og Gorf. har da ogsaa endelig i sit sidste Skrift imod Matthiá (2te Vel. S. 27) indrømmet: "at dette Argument formedelst det Tvivlsomme i Læsemaaden (γ : Conjecturen) ikke giver fuld historisk Sikkerhed".

VIII) "Plutarch [fra Boeotien, levede i Slut. af 1ste og Beg. af 2det Aarh.] bemærker Sympos. IX. 3, at Vocalerne bruge et efterfølgende v som medlydende (*συμφωνοῦντι χρώνται*) d. e. som v eller f " Progr. S. 19; jfr. Revision S. 8, 1ste Vel. S. 158. — I Plutarch's Sympos. IX. 2. 2 opkastes det Spørgsmaal, hvorfor Alpha er det første af alle Begitaver, og dertil angiver en Grammatiker følgende Grund, der lærtes i Skolerne (*ἐν ταῖς σχολαῖς λεγομένην*): *Τὰ μὲν γὰρ φωνήεντα τῶ δικαιοτάτῳ λόγῳ πρωτεύειν τῶν ἀφώνων καὶ ἡμιφώνων ἐν δὲ τούτοις τῶν μὲν μακρῶν ὄντων, τῶν δὲ βραχέων, τῶν δ' ἀμφοτέρων καὶ διχρόνων λεγομένων, ταὐτ' εἰκότως τῇ δυνάμει διαφέρειν αὐτῶν δὲ τούτων (τῶν διχρόνων) πάλιν ἡγεμονικωτάτην ἔχειν τάξιν τὸ προτάττεσθαι τῶν ἄλλων δυοῖν, ὑποτάττεσθαι δὲ μηδετέρῳ περὶ κός, οἷόν ἐστι τὸ ἄλφα· τουτὶ γὰρ οὔτε τοῦ ἰῶτα δεύτερον οὔτε τοῦ ὕ ταπτόμενον ἐθέλει ὁμολογεῖν, οὐδὲ ὁμοπαθεῖν, ὥστε συλλαβὴν μίαν ἐξ ἀμφοῖν γενέσθαι, ἀλλ' ὥσπερ ἀγανακτοῦν καὶ ἀποπηδῶν ἰδίαν ἀρχὴν ζητεῖν ἀεὶ ἐκείνων δὲ ὁποτέρῳ βούλει προταπτόμενον ἀκολουθοῦντι καὶ συμφωνοῦντι χρῆσθαι καὶ συλλαβὰς ὀνομάτων ποιεῖν, ὥσπερ τοῦ ἀῦριον καὶ τοῦ ἀύλειν, καὶ τοῦ Αἴαντος καὶ τοῦ αἰδεῖσθαι καὶ μυρίων ἄλλων.* Jeg er aldeles enig med Matthiá (Zahns Jahrb. XIII. 4 S. 381), at hele Sammenhængen viser, at *συμφωνοῦν* ikke har samme Betydning som *τὸ σύμφωνον* en Consonant, men som *ἀκολουθεῖν*, *ὁμολογεῖν*, *ὁμοπαθεῖν*, som nærmere forklares ved *ὥστε συλλαβὴν μίαν ἐξ ἀμφοῖν γενέσθαι, συλλαβὰς ὀνομάτων ποιεῖν*, altsaa at der betegnes, at i og v smelte og lyde sammen til een Stavelse med et foran sat Alpha, i Modsetning til *ἀγανακτοῦν καὶ ἀποπηδῶν ἰδίαν ἀρχὴν ζητεῖν ἀεὶ*, hvilket siges om Alpha, der aldrig forener sig og lyder sammen i een Stavelse med en foran det staaende Vocal, men søger sin egen Begyndelse, danner selv Begyndelsen til en ny Stavelse f. Ex. *σκιά, φράγμα*. Var Gorfatterens Forklaring af Stedet rigtig, da fulgte af samme Sted ogsaa, at Jota var en Consonant, en Ling, der er ligesaa uhort og stridende imod Alt, hvad der er os overleveret af Grammatikerne, som at v er en Consonant, og man fik da det sjønneste Beviis for den allerbredeste Erasmi'ske Udtale af ai , som $a-j$: et Beviis, hvor med Gorf. vel ikke kan være tjent, men som han dog maa lade gjælde, naar han vil, at det andet skal gjælde.

IX) "Quintilian [omtr. A. 100 e. Ch.] siger Instit. orat. I. 4. 8.: *In Here ("H η) neque e plane neque i auditur*" 1ste Vel. S. 150; jfr. Revision S. 19 og 179, Nachträge S. 63. — Vil dette Beviis synes Gorf. selv at være Ophavsmand. Hvis nu dette Vidnesbyrd var rigtigt, beviste det vistnok ikke Noget for E-Lyden af η , men ligesaa lidt for J-Lyden. Dog — Gorfatteren har her taget hveligen fejl. Hos Quintilian og de Latinske Grammatikere, som anføre dette Exempel, er nemlig ikke Tale om den Græske Gudinde Here eller Hera (Tri hos Nygr.), men — om det Latinske *Udverbium here* eller *heri* igaar!

X. a) "Hos Cicero siges bini at lyde som *βινεῖ*" Progr. S. 138. — Dette siger Cicero

just ikke udtryffeligt; hans Ord ere i Brevet til Pætus om uanstændige Udtryk (Ep. ad fam. IX. 22): *Quum loquimur terni, nihil flagitii dicimus, at quum bini, obscœnum est. Græcis quidem, inquires. Nihil est ergo in verbo, quoniam et ego Græce scio et tamen tibi dico bini, idque tu facis, quasi ego Græce, non Latine dixerim.* Upaatviseelig har Cicero her sigtet til det Græske obscœne Ord *βινει*, men deraf følger ikke, at dette Sted kan gjelde for et sikkert Beviis paa, at Romerne paa Cicero's Tid have udtalt det Græske *ei* som *i*, og endnu mindre, at det har været den almindelige gamle Udtale af denne Diphthong. For det første er det et stort Spørgsmaal, om Endelsen i Nominativ plur. af Ordene af 2den Declination paa Cicero's Tid blot lød som et langt *i*, eller havde en derfra noget forskjellig Lyd; ja vi vide ikke engang, om Cicero har skrevet *i* i denne Casus, eller *ei*, hvilken Skrivemaade hans Samtidige Nigidius Figulus opstiller som nødvendig just i denne Casus (Gell. XIII. 25). I Haandskrifterne er denne Skrivemaade vel for det meste bleven fortrængt af de senere Afskrivere, men findes dog hyppigen i de ældste og bedste Haandskrifter af Varro de lingua Latina. Hvorledes denne Cicero's Jævnaldrende selv har skrevet og maaffee udtalt Endelsen af nom. pl. af 2den Declination, kan blandt Andet sees af følgende Sted de L. L. p. 515 Spengel: *Item negant esse analogias, quod alii dicunt cupressus, alii cupressei; item de ficis, platanis et plerisque arboribus, de quibus alii extremum us alii ei faciunt. Id est falsum; nam debent dici E et I:* jfr. Spengel præf. p. LXIV sq., Mueller præf. p. xxxvi. Det er saaledes høist tvivlsomt, om ikke Cicero's Tidsalder og Cicero selv har skrevet *binei*, *ternei*, ja endog udtalt dette *ei* forskjelligt fra det lange *i*. Men selv om *bini* af Cicero er bleven skrevet med Endelsen *i*, og denne Endelse er bleven udtalt som et langt *i*, var Ligheden af dette Ord med det Græske *βινει* dog hos dem, som gif paa Jagt efter Obsœniteter, stor nok, endog om Endelsen af begge Ord ikke lød ganske eens; ogsaa i adskillige andre Ord, som Cicero anfører og sammenligner i samme Brev, findes ikke fuldkommen Lydslighed, og skulde Cicero ganske have tilfredsstillet Neuchlinianerne, maatte han vel istedetfor *bini* have anført *vini*, da dog selv Forf. tilstaaer, hvad ogsaa flere Steder hos de Gamle bekræfte (f. Ex. Quintil. I. 7. 7, XII. 10. 32), at det Latinske *b* har havt en fra det Nygræske *β* forskjellig Lyd.

X. b) "Cicero's Beretning, at *Kavvέας* klang som *cav (cave) ne eas*, Cic. de divin. II. 40" Progr. S. 12, 2te Vel. S. 19. — Cicero's Ord ere: *Quum M. Crassus exercitum Brundisii imponeret, quidam in portu caricas Cauno advectas vendens, Cauneas clamitabat. Dicamus, si placet, monitum ab eo Crassum, caveret ne iret: non fuisse periturum, si omni paruisset.* Efter Plinius H. N. XV. 19 har dette Ord virkelig været anseet for et omen for Crassus, og Cicero sigter da vel ogsaa til Noget, man da almindelig har troet, hvilket jeg bemærker med Hensyn til hvad Forf. siger herom i sin Revision S. 224. Af Stedet hos Cicero kan kun sluttes, at *cauneas* i en Romersk Mund og for Romerske Øren klang ligt med *cave* eller *cav ne eas*, og for Danske Øren er denne Lighed vel ogsaa saa stor, at Forskjellen næsten er umærkelig: man sammenligne f. Ex. *laudo*, *An* efter vor Udtale. Underledes forholder det sig derimod, naar dette Sted skal, som det gjør hos Neuchlinianerne, tjene som Beviis for Ælden af den Nygræske Udtale af *av*.

Dette lyder nemlig hverken som det Lydske eller engang som det Danske *au*, men som *av* og *af* d. e. der høres først et "aa-bent, stærkt og klartlydende" *a* og derpaa en Consonantlyd *v* eller *f*. Dette Cicero-nianske Sted kan ikke engang bruges som Beviis for Romernes Udtale af det Græske *av*, langt mindre som Beviis for den almindelige Udtale af *av* i Grækenlands blomstrende Tid. Der mangler nemlig aldeles et sikkert Punkt at gaae ud fra. Paa den ene Side kjende vi ikke Udtalen af det Latinske *au* paa Cicero's Tid, paa den anden Side vide vi ikke, hvorledes Romerne udtalte Græske Navne. Først fra det 8de Aarh. e. Ch. have vi en Efterretning om det Latinske *au*'s Udtale som *av*, idet Beda lærer p. 2350 Putsch: *V quoque nonnumquam sibi ipsa præponitur, ut vultus; sed et alterum consonantis locum tenet, quum vel latine aurum vel græce evangelium nominamus.* Men hvad Beda her lærer, strider aldeles imod, hvad der læres i det 6te Aarh. af Priscian I. 6. 37: *Est quando transit in consonantem idem u, ut nauta navita, gaudeo gavisus, sicut e contra a consonante transit in vocalem, ut supra diximus (I. 4. 22), caveo cautus, solvo solutus, faveo fautor, volvo volutus; og I. 9. 52, hvor Dalen er om Diphthongerne: au quoque videtur quasi pati divisionem, quum, i post u addita, transit eadem u in consonantium potestatem, ut gaudeo gavisus, ναύτης navita, ναῦς navis. — E contrario quoque frequenter solet fieri, ut, antecedente a et u loco consonantis sequente, si abjiciatur vocalis posita post eam, id est, post u consonantem, au diphthongus fiat, u redeunte in vocalem, ut lavor lautus, faveo fautor, avis auceps, augurium, augustus.* Af disse Steder sees da, at i det 6te Aarh. *au*, naar det stod foran en Consonant, var en Diphthong, og *u* en Vocal, derimod i *au* foran en Vocal var *u* en Consonant; udtaltes i begge Tilfælde *u* som Consonant, ligesom Beda lærer, da var hele Distinctionen interfigende. Et Par Aarhundreder tidligere siger Terentianus Maurus udtryffeligt om *V* (vs. 378):

Porro vocalem secuta vim tenet vocalium.

Derfom nu en Erasmaner siger, at ogsaa paa Cicero's Tid det Latinske *au* foran en Consonant lød som det Lydske eller som vert *au*, og at altsaa *cave ne eas* ved Elision af *e* lød lige med *Cauneas*, d. e. begge som *Cauneas*, da kan Forf. ikke historisk bevise, at dette er urigtigt. Kunde han bevise *av*-Lyden af det Romerske *au*, saa blev endnu det andet Spørgsmaal tilbage, hvorledes Romerne udtalte de Græske Navne, eller overhovedet, om de ikke som Udlændinge udtalte de Græske Bogstaver anderledes end Grækerne, eller om Udtalen paa Cicero's Tid var den samme som i ældre Tid. Forf. foretrækker jo selv i sin Revision S. 320 de ældre Græske (Jødiske) Alexandrineres Udtale for de senere "som bekjendt bredere talende" Romeres. De "senere, bredere talende" Romere kunde da vel ogsaa have udtalt *av* som *av*, uden at denne Udtale behøvede at have været de gamle Grækernes.

XI) "Rigidius siger hos Gellius XIX. 14, at Grækerne uden Nødvendighed skrev Lyden i med *er*" Progr. S. 139. — Men Rigidius virkelig siger dette? Hans Ord ere: *Græcos non tantæ inopitæ arcesso, qui Ou [ov] ex O et P scripserunt, quantæ, qui Ei [ei] ex E et I; illud enim inopia fecerunt, hoc nulla re subacti.* Kan der vel af et saadant Fragment sluttes noget Sikker, da man slet ikke veed, i hvad Sammenhæng det har staaet? Er her talt om *U*-Lyden? Hvad

vil Forf. sige; naar en Modstander paastaar (saaledes som f. Ex. Lige har gjort i sin Fertale til Moschopul. p. XIV), at Nigidius har meent, at Grækerne istedetfor *ε* kunde have skrevet *ε*, da kun dette Bogstav ene hørtas i Udtalen? Dette passer i det mindste ligesaa godt, som Neuchlinianernes Fortolkning. Jeg for min Deel veed ikke, hvad Nigidius har meent, men jeg tør dog paastaae, at han ikke har meent, hvad Forf. lader ham sige. Havde han nemlig meent dette, da maatte han ikke blot have anklaget de forrige Tiders Romere, og deriblandt Lucilius, ja iblandt sin Tids Romere Varro for *inscitia*, da disse ogsaa brugte og anbefalede ei (S. ovenfor S. 54 Not. og S. 103), der jo efter Forfatterens Mening heller ikke i Latinen var andet end *i*, men han maatte ogsaa have anklaget sig selv for *inscitia*, da han selv vilde have, at man i visse Tilfælde skulde skrive *i* og ikke *ε*; han siger nemlig et andet Sted hos Gellius (XIII. 25): *Si hujus amici vel hujus magni scribas, unum i facito extremam; sin vero hi magnei, hi amicei, casu multitudinis recto, tum ante i scribendum erit ε, atque id ipsum facies in similibus.*

C. Macedonisk Tid, 146—338 f. Ch. F.

XII) "Hos Callimachus (fra Cyrene, Alex. Grammatiker, under Ptolem. II) svarer Echo *ἔχει* (*echi*) paa *ναίχι* (*næchi*)" Progr. S. 12; jfr. 2te Vel. S. 41 og fl. a. St. — Dette Vidnesbyrd seer meget sjaende ud, naar det anføres paa den Maade, som her, men Tingene faaer et andet Udseende, naar man læser Stedet i Sammenhæng. Hele Epigrammet lyder hos Callimachus (xxx) saaledes:

*Ἐχθαίρω τὸ ποίημα τὸ κυκλικόν, οὐδὲ κελεύθῳ
Χαίρω τις πολλὸν ὦδε καὶ ὦδε φέρει.
Μισῶ καὶ περιφροῦτον ἐρώμενον, οὐτ' ἀπὸ κρήνης
Πίνω σικχαίνω πάντα τὰ δημόσια.
Ἀοσανίη, σὺ δὲ ναίχι καλὸς καλός· ἀλλὰ πρὶν εἰπεῖν
Τόδε σαφῶς, ἤχῳ φησί τις, ἄλλος ἔχει.*

Svorledes dette Sted er kommet til den Værelse, at være en Triumph for Neuchlinianerne og en Skænk for Erasmianerne, er mig næsten en Gaade. Jeg vil her aldeles ikke beraabe mig paa, hvad Erasmianerne gjøre gjeldende, at Callimachus var fra en Dorisk Colonie, Cyrene, eller at denne Udtale af *ε* og *ε* har været Alexandrinsk Udtale, samt at Echoet kun gjengiver en noget lignende, ikke en lige Lyd, imod hvilken sidste Indvending Forf. (2te Vel. S. 41) meget rigtig bemærker, at det enten maatte være en ny Opdagelse i Naturen, at Echoet kun gjengiver en lignende Lyd, eller ogsaa Digterens Wittighed ganske gaar tabt, som just ligger i Echoets fuldkomne Lige lyd. Men jeg spørger her blot, hvad er Meningen af Epigrammet, og hvilken er Echoets Natur? Hvad det første Spørgsmaal angaaer, da har Ingen af dem, som have benyttet dette Epigram, hidtil gjort sig den Uleilighed at besvare det, og jeg maa da prøve paa her at give en Forklaring af Stedets Mening. Jeg holder ikke, siger Digterven, af det, som er tilgængeligt for Alle og Enhver; jeg hader den Skjønne, som elsker Alle og elstes

af Alle (vulgivagus); jeg væmmes ved alt det Publike; med faa Ord: jeg elsker det Skjønne kun, naar det tilhører mig ene; Eysanias er smuk, men han er ikke for mig, da han ogsaa elstes af Andre: "Eysanias, ja Du er skøn, Du er skøn! men førend jeg faaer sagt dette heelt ud, siger en Stemme (et Echo): en Anden har ham." Hvori ligger da Pointen i dette temmelig matte Epigram? Vistnok ikke i, at Echoet svarer har (ἔχει), medens den anden siger ja eller i Sandhed (ναίχι), men i Ordet en Anden (ἄλλος), efterat han beundrende har udraabt: skøn, skøn (καλός, καλός). Just Gjentagelsen af dette Ord *καλός* viser, at Estertrykket ligger derpaa, og at vi altsaa maae søge Echoets Svar paa disse Ord, ikke paa det matte *ναίχι*. For det andet spørger jeg: har der nogenjinde eksisteret et Echo i Verden, eller eksisterer der, eller kan der eksistere et saadant, som, naar man nævner 2 eller 3 Ord, svarer et Stykke af det første Ord eller Dele af 2 Ord i modsat Orden? Naabes der næchi kalos, da kan Echo svare alos eller kalos eller wchi kalos eller næchi kalos, men aldrig Stykker af begge Ord, wchi allos, og endnu mindre, som her, i omvendt Orden: ἄλλος ἔχει eller blot et Stykke af det første af 3 Ord: ἔχει. Saalænge der altsaa ikke vises, at Tanken i Epigrammet er en anden, end den af mig angivne, og saalænge man ikke kan opvise et Echo, som paa Spørgsmaal, hvordan gaaer det? svarer: det gaaer an eller aaer an eller blot an, maa vel Pointen ene og allene antages at ligge i den saa godt som lige Lyd af *καλός* og *ἄλλος*, og det maa vel indrømmes, at dette Sted aldeles Intet beviser for *W-* og *Z-*Lyden af *ai* og *ei*. Har Digteren virkelig været saa unaturlig, at han har tilladt sig at lade Echoet dreie Ordene om, da er man vistnok ikke forpligtet til at troe, at han har brudt sig stort om Ordenes Eenshed i Lyd, og da falder Beviset ligeledes som intetsigende.

XIII) "De 70 Fortolkere give det Hebraiske lange e ved *ai*, i ved *ei*, av ved *av*; de samme udtrykke i mangfoldige Navne det Hebraiske " [Chirek] ved *η*" Progr. S. 12 og 32; og forsigtigere: "Hos LXX findes det Hebraiske lange e og i undertiden i Navne givet ved *ai* og *ei*" s. St. S. 138. — Dette Vidnesbyrd sætter Forf. 300 Aar f. Ch., og han har Sagnet om denne Oversættelses Affattelse i Ptolemæus den Førstes eller Andens Tid for sig. Iøvrigt er der disputeret Meget om denne Ting; Pentateuchen skriver sig vistnok fra det 3die Aarh. f. Ch. Forf. lægger i sine Skrifter megen Vægt paa dette Bevis, som Wetstein først har gjort gjeldende; og i Sandhed Beviset er sin Opfin- der værdigt. Enhver, som kjender Noget til LXX's Historie, veed, at den oprindelige Text ved hyppige Afskrifter og vilkaarlige Forandringer allerede i Kirkesædrenes Tid var meget forvansket; at den Text, som de Haandskrifter, vi have, giver, er en Blanding af forskjellige af Kirkesædrene foranstaltede Recensioner af LXX og andre Græske Oversættelser af det G. L.; at de Haandskrifter, vi have, ere fra forskjellig Tid og variere betydelig; og endelig, at hidtil ikke et eneste Haandskrift er blevet n o i a g t i g confereret, og at Udgaverne ere meget maadelige i critisk Henseende, saa at vi navnlig med Hensyn til det Orthographiske ere i Uvisshed om, hvorvidt de ældste Haandskrifter stemme overeens, ofte endog, om det, der læses i de trykte Dexter, staaer saaledes i Haandskrifterne. (Sfr. de Wette Einleitung in d. Bücher d. A. L. 4te Aufl. S. 58 ff.). Men selv om vi havde den gamle 2100 aarige uforfalskede Text, vilde dette Bevis alligevel ingen Kraft have. For det første er den af Forf. anførte Skrivemaade saa langt fra at være constant, at Antireuchlinianerne kunde hente nok saa mange Beviser, som Neuchlinia-

nerne, fra denne Kilde; navnlig er det Hebr. *Zere* i Navne meget hyppig udtrykt ved *z*; ligeledes er *z* og *z* ofte udtrykt ved *av* f. Ex. אֶרֶץ *Avóris* (Genes. XXXVIII), נַבְוֹ נַבְוֹ *Nabaṽ* (Deutr. XXXII. 49, XXXIV. 1), אֲשׁוּרִים *Avóris* (Iob. I. 1), בָּבֶל *Bavṽ* (Genes. XXII. 21). Flere Exemppler see nedenfor. Men selv det fraregnet, vil man da tree, at Hellenistiske Jøder i Alexandrien have besiddet den rigtige Udtale af det Græske Sprog? Hvorledes have de udtalt det Hebraiske? Have de haft samme Vocalisation, samme Recension af Grundtexten, som vi? Hvorledes have overhovedet de gamle Hebræere udtalt deres Vocaler? Veed Jorf. det med Bestemthed, da veed han mere end Andre, og da kan han indlægge sig en Fortjeneste ved at afgjøre Striden i saa Henseende imellem de Tydske, Portugisiske og orientalske Jøder, der udtale deres fælles hellige Sprog heelt forskjelligt. Saaledes udtales af de Tydske og Poliske Jøder *Zere* som *ei*, *Cholem* som *au*, *Kamez* som *o* e. s. v. Der hersker en saa stor Udvigelser fra den masoretiske Vocalisation (efter vor Udtale af de Hebr. Vocaler) i LXX, at man ikke uden Grund har antaget, at vi i LXX have Spor af en provindsiel forskjellig Dialekt af det Hebraiske, der brugtes i Alexandrien, imedens den masoretiske Vocalisation har sin Oprindelse fra de Babyloniske og Palæstinensiske Jøder. Især mangfoldige Navne have den Græske Oversættelses Forfattere udtalt deels med ganske andre Vocaler, deels efter andre Regler for Vocalisationen, som ere afvigende fra den masoretiske, men tildeels analoge med den Arabiske og Syriske (S. Gesenius Gesch. d. Hebr. Sprache u. Schrift S. 191 ff.). Endnu Hieronymus taler om en i forskjellige Egne forskjellig Udtale Epist. 126 ad Evagr.: Non refert, utrum *Salem* an *Salim* nominetur, quum vocabulis in medio litteris perraro utantur Hebræi et pro voluntate lectorum atque varietate regionum eadem verba diversis sonis et accentibus proferantur. Ogsaa er det vist, at de nuværende Samaritanere udtale deres Hebraiske Text med andre Vocaler, end vi efter Masoreternes Punctationssystem (Jfr. Gesenius Lehrgeb. S. 33). For endnu tydeligere at vise, hvor lidet man kan stole paa denne Kilde, især naar vi tage vor Udtale af det Hebraiske til Maalestok, vil jeg anføre en Række af Exemppler tagne af de første 10 Capitler af Genesis: II. 8 *Edém* (Eden), 11 *Eṽláτ* (Chavila), 13 *Γεών* (Gichon); IV. 2 *Ἄβελ* (Hebel), 16 *Ναῖδ* (Nod), 18 *Γαῖδάδ* (Irak), *Μαλελεῆλ* (Mechujaél), *Μαθουσαῖλα* (Metuschaél), 19 *Σελλά* (Zilla), 20 *Ἰωβήλ* (Jabal), 22 *Θόβελ* (Tubal), *Νοεμά* (Naäma), 26 *Σήθ* (Scheth); V. 12 *Μαλελεῆλ* (Mahalalel), 29 *Νῶε* (Noach); X. 1 *Σήμ* (Sem), 2 *Γαμέρ* (Gomer), *Μαδοί* (Madai), *Ἰούαν* (Javan), *Μοσόχ* (Meschech), 4 *Κήτιοι* (Kitim), *Ῥοδίοι* (Dodanim), 6 *Μεσραῖν* (Mizraim), 7 *Σαβαθά* (Sabtha), *Ῥεγμά* (Rama), 8 *Νεβρωδ* (Nimrod), 10 *Ἐρέχ* (Erech), *Χαλάννη* (Chalne), *Σενναάρ* (Schinar), 12 *Λασή* (Resen), 13 *Λουδιεῖμ* (Ludim), *Ἐνεμετιεῖμ* (Anamim), 14 *Χασμουριεῖμ* (Chasluchim), 17 *Ἀσενναῖον* (Sini), 18 *Ἀράδιοι* (Arvadi), 19 *Σεβοῖν* (Zebojim), *Λασά* (Lascha el. Lescha), 23 *Οὐλ* (Chul), *Γατέρ* (Geter), *Μοσόχ* (Masch), 26 *Ἰεκτάν* (Joktan), *Σαλέθ* (Schaleph), *Σαζμωθ* (Chazarmaveth), 27 *Ὀδορῶά* (Hadoram), *Αἰβήλ* (Usal), *Δέκλα* (Dikla), 28 *Εὐάλ* (Ubal). — Idet jeg ivoirigt henviser til hvad ovenfor er sagt om den Syriske Oversættelse og Romerske Navnes Oversættelse i Græsten, vil jeg sluttelig endnu anføre, at Jorf. selv i Revision S. 231 f. imod Seyffarth, som af LXX har laant Beviser for en

antireuchlinsk Udtale, meget rigtig bemærker, "at man ikke ubetinget kan tilstaae den maferetiske Punctuation Ret til at bestemme den tidligere Hebraiske Udtale, at de orientalske Sprog ligesaa vel som det Græske kunne have lidt forskjellige Overgange i Betydningen af deres Bogstaver, at Udtalen og som en Følge deraf ogsaa Betegnelsen af et Navn i et andet Sprog efter sammes Natur let kan have lidt nogen Modification, at man i Navnene 'Edeu, "Eva, Γεωv o. s. v. vel ikke af de Hebraiske Bogstavers og Punkters sædvanlige Udtale vilde slutte til de Græske Consonanternes og Vocalers Udtale, men snarere, naar Noget skulde være, af disse vilde forklare hines Lyd." Hvorfor har han da ikke selv taget Hensyn til alle disse sine Indvendinger, der allerede ene ere tilstrækkelige til at kuldkaste det hele Beviis?

D. Grækenlands blomstrende Tid.

XIV) "Plato's Etymologier i Cratylus: Δημήτηρ af διδοῦσα μήτηρ [p. 404 B], μήνη af μήνης og μειοῦσθαι, ἀληθῶν af ἀλγεινός [p. 419 C], ligesom Ἴρις af εἶρειν [p. 408 B]" Progr. S. 32, 2te Vel. S. 34. — Forf. anfører disse Etymologier som uimodsigelige Beviser for, at Plato har udtalt η liget med ει og ι; jeg kan i Anførelsen af disse Etymologier som Beviser ikke finde Andet end et nyt Beviis paa Inconsequents. Imod Erasmanerne, som oftere anføre Etymologier af denne Platoniske Dialog som Beviser for deres Udtales Rigtighed, bemærker Forf. i Revision S. 82 o. a. St. meget rigtig, at der i denne Etymologiseren ikke er at søge nogen lige Lyd, men kun en Lighed, og især, at de i Cratylus forekommende Etymologier ere saa falske og tvungne, at man af dem ikke kan slutte Noget med Hensyn til Udtalen. Det falder Enhver, som læser Cratylus, i Minene og er oftere gjentaget af dem, som have skrevet om denne Platoniske Dialog, at Socrates opstiller de latterligste og urimeligste Etymologier af endeel Ord, for at gjøre Nar af Sophisterne, der befattede sig meget med Sprogforskning og især viste deres Spidsfindighed i Etymologiseren. Derfor bestaaer Ligheden imellem de Ord, som afledes af hinanden, undertiden blot i et enkelt Bogstav, og med den største Vilkaarlighed udstøder og tilføier Socrates Bogstaver: jo galere, jo bedre (S. bl. Andre Stallbaum i Indledn. til denne Dialog og p. 63 sq.). Naar altsaa vor Forf. ikke vil lade gjælde som Beviser imod sig Etymologier som p. 402 E Ποσειδῶνα, ὡς ποσειδεσμον ὄντα τὸ δὲ εἰργκεῖται ἴσως ἐνπεπειίας ἔνεκα*); endvidere p. 404 C Ἥρα — ἐρατή τις, p. 406 C Διώνυσος af Διόνυσος, ὁ διδοὺς τὸν οἶνον, p. 407 C Ἀθηναῖα af ἄθειονα p. 408 B Ἐρηής, Εἰρηής af εἶρειν, 412 D δίκαιος af διαίος, p. 415 C δειλία af δεσμός og λίαν, ibid. D ἀρετή af ἀειρεΐτη, p. 419 B δημοῶδες af δέω og ἰόν, — naar han ikke vil lade disse og flere lignende gjælde som Beviser imod Stacismen, maa han heller ikke kalde de af ham selv anførte Etymologier uimodsigelige Beviser for den Neuchlinske Udtale af η. Urigtig anføres isvrigt af Forf. μήνη; hos Plato hedder det p. 409 C: ὁ μὲν μεις ἀπὸ τοῦ μειοῦσθαι εἶη ἂν μείνης ὀρθῶς κεκλημένος.

XV) "Diogenes's Ordspil om Badetyven, som nok ei kom ἐπ' ἀλειμάτιον, men ἐπ' ἄλλ' ἰμάτιον, hvori Vittigheden just bestaaer i Ordernes fulde Lydslighed." Progr. S. 12. — Dette Argument

*) Forf. siger Progr. S. 28, at ἐνπεπειία blot gjælder om den lange I-Lyd af ει, som om det blotte ι ikke ogsaa brugtes til at betegne den lange I-Lyd.

anfører Forf. ogsaa i sin Revision og de følgende Skrifter, uden nogensteds at angive, hvor det staaer. Wittigheden findes hos Diogenes Laertius VI. 2. 52 med en liden Variation. Den lyder nemlig saaledes: Ἰδὼν [μειρακύλλιον v. Κύλλιον] ἰματιοκλέπτην ἐν τῷ βαλανείῳ ἔφη, Ἐπ' ἀλειμμάτιον ἢ ἐπ' ἄλλο ἰμάτιον; Forf. sætter dette Vidnesbyrd i det 4de Kap. f. Ch. At nu Diogenes selv er Op-
havsmænd til denne ham tilskrevne Wittighed, er vel ikke saa ganske afgjort; men, hvorefter Alting er, saa finder her ingen fuldkommen Eenshed i Lyden Sted, men kun en stor Lighed, der er tilstrækkelig for at gjøre et Ordspil træffende, og denne Lighed fremkommer ligefuldt, naar ei ikke lyder ganske som J. Er man ikke i Forveien aldeles overbevist om J-Lyden af ei, saa vil man ikke heri finde noget Beviis for denne Udtale. -

XVI) "Hos Thucydides lyder λοιμός som λιμός" (Progr. S. 138; den nærmere Udvikling see f. St. S. 59 f.). — Er det sandt? Er det Thucydideiske Sted for eller imod den Nygræffe Udtale? Hos Thucydides II. 54 siges, "at man under Pesten i Athen kom til at tænke paa et Udsagn eller Vers*), idet de Ældre fortalte, at der i gamle Dage var sunget (spaaet):

ἦξει Δωριακὸς πόλεμος καὶ λοιμός ἀμ' αὐτῶ.

Der var da Strid iblandt Folk, idet Andre paastode, at der af de Gamle i Verset ikke var nævnet Pest, men Hungersnød (ἐγένετο μὲν οὖν ἔρις τοῖς ἀνθρώποις μὴ λοιμὸν ὀνομάσθαι ἐν τῷ ἔπει ὑπὸ τῶν παλαιῶν, ἀλλὰ λιμόν), men under nærværende Omstændigheder fik naturligviis den Mening Overhaand, at der var nævnet Pest (λοιμὸν εἰρησθαι); hvis der engang senere kom en anden Dorisk Krig og der indtraf en Hungersnød, vilde man sandsynligviis synge: ἦξει Δ. πόλεμος καὶ λιμός ἀμ' αὐτῶ." Dette Sted have nu begge Partier bemægtiget sig, og imedens Neuchlinianerne paastode, at det var et Vidnesbyrd for J-Lyden af oi paa Thucydides's Tid, have Erasmanianerne paastaet, at det tværtimod viste det Modsatte, idet just den Omstændighed, at de stridende Parter adskilte λοιμός og λιμός, vidnede om, at begge ikke lode eens, men kun havde nogen Lighed; ja endog Ristovius erklærer sig for denne Mening. I sin Revision S. 116, 120, 324 ff. tilstaaer Forf., "at dette Sted ikke giver noget tilstrækkeligt Beviis for Itacismen, men at deraf endnu ikke følger, at oi har lydet som vort oi; at dette Sted i det høieste ikke kan bevise Noget for, men aldrig imod den Nygræffe Udtale, men at det, naar Noget skal sluttes deraf, dog snarere vidner for end imod denne Udtale, da der foruden dette Sted gives saa mange andre Beviser for J-Lyden af oi, at Stedet snarere maa forklares efter disse, end omvendt". At der gives saa mange andre Beviser for J-Lyden af oi fra Grækenlands blomstrende eller bedre Tid, maa jeg aldeles benægte; jeg kjender ikke et eneste saadant, og jeg mener da, at man indtil videre maa lade enhver Slutning af dette Sted fare. Imidlertid tager dog Forf. denne sin Concession for en stor Deel tilbage i sit Progr. S. 59 f., hvor han erklærer dette Sted for et gyldigt Beviis for, at paa Thucydides's Tid oi er blevet udtalt som i, fornemmelig af den Grund, "at Oraklet var mundtligt givet og forplantet, og der ikke

*) ἔπος, vel i Almindelighed en Spaadom, da der umiddelbar derpaa og ligesom i Modsetning dertil omtales, at man ogsaa erindrede sig et χρηστήριον Λακεδαιμονίων. Forf. gjør ἔπος til et Orakelsvar.

anfører Forf. ogsaa i sin Revision og de følgende Skrifter, uden nogensteds at angive, hvor det staaer. Wittigheden findes hos Diogenes Laertius VI. 2. 52 med en liden Variation. Den lyder nemlig saaledes: Ἰδὼν [μειρακύλλιον v. Κύλλιον] ἰματιοκλέπτην ἐν τῷ βαλανείῳ ἔφη, Ἐπ' ἀλειμάτιον ἢ ἐπ' ἄλλο ἰμάτιον; Forf. sætter dette Vidnesbyrd i det 4de Arch. f. Ch. At nu Diogenes selv er Ophavsmand til denne ham tilfrevne Wittighed, er vel ikke saa ganske afgjort; men, hvorom Alting er, saa finder her ingen fuldkommen Eenshed i Lyden Sted, men kun en stor Lighed, der er tilstrækkelig for at gjøre et Ordspil træffende, og denne Lighed fremkommer ligesuldt, naar ei ikke lyder ganske som J. Er man ikke i Forveien aldeles overbevist om J-Lyden af ei, saa vil man ikke heri finde noget Beviis for denne Udtale. -

XVI) "Hos Thucydides lyder λοιμός som λιμός" (Progr. S. 138; den nærmere Udvikling see f. St. S. 59 f.). — Er det sandt? Er det Thucydideiske Sted for eller imod den Nygræste Udtale? Hos Thucydides II. 54 siges, "at man under Pesten i Athen kom til at tænke paa et Udsagn eller Vers*), idet de Ældre fortalte, at der i gamle Dage var sunget (spaaet):

ἦξει Λωριακὸς πόλεμος καὶ λοιμός ἀμ' αὐτῶ.

Der var da Strid iblandt Folk, idet Andre paastode, at der af de Gamle i Verset ikke var nævnet Pest, men Hungersnød (ἐγένετο μὲν οὖν ἕρις τοῖς ἀνθρώποις μὴ λοιμὸν ὀνομάσθαι ἐν τῷ ἔπει ὑπὸ τῶν παλαιῶν, ἀλλὰ λιμόν), men under nærværende Omstændigheder fik naturligviis den Mening Overhaand, at der var nævnet Pest (λοιμὸν εἰρησθαι); hvis der engang senere kom en anden Derist Krig og der indtraf en Hungersnød, vilde man sandsynligviis synge: ἦξει Λ. πόλεμος καὶ λιμός ἀμ' αὐτῶ." Dette Sted have nu begge Partier bemægtiget sig, og imedens Neuchlinianerne paastode, at det var et Vidnesbyrd for J-Lyden af oi paa Thucydides's Tid, have Erasmusianerne paastaet, at det tværtimod viste det Modsatte, idet just den Omstændighed, at de stridende Parter afstille λοιμός og λιμός, vidnede om, at begge ikke lode eens, men kun havde nogen Lighed; ja endog Listerius erklærer sig for denne Mening. I sin Revision S. 116, 120, 324 ff. tilstaaer Forf., "at dette Sted ikke giver noget tilstrækkeligt Beviis for Itacismen, men at deraf endnu ikke følger, at oi har lydet som vort oi; at dette Sted i det høieste ikke kan bevise Noget for, men aldrig imod den Nygræste Udtale, men at det, naar Noget skal sluttes deraf, dog snarere vidner for end imod denne Udtale, da der foruden dette Sted gives saa mange andre Beviser for J-Lyden af oi, at Stedet snarere maa forklares efter disse, end omvendt". At der gives saa mange andre Beviser for J-Lyden af oi fra Grækenlands blomstrende eller bedre Tid, maa jeg aldeles benægte; jeg kjender ikke et eneste saadant, og jeg mener da, at man indtil videre maa lade enhver Slutning af dette Sted fare. Imidlertid tager dog Forf. denne sin Concesssion for en stor Deel tilbage i sit Progr. S. 59 f., hvor han erklærer dette Sted for et gyldigt Beviis for, at paa Thucydides's Tid oi er blevet udtalt som i, fornemmelig af den Grund, "at Oraklet var mundtligt givet og forplantet, og der ikke

*) ἔπος, vel i Almindelighed en Spaadom, da der umiddelbar derpaa og ligesom i Modsatning dertil omtales, at man ogsaa etindrede sig et χρηστήριον Λακεδαιμονίων. Forf. gjør ἔπος til et Orakelsvar.

siges, at man stred om, hvilket af de to Ord der var brugt (ὁπότερον τῶν ἐπέων ἐλέχθη eller noget Saadant), men hvilken af Delene, enten Pest eller Hunger, der var benævnt (tilkjendegivet ὀνομάσθαι) ved det af Oraklet brugte Ord." Men er det virkelig Meningen af de ovenfor anførte Græske Ord? Er ikke ὀνομάσθαι det samme, som det følgende εἰρήσθαι, og er da ikke Meningen, saaledes som Ordene lyde: Folk strede, paastode (contendebant), at der ikke var nævnet λοιμός i Verset af de Gamle, men λιμός, dog seirede nu naturligtvis den Mening, at der var sagt λοιμός. Af Stedet seer man altsaa kun, at Athenienserne før ikke havde været enige om, hvilket Ord λοιμός eller λιμός der havde været nævnt i Verset, men at den indtrufne Pest afgjorde Striden; men dermed er vi jo lige nær med Hensyn til, om disse Ord have lydt eens eller ikke, og hver er da det gyldige Beviis for Itacismen?*) Besynderligt nok siger Forf. umiddelbar efter at have paastaet, at Stedet er et gyldigt Beviis for, at oi har været udtalt som i, "at i det mindste Stedet paa ingen Maade kan give noget Beviis for det Modsatte, men at han dog ikke vil nægte, at det ikke er sandsynligt, at λοιμός og λιμός skulde have lydet fuldkommen eens, men at λοιμός maaskee har været udtalt omtrent limos eller lwimos" d. e. med en af Forf. ellers saa meget abhorreret dobbelt Vocallyd, eller endog med een Consonant- og een Vocallyd, hvorfor der, som jeg har viist i anden Afdeling, ikke er allermindste historisk Hjemmel. Men hermed falder jo det saakaldte gyldige Beviis hos Thucydides, og Forf. benægter jo altsaa selv Rigtigheden af den Nygræske Udtale af oi, som et reent J. At λοιμός og λιμός ikke have lydet eens, har Forf. selv gjort indlysende ved at bemærke, "at man, naar f. Ex. En sagde: limos kæ limos, eller endnu mere: limos kæ u limos, ikke vilde kunne vide, hvilket af Ordene der skulde betyde Hunger og hvilket Pest."— Et saadant Sted findes virkelig Hesiod. Op. et D. 240 sq.:

Τοῖσιν δ' οὐρανόθεν μέγ' ἐπήγαγε πῆμα Κρονίων,
Λιμὸν ὁμοῦ καὶ λοιμόν' ἀποφθινύθουσι δὲ λαοί.

iffr. ogsaa Pseudo-Lucian. Philopatr. c. 24 extr.: λοιμόν καὶ λιμόν εἰ ἐπιπέμψουσιν.

XVII) "Da Hesopus (omtr. 572 f. Ch.) hilfede nogle hos hans Vært indbudne Værde med den Liltale: τί σεῖνι ὁ κῶον, forstode disse det som τίς σὺ εἶ, ὦ κῶον, og gik strax bort, hvilket jo ikke kunde have været Tilfældet, naar begge Dele ikke vare bleve udtalte som tisii, eller ei og v hinanden lige". Revision S. 335 og Progr. S. 12 efter Liskovius. — Forf. angiver denne Fortælling som et Vidnesbyrd fra det 6te Aarh. f. Ch., fordi han i sin Uerlighed blindthen har troet Andre i en Ting, der var saa fordeelagtig for hans Mening; han har derved gjort det omtrent tre og tyve hundrede Aar ældre end det rimeligvis virkelig er. Det er noksom bekjendt, at Hesops Liv er saa indhyllet i Fabler, at man endog har tvivlet om hans personlige Existens. De ældre Græske Forfattere berette meget Lidt om hans Personlighed; først fra den seneste Byzantinske Tid skrive sig Historierne om hans Grimhed, Scurriliteter og Fata, tildeels uden Tvivl opkømnede ved at man adopterede flere af Orientalernes Fortællinger om den

*) Ganke modsat Forf. ytttrer Liskovius sig S. 137: "Dass es aber die Verschiedenheit des Klanges, und nicht der Bedeutung, war, worüber sie stritten, siehet man aus der Beschreibung. Thucydides sagt nicht λελέχθαι oder νενοήσθαι, es sei gemeint oder verstanden gewesen, sondern er sagt ausdrücklich: εἰρήσθαι, ὀνομάσθαι, es sei gesagt, genannt worden".

stygge og vanskabte Fabeldigter Lofman. Vor Historie om Æsop kan da vel ikke bevise, hvordan Udtalen har været paa Æsops Tid, men blot, hvordan den har været paa den Tid, da den, som først beretter den, har levet. Af hvem denne Historie er fortalt, siger Forf. ikke; af Liskovius seer man, at den fortælles af — Munkens Maximus Planudes, der levede i det 14de Aarh. Hermed menes Forfatteren af den vita Æsopi, der findes foran den Planudiske Samling af Æsops Fabler, en Biographie, der, som bekendt, er opfyldt med de største Løgne, Anachronismer og de mest ivinefaldende Absurditeter (see Indledningerne til Schäfers Udg. 1820 og Litteraturhistorierne). Naar vi nu vide, at dette Vidnesbyrd skriver sig fra denne Kilde, saa kunne vi allerede med fuld Grund paastaae, at denne slaae Historie, hvis den findes saaledes i denne Biographie, som Liskovius og Prof. Bloch fortælle den, ikke indeholder et Vidnesbyrd for Æsops Tid, men for den seneste Byzantinske Tid, om hvilken Tids Udtale der ellers heller ingen Tvivl er; at Maximus Planudes (som Liskovius paastaar) siger, at han beretter den efter Traditionen, er ikke sandt. Men vi kunne komme Kilden endnu nærmere. Hvad om Planudes, eller hvo der ellers er Forfatter til Æsops Levnet, er ganske usikkert, vel ikke i Opdigtelsen af en slaa Wittighed af Æsop, men dog i dette taabelige Ordspil? Med andre Ord: staaer der virkelig i denne Planudiske Biographie, hvad Liskovius og vor Forf. foregive at der staaer i den? Da de Udgaver, hvori den omtalte vita er aftrykt, ere temmelig sjældne, vil jeg hidsætte hele Historien ordret, som den findes i Plantins Udg. 1567 p. 69 sqq., og læserne ville da selv kunne dømme om Neuchlinianernes Paalidelighed ogsaa i dette Stykke: *Μετὰ δ' οὐ πολλὰς ἡμέρας φιλοσόφους καὶ ῥήτορας καλέσας ὁ Ξάνθος (Æsops Herre), ἐκέλευσε τῷ Αἰσώπῳ πρὸ τοῦ πωλῶνος στήναι καὶ μηδένα τῶν ἰδιωτῶν εἰσελθεῖν συγχωρῆσαι, ἀλλ' ἢ τοὺς σοφοὺς μόνους. τῇ δὲ ὄρῃ τοῦ ἀρίστου κλείσας Αἰσώπος τὸν πωλῶνα ἐντὸς ἐκαθέσθη. τῶν κεκλημένων δὲ τινος ἐλθόντος καὶ τὴν θύραν κόπτοντος, Αἰσώπος ἐνδοθεν ἔφη· τί σείει ὁ κύων; ὁ δὲ νομίσας κύων κληθῆναι ὀργισθεὶς ἀνεχώρησεν οὕτως οὖν ἕκαστος ἀφικνούμενος αὐτῷ ἀπὸ τῆς ὀργῆς, νομίσας ὑβρίζεσθαι, τοῦ Αἰσώπου ταυτὰ πάντα ἐνδοθεν ἐρωτῶντος. ἐνὸς δ' αὐτῶν κόψαντος καὶ, τί σείει ὁ κύων, ἀκούσαντος, καὶ τὴν τε κέρκον καὶ τὰ ὄντα ἀποκριθέντος, Αἰσώπος αὐτὸν ὀρθῶς δοκιμάσας ἀποκεκρίσθαι, ἀνοίξας πρὸς τὸν δεσπότην ἤγαγε καὶ φησὶν, οὐδεὶς τῶν φιλοσόφων συννεσιαθῆναι σοι ἦλθεν, ὃ δέσποτα, πλὴν οὗτος μόνος. καὶ ὁ Ξάνθος σφόδρα ἠθύμησε παραλελογίσθαι οἰηθεὶς ὑπὸ τῶν κληθέντων. τῆς δ' ὑστεραίας συνελθόντες οἱ κληθέντες ἐπὶ τὴν διατριβὴν, ἐνεκάλουν τῷ Ξάνθῳ, φέσκοντες, ὡς ἔοικας, ὃ καθηγητὰ, ἐπεθύμεις μὲν αὐτὸς ἐξουδενῶσαι ἡμᾶς, αἰδούμενος δὲ τὸν σαπρὸν ἐπὶ τοῦ πωλῶνος ἔστησας Αἰσώπον, ὡς προσηλακίαι καὶ κύνας ἡμᾶς ἀποκαλέσαι. καὶ ὁ Ξάνθος, ὄναρ τοῦτ' ἐστὶν ἢ ὕπαρ; κἀκεῖνοι, εἰ μὴ ῥέγγομεν, ὕπαρ. καὶ δὴ τάχος μετακληθεὶς Αἰσώπος καὶ ἐρωτηθεὶς σὺν ὀργῇ, τοῦ χάριν τοὺς φίλους ἀτίμως ἀπέστρεψεν, ἔφη, οὐχὶ σύ μοι, δέσποτα, ἐνετείλω, μὴ τινα τῶν ἰδιωτῶν καὶ ἀμαθῶν ἀνδρῶν εἶσαι πρὸς τὴν σὴν συνελθεῖν εὐωχίαν, ἀλλ' ἢ τοὺς σοφοὺς μόνους; καὶ ὁ Ξάνθος, καὶ τίνες οὗτοι, οὐ τῶν σοφῶν; καὶ Αἰσώπος οὐδεμιᾷ μηχανῇ αὐτῶν καὶ γὰρ κοπτόντων τὴν θύραν, κἀμοῦ ἐνδοθεν ἐρωτῶντος, τί ποτε σείει ὁ κύων, οὐδ' ὅστισοῦν αὐτῶν συνῆκε τὸν λόγον· ἐγὼ γοῦν ὡς ἀμαθῶν πάντων φανέντων οὐδένα τούτων εἰσήγαγον, πλὴν τὸν σοφῶς τοῦτον ἀποκριθέντα μοι· οὕτως οὖν τοῦ Αἰσώπου ἀπολογημένου ὀρθῶς ἄπαντες λέ-*

γεν ἀντὸν ἐψηφίσαντο. Er her i denne hele Historie Tale om en Forverling af *τι σείει ὁ κῶων* med *τίς σὺ εἶ, ὦ κῶων?* Dreier ikke meget mere den hele quasi=Wittighed sig om, at de samme Ord: *τι σείει ὁ κῶων* baade kunde forstaaes: hvorfor banker Hundene paa, ruster i Døren (saaledes *σείειν* allerede hos Hæmer II. IX. 583), og: hvad ryster, bevæger Hundene? De andre Philosopher gif fornærmede bort, fordi de troede, at de tituleredes Hunde; kun een gjorde Hesopus det tilpås, ved at svare: "baade Halen og Ørene", og blev indladt, efterat have aflagt denne sære Prøve paa sin Wijsdom. Man seer da, at der i denne Historie er indbragt, hvad der slet ikke findes i den, og — forudsat, at Lissivius og ikke allerede en tidligere Neuchlinianer først har anført dette Devii's for *ει*'s Udtale som *v* d. e. som *i* — da er dette Vidnesbyrd først lavet Anno 1825 efter Ch. S.!

Al saadan Beskaffenhed ere de Vidnesbyrd, som gjælde for den Neuchlin'ske Udtales Hovedstøtter. Vi komme nu endelig til de Vidnesbyrd, som kunne anføres og tildeels allerede af Andre ere blevne anførte imod den Nygræske Udtales Identitet med den gamle.

A. Byzantinsk Tid.

I) *Theodosii Grammatica* p. 4 Goettl.: *Τῶν φωνηέντων ἃ μὲν κεχηρότων τῶν χειλέων λέγομεν, ὡς τὸ Η, ἃ δὲ μύοντες τὰ χεῖλη λέγομεν, ὡς τὸ Τ, Ο.* — *H* udtales med aabne Læber, *T* derimod, idet man, ligesom ved Udtalen af *o*, slutter Læberne, altsaa ikke begge eens som *J* efter Nygrækerne's Maade.

II a) *Schol. Dionys. Thr.* p. 691 Bekker: *Τὸ δὲ υ̅ συστολῆς ἐστὶ σημεῖον, ἐπεὶ καὶ αὐτὸ τὸ υ̅ τὰ χεῖλη συστέλλει κατα τὴν ἐκφώνησιν* φησὶ γὰρ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεὺς ἐν τῷ περὶ στοιχείων καὶ συλλαβῶν λόγῳ, ὅτι περὶ αὐτὰ τὰ χεῖλη συστολῆς γενομένης ἀξιολόγον, πνέεται καὶ στενὸς ἐκπίπτει ὁ ἦχος. "Upsilon sammentrækker Læberne i Udtalen," siger endnu denne Grammatiker i Overeensstemmelse med hvad Dionysius Halicarn. (sfr. nedenfor No. X) havde lært. Nygrækerne udtale Upsilon som et reent *J*.

II b) *Schol. Dionys. Thr.* p. 797: *Αεὶ δὲ τὸ η̅ μὲν ἐκφωνοῦντα μὴ μύνειν τὸ στόμα ὡς ἐπὶ τὰ ὦτα ἐκατέρωθεν, τὸ δὲ ὦ ἐκφωνοῦντα μὴ μύνειν τὰ χεῖλη ὡς ἐπὶ τὴν ῥίνα καὶ τὸν πώγωνα.* Passer dette sig paa Eta's *J*-Lyd hos Nygrækerne? Passer det sig næsten bedre paa *J*-end paa *E*-Lyden, som Gorf. paastaer Progr. S. 34?

III) Priscian (i Beg. af det 6te Aarh. offentlig Lærer i Constantinopel) I. 2. 6. p. 12 Kr.: *Et i quidem, quando post V consonantem loco digamma functam Æolici ponitur brevis, sequente d vel m vel r vel t vel x, sonum y Græcæ videtur habere, ut video, vim, virtus, vitium, vix.* Denne Bemærkning vilde aldeles ingen Betydning have, naar *v* paa Priscian's Tid lod som *i*. Sfr. ogsaa samme Grammatikers Skrift de duodecim versibus Æneidos principalibus c. 2 § 24, Vol. II p. 286 Kr. *Cur sonum videtur habere in hac dictione (virum) i vocalis v litteræ Græcæ? Quia omnis dictio a vi syllaba brevi incipiens, d vel t vel m vel r vel x sequentibus, hoc sono pronuntiat, ut video, videbam, videbo: quia in his temporibus correpta mutavit sonum i in v etc.*

IV) Marcianus Capella (en Africaner, omtr. 460 e. Ch., skrev i Rom) Sat. lib. III p. 53 ed. 1599: *E* vocalis duarum Græcarum litterarum vim possidet; nam quum corripitur, *E* Græcum est, quum producitur, ἦτα est. Jfr. det næstfølgende Vidnesbyrd.

V) Decimus Magnus Ausonius (fra Bourdeaux, levede i det 4de Aarh. i Rom som Gratians Opdrager og som Embedsmand) de litteris monosyllabis Græcis et Latinis vs. 3 i Vipontinerudg. af hans Værker p. 202:

Hta quod Æolidum, quodque ε valet, hoc Latiale E.

Dette Vers forstaaer Jorf. Progr. S. 30 (jfr. Revision S. 109 Not.) med Belasti "om en Æolisk breddere (som æ lydende) Udtale af η, der altsaa ikke var de andre Grækere." — Godt! Men hvad bliver der da af Jorfatterens Paastand om, at de samme Bogstavers Udtale var een og den samme hos alle Grækere? Uiltsaaer Jorf., at nogle Grækere udtalte nogle Bogstaver anderledes end andre Grækere, hvorledes kan der da være Tale om en almindelig Bogstavudtale, der ikke maa blandes med Ordudtalen? Dog havde Jorf., istedetfor at troe Belasti paa hans Ord, selv efterseet Stedet hos Ausonius, da havde han erfaret, at denne Jorfklaring er aldeles gjort hen i Veiret. Hos Ausonius er nemlig *Æolidum* aldeles det samme som *Græcorum*; kun for at undgaae den idelige Gjentagelse af *Græcus*, bruger han flere speciellere Benævnelser i de 27 Vers, hvoraf hele Digtet bestaaer: saaledes vs. 2: *Et suprema notis adscribitur Argolicis Ω*, vs. 3: *Hta Æolidum*, vs. 4: *Quod E Latium semper breve, Dorica vox ε*, vs. 5: *sono negat Attica gens οὐ*, 8: *Cecropiis ignota notis V*, og paa samme Maade vs. 16: *Ausonium si P scribas, ero Cecropium P (Rho)*, vs. 24: *atque Argolicum X*, og endelig vs. 26: *Cappa fuit quondam Boeotia, nunc Latium K*. Dette Sted siger altsaa det samme som Stedet hos Marcianus Capella om det Latinske E's Forhold til de Græske Bogstaver *E* og *H*.

B. Romersk Tid 330 e. Ch. — 146 f. Ch.

VI) Til Perioden imellem 330 e. Ch. og Christi Fødsel kunne vel henføres de Efterretninger, vi have om Dialekterne. Jeg beraaber mig her ikke paa Dialekterne selv, men paa Udtryk, som de have brugt, der have skrevet om Dialekterne. Vel ere de Skrifter om Dialekterne, som ere komne til os, fra en senere Tid, men deres Rilder maae have været de Grammatikere, som levede, imedens Dialekterne endnu eksisterede, og som behandlede dette Æmne udførligt, fornemmelig Tryphon, der ogsaa nævnes som Hjemmelsmand af Gregorius Corinthius i Fortalen. Hvad vi derfor finde om Dialekterne hos de senere Jorfattere, næsten hos alle med de samme eller lidet varierende Udtryk, er vistnok udfrevet eller excerperet efter de ældre Alexandrinske Grammatikeres Scholier og særskilte Skrifter om denne Gjenstand (S. Koen's Fortale til Gregor. Corinth. i Schäfers Udg. p. XXI). Der siges da, om den Æoliske Dialekt: *Grammaticus Leidensis p. 637 Schaefer. : Αἰολεῖς ἀντὶ τῆς εἰ διφθόγγου τὸ ἦ τάσσουσι. Κνθέρησαν γὰρ λέγουσιν ἀντὶ τοῦ Κνθέρειαν, καὶ ἐλθῆν ἀντὶ τοῦ ἐλθεῖν; Gramm. Meermannianus ibid. p. 660: Ἡ Αἰολίς τὸ ἦ ἀντὶ τῆς εἰ διφθόγγου ἐκφέρει λαβῆν, ἐλθῆν; Gramm. Augustanus ibid. 670: Τῶ η ἀντὶ τῆς εἰ διφθόγγου χρηταὶ ἐλθῆν γὰρ ἀντὶ τοῦ ἐλθεῖν καὶ κινθαίρητος ἀντὶ τοῦ κινθαίρειος καὶ λαβῆν ἀντὶ τοῦ λαβεῖν; jfr. Pri-*

scian. I. 9. 54: Ἄεoles τῶ Δημοσθένη *dicunt* pro Δημοσθένει et ἤπον pro εἶπον. Om Doz-
 rerne: Gr. Leidens. p. 634: Ἀντὶ δὲ τῆς εἰ τὸ ἠ παραλαμβάνουσι, ὅταν λέγωσιν ἀντὶ τοῦ
 λαβεῖν λάβην, καὶ ὁμοίως ἰδῆν, δραμῆν; Gr. Meerm. p. 656: Ἡ Δωρὶς τὸ ἠ ἀντὶ τῆς εἰ δι-
 φθόγγου προφέρει ὡς τὸ δραμῆν καὶ ἰδῆν, ἀντὶ τοῦ δραμεῖν καὶ ἰδεῖν. Jeg mener da, at de,
 som først gave slige Esterretninger, ikke havde kunnet bruge Ord som λέγουσι, ἐκφέρει, προφέρει,
 naar de ikke selv havde udtalt εἰ og ἠ forssjelligt. Forf. urgerer selv paa andre Steder Ordet λέγουσι
 og kalder det en Bilskaarlighed, at forklare det ved γράφουσι (see Progr. S. 37); han maa da vel
 ogsaa her respectere λέγουσι. Men andre Neuchlianere kunne maastee hjælpe sig med at sige, at λέ-
 γουσι her er et Udtryk for den orthographiske Forssjellighed og ikke angaaer Udtalen, eller at disse Gram-
 matikere ikke have udfirevet ældre, men selv have forfattet, hvad de have overleveret os, og da de maa-
 stee levede paa en Tid, da allerede εἰ og ἠ beviislig lød eens (hvilket de med Hensyn til de her citerede
 Grammatikere dog ville have Banskelighed med at godtgjøre), ikke have ved λέγουσι betegnet Andet end
 γράφουσι. Dog begge Dele gjendrives ved følgende Sted hos selve Gregorius Corinthius, der dog siges
 at have levet i det 12te Aarh., altsaa paa en Tid, da Lydsligheden imellem εἰ og ἠ beviislig fandt
 Sted, p. 299 Sch.: Τῶ ἠ ἀντὶ τῆς εἰ διφθόγγου χρωῶται, τὸ εἰδεῖν εἰδῆν καὶ τὸ ἰδεῖν ἰδῆν
 λέγοντες καὶ γράφοντες.

VII a) Terentianus Maurus (en Africaner; Nogle, deriblandt Niebuhr, mene, at
 han har levet i Midten af 3die Aarh.; Andre sætte ham i 2det Aarh.; har rimeligviis frevet i Rom)
 de litteris, syllabis, pedibus et metris vs. 450 sqq.:

Litteram namque E videmus esse ad Hæta proximam,

Sicut O et Ω videntur esse vicinæ sibi;

Temporum momenta distant, non soni nativitas.

Inde vertunt hanc in Hæta sæpe diphthongon [neml. EI] Graii:

Quando, quos ἰππEIs solebant aut ἈχαρEIs dicere,

Levigant ἰππHsque potius aut ἈχαρHs nominant.

Nosque MedEam Latine sic in usum vertimus,

Nomen et, regina gessit quod furens Amazonum.

Terentianus nævner altsaa her E og H, ligesom O og Ω, som blot forssjellige i Qvantitet, ikke i Lyd,
 som han udtrykkelig bemærker (non soni nativitas). Ligeledes sees heraf, at Terentianus gjør For-
 ssel paa Lyden af εἰ og ἠ, idet han siger, at Grækerne (Attikerne) *levigant* det, som de andre Grækere
 pleiede at udtale med Diphthongen εἰ, og sige ἠ, ligesom Latinerne sige E i flere Navne (Medea,
 Penthesilea), hver Grækerne sige εἰ.

VII b) Terentianus Maurus *ibid.* vs. 142 sqq. om det Græske P:

Hanc edere vocem quoties paramus ore,

Nitamur ut V dicere, sic citetur ortus:

Productius autem coeuntibus labellis

Natura soni pressior altius meabit.

Her læres altsaa, at *v* skal udtales med sammentrukne Læber, og man skal begynde derpaa, som om man vilde udtale det Latinske *u*. Passer det paa den Ingressive rene *I*-Lyd af denne Vocal? Forf. hjælper sig S. 76 som sædvanlig ved sin Diphthong eller Stavelseslyd *ui* eller *vi* for denne enkelte Vocal.

VIII) **Zermogenes fra Tarsus** (levede under Marcus Aurelius) *περὶ ἰδεῶν* I c. 6 (*περὶ σεμνότητος*) p. 224 Walz. siger først i Almindelighed: *Λέξις δὲ σεμνὴ πᾶσα ἢ πλατεῖα καὶ διογκοῖσα κατὰ τὴν προφορὰν τὸ στόμα, ὥστε στομφάζειν, καὶ ὅπερ ἐπιτηδεύουσί τινες, τοῦτο ἀναγκάζεσθαι ποιεῖν τῇ φύσει τῶν λέξεων αὐτῶν.* Dernæst mere specielt: *τοιαῦται δὲ καὶ ἄλλαι μὲν τινες, ἔξαιρέτως δὲ αἱ τε τῷ $\bar{a}$ καὶ τῷ $\bar{\omega}$ πλείστω χρώμεναι.* — *μάλιστα δὲ τὰ στοιχεῖα ταῦτα τὸ $\bar{\omega}$ καὶ τὸ $\bar{a}$ διαίρει τε καὶ διογκοῖ τὸν λόγον, εἰ κατὰ τὰς τελευταίας συλλαβὰς εἴη τῶν λέξεων;* hvorpaa han tilføier, hvad der her egentlig vedkommer os (p. 225): *Δευτέραι δὲ σεμνότητος λέξεις καὶ αἱ διὰ τοῦ σ στοιχείου κατὰ μόνας εἰς τι μακρὸν καταλήγουσαι, οἷον, Ὀρόντης, καὶ αἱ ταῖς μακραῖς τε καὶ διφθόγγοις πλεονάζουσαι, καὶ αἱ τὰ τελευταῖα ἐν ταύταις ἔχουσαι, πλὴν τῆς $\epsilon\iota$ διφθόγγου καὶ εἰ καθ' αὐτὸ δὲ τὸ ι τιδοῦτο ἥμισυτα σεμνὴν ποιεῖ τὴν λέξιν πλεονάσαν· συστέλλει γὰρ μᾶλλον καὶ σεσηρῆναι ποιεῖ, διογκοῖ δὲ οὐδαμῶς τὸ στόμα.* — *Ei* og *i* undtages da her ene fra de lange Vocaler og Diphthonger, der frembringe Gravitet i Talen ved deres fyldige Lyd; men *ei* og *i* adskilles tillige indbyrdes, idet der siges, at det blotte *i* allermindst frembringer Gravitet. At her gøres Forskjel paa *ei* og *i*, er vel ligesaa soleklart, som at der er Tale om Lyd, ikke om Orthographie.

IX) I samme Tidsalder maa efter Critikerens Mening sættes Skriftet *περὶ ἐμνημείας*, der sædvanlig gaaer under Demetrius Phalereus's Navn. I det Afsnit, hvori Forfatteren af dette Skrift handler om, hvad der giver Talen noget Grandiøst (*μεγαλοπρέπεια, μέγεθος, magnificentia, majestas*), findes følgende Sted om lange Vocalers Sammenstød § 73 p. 35 Schneider.: *Ποιεῖ μὲν οὖν καὶ τὰ αὐτὰ μακρὰ συγκροτούμενα μέγεθος, καὶ αἱ αὐταὶ δίφθογγοι αἱ δ' ἐκ διαφερόντων συγκρούσεις ὁμοῦ καὶ μέγεθος ποιοῦσι καὶ ποικιλίαν ἐκ τῆς πολυηχίας· οἷον ἡώς· ἐν δὲ τῷ οἴην οὐ μόνον διαφέροντα τὰ γράμματα ἐστίν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἦχοι, ὁ μὲν δασύς, ὁ δὲ φιλόσ· ὥστε πολλὰ ἀνόμοια εἶναι.* — Her nævnes tre Grader: 1) de samme lange Vocalers Sammenstød, hvorpaa han § 72 som Exempler havde anført *λαῶν ἄνω ὄθεσκε* og *μη ἥπειρος εἶναι*; 2) Sammenstød af forskjellige Vocaler, der baade frembringe magnificentia og Afverling ved Lydens Mangfoldighed, f. Ex. *ἡώς*, og endelig som den tredie Grad Ordet *οἴην*, hvori ikke blot Vocalerne ere forskjellige, men ogsaa Aspirationslydene ere forskjellige; saa at der her ere mange Uligheder. Just disse sidste Ord og den Gradation, som finder Sted, vise, at Demetrius her har villet fremhæve en Ulighed mere end i det som det andet nævnte Tilfælde, hvor Vocallydene allerede angaves som forskellige. Var her Forskjellen imellem *oi* og *η* blot orthographisk, da vilde Exemplet være det uheldigste, som kunde vælges i en Amplification af det foregaaende Tilfælde. Havde Forf. nøiere betragtet de sidste Ord i den Forbindelse, hvori de staae hos Demetrius, da vilde han vel ikke være fremkommen med saa svage Indvendinger imod Visovius (der erklærer dette Sted for at være imod Neuchlinianerne), som de ere, der findes Revision S. 326 og Progr. S. 61. Uomtviistelig er dette Sted et Vidnesbyrd for, at endnu

paa Demetrius's Tid Forstjæl i Aspirationen var tydelig, hvilket ikke er Tilfældet hos Nygræfne og allerede i Middelalderen ikke var Tilfældet mere.

X) Dionysius fra Salicarnasus (under August, levede over 20 Aar i Rom) *de composit. verborum* c. 14 Vol. V p. 74 R. = p. 160 sqq. Schaefer.: *Τούτων* (τῶν φωνηέντων) δὴ κράτιστα μὲν ἐστὶ καὶ φωνὴν ἡδίστην ἀποτελεῖ τὰ τε μακρὰ καὶ τῶν διχρόνων ὅσα μὴ κινεῖται κατὰ τὴν ἐκφορὰν, ὅτι πολλὴν ἤχειται χρόνον, καὶ τοῦ πνεύματος οὐ κατακόπτει τὸν τόνον· χεῖρω δὲ τὰ βραχέα ἢ τὰ βραχέως λεγόμενα, ὅτι μικρόφωνα τέ ἐστὶ καὶ σπαδοῦζει τὸν ἦχον. Derpaa følger den specielle Beskrivelse af Udtalen af de lange Vocaler: *Αὐτῶν δὲ τῶν μακρῶν εὐφωνότατον τὸ ᾠ, ὅταν ἐκτείνηται λέγεται γὰρ ἀνοιγομένου τοῦ στόματος ἐπὶ πλείστον καὶ τοῦ πνεύματος ἄνω φερομένου πρὸς τὸν οὐρανόν* (Ganen). *Δεύτερον δὲ τὸ ἦ· ὅτι κάτω περὶ τὴν βᾶσιν τῆς γλώσσης ἐρείδει τὸν ἦχον ἀκόλουθον, ἀλλ' οὐκ ἄνω καὶ μετρίως ἀνοιγομένου [τοῦ στόματος synes at være bortfaldet her]. Τρίτον δὲ τὸ ὦ· στρογγύλλεται τε γὰρ ἐν αὐτῷ τὸ στόμα, καὶ περιστέλλει τὰ χεῖλη, τὴν τε πληρὴν τὸ πνεῦμα περὶ τὸ ἀκροστόμιον ποιεῖται.* "Ἔστι δὲ ἦττον τούτου τὸ ῥ· περὶ γὰρ αὐτὰ τὰ χεῖλη συστολῆς γενομένης ἀξιολόγου, πνίγεται καὶ στενὸς ἐκπίπτει ὁ ἦχος." *Ἐσχάτον δὲ πάντων τὸ ἰ· περὶ τοὺς ὀδόντας γὰρ ἡ κρότησις τοῦ πνεύματος γίνεται, μικρὸν ἀνοιγομένου τοῦ στόματος καὶ οὐκ ἐπιλαμπρυνόντων τῶν χειλέων τὸν ἦχον. Τῶν δὲ βραχέων οὐδέτερον μὲν εἴηχον, ἦττον δὲ δυσηχὲς τὸ ὄ· διύστησι γὰρ τὸ στόμα κρεῖττον θατέρου, τὴν δὲ πληρὴν λαμβάνει περὶ τὴν ἀρτηρίαν μᾶλλον.* At her Taleorganernes forskjellige Functioner ved Udtalen af de lange Vocaler sildres, er klart; og ligeledes er det klart, at naar der siges, at η dannes ved Tungens Ned, at ved v Læberne sammentrækkes betydeligt, Lyden præsses og udstødes snæver, og at ved i Luftstødet skeer ved Læberne og Læberne ikke forstjonne Lyden (hvilket vel vil sige det samme som, at denne Vocal udtales uden synderlig Hjælp af Læberne): saa tilkjendegives ganske forskjellige Functioner for at frembringe disse 3 Lyd, imidlertid alle disse 3 Vocalers Lyd i Nygræsken er aldeles eens, og den Nygræske v Lyd er aldeles det Medsatte af hvad den maatte være efter Dionysius's Beskrivelse, da der ikke skeer en mærkelig Sammentrækning, men snarere en Nabning og Udvidelse af Læberne for at frembringe v=i. Ogsaa med Hensyn til η vil man finde, at hverken den Nygræske Udtale af denne Vocal som i anceps, eller Forfatterens Udtale som i i tin ikke i tiin, passer paa Dionysius's Beskrivelse. — Naar Jerf. Progr. S. 33 siger, at denne Classification ikke er gjert efter disse Vocalers Lighed eller Slægtstaf i Lyden, da har han vel Ret, men man seer ikke let, hvad denne Bemærkning har at gjøre her; naar han derimod tilføier, at den hele Forstjæl, Dionysius gjør, beroer paa Quantiteten, da maae vi saa meget mere benagte dette, som Talsen hos Dionysius er om de i Quantitet coordinerede Vocaler o: lutter lange Vocaler. Heller ikke vil Noget lettelig bifalde den Paastand, som findes Progr. S. 76, at ved vor V-Lyd Læberne snarere aabnes end sammentrækkes. At man bør forklare Dionysius's Fremstilling af Maaden, hvorpaa η udtales, efter den Maade, hvorpaa nogle Romerske Navne findes skrevne i endeel Haandskrifter eller Udgaver af hans Romerske Historie (Progr. S. 32 f.), er en noget stærk Paastand. Vi have allerede ovenfor i 2den Afdeling talt det Fornødne om disse Romerske Navnes Skrivemaade.

XI) M. Terentius Varro (Romerst Lærd, Cicero's Jævnaldrende) de re rustica II. 1: Ut in Libya [ad] Hesperidas, unde aurea mala, id est, secundum antiquam consuetudinem, capras et oves, [quas] Hercules ex Africa in Græciam exportavit. Ea enim [a] sua voce Græci appellarunt *μῆλα*, nec multo secus nostri ab eadem voce, sed alia littera *belā* vocarunt; non enim *me* sed *bee* sonare videntur oves vocem efferentes: a quo *belare* dicunt, extrita littera ut in multis. Havde Varro udtalt *μῆλα* som *mila*, kunde han ikke have srevet: nec multo secus nostri *ab eadem voce*, sed alia littera (neml. B) *belā*; ligeledes maatte han have srevet: non enim *mi*, ikke non enim *me*. Om denne Jaarelyd og Forfatterens Indvendinger derimod komme vi til at tale mere nedenfor No. XV. Forf. bemærker i sin Revision S. 319 f. med Hensyn til dette Sted, "at dette ikke er en Grækers, men en Romers Vidnesbyrd, og at, ferdi det Latinske Sprog sædvanlig gjør Lyden bredere ved at udtrykke η ved e, det derfor ikke er nogen Nødvendighed, at Grækerne ikke have kunnet udtale den finere." Ogsaa jeg antager dette ligesom de øvrige af Latinske Forfattere ovenfor anførte Steder blot som Vidnesbyrd om Romernes Udtale af det Græske, og mener, at man af nærværende Sted blot kan slutte, hverledes Romerne paa Varro's Tid udtalte eller ikke udtalte Eta. Men Forf. burde, som jeg allerede ovenfor har antydet, mindst have beraabt sig paa en fra Grækernes Udtale forskjellig Romersk Udtale af det Græske; thi hvad bliver der da af hans Paaastand om en almindelig Udtale, hvad bliver der da af hans fra Romerske Forfattere hentede og ovenfor omtalte Beviser for en almindelig Udtale af de Græske Vocaler og Diphthonger?

C. Grækenlands blomstrende Tid.

XII) I Plato's Cratylus p. 418 B sqq. taler Socrates om, at ved Forandringer af Bogstaver Ordene's egentlige Oprindelse og Betydning bliver ufsendelig, ja at de ved en saadan Fordreielse endog undertiden synes at betyde det Modsatte af hvad de efter den oprindelige Etymologie skulde betyde: dette er Tilfældet med Ordene *δέον* og *ζημιώδες*, hvilke det nyere Attiske Sprog har omdannet saaledes, at de snarere faae den modsatte Mening af hvad de oprindelig skulde tilkjendegive (*ή μὲν νέα φωνή ήμιν ή καλή αύτη και τούναντίον περιέτρεψε μηνύειν τὸ δέον και τὸ ζημιώδες, ἀφανίζουσα ὅ τι νοεῖ, ή δὲ παλαιὰ ἀμφοτέρον δηλοῖ ὃ βούλεται τούνομα*). Dette erlyser han derpaa ved ogsaa at anføre et andet Exempel paa følgende Maade: *Οἶσθα, ὅτι οἱ παλαιοὶ οἱ ἡμέτεροι τῷ ἰῶτα και τῷ δέλτα εὖ μάλα ἐχρῶντο, και οὐχ ἥμισα αἱ γυναικες, ἀλλὰ μάλιστα τὴν ἀρχαίαν φωνὴν σώζουσι. νῦν δὲ ἀντὶ μὲν τοῦ ἰῶτα ἦ εἰ (i nogle critiske Udgaver εἰ, hvilket er det samme) ἦ ἦτα μεταστρέφουσιν, ἀντὶ δὲ τοῦ δέλτα ζῆτα, ὡς δὴ μεγαλοπρεπέστερα ὄντα. Οἶον οἱ μὲν ἀρχαιοτάτοι ἡμέραν τὴν ἡμέραν ἐκάλουν, οἱ δὲ ἡμέραν, οἱ δὲ νῦν ἡμέραν. Οἶσθα οὖν, ὅτι μόνον τούτο δηλοῖ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τὴν διάνοιαν τοῦ θεμένου; ὅτι γὰρ ἀσμένους τοῖς ἀνθρώποις και ἡμείρουσιν ἐκ τοῦ σκότους τὸ φῶς ἐγγίγνεται, ταύτη ἀνόμασαν ἡμέραν. Νῦν δὲ γε τετραγωδημένον οὐδ' ἂν κατανοήσαις ὅ τι βούλεται ἡ ἡμέρα. καίτοι τινὲς οἴονται, ὡς δὴ ἡ ἡμέρα ἡμερα ποιεῖ, διὰ ταῦτα ἀνομάσθαι αὐτὴν οὕτως. κ. τ. λ.* Ikke den i dette Sted omtalte Etymologie, men kun det Historiske om Udtalens Forandring vedkommer os her; jeg forbigaaer derfor, hvad han videre siger til Dylsning om *δέον* og *ζημιώδες*. Naar altsaa

Socrates her hos Plato siger, at man i flere Ord, i hvilke man i de gamle Tider brugte Zeta, nu bruger Eta som mere grandios (μεγαλοπρεπέστερον), og som Exempel derpaa anfører ἡμέρα, som i ældste Tid kaldtes ἰμέρα, men ved den nyere mere grandiose Udtale er blevet saa forandret, at man ikke mere kan see dette Ords egentlige Mening, da viser dette, synes mig, tydeligt, at der paa Plato's Tid maa have været en kjendelig Forskjel i Udtalen imellem Zeta og Eta. Fors. troer, Progr. S. 7, at Plato vil sige, at man før udtalte ἰμέρα med kort Begyndelsesvocal, nu derimod ἡμέρα med lang Begyndelsesvocal, og at μεγαλοπρεπές, ligesom andensteds εὐπρεπές, tilfjendegiver Længden (jfr. S. 28, 33). Distink nævnes hos Rhetorerne iblandt flere Midler, som bidrage til at gjøre Talen μεγαλοπρεπής, ogsaa lange Vocaler og lange Stavelse; men følger deraf, at Længde og μεγαλοπρέπεια er det samme, og viser ikke meget mere hele Sammenhængen, at Plato mener en større Forandring i Udtalen, hvorved Ordets Oprindelse er gjort ukjendelig? Var τὸ μεγαλοπρεπές her Længde, hvorledes kunde da ogsaa ἕτα kaldes μεγαλοπρεπέστερον end δέλτα? Er endelig μεγαλοπρεπής og εὐπρεπής det samme? vel ligesaa lidt, som magnificus og speciosus, som grandios og gratios. Desuden gaaer Fors. her, som ved flere andre Steders Forklaring, ud fra den Forudsætning, at Zeta er det korte Z, i Medsætning til det lange Z, ei og η: men betegner ikke Zeta ligesaa vel det lange, som det korte Z, og er det lange Zeta kortere end det Z, som efter Neuchlinianerne betegnedes ved ei og η? Der bliver altsaa kun tilbage for Fors. at paastaae, hvad der i og for sig hverken kan bevises eller modbevises, at i det gamle ἰμέρα Begyndelsesvocalen har været et kort Zeta; men at det i det mindste ikke har været Socrates's eller Plato's Mening, sees ligeledes af Stedet, da der siges, "at nu, da Ordet er τετραγῶδημέρον (grandius et magnificentius redditum, jfr. Stallb. til p. 414 C) og lyder ἡμέρα, kan man ikke see, hvad det egentlig betyder, saa at Nogle troe, at det har sin Oprindelse af ἡμερος, hvorimod den gamle Udtale viser, at det maa sættes i Forbindelse med ἰμεῖρω". Men just i ἰμεῖρω og i alle dermed beslægtede Ord, navnlig ἡμερος, er, som bekendt, Zeta stedse langt. Ellers er det besynderligt, at Fors. her, ligesom ovenfor i Stedet hos Dionysius, urgerer Quantiteten med Hensyn til Udtalen, da han dog paastaar, at Quantiteten i Prosa og daglig Tale kun lidet eller slet ikke var hørlig. Til Slutningen maa jeg endnu bemærke, at Fors. ene og allene til Gavn for sin Mening om μεγαλοπρεπής, men aldeles imod Sammenhængen i det Platoniske Sted, Progr. S. 7 forandrer Haandskrifternes og de bedste Udgavers Læsemaader: ἀντὶ μὲν τοῦ ἰῶτα ἦ εἴ ἢ ἦτα μεταστρ. til ἀντὶ μὲν τοῦ ἰῶτα ἦ εἴ, ἦτα μεταστρ. For det første siges der ikke udtrykkelig, at af de Gamle Nogle kaldte Dagen ἰμέρα, Andre ἐμέρα, de Nyere derimod ἡμέρα, men at de Ældste kaldte Dagen ἰμέρα, Andre kaldte den ἐμέρα, de Nyere ἡμέρα, saa at de Ældstes ἰμέρα efter Texten staaer ligesaa vel i Modsætning til ἐμέρα som til ἡμέρα, og der vel ved οἱ δὲ ἐμέραν betegnes en Mellemtid imellem οἱ μὲν ἀρχαιότατοι og οἱ δὲ νῦν. Dog det, som aldeles gjendriver Forfatterens Emendation, er den Omstændighed, at den Bemærkning, at de Nyere brugte enten εἴ eller ηἷ istedetfor Zeta, blot ophyses ved Exemplet ἰμέρα, men er egentlig foranlediget ved Ordet τὸ δέον (p. 418 B), hvorom der i det Følgende (ibid. E og 419 A) siges, at det efter sin nuværende Udtale synes at indeholde det modsatte Begreb af det Gode, der skulde betegnes derved, og at man kun kan komme efter dets egent-

lige Betydning, *ἐὰν ἀντὶ τοῦ ἔ τὸ ἰώτα ἀποδιδῶς, ὥσπερ τὸ παλαιόν*, da det efter Socrates's Foregivende oprindelig hed *τὸ διόν ο*: *τὸ διόν*.

XIII) *Thesmophoriazuserne vs. 1001 sqq.* indfører Aristophanes en Scythisk Vuesfytte, hvem han lader tale et meget feilfuldt Sprog. Iblandt de mange Barbarismer, denne Scyther bruger, er ogsaa, at han hyppig ender Ordene paa i istedetfor *ei* eller *ω*, f. Ex. **1001** *οἰμῶξι*, **1007** *ξενίγι* og *πυλάξι*, **1102** og **1104** *λέγι*, **1127** *ἀποκόπι*, **1175** *ἀρεγείρι*, **1202** *μεμῆσι*, **1222**, **1226** *τρέξι* o. fl. Forudsat, at de ældste og bedste Haandskrifter træffest gjengive os, hvad Aristophanes har skrevet (og virkelig hører Aristophanes til de i diplomatisk Henseende heldigste Forfattere), kan dette Sted vel anses for et Vidnesbyrd om, at Athenienserne paa Aristophanes's Tid ikke udtalte *ei* som *i*. Det falder vel ingen Dramatiker ind, endog naar han ikke bestemmer sit Stykke til Opførelse, men blot til at læses, at skrive de Ord, han lader en Udlænding sige, med andre Bogstaver end dem, hvormed de sædvanlig skrives, naar han ikke har til Hensigt derved at markere Forskjellighed i Udtalen. Scytherens *οἰμῶξι*, *λέγι*, *ἀποκόπι*, *ἀρεγείρι*, *τρέξι* maa altsaa have lydet anderledes ogsaa i Henseende til Vocallyden end Attikernes *οἰμῶξεις*, *λέγεις*, *ἀποκόπει*, *ἀρεγείρει*, *τρέχεις*, *τρέχει*. De øvrige hyppige *J*-Lyd i samme Scythers Tale tjene ogsaa til at vise, at denne Lyd ikke bør kaldes en Græsk Skjønhed; tværtimod siges de Slaviske Sprog at være saare rige paa denne Lyd. Ogsaa Boeoterens tidligere anførte *Θεῖβαθεν*, *Θεῖβαθι*, *ρεῖ*, *ἀδικειμένος* i Acharnerne **862**, **868**, **867**, **914**, synes at vise Forskjel i Udtalen hos Athenienserne imellem *ei* og *η*, da det vel ikke er rimeligt, at en Dramatiker, især den, hvis Stykke er bestemt til at opføres, skulde afvige fra sit Lands sædvanlige Skrivemaade, blot for at vise Læserne, at Boeoterne skrevo disse Ord anderledes end Attikerne.

XIV) *Schol. Aristoph. Νεφέλ. 31*: *Καὶ τροχοῖν Ἀμνίαν*] *Καὶ οὗτος τῶν ὑπὲρ ἵππους πταισάντων μὲμνηται δὲ αὐτοῦ καὶ ἐν ταῖς Σπῆξι (1267) νῦν δὲ οὐκ ἐκείνου καθαπτόμενος μνημονοῦει αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸν ἄρχοντα διασύρει βουλούμενος, τῇ ἐκείνου προσηγορίᾳ ἐχρήσατο τότε γὰρ ἤρχεν Ἀμνίας Προνάπου υἱός. ἐκείνου οὖν ἐπισκῶπαι θελήσας, παρέτρψε τὸ ἰ εἰς τὸ υ, καὶ παρεγραμμάτισε γελοίως ἐπὶ πρὸς τοῖς Ἀθηναίοις ὁ νόμος φανερώς ἐκώλυε τὸν ἄρχοντα κωμωδεῖν. Ἀμνίαν δὲ αὐτὸν εἶπεν, ἀντὶ τοῦ Ἀμνίαν.* Det er vanskeligt at sige, til hvad Tid man skal henseføre dette Vidnesbyrd; jeg anfører det her, fordi jeg ikke veed nogen bedre Plads til det. Kan man troe, hvad Scholiasten her beretter, og har altsaa Aristophanes, da han vilde gjøre Nar af Archonten Aminias, og ved en Lov forhindredes fra at gjøre dette aabenbart, virkelig kaldt ham *Ἀμνίας* med Forandring af eet Bogstav i hans Navn, da er dette et Beviis paa, at Ypsilon og Zeta dengang udtaltes forskjelligt. Blev de udtalte aldeles eens, saa var han jo skyldig efter Loven, da han aabenbart spottede over Aminias. Nævnedes Archonten ved sit rette Navn paa Theatret, da hjalp det vel ikke Forfatteren at sige, at han havde skrevet Navnet med et andet (ligelydende) Bogstav i sit Manuscript, og med en saadan Undskyldning vilde endog for nærværende Tid en Dramatiker, naar han krævedes til Regnskab for at han havde spottet over en navngivne Person, neppe komme langt. Kun ved en saadan Forandring i Navnet, hvorved det kom til at lyde noget anderledes, kunde han opnaae sit Diemed uden at overtræde Loven. Og selv om denne Allusion ikke skriver sig fra Aristophanes (hvilket jeg er meget tilbøielig til at

troe), kunde man vel heller ikke senere være falden paa at finde og lægge en saadan Illusion i Digterens Ord og angive den Grund til Forandring af Bogstaverne, som angives i Scholiet, naar paa samme Tid disse to Bogstaver allerede lode aldeles eens, og der kun var en ubetydelig orthographisk Forskjel imellem begge Navnene. Selv Eusebius erkjender dette Sted for et Beviis paa en forskjellig Udtale af *v* og *i*. Vor Fersf. derimod gaaer endog saa vidt, at han Progr. S. 78 f. anfører Stedet som et Beviis for *v*-Lyden af *ψυλον*.

XV) Saarenes Brægen udtrykte Attikerne ved βῆ. — Etymol. magn. p. 196, 6, Zonaras og Suidas v. βῆ: Βῆ, τὸ μιμητικὸν τῆς τῶν προβάτων φωνῆς, οὐχὶ βαὶ λέγεται Ἀττικῶς Κρατῖνος Διονυσιαλεξάνδρῳ [Suid. λέγουσι Ἀττικοί; hos Zonaras er οὐχὶ — Διονυσ. ubeladt.]

Ὁ δ' ἡλίθιος ὥσπερ πρόβατον βῆ βῆ λέγων βαδίξει.

Eusebius Eustathius til Odyss. μ. p. 1721. Rom.: Μιμῶνται μὲν αἱ βόες, βληῶνται δὲ οἷς. εἰ δὲ πον ἐν Ἰλιάδι ἐπὶ προβάτων καὶ αἰγῶν κεῖται κοινῶς ὁμοῦ τὸ μιμᾶσθαι, συλληπτικὸς ὁ τρόπος ἐκεῖ αἴγες γὰρ κυρίως μιμῶνται, προβάτων δὲ οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ' ἡ βληγῆ. Ἰστέον δὲ ὅτι μάλιστα τὸ βῆ φωνῆς προβάτων ἐστὶ σημαντικόν. καὶ φέρεται παρὰ Αἰλίου Διονυσίου καὶ χρῆσις Κρατῖνου τοιαύτη· ὁ δ' ἡλίθιος ὥσπερ πρόβατον βῆ βῆ λέγων βαδίξει καὶ εἰκὸς καὶ τὴν βληγῆν ἐκ τοῦ τοιοῦτον βῆ παρῆχθαι κατὰ πλεονασμὸν τοῦ λ, ἵνα ἡ βληγῆ ὁ τοῦ βῆ ἦχος: sammenl. med hvad den Gamle siger til Iliad. ι p. 768: βλόψ ἐστιν ὁ τῆς κλειψύδρας ἦχος μιμητικῶς κατὰ τοὺς παλαιοὺς ὥσπερ, φασί, καὶ κῆξ ἐπὶ τῆς ψῆφου κατὰ μίμῃσιν καὶ αὐτοὶ οἱ δ' αὐτοὶ φασιν ὁμοίως μιμητικῶς καὶ βῆ οὐ μὴν βαὶ μίμῃσιν προβάτων φωνῆς. Κρατῖνος· ὁ δ' ἡλίθιος κ. τ. λ. — Dette Vidnesbyrd indeholder vistnok et af de sikreste Beviser for, at η ikke er blevet udtalt som *v* af Attikerne i disses blomstrende Tid. Alle Grammatikere, som anføre Fragmentet af Cratinus's Lystspil, Forfatteren af Etym. magnum, Suidas, Eustathius, Zonaras, levede paa en Tid, da Eta uemtvistelig udtaltes som *v*. Det maatte da forundre dem, at Attikerne, efter hvad der maatte sluttet af et Vers hos den Attiske Komiker, havde efterlignet Faarelyden ved βῆ, en Betegnelse, der, saaledes som den dengang udtaltes, var saa ulig med Faarenes Brægen. De anmærke det da alle som en Synderlighed, at Attikerne eller de Gamle ikke efterlignede Faarenes Brægen ved βαὶ (ve), som Faarelyden udtryktes ved Bogstaver paa deres Tid, men ved βῆ (vi). Naar nu altsaa endog disse Grammatikere, som blot læste Cratinus's Ord, og som levede paa en Tid, da Kunstleri, Affectation, Unatur hørte til Dagens Orden i Livet saavel som i Litteraturen, fandt denne Betegnelse βῆ βῆ paafaldende og afvigende fra Faarelyden, hvormeget mere maatte dette have været Tilfældet i en Tid, da Natur og Naturlighed endnu herskede, og hvorledes er det muligt, at paa en saadan Tid Digteren og Skuespilleren, naar de vilde gjøre den Enfoldiges Dumhed ret ansfuelig ved en Dyrelyd, kunde efterligne Faarenes Brægen ved Vi, Vi d. e. ved en Lyd, der snarere ligner Faarelydningernes Piben end Faarenes Brægen? Hvad vilde Publicum have sagt til saadan en Betegnelse? Fersf. beraaber sig i sine tidligere Skrifter ene paa, at de utydelige, uartikulerede Dyrelyd blive af hver opfattede og udtrykkede paa forskjellig Viis; men er dette, anvendt paa nærværende Tilfælde, sandt? Er Faarelyden utydelig for Dret? er den ikke snarere, ligesom flere andre Dyrelyd, tydeligere end de artikulerede, saa at Børn endog lære, hvorledes Faar bræge, Røer brøle o. s. v., før de lære at tale? Brægede maaskee de Atheniensiske

Gaar finere, end Gaarene i andre Lande, eller vare Atheniensernes Dren anderledes bestafne end andre Menneffers, saa at de horte Gaarene bræge **Vi, Vi, Vi?** — I sit Progr. S. 37 synes Forf. ikke mere at lægge synderlig Vægt paa denne Indvending, men beviser først, at Eustathius og de andre Grammatikere, som anføre Verset, vare Jotacister, der altsaa udtalte βῆ som bhi (vi) og βαι som bhæ (ve), en Ting, hvori jeg er fuldkommen enig med ham, og som just er det, hvorved dette Vidnesbyrd faaer mere Kraft. Dernæst kommer han med et, af Minoïdes laant, saakaldt historisk Beviis imod dette Vidnesbyrd, saaledes lydende: "Men at dernæst nu Ingen skal troe, at, om ikke Suidas og Eustathius, saa dog Kratinus har ved βῆ udtrykt den egentlige eller naturligste Gaarelyd, og at man altsaa deri harde "et Beviis for at η dog i den ældste Tid har været æ eller aabent e: saa beviser Minoïdes ganske historisk, "at Kratinus slet ikke engang kan have brugt Bogstavet η, saasom det i hans Tid ei var brugeligt hos Attikere. Kratinus var nemlig, som bekendt, en af den gamle Attiske Komoedies Forfattere, og endeel "ældre end Euripides. Denne døde i den 93de, Kratinus derimod allerede i den 85de Olympiade. Nu "betjente Athenerne sig ikke engang i Euripides's Tid almindelig af de lange Vocaler η og ω, hvis Brug "først blev ordentlig indført i den 94de Olympiades 2det Aar; saa meget mindre har det altsaa nogen "Sandsynlighed, at den langt ældre Kratinus skulde have brugt samme, men at han derimod efter den "til hans Tid almindelige Skrivemaade har skrevet **BE BE**, hvorved den forlangte Lyd bhæ meget vel "kan være tilkjendegivet, eller, ifald han har villet tilkjendegive den længere Qvantitet af Lyden, maastee "BEE BEE, istedetfor hvilket de senere Afscrivere da have, uden Hensyn til den forskjellige Udtale, anvendt det nyere Tegns for den lange Lyd, **H**, som saaledes er bleven gjængs for Ordet βῆ og har givet Anledning til den Bemærkning hos Suidas og Eustath., at de Gamle saaledes have udtrykt Gaarelyden." —

Saavidt Forf. efter Minoïdes. Vi ville for et Dieblit antage dette historiske Beviis for rigtigt i alle sine Dele: hvad vindes der Stort derved for Forf., som jo just paa Grund af, at η siden traadte istedetfor det lange ε, paastaaer, at ogsaa ε i den ældste Tid har betegnet J-Lyden? Der maatte da fornustigviis antages, at det Ord, som, da det skreves βῆ, lød Vi, ogsaa lød saaledes, da det skreves βε eller βεε d. e. med det lange e, til hvis Betegnelse i Skrift siden optoges Eta. Lød det lange ε efter Eta's Indførelse som i, maa det vel ogsaa have lydt saaledes før, og det har jo Forf. selv, efter sin egen Formening, historisk beviist (Prog. p. 26. 30). Ja selv om Eta i Kratinus's Vers skal skrives paa de senere Afscrivernes Regning, naar man derved ikke forstaaer Middeltalderens Afscrivere, men de Atheniensiske Afscrivere, som levede efter den 94de Ol. 2det Aar, i hvilket Eta menes at være indført: brægede da i deres Tid Gaarene **Vi, Vi**, eller brægede de saaledes i Begyndelsen af det 2det Aarhundrede efter Ch. paa Silius Dionysius's Tid, efter hvem Eustathius citerer Verset? Hos Silius Dionysius har dog vel staaet βῆ βῆ. — Dog hvad behøves alt dette, da det er let, ved de klareste Vidnesbyrd fra Athens mest blomstrende Tid at godtgjøre, at hele Minoïdes's saakaldte historiske Beviis for, at Kratinus ikke kan have brugt Eta — nemlig at Athenienserne ikke engang i Euripides's Tid almindelig betjente sig af de lange Vocaler η og ω — er aldeles falsk. Efter flere Grammatikeres Beretning indførtes i Athen efter Archinus's Forslag under Euclides's Archontat (Schol. II. η. 185 siger dog ἐπὶ ἀρχοντος Εὐκλείτου) det Joniske Alphabet, og iblandt de Bogstaver, som dette Alphabet havde fremfor det gamle Attiske, vare ogsaa de lange Vocaler η

og ω , istedetfor hvilke man før havde betjent sig af ϵ og o . Denne Begivenhed sættes i Almindelighed under den Euclides, som var Archont i den 94de Olympiades 2det Aar. Men at dette ikke maa forstaaes anderledes, end at Euclides fik Athenienserne til ved et *ψήφισμα* at sanctionere disse Bogstavers Brug i offentlige Documenter, Statskrifter, efterat de allerede tidligere havde faaet almindelig Indgang i det private Liv, have allerede flere bemærket, ibl. Andre Matthiá (Gr. Gr. I S. 22), Diersch (Gr. S. 12), Böckh (Staatshaush. paa fl. St.) og Stallbaum (Indl. til Plato's Cratyl. S. 25); og at denne deres Paaastand er fuldkommen grundet, vil følgende Betragtning gödtgjøre. Herf. omtaler selv paa flere Steder i sine Skrifter Callias's "ældgamle" *γραμματική θεωρία* og siger tillige, at denne Attiske Digter (hvem han i Revis. S. 53 gjør til Grammatiker) levede før Socrates (Revis. S. 8 og 158). Saa "ældgammel" er vel denne Callias ikke; Athenæus siger X p. 453 C, at han levede lidt før Strattis, en Comiker, som var samtidig med Aristophanes; imidlertid siges dog Sophocles og Euripides at have efterlignet ham i Et og Andet i enkelte af deres Stykker (Athen. VII p. 276 A, X p. 453 E, p. 454 B), ligesom ogsaa af andre Data (Athen. VIII p. 344 E, sammenholdt med Plutarch. Pericl. c. 6) synes at fremgaae, at han har levet paa Pericles's Tid. I et Drama, som havde til Titel *γραμματική τραγωδία* (ikke *γρ. θεωρία*), indførte han efter Athen. X p. 453 C sqq. i Prologen Bogstaverne (paa hvad Maade, er vanskeligt at sige) og det alle det Joniske Alphabets 24 Bogstaver, deriblandt *ήτα* og *τὸ ὦ* paa den Plads, de sædvanligen have; endvidere i Choret *βήτα ήτα βη*, *βήτα ὦ βω*, *γάμμα ήτα γάμμα ὦ* og saaledes videre; endelig efter Choret forekom en *ρήσις ἐκ τῶν φωνήεντων*, hvoraf Athenæus anfører følgende:

*Ἄλλα μόνον, ὦ γυναῖκες, εἴ τε δεύτερον
μόνον λέγειν χρῆ, καὶ τρίτον μόνον γ' ἐρεῖς
ήτ' ἄρα φήσω τὸ τέταρτον τ' αὖ μόνον
ἰῶτα, πέμπτον οὔ, τὸ θ' ἕκτον ὦ μόνον
λέγε * * λοίσθιον δὲ φωνῶ σοι τὸ ὦ
τῶν ἑπτὰ φωνῶν, ἑπτὰ δ' ἐν μέτροις μόνον.
καὶ τοῦτο λέξασ' εἶτα δὴ σαντή λάλι.*

Ikke allene brugte altsaa denne Digter, der levede rum Tid før Euclides, Bogstaverne *η* og ω , men han indførte dem endog paa Theatret, og kunde han dette, dersom disse Bogstaver ikke vare almindelig i Brug paa hans Tid? Har altsaa allerede Callias ikke blot brugt, men ogsaa paa en eller anden Maade ladet optræde *ήτα* ved Navn iblandt Alphabets øvrige Bogstaver i et Stykke, da har Cratinus vistnok ogsaa ikke blot kunnet bruge, men brugt Eta, saasom Cratinus ikke, som Herf. eller Minoides beretter, var langt ældre end Euripides, men, skjøndt født tidligere, levede paa samme Tid som Euripides og Aristophanes, med hvilken sidste han oftere indlod sig i dramatisk Veddekamp, og døde, ikke, som Herf. eller Minoides beretter, i den 85de Olympiade, men efter de Gamles Vidnesbyrd i den 89de Olympiades 2det Aar (Clinton fasti Hellen. p. 73 Krueger og den der citerede Meineke quæst. scen. I p. 14), altsaa kun 16 eller 17 Aar før Euripides. At Athenienserne end ikke paa Euripides's Tid betjente sig

almindelig af de lange Vocaler η og ω , Sluttes Forf. Progr. S. 7 af en Ytring hos Schofiasten til Euripides's Phoenissæ 682 Matth. i Anledning af en Forskjellighed i Læsemaaden i dette Vers. Men at ogsaa denne Mening er vigtig, naar den ikke indskrænkes til den her ligegyldige Brug af Eta i offentlige Documenter, viser, foruden hvad vi allerede have bemærket om Eta's almindelige Brug og Plads i Alphabetet paa Callias's Tid, tydelig et Fragment af Euripides's Theseus hos Athen. X p. 454 B, hvor en i Skrift ukyndig Hyrde beskriver Bogstaverne i Navnet *ΘΗΣΕΥΣ*, hvilket han havde seet indskrevet paa et Sted:

*Ἐγὼ πέφυκα γραμμάτων μὲν οὐκ ἴδρις,
μορφὰς δὲ λέξω καὶ σαφῆ τεκμήρια.
κύκλος τις ὡς τόρνοισιν ἐκμετρούμενος
οὗτος δ' ἔχει σημείον ἐν μέσῳ σαφές.
τὸ δεύτερον δὲ πρῶτα μὲν γραμμαὶ δύο,
ταύτας διείργει δ' ἐν μέσαις ἄλλη μία. κ. τ. λ.*

Kunde nu Euripides uden videre give denne Beskrivelse i et Stykke, naar ikke Bogstavet *H* var hans Publicum d. e. Athenienserne almindelig bekendt og almindelig i Brug i hans Tid? Skulde han selv ikke have betjent sig af et Bogstav, hvilket han saaledes omtaler i sit Stykke? Ogsaa Euripides's Jævnaldrende, Tragikeren Agathon (S. Clinton prooem. p. XXXIII not. y og p. 442), har i sin Tragedie Telephus ladet en i Skrift Ukyndig beskrive Theseus's Navn paa lignende Maade (Athen. X p. 454 D). Det vilde ogsaa være besynderligt, om Forfattere behøvede en offentlig Auctoritet for at gjøre Forandringer i Orthographien, eller om et Bogstavs almindelige Brug hos Skribenterne skulde dateres fra et bestemt Aar og en bestemt Dag. Derimod er det ganske i sin Orden, at der til at gjøre Forandringer i Skriften i offentlige Documenter behøves en offentlig Auctorisation, og at der ikke foreslaaes eller gjøres nogen Forandring i Statskrifter, førend Nødvendigheden tvinger dertil, saaledes som i dette Tilfælde, da den gamle Skrivemaade i Statskrifter ikke mere stemmede overeens med det daglige Livs Brug. Vi see derfor ogsaa det, som berettes om Forandringen under Euclides, i det mindste for en Deel, navnlig med Hensyn til η , bekræftet ved de Levninger af offentlige Atheniensiske Skrifter, vi endnu have d. e. ved Indskrifterne, af hvilke de ældre have *E* istedetfor *H*; en anden Sag er det derimod med Litteraturens Værker, som ikke rette sig efter Cancelliestilen. For at hæve enhver Skrupel vil jeg endnu til Slutning gjøre opmærksom paa, at $\beta\eta$, som Udtryk for Faarelyden, ikke blot er brugt af Cratinus, men ogsaa af Aristophanes, der endnu levede og skrev i den 97de Olympiades 4de Aar, altsaa 15 Aar efter Euclides. Hos Antiaticisten i Bekkers Anecd. I p. 86. 3 hedder det nemlig: *Βῆ, προβάτων βληγή. Ἀριστοφάνης· οὐτήν μελλει καὶ κελύει βῆ λέγειν* *). Vil man altsaa ikke antage, at Faarene hos Cratinus have sagt $\beta\eta$ $\beta\eta$, faaer man at nøies med Aristophanes's

*) "Versum addito *με* explere licet *οὐτήν με μελλει*, quæ ab præcedentibus verbis pendere poterunt." Dindorf Fragm. Aristoph. p. 221.

vel ligesaa gode Auctoritet, og fjændt Keuchlinianerne gjøre sig lystige over dette Gaarebeviis, er det dog et af de uomstødeligste Vidnesbyrd imod Eta's I-Lyd, saasandt som det ikke kan ansees for rimeligt, at de "fiinttalende" Atheners Gaar skulde have været saa fiintbrægende, at de skulde have bragt Vi Vi. Ret vittigt har Böttiger og Andre her anvendt Hamlets: *To be or not to be, that is the question.*

XVI) Da Keuchlinianerne holde saa meget af Ordspil, kan jeg her tilsidst ogsaa opvarte med et saadant. Det er bekjendt, at Boeoterne især af deres Naboer Athenienserne bleve anseete for stupide, og at man ofte brugte deres Navn som Mundheld for at betegne Dumhed og Mangel paa Sands for aandelige Nydelser (S. Böttiger über die Erfindung der Flöte, i Wielands Altisches Museum I S. 341—44). Saaledes brugtes Βοιωτιον οὖς for at betegne Dumhed (Diogenian. prov. cent. III. 46). Oprindelsen til dette Ordsprog fortælles at være følgende: Da Anaxagoras (Antimachus?) forelæste Boeoterne et Digt, og Ingen lod høre nogen Bifaldshytring, lukkede han Bogen og sagde: εἰκότως καλεῖσθε Βοιωτοὶ βοῶν γὰρ ὄντα ἔχετε. Jeg har først fundet denne Anecdote i Schmid's Commentar til Horats's Epist. II. 1. 244 og siden ogsaa i Erasmi Roterod. Adagia og hos Böttiger cit. Et. Om nogen anden Græff Forfatter end Michael Apostolius proverb. V. 82 (der kalder Digteren Antagoras) har opbevaret denne Historie, veed jeg ikke; jeg har hidtil forgjeves søgt efter andre Kilder til den. Om Nogen vil erklære denne Anecdote for en senere Opdigtelse, skal jeg ikke have Noget derimod, naar man blot vil indrømme, at den ikke kan være opdigtet af dem, som kaldte Boeoterne Βιοτι; thi ved en saadan Udtale falder Ordspillet aldeles bort.

Foruden disse Vidnesbyrd ere flere af Keuchlinianerne for Itacismen anførte og ovenfor baade i denne og færrige Afdeling omtalte Beviissteder snarere imod end for Itacismen; andre Vidnesbyrd imod den Keuchliniske Udtale findes adspredte i begge de foregaaende Afdelinger, og behøve ikke at gjentages her. Naar man altsaa seer, at af de ovenfor drøftede Steder, der skulle vidne "uimodsigelig" for den Nygræske Udtale, nogle ere forfalskede, andre falsk fortolkede, andre af aldeles ingen Gyl-dighed i denne Undersøgelse, og at intet Sted sikkert taler for nogle enkelte Dele af denne Udtale, og at paa den anden Side ikke faa Steder, og deriblandt adskillige fra Attikernes bedste Tid og alle de, hvori Bogstavers Lyd beskrives, vidne bestemt imod flere Dele af det Keuchliniske System, allertydeligt imod den Nygræske Udtale af η og υ: saa vil vel Ingen, som fordomsfrit og sindigen betragter Tingene, kunne bringes til at troe, at den Keuchliniske Udtale hidtil i alle eller i sine væsentlige Dele er beviist at være den gamle almindelige Udtale. Sagen maa da hjemvise til bedre Behandling, og indtil baade nye og bedre historiske Beviiser for denne Udtale fremføres, og tillige Undersøgelsen bliver foretagen paa en langt nøiagtigere og mere critisk og selv mere historisk Maade, gjør man nok bedst i, ogsaa med Hensyn til denne Gjenstand at følge hin gode gamle Forfætt:

Νῆγε καὶ μέγιστον ἀπιστεῖν ἄρδρα ταῦτα τῶν φρονῶν.